

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Μηνιαία επιθεώρηση • τεύχ. 46 • Σεπτέμβριος 1981 • 100 δρχ.

ο πολιτης

Μηνιαία επιθεώρηση τεύχ. 46 ● Σεπτ. 1981, 100 δρχ.
Κέκροπος 2, (Πλάκα), ΤΤ. 119 Αθήνα, τηλ. 3245332

Περιεχόμενα

Άγγελου Έλεφάντη	Τί θά ψηφίσεις σύντροφε;
Χριστόφορου Αργυρόπουλου	Επιφαινόμενα
Θανάση Διαμαντόπουλου	ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ έσ. Η συμπληρωματική ανταγωνιστικότητα
.....	και ή ψυχολογία της χαμένης ψήφου
Μαριάννας Δήτσα	Κουλτούρα και «Αλλαγή»
Μπάμπη Κασιμάτη	Εργατικός συνδικαλισμός: ή μεγάλη νύχτα της αλλαγής
Γιώργου Καρρά	Ψήφος άριστερών που άψηφούν
Αντώνη Μανιτάκη	Τό δημοψήφισμα και ή ΕΟΚ ή οι δυό νομιμότητες
Παντελή Μπουκάλα	Μεταλλικές ιστορίες και αλλαγόσημα
Παντελή Μπουκάλα	Η θεωρία των συμβόλων
Χρύσα Προκοπάκη	Ο τύπος που δέ λερώνει τά χέρια
Μήτσου Καράμπελα	Η «κοινωνιοποίηση» της πολιτικής ή ή επικαιρότητα του σοσιαλισμού
Μάκη Καβουριάρη	Ποιοί φοβούνται τήν ΕΟΚ
Δαμianoύ Παπαδημητρόπουλου	Αποχώρηση και επανένταξη στό ΝΑΤΟ
Κώστα Ζουράρι	Ελλάς - Γαλλία - άσυναρτησία
Λεφτέρη Παπαγιαννάκη	Ελληνική βιομηχανία, άκυρώνοντας τό παρόν και τό μέλλον
Μιχάλη Παπαγιαννάκη	Στά όρια της γεωργικής ανάπτυξης και κάποιες επιλογές
Μιχάλη Μοδινού	Πολιτική επενδύσεων στην περιφέρεια
Άγγελου Έλεφάντη	Οί μισθοί και τά κέρδη
Βάσως Κιζήλου - Παύλου Λουκάκη	Ρυθμίσεις και άπορρυθμίσεις του χώρου
Ράνιας Κλουτσινάκη	Προβλήματα κατοικίας
Λεωνίδα Λουλούδη	Κόμματα και περιβάλλον, ένα τετράχρονο αισθηματικό θρίλλερ
Άλoης Σιδέρη	Η είδοποιός διαφορά
Άννας Φραγκουδάκη	Η εκπαίδευση, ή παιδεία, οί εκλογές
Σημεκώματα, Έπιστολές, Βιβλία	

● Τά σκίτσα των σελίδων 51, 71- 75 είναι του Γ Ίωάννου, και είχαν πρωτοδημοσιευτεί στό ΒΗΜΑ
Φωτογραφία έξωφύλλου Στέλιου Σκοπελίτη

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: έξάμηνη 500 δρχ., έτήσια 1000. **ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:**
Ευρώπης: έξάμηνη 650 δρχ., έτήσια 1200. ΗΠΑ-Κάναδ. (άερ.): έξάμηνη 800 δρχ., έτήσια
1500 ● Για Όργανισμούς, Τράπεζες, Άνών. Έταιρείες: έξάμηνη 1000 δρχ., έτήσια 2000 ●
ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Σπύρος Δελέγκας, Κέκροπος 2, Αθήνα 119, τηλ. 32.45.332.

Έκδότης: Νικ. Πολίτης, Βορρά 9, Άγία Παρασκευή, Ίδιοκτησία: «Σ. Δελέγκας και Σία
Ο.Ε.», Διευθυντής: Άγγελος Έλεφάντης ● Φωτοστοιχειοθεσία: Φωτοκύτταρο ΕΠΕ,
Ύμηττου 219, τηλ. 7516333, 7514958 ● Φωτοαναπαραγωγή: Μιχάλης Πολέμης, Έμμα -
νουήλ Μπενάκη 43 ● Έκτύπωση: Άφοί Χρυσόχου, Στυμφαλίας 8 - Περιστερι, τηλ.
5719937 ● Διόρθωση: Παντελής Σπ. Μπουκάλας ● Επιμέλεια: Άφροδίτη Άντωνάκη
● Κυκλοφορεί στό περίπτερα και τά βιβλιοπωλεία ● Κεντρική διάθεση για Θεσσαλονί-
κη και Β. Ελλάδα: βιβλιοπωλείο Κοτζιά, Τσίμισκη 78, τηλ. 279720.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Μέ ποιά λογική θά ψηφίσουμε, σύντροφοι;

Δημόσιες εξομολογήσεις είναι χωρίς σημασία ή εκ του πονηρού. Ή ψηφος όμως είναι πράξη πολιτική. Κι αν ή θεσμοποιημένη μυστικότητα της προστατεύει από τό αδιάκριτο και κατακεραυνωτικό βλέμμα της εξουσίας ή του ρουσφετοφόρου πολιτευτή δέν απαλλάσσει ωστόσο από τήν υποχρέωση ή εκλογική στάση νά είναι επίσης πολιτική. Δηλαδή ελέγξιμη, άρα δημόσια, διότι υπεύθυνη. Κι αν υπερεμφανευόμαστε τόσο γιά τούς αρχαίους ήμών προγόνους άς μή λησμονούμε τίς πραγματικές τους αρετές, δηλαδή τίς πολιτικές, πού ήθελαν τόν πολιτικό βίο δημόσιο και θεωρούσαν τήν πολιτική άπουσία άτιμία.

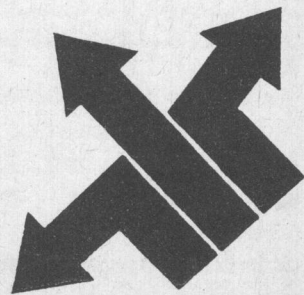
Έμεις δέ θά ψηφίσουμε «Άλλαγή», γιατί θέλουμε νά ήροασπίσουμε τήν χωρίς εισαγωγικά άλλαγή, εκείνη πού αλλάζει τόν κόσμο: τό σοσιαλισμό. Άνήκουμε στήν παράταξη τού σοσιαλισμού, δέν ύπάρχει λόγος τώρα νά φύγουμε. Χωρίς διαφορούμενα στή στάση, και μ' όλες τίς άμφιβολίες και τίς άμφισβητήσεις ζωντανές στή σκέψη, θά ψηφίσουμε ΚΚΕ έσωτερικού: γεωγραφικό τόπο συνάντησης τών λίγων, όχι όμως τελευταίων, άριστερών, κομμουνιστών, σοσιαλιστών πού επιμένουν στόν παλιό και πάντα νέο λόγο τού σοσιαλισμού. Αύτά έμεις. Λίγοι, πάντως άρκετοί, και τούτο τό περιοδικό μαζί, μέ τόν προκλητικό γιά τά πολιτικά ήθη τού καιρού μας τίτλο.

Τά πράγματα όμως έγιναν δύσκολα γιατί κατάντησαν άπλοϊκά. Ή έκμετάλλευση τής λαϊκής κατακραυγής κατά τής δεξιάς, μέ μιάν άπλήν άντιστροφή τού κακού, κατασκεύασε τό καλό. Τό βάφτισε «άλλαγή», τού έδωσε άρχηγό κι άρχιερέα πού τού 'λαχε ό κλήρος νά μπορεί. Έτσι φτιάχτηκε και ή διαστροφή. Τά «Θά» τής προεκλογικής ρητορείας, τά πάσης φύσεως και χωρίς όράματα ιδεολογικά ύλικά, οί πάσης φύσεως ιδεολόγοι τής «άλλαγής» τής τελευταίας ώρας πού, άνήμποροι νά διεκδικήσουν τίς δικές τους ιδέες, έταξαν τ' άσέκρια τους στό πλευρό τού Μεγάλου Άρχηγού, ή πεποιθήση τού κόσμου πώς ή έναλλαγή άποκλείεται νά μάς βγει σέ κακό - άλλοι φρόντισαν γι' αυτό, ή έλπίδα πώς στά πράγματα, επιτέλους σ' αυτόν τόν τόπο, θά 'ρθούν άλλοι άνθρωποι νά κυβερνήσουν, ή βεβαιότητα πώς οί νέοι, σίγουρα ναι, θά είναι δικοί μας, ή λαχτάρα τού κόσμου πώς άφού τά πράγματα δέ θά είναι χειρότερα μπορεί νά είναι και καλύτερα έδώ και κει, όρίζουν τίς αίωρήσεις από τήν κοινωνική φόρτιση τής πραγματικής ζωής ως τήν εκτόνωση τού μεγάλου θεάματος. Άλλωστε έχει είπωθει από τά έγκυρότερα χείλη: *Ο λαός έχει δικαίωμα νά δει στήν τηλεόραση τό λαό νά διαδηλώνει ύπέρ τής άλλαγής*.

Ποιός όμως είπε ότι ή ψυχολογία δέν παίρνει μέρος στήν πολιτική; Συχνά μάλιστα ή πολιτική γίνεται μόνο μέ ψυχολογία. Σαράντα χρόνια στερήσεις (μόνο σαράντα;) δέν ήταν τάχα ικανά νά γράψουν βαθιά στό λαϊκό ύποσυνείδητο τήν άποστροφή γιά τή βασιλεία τής ίδιας εξουσίας, τών ίδιων πάντα ανθρώπων στήν κορυφή, τής ίδιας, σχεδόν κληρονομικής, διαδοχής; Ή δεξιά γεμάτη ύπεροψία και αυτοϊκανοποίηση διαλαλεί τά καλά ενός κόσμου όπου, όπως έλεγε παλιότερα ένας διαπρεπής εκπρόσωπός του, εύημερούν μόνο οί άριθμοί. Ναρκισσένουμεν γιά τόν κόσμο πού έφτιαξε γιά μάς, δίνει μέ τόν κομπασμό της τό μέτρο τού πολιτισμού της, τής ιδιοτέλειάς της αλλά και τής ανικανότητάς της. Ή έπαρση όμως τών λόγων δύσκολα διασκεδάζει τήν ευτέλεια τής πραγματικής ζωής έγώ είναι σίγουρο ότι όσα θέλουμε νά ζήσουμε δέν έχουν σχέση μέ όσα πράττει και τάζει ή δεξιά. Έτσι όριστικά και τελεσίδικα, ή σχέση άριστεράς και δεξιάς ήταν, είναι και θά είναι σχέση αντιπαλότητας, γιατί οί δεξιοί ποτέ δέν έπαψαν νά είναι δυνάμεις συντήρησης και οί άριστεροί ποτέ δέ σταμάτησαν νά παθιάζονται μέ τήν ίδια τους τή ζωή και ποτέ δέ θά πάψουν νά θέλουν νά τήν αλλάξουν.

Έντούτοις ή πτώση τής δεξιάς μοιάζει πιθανή άκριδώς τή στιγμή πού οί συμπολίτες μας έχουν περισσότερο από κάθε άλλη φορά χάσει τήν έφεση τής άλλαγής. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά παραπέμπουν τά πιο κρίσιμα και ζωτικά προβλήματά τους ή στό μέλλον ή στό θανατοποιοό «Κράτος» πού θά θελήσει και θά μπορείει όσα οί ίδιοι ούτε θέλσαν ούτε δοκίμασαν. Αυτό τουλάχιστο δείχνουν τά τελευταία χρόνια τού δημόσιου βίου, όπου κάτω από μιά υπερκινητική και βουερή επιφάνεια συχνά βεβαιώθηκε ό χειρότερος κοινωνικός κονφορμισμός, ή αδράνεια, ή πολιτική άπάθεια, ή ιδιώτευση, ό κορπορατισμός. Στά χρόνια τής νέας Έλληνικής Δημοκρατίας οί συμπολίτες μας διεκδίκησαν μέ πάθος όλες τίς άνταλλακτικές άξίες πού μεγιστοποιούν τό ιδιωτικό,

* Δανείζομαι τόν τίτλο από τό γράμμα τού φίλου Γ. Χατζηγωγα πού δημοσιεύεται στό τέλος αυτού τού τεύχους.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

τό άτομικό, τό μερικό, τό άποσπασματικό, σπάνια όμως τίς άξίες χρήσης πού όχυρώνουν καί κατοχυρώνουν τό συλλογικό, τό κοινωνικό συμφέρον καί προωθούν τήν έναιοποίηση τής κατακερματισμένης κοινωνίας μας.

Γι' αυτό μοιάζει δυσοίωνα αυτή ή «άλλαγή» πού έτοιμάζεται καί πολιτικά άπερίσκεπτη ή εκ των προτέρων καί άνευ όρων «κριτική ύποστήριξη» της. Γι' αυτό καί τό δίλημμα πού μās εκτοξεύουν – «γιά σκεφτείτε νά μή δγει τό ΠΑ-ΣΟΚ γιά λίγους ψήφους» – θυμίζει πολύ εκείνον τόν παλιό εκδιασμό, πού τόσες συνειδήσεις άλεσε, τού «άντικειμενικά στό πλευρό τού ιμπεριαλισμού καί τής αντίδρασης». Καί διά τού λόγου τό άσφαλές ένθυμούνται, οί λήσμονες, τό 1952 ή τό 1963. Από κει καί πέρα αυτόνόντες οί έπιλογές. Άλλά αυτόνόν-τοι έπίσης καί οί εκδιασμοί καί οί καταποντισμοί. Όχι μόνο τής προσωπικής πολιτικής ευαισθησίας τού πολίτη, καί μάλιστα τού άριστερου πολίτη, αλλά τής ίδιας τής πολιτικής.

Γιατί άν δέν πρυτανεύει ή γνώμη τών ανθρώπων τί τή θέλουμε τήν πολιτική, καί γιατί οί εκλογές; Άφού οί εφημερίδες καί οί δημοσκοπήσεις προεξόφλη-σαν τούς πρώτους καί τούς άριστους τί μās θέλουν έμās τούς άλλους; Άς συναντηθεί ό Ράλλης μέ τόν Παπανδρέου, κι ως αποφασίσουν μεταξύ τους δά-ζοντας στό τραπέζι τών διαπραγματεύσεων ό καθένας τίς εφημερίδες του, τά μέσα του, τίς άφίσες του, τά χρήματά του, τούς προστάτες του καί τίς δημοσ-κοπήσεις του. Τό έναλλασσόμενο δίπολο διαιωνίζει τό παιχνίδι μέ δύο παίχτες καί τούς άλλους θεατές. Μάλιστα τό καθαγιάζει ώστε ιερόσυλοι καί αίρεσιάρ-χες όσοι τό άμφισβητούν καί τό άπειλούν.

Γιά μās, πρώτα απ' όλα, αυτός ό φαύλος κύκλος πρέπει νά σπάσει. Ή βαθιά δημοκρατικότητα τού σοσιαλισμού πού πιστεύουμε άπαιτεί νά πρυτανεύουν οί γνώμες τών ελευθέρων ανθρώπων, γι' αυτό καί τήν ισότητα τή θέλει όχι μόνο τυπική, δηλαδή νομική, αλλά καί κοινωνική. Ή γνώμη μας λοιπόν, τών κομ-μουνιστών, τών άριστερών, τών σοσιαλιστών, έχει δικαίωμα νά ύπάρχει – γι' αυτό έγγυάται τό Σύνταγμα – αλλά κι ακόμα μπορεί νά δείξει ότι δέ δέχεται τούς όλέθριους γιά δημοκρατικά πολιτεύματα εκδιασμούς – γι' αυτό έγγυάται ή δούλησή μας. Επιπλέον είναι καί σωστή.

● Είναι σωστή δηλαδή ή γνώμη πού έχουμε οί άριστεροί ότι ό σοσιαλισμός δέν έρχεται στόν κόσμο ούτε από άρχηγούς ούτε τόν χαράζουν οί έρπύστριες «τών δικών μας» τάνκς – αυτό τό μάθαμε πολύ καλά πληρώνοντας βαριά δι-δακτρα στήν ιστορία.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι σοσιαλισμός δέν είναι «περισσότερο κρά-τος», έστω λαϊκότροπο, καί δέν εξαντλείται στήν αντικατάσταση τής άπαρ-χαιωμένης από τή νέα, άνερχόμενη, νομίνκλατούρα.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι τά κόμματα πού δέν είναι δημοκρατικά γιά τόν έαυτό τους δέν μπορούν νά προσφέρουν στους άλλους αυτό πού δέν έχουν, τή δημοκρατία, τή δυνατότητα συμμετοχής.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας πώς ή κοινωνία μας δέ θεραπεύεται μέ αυτο-διαχειριστικούς αυτοσχεδιασμούς μαθητεομένων μάγων τής οικονομίας, τής διοίκησης, τών διεθνών σχέσεων καί τής κοινωνικής οργάνωσης.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι ό σοσιαλισμός δέν είναι τό ανώτατο στάδιο τού εκσυγχρονισμένου καπιταλισμού καί δέν εξαντλείται σέ φοροαπαλλακτικές τακτοποιήσεις ή σέ πομφολυγώδεις «κοινωνικοποιήσεις».

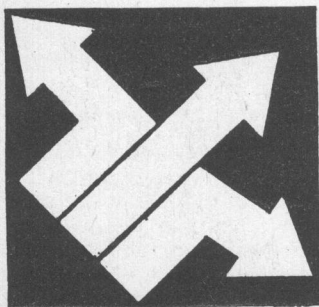
● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι ή ιστορία (καί τού σοσιαλισμού) έχει μέλλον πολύ μπροστά της, αλλά, άν χάνουμε τίς σημερινές μάχες, είναι παντελώς άδιάφορος ό «νομοτελειακός θρίαμβος» τού σοσιαλισμού, ότι έπομένως, πρέ-πει από σήμερα νά «άπελευθερωθούν τά στοιχεία τής νέας κοινωνίας».

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι ό σοσιαλισμός ή θά είναι δημοκρατικός ή δέ θά ύπάρξει καθόλου· ότι θά προκύψει μέσα από μία διαδικασία κοινωνι-κών ανατροπών ή, πάλι, δέ θά ύπάρξει καθόλου.

Δικαιούμαστε έπομένως νά επιμένουμε στή γνώμη μας. Καί όφείλουμε νά τήν υπερασπίσουμε, νά τήν εκφράσουμε μέ τήν ψήφο μας.

Αύριο, μετά τίς εκλογές, όταν γιά όλο τόν κόσμο τά ζητήματα θά τεθούν από τήν άρχή, έμείς οί άριστεροί, οί κομμουνιστές, οί σοσιαλιστές δέ θά 'χουμε παρά τήν ψήφο μας, καί όσα κουβαλά μέσα της, νά επικαλεστούμε. Σ' αυτή τήν ψήφο συγκεντρώνεται ό,τι άριστερό ύπάρχει στόν τόπο μας σήμερα: ή ιδεολο-γία τού νέου πού σάν νέα κουβαλά μαζί της κι όλες τίς παλιές αλήθειες.

Άγγελος Έλεφάντης

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Επιφαινόμενα

Τό βασικό ερώτημα: ποιά υπήρξε στήν τετραετία πού πέρασε ή συμπεριφορά τής δημοκρατίας μας σ' ένα από τά κατά παράδοση τεμένη της ή, άσεβέστερα, σ' ένα κατ' έξοχήν χώρο άπολήξεων, άποφύσεων και παροχετεύσεων των κοινωνικών έντάσεων, όπως είναι ή λειτουργία τής δικαιοσύνης;

Καί τά παράγωγα ερωτήματα: σέ ποιό βαθμό είναι επιτρεπτή ή ιστορική υπόθεση του ποιοτικού διαφορισμού των δύο μεταδικτατορικών περιόδων; Καί μέχρι ποιού σημείου δικαιολογείται ή υπέρβαση τής έμμονης υποψίας, ότι και μόνη ή άπόπειρα διαχωρισμού τους παρέχει τό ζητούμενο άλλοθι, για όσους υποκρίνονται ότι πιστεύουν, πώς τά λάθη «μας» έμπόδισαν τήν ολοκλήρωση των κατακτήσεων τής πρώτης εκείνης περιόδου, έποχής «άνασυντάξεως τής Πολιτείας», πού στή διάρκεια της είδαμε τή μέθη νά ξεπέφτει σέ εύφορία κι αυτή σέ έφησυχασμό και ίκανοποιηθήκαμε μέ τήν κοινωνικοποίηση πού τό Εύρωπαϊκό μας Σύνταγμα εξασφάλισε ισόρροπα στήν ιδιοκτησία και στίς έλευθερίες μας, ώστε και οι δύο τους νά μās παρέχουν «έξουσίες» και νά μās «επιβάλλουν» υποχρεώσεις, μέ πρώτιστη τόν αυτοπεριορισμό;

Τά ερωτήματα άποκοτύν ιδιαίτερη σημασία όταν συναρτηθούν μέ τό αντικείμενο δικών τής τελευταίας τετραετίας, πού άπασχόλησαν συχνά τό εύρύτατο, λόγω Τύπου, άκροατήριό τους: ή έξαιρετική θωράκιση των μηχανισμών καταστολής (ή άπώθηση ενός όργάνου τάξεως «στοιχίζει» πρακτικά περισσότερο από μία άνθρωποκτονία από άμέλεια). Η άνελέτη άντιτρομοκρατική πάλη άπέναντι στους δολιοφθορείς τής όμαλότητάς μας, πού σήμερα προσδιορίζονται από τήν άπλοποιητική συλλογιστική τής «άντιβίας», αλλά αύριο μπορεί εύκολα νά συγκεκριμενοποιηθούν στο πρόσωπο και άνεκτών, στόν παρόντα πολιτικό συσχετισμό, άμφισβητιών ή επαναστατών. Η «ποινικοποίηση» των άπεργιακών κινητοποιήσεων, πού κρίθηκαν καταχρηστικές και μέ τό σκεπτικό ότι τά αίτήματα των άπεργών είχαν κριθεί από τόν έργοδότη-κράτος ως μη ίκανοποίησιμα. Έδώ άς σταθούμε κι άς δούμε λίγο τό τοπίο των πιθανών άποκρίσεων:

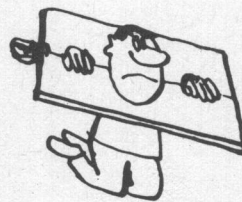
Φαινόμενα, όπως αυτά των δικών μείζονος ενδιαφέροντος, δέν έξηγούνται από μόνη τήν αναπόφευκτη μέριμνα τής έξουσίας νά άνακτήσει έδάφη, πού υποχρεώθηκε νά παραχωρήσει στήν πρώτη μεταχουντική περίοδο. Έκφράζουν τίς μεθοδεύσεις, τίς παλινδρομήσεις και τά άδιέξοδα μιας ψευδώνυμης «νεο»φιλελεύθερης (παλαιο)περσοναλιστικής αντίληψης, πού κυριαρχεί μεταδικτατορικά στο ιδεολογικοπολιτικό έποικοδόμημα τής δημοκρατικής κοινωνίας μας. Καί – άκόμα δαθυτέρα και όδυνηρότερα – έπιμαρτυρούν τήν άδυναμία και τό κενό άντιπαράθεσης στή βολή των μεταμφιεζόμενων αρχών και των πολυμεταχειρισμένων μεθόδων τής πειστικής εικόνας τής ριζικής κρίσης, από τήν όποία κυφορείται ή ριζική άνάγκη τής άλλαγής – πού κάθε όμοιότητά της μέ τρέχοντα συνθήματα είναι έντελώς συμπτωματική και προπαντός άθέλητη.

Χριστόφορος Άργυρόπουλος

ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ ές.

**Η συμπληρωματική άνταγωνιστικότητα
και ή ψυχολογία τής χαμένης ψήφου**

Έχουν τή δική τους λογική οι προεκλογικές περίοδοι. Τή δική τους όμορφιά. Τή δική τους τραγωδία... Μέ τή μοναδική εύχέρεια πού διαθέτουν για νά έπαναπροσδιορίσουν, φαντασιακά έστω, τό δυνατό, νά άναμορφώσουν, πρόσκαιρα έστω, τό έπιθυμητό, άνοίγουν άφευκτα τούς άσμούς τής προσδοκίας, τής έλπίδας... τής άφέλειας. Φουντώνουν τά όνειρα, πυροδοτούν τούς πόθους, άμβλύ-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

νουν τούς πόνους, μέ τήν προσμονή, τή βεβαιότητα κάποτε, τού καλύτερου αὐριου. Δέν στερεύει ποτέ ἡ δεξαμενή τῆς λαϊκῆς ἐλπίδας. Ἰδιαίτερα λαών τόσο πολύ εὐπιστων σάν τόν δικό μας. Εἰδικά δέ σήμερα ἡ ἐλπιδογόνος αὐτή δεξαμενή, γιά πρώτη ἱστορικά φορά κυριαρχημένη ἀπό τήν (ἀπροσδιόριστη γι' αὐτό καί ἀπεριόριστη) προοπτική τῆς ἀλλαγῆς ἔχει ἀσφυκτικά πληρωθεῖ. Τόσο, πού μέγας κίνδυνος ὑπάρχει στή διαδικασία τῆς μετεκλογικῆς ἐκφόρτισης, καί τότε μόνο, νά καταστεῖ φανερή ἡ ἔλλειψη τοῦ κατάλληλου πολιτικοῦ ὄργανου ἀλλά καί τῶν γενικότερα ἀναγκαίων συνθηκῶν γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς δύναμης πού κλείνει μέσα του τό φορτίο. Τό ἄρθρο αὐτό δέν θέλει νά εἶναι κασανδρικό. Διαπιστώσεις μόνο θά ἐπιχειρήσει νά κάνει καί διαπνέεται ἀπ' τήν ἀντίληψη πώς εἶναι σφάλμα ἡ παρασιώπησή τους.

1. Στό κατώφλι τῆς πολιτικῆς ἐναλλαγῆς, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12.7.81

Εἶχαμε σχετικά πρόσφατα γράψει¹ πώς «ἡ προοπτική τῆς πολιτικῆς ἐναλλαγῆς σήμερα, ἀρεστό ἢ ὄχι, ὀνομάζεται ΠΑΣΟΚ». Καί εἶναι πιστεύουμε ἀκριδῶς ἡ καθολική αὐτή συναίσθηση τοῦ ἀφευκτου, ἡ ἀντίληψη πώς τό ΠΑΣΟΚ εἶναι ὁ ὑγιής ἡ ἐλαττωματικός, ὅπωςδήποτε ὅμως πρὸς τό παρόν τουλάχιστον ὁ μόνος ἄμεσα δυνατός καί γι' αὐτό ἀναντικατάστατος φορέας τῆς κοινωνικῆς προόδου πού ἔχει προσδιορίσει τή στάση τῶν πάντων ἐναντί τοῦ κινήματος τῆς 3ης τοῦ Σεπτεμβρίου: προσοδευτικῶν κομμάτων, κινήματων, προσωποποιήσεων ὅπως ἀσφαλῶς θά προσδιορίσει καί αὐτήν τοῦ ἁπλοῦ ψηφοφόρου. Τό νόημα τῶν τοποθετήσεων αὐτῶν καθῶς καί τῇ νοοτροπία πού ὑποκρύπτουν θά θέλαμε νά ἐξετάσουμε κριτικά.

Ποιά εἶναι ἡ στάση αὐτή ἀσφαλῶς εἶναι πασίγνωστο: ἀνένταχτες προσωπικότητες τῆς ἀριστερᾶς, καταξιωμένοι ἀγωνιστές καί φιλόδοξοι ὀππορουνιστές ἔχουν περιβάλλει τό κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης καί ὑποτιθέμενης αὐριανῆς κυβένησης μέ μιά ιδιότυπη ἀσυλία· ἀσυλία στήν ὁποία ἀρμονικά συνυπάρχουν ἡ εἰλικρινῆς πεποίθηση γιά τή σκοπιμότητα ἀποφυγῆς ἐπιθέσεων κατά τοῦ μόνου δυνατοῦ φορέα τῆς ἀλλαγῆς καί ἡ ἐξίσου εἰλικρινῆς φροντίδα νά μήν στερηθεῖ τό (ἀρκετά ἐκδικητικό ἐναντί τῶν ἐπικριτῶν του) Κίνημα, καί κατά προέκταση «ὁ τόπος» ἀπό τή δυνατότητα τῆς μετεκλογικῆς τους προσφορᾶς. Ἀκόμη καί τὰ μικρότερα κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης μεταχειρίζονται ἀνάλογα τό ΠΑΣΟΚ ἐνῶ ἡ «νοοτροπία αὐτῆς τῆς ἀσυλίας» δέν ἀφήνει δέβια ἀνεπηρέαστες καί τίς εὐρύτερες λαϊκές μάζες. Ποιός ὅμως εἶναι ἀκριδῶς ὁ πολιτικός αὐτός φορέας, ὁ μονοπωλιακός καί γι' αὐτό καθιερωμένος (μέ τήν ἀρχική τοῦ ὄρου ἐννοία) ἐνσαρκωτής τῶν ἐλπίδων τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς;

Τό Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα γεννήθηκε μέσα στόν πυρετό τῆς μεταπολιτευτικῆς παραζάλης. Πῆρε τόν συμπίεσμένο ριζοσπαστισμό τῆς νιότης, τήν καταφρονημένη δύναμη ἐργατοαγροτικῶν στρωμάτων, τή διαθεσιμότητα τῶν ντροπιασμένων γιά τήν ὥς τότε παθητικότητά τους μικροαστῶν, πῆρε τόν πόθο τοῦ λαοῦ γιά πολιτική λευτεριά, κοινωνική πρόοδο καί ἐθνική ἀνεξαρτησία· μ' ὅλα αὐτά, καί ἀφοῦ τὰ περιέλουσε μέ ἀνάλογη δόση σοσιαλιστικῆς φρασεολογίας δημιούργησε μιά δύναμη καινούρια πού, ἐκμεταλλευόμενη τήν καταπληκτική ἀνικανότητα τῶν παλαιῶν καί νέων, κεντρώων καί παραδοσιακῶν ἀριστερῶν δυνάμεων, κατόρθωσε μέσα σέ λίγα χρόνια νά φτάσει στό κατώφλι τῆς ἐξουσίας. Στό διάστημα αὐτό τό κόμμα τοῦ Α. Παπανδρέου ἀπέβαλε σάν ξένο σῶμα ἀπό τὰ σπλάχνα του τὰ δυναμικότερα καί πιό συνειδητοποιημένα στελέχη του· πλειοδότησε στή διατήρησή τῶν συντεχνιακῶν συμφερόντων ὅλων τῶν ἐπαγγελματικῶν κατηγοριῶν καί ἰδιαίτερα τῶν στρατιωτικῶν (αὐτῶν μάλιστα ὁ Α. Παπανδρέου ἔγινε ὁ δημόσιος ἀπολογητής τοῦ δημοκρατικοῦ ἥθους καί τῆς νομιμοφροσύνης πού ἀκόμη καί ὁ Ἀβέρωφ ἀμφισβήτησε)· ἔγινε ἀκόμη ἐκφραστής τῆς πιό καθαρῆς ἀντίληψης τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς· καταδίκασε ρητά τό γυμνισμό σάν ξενόφερτο προϊόν τῆς ἐκφυλισμένης Δύσης, σιώπησε ἀντίθετα, καί στό πρόσφατο κυβερνητικό του πρόγραμμα ἐξακολουθεῖ νά σιωπᾷ, γιά ὅλον τόν μεσαίωνα πού κρύβεται μέσα στό οἰκογενειακό, τό ποινικό καί τούς ἄλλους κλάδους τοῦ δικαίου μας καθῶς καί στήν ἀνακριτική, δικαιοδοτική καί σωφρονιστική πρακτική· τό ἴδιο ἀδιάφορο παρέμεινε γιά ὅλους τούς τομείς πού ἀφοροῦν τήν προστασία τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς (καί ὄχι μόνο τῆς περιουσίας) τῶν πολιτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δέ τίς διεθνείς του τοποθετήσεις περιέφερε κατὰ καιρούς, καί πρὶν στραφεῖ πρὸς τό γαλλικό πρότυπο, τούς προσανατολισμούς του πρὸς δλόκληρον τόν ἀραβομεσογειακό κόσμο. Ἀγά-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

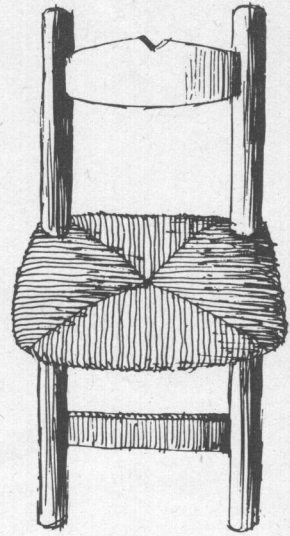
πηρε τό Μπαάθ· φλερτάρησε τούς μουλάδες· λάτρεψε τόν ακρωτηριαστή τών μικροπαραβατών Καντάφι. Τέλος, άφού στιγμάτισε τήν «πρακτορική σοσιαλ-δημοκρατία» τών Μπράντ καί Πάλμε, έξέθιάσε δημόσια τήν (άναμφισβήτη-τή) ειλικρίνεια τής δημίου του ιρλανδικού λαού Μ. Θάτσερ.

Οί παρατηρήσεις αυτές δέν διαπνέονται άπό πολεμική διάθεση· μήτε κατά του ΠΑΣΟΚ - πού παρά τήν άμφιρρέπειά του είναι ό πρώτος στό πρόθυρα τής έξουσίας εύρισκόμενος κομματικός φορέας μέ τή λέξη «σοσιαλιστικό» στην όνομασία του - μήτε κατά τών αξιόλογων στοιχείων πού τό φλερτάρουν. Δέν άγνοούμε τίς άναγκαιότητες καί τίς δεσμεύσεις ενός κόμματος έξουσίας ούτε παραγνωρίζουμε πώς ή μεγάλη μάχη θά δοθεί μετεκλογικά μέσα στους κόλ-πους του ΠΑΣΟΚ: Πιστεύουμε ώστόσο ακράδαντα πώς τά προοδευτικότερα στοιχεία του Κινήματος δέν θά μπορούσαν σέ καμιά περίπτωση νά κερδίσουν τόν ένδεχόμενο (ή άναπότρεπτο) ένδοκομματικό έμφύλιο συντρίβοντας τούς σηματοφόρους του άνατολικοστρεφούς άπομονωτικού έθνικισμού, του Έλλη-νοχριστιανικού μοραλισμού καί του κοντόθωρου μικροπολιτικαντισμού χωρίς μιά σοβαρή «έκ τών έξω» ένίσχυση. Μιά ένίσχυση ένός άριστερου κομματικού φορέα πού άδέσμευτος άπό άμεσες ψηφοθηρικές σκοπιμότητες, θά είχε ποιο-τικά άνώτερα έπεξεργασμένες θέσεις. Άν δέ, μέ δεδομένη - καί παρά τήν πολότητα πολλών στελεχών του - τή δογματική άκαμψία του όρθόδοξου ΚΚ, τό ρόλο αυτό τής άριστερης συνείδησης δέν μπορεί νά τόν παίξει παρά μόνο τό ΚΚΕ έσ., αυτό δέν σημαίνει καθόλου παραγνώριση καί τών τεράστιων δικών του άδυναμιών: Τό κόμμα τής ύποτιθεμένης κομμουνιστικής άνανέωσης, μέ τήν άνήκουστη προσκόλλησή του στον παρελθόν, μέ τήν άπαρασάλευτη δυσαντινο-λογία γύρω άπό τήν ένδοκομμουνιστική έμφύλια ιδεολογική διαμάχη, μέ τήν έμμονή πολλές φορές σέ μαρξοφανή θεολογία έχει χάσει πολλές εύκαιρίες. Δέν παύει ώστόσο νά είναι παράλληλα ό μόνος εύαισθητοποιημένος στό αίτήματα τής έποχής κομματικός φορέας, ό μόνος γιά τόν όποιο ή άναζήτηση νέων πιό άνθρώπινων διορρυθμών, πιό ελεύθερης διανθρώπινης επικοινωνίας άποτελεί σημαντικό τομέα τής προβληματικής του. Είναι άκόμη τό κόμμα πού ή προσω-πική ιστορία τών στελεχών του δέν αφήνει περιθώριο γιά άνησυχίες. Η ύπερ-ψήφισή του άπ' όλους τούς εύαισθητοποιημένους πάνω στό θέματα τής κοινω-νικής άλλαγής, τής άνθρώπινης άξιοπρέπειας, τής ελεύθερης άνάπτυξης τής προσωπικότητας του καθένα καί ιδίως τών γυναικών δέν επιβάλλεται μόνον άπό λόγους άτομικής εύπρέπειας (ή καί «πολιτικής άίσθητικής»). Είναι ή άναγ-καία, ή ούσιώδης, ή βασική προϋπόθεση γιά νά μήν έκτραπεί τό διαφαινόμενο σοσιαλιστικό όραμα πρós διαχειριστικές (στήν καλύτερη περίπτωση) τής άστι-κής κοινωνίας κατευθύνσεις ... Γιά νά μήν μείνουν κι αυτές οι έκλογές μιά χαμένη έλπίδα... Γιά νά μήν κοιτάξει κι αυτή τήν γενιά μέ οίκοτό ιστορικός του μέλλοντος (τουλάχιστον αυτός πού δέν θά πιστεύει στην άθεΐα τής ιστο-ρίας)...

Θανάσης Διαμαντόπουλος

Κουλτούρα καί «Άλλαγή»

Τά έκλογικά προγράμματα τών κομμάτων, όπως λέχτηκε άπό άλλους, δέν ση-μαίνουν πάντοτε πολλά πράγματα. Κάποιες γενικές κατευθύνσεις δηλώνουν, όρισμένες έπιλογές, τουλάχιστον σ' ό,τι άφορά τήν παιδεία καί τόν πολιτισμό. Μ' αυτή τήν έννοια νομιμοποιείται ή σταχυολόγηση άποσπασματικών φράσεων άπό τά προγράμματα, πού ξεπηδάνε σάν ιδεολογικά lapsus, άπ' όπου διαφαί-νεται τελικά μιά πολιτική πρόθεση: νά συντηρηθούν οι κοινωνικές καί ιδιωτι-κές σχέσεις πού κυριαρχούν ή, σέ άλλες περιπτώσεις, νά άνατραπούν αυτές οι «πατροπαράδοτες άξίες», πού κατά τ' άλλα όλοι συμφωνούν πώς θρίσκονται σέ κρίση. Αλλά τά μικρά δείγματα άνάμεσα στις γραμμές τών προγραμμάτων άναδεικνύουν άν μή τί άλλο μιάν άίσθηση τής πολιτικής παιδείας ή τής πολιτι-στικής πολιτικής πού πνίγεται ή διαφαίνεται άνάμεσα στις προγραμματικές έξαγγελίες μέτρων καί άρχών.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Κι έπειδή, ως γνωστόν, ή πολιτική είναι και παιδεία, και ή παιδεία είναι τό συντηρητικότερο στοιχείο τής πολιτικής μας στάσης, είναι επικίνδυνο έκλογικά αλλά γνήσια ριζοσπαστικό νά πάει ένα κόμμα κόντρα στά «πάτρια ήθη» τής συντήρησης. Ό,τι δέν άμφισβητεί τις καθιερωμένες άξίες τής καθημερινής μας συνήθειας είναι προσφιλές. Μ' αυτή τήν έννοια τό πρόγραμμα τού ΚΚΕ έσωτ., μέσα σέ πολλές αντιφάσεις και ασάφειες, είναι έντούτοις τό μόνο πού τόληψε νά μήν χαϊδέψει τό τρίπτυχο «πατρίς-θηρησκεία-οικογένεια». Έτσι, γιά παράδειγμα, δηλώνει τήν πρόθεσή του νά πολέμησει τήν άνδροκρατική δομή τής κοινωνίας, τις προκαταλήψεις πού έχουν σχέση μέ τήν ιδιωτική ζωή τής γυναίκας, δηλώνει τό αίτημα τής κατάργησης τού νόμου περί «μοιχείας», ζητάει τόν «έκδημοκρατισμό όλων των κέντρων κρατικής πολιτιστικής πολιτικής(...) έτσι ώστε μέσω αυτών νά εκφράζεται ο ιδεολογικός, πολιτικός και πολιτισμικός δυναμισμός, αλλά και πλουραλισμός τής ελληνικής κοινωνίας» (σ. 35 τού Προγρ. ΚΚΕ έσωτ.)

Καταργείται ή κυρίαρχη ιδεολογία

Είπαμε ήδη ότι οι προθέσεις δέν ολοκληρώνονται σέ θέσεις στά έκλογικά προγράμματα – γιά τό πολιτιστικό, μάλιστα, ζήτημα είναι ακόμη πιο δύσκολο κάτι τέτοιο. Όταν δέ, όπως στήν περίπτωση τού ΠΑΣΟΚ, υπάρχει έν όψει τής έξουσίας ένα τέτοιο καθήκον, οι στοργυλές θέσεις αποκαλύπτουν τελικά τις αντιφάσεις και τήν πραγματική πρόθεσή του: ν' άγκαλιάσει όλα τά στρώματα τής κοινωνίας άπαλά άπαλά, όλα εκείνα πού άμφιταλαντεύονται ανάμεσα στά γοητευτικά ιδανικά τής κυρίαρχης ιδεολογίας πού μάς διαποτίζει όλους και στίς τόσες ανάγκες πού μάς πιέζουν και πού μεταφράζονται στήν άπρόσωπη ρήση «άλλαγή».

Απ' αυτή τήν άποψη, τό έκλογικό πρόγραμμα τού ΠΑΣΟΚ, τό «συμβόλαιο μέ τό Λαό», είναι πολύ εύγλωττο και μέ τις σιωπές του και μέ τις «άθώες» φρασούλες του πού μοιάζουν τόσο γοητευτικές. Έτσι τό ένλόγω συμφωνητικό μάς πληροφορεί ότι αποφασίστηκε ή κατάργηση τής κυρίαρχης ιδεολογίας (περίπου όπως ο Λάσκαρης κατάργησε τήν πάλη των τάξεων): «θά μεταδίδεται πλατιά και αντικειμενικά ή ιστορική γνώση χωρίς άπαγορεύσεις, χωρίς άναγόρευση κυρίαρχης ιδεολογίας» (σ. 50 τού Προγράμματος ΠΑΣΟΚ). Αφήνουμε άσχολίαστη τήν περίφημη «αντικειμενικότητα» τής ιστορικής γνώσης (άν έλεγε «έπιστημονική» κάτι πήγαινε), μιά και έχουν ξοδευτεί τόνοι χαρτί πρós ύπεράσπισή της από τούς ακαδημαϊκούς ιστορικούς, συνήθως μέ στόχο τήν «ύποκειμενική» γνώση τού κοινωνικού. Τό μέτρο και προοδευτικό είναι και άναγκαίο γιά τήν έξυγίανση τής κοινωνίας των μή προνομιούχων. Καθώς όμως οι μή προνομιούχοι θά έχουν, έτσι κι άλλως, κάποια μοντέλα συμπεριφοράς, πραγματικά ή φανταστικά, ο Άνδρέας δέν ξεχνάει νά τούς ύπενθυμίσει κάθε τόσο πώς έτούτα τελικά πρέπει νά είναι τά γνήσια «έλληνικά ήθη», καθώς όλες «οι ξένες λύσεις» είναι καταστροφικές και «αντικοινωνικές» (σ. 45). Έτσι κάποιον προνομιούχο – οι άντρες βέβαια άπέναντι στίς γυναίκες – θά μπορούν νά διατηρούν τά πατροπαράδοτα και παραδοσιακά ήθη-προνόμιά τους, αφού ή «διατήρηση τής παραδοσιακής μας κληρονομιάς» (σ. 76) δέν φαίνεται πώς θά είναι μόνο ένα αντίδοτο στόν τουρισμό, ούτε ή κύρια πολιτιστική άξία, αλλά και ο άξονας τής έπιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στά ΑΕΙ: «Βαθμιαία εισάγονται οι έννοιες αλλά και ή σημασία τής παραδοσιακής μας κληρονομιάς» (σ. 50).

Έτσι, μεταβατισμένη από κυανόλευκη σέ πράσινη, ή πάλαι ποτέ ιδεολογία, γνωστή ως κυρίαρχη, δαθμιαία θ' αναγορευτεί σέ λαϊκή, ή μέ τήν έξουσία στά χέρια σέ έθνική (άλλη μία φορά...). Στή διατήρησή της θά βοηθήσουν τά γνήσια έλληνικά ήθη πού θά ένισχυθούν άκριδώς χάρη στά εκσυγχρονιστικά μέτρα: μέ τή θέσπιση τού πολιτικού γάμου «θά άννυφωθεί έτσι και τό κύρος τού θρησκευτικού γάμου» (σ. 45), διότι «οι δεσμοί τής Έκκλησίας μέ τό Έθνος και τό Λαό πρέπει νά διατηρηθούν» (σ. 45). Αυτό τό πρέπει, άν και χάνεται ανάμεσα στίς γραμμές πού κατά τά άλλα μιλάνε γιά τό διαχωρισμό Έκκλησίας και Κράτους, κρέμεται σά δαμόκλεια σπάθη πάνω άπό τά κεφάλια μας ενώ διαδάζουμε τις ώραιες κατά τ' άλλα προτάσεις τού τύπου: «Η άλλοτρίωση τής πολιτιστικής μας φνσιογνωμίας, μέ τήν εισβολή ξένων καταναλωτικών και πολιτιστικών προτύπων, οδηγεί σέ τρόπους ζωής ξένους πρós τήν ελληνική πραγμα-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

τικότητα» (σ. 95). «Η αθηναϊκή πολυκατοικία των ελληνικότητας εργολάβων πρέπει να διατηρήσει τη φυσιογνωμία της – κι εδώ θα μπορούσε κανείς να παίξει με πολλά άστεια αλλά και κακίες... Τό μόνο που μάς σώζει είναι πώς στην πράξη θα διαχωριστεί πιθανώς ή εισβολή ξένων προτύπων από την εισαγωγή ξένων προϊόντων...

Πολιτιστική ανάπτυξη από τό λαό για τό λαό – ναι. Ποιά όμως κουλτούρα θα διέπει την καθημερινή ζωή όταν προκαθαρίζεται ότι πρέπει να είμαστε έθνικοί και παραδοσιακοί Έλληνες, του τύπου που μάλιστα βαθμιαία θα αποσαφηνιστεί (από Ποιόν;), θρησκευόμενοι και συνάμα να πηγαίνουμε π.χ. στα ποδοσφαιρικά μάτς τίς Κυριακές: «Τό ΠΑΣΟΚ θά επιδιώξει νά γίνει συνείδηση στό Λαό, σέ κάθε Έλληνα και κάθε Έλληνίδα, ανεξάρτητα από ηλικία και κοινωνική τάξη, ή συμμετοχή στην αθλητική ιδέα» (σ. 89). Φαίνεται πώς ή μόνη πανανθρώπινη πασοκική ιδέα είναι ή αθλητική. Όμως μέ ADIDAS ή Έλδιέλα;

Μαριάννα Δήτσα

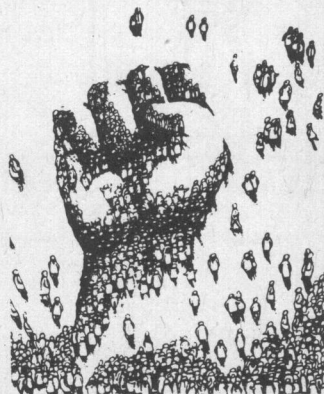
Εργατικός συνδικαλισμός:

Η μεγάλη νύχτα της αλλαγής

Αφού λοιπόν ο λαός θέλει και τό ΠΑΣΟΚ μπορεί νά φέρει την αλλαγή μέ την ίδια ευκολία που αλλάζουν τά ελαττωματικά είδη στό «Μινιόν», μπορούμε νά ελπίζουμε ότι μετά τίς 18 θά δούμε επιτέλους τό συνδικαλιστικό κίνημα νά γίνεται ταξικό, αυτόνομο, μαζικό, αγωνιστικό, τούς Έλληνες εργαζόμενους νά τρέχουν νά γραφτούν στό σωματεία τους, σωματεία νά ιδρύονται σέ όλες τίς επιχειρήσεις, νά πεθαίνει τό συντεχνιακό πνεύμα, νά θριαμβεύει ή ένότητα στην ιδέα και στην πράξη, δημοκρατικές διαδικασίες νά εισβάλλουν όρμητικά στην Πατησίων 69 και Αρμοδίου 14 και τούς βιομήχανους νά καλούν στό συμβούλια τούς λογιστές και τούς εργάτες για νά χαράξουν μαζί τά μεσοπρόθεσμα προγράμματα της παραγωγής. Η ένισχυμένη συμπαρουσία του ΚΚΕ στή Βουλή εγγυάται για τή στερεότητα των αλλαγών και του λόγου τό αληθές.

Επειδή, παρ' όλες τίς διαβεβαιώσεις των πάντων μάς είναι κομμάτι δύσκολο νά έφησυχάσουμε φθινοπωριάτικα για την επερχόμενη άνοιξη, άς μάς επιτραπεί νά διατυπώσουμε κάποιες παρατηρήσεις για τά συνδικαλιστικά πράγματα της χώρας και για τό πώς – κυρίως – διαμορφώθηκαν τά τελευταία χρόνια.

Τά αὐθόρμητα ξεσηκώματα των εργαζομένων που άκολούθησαν τή μεταπολίτευση και περισσότερο ό πρωταγωνιστικός ρόλος των νεοεμφανιζόμενων στό συνδικαλιστικό προσκήνιο εργοστασιακών σωματείων, θά πίστευε κανείς ότι θά αποτελούσαν δραστηκή θεραπευτική άγωγή στίς κακοφορμισμένες πληγές του συνδικαλιστικού κινήματος. Πολλοί είχαμε πιστέψει πώς θ' αφήναμε όριστικά πίσω μας τίς μεγάλες άμαρτίες του Μακρηθεοδωρισμού και πώς μία στοιχειώδης όργάνωση βασισμένη στό σημερινά κοινωνικοοικονομικά δεδομένα των χιλιάδων όριζοντίων, καθέτων, διαγωνίων κ.λπ. σωματείων φαινόταν πιά εφαρμόσιμη. Καί βέβαια οί ευγενικές μας προσδοκίες δέν περιορίζονταν μόνο στό όργανωτικά θέματα. Η μετατροπή των συνδικαλιζόμενων ψηφοφόρων σέ λειτουργούντα στοιχεία, σέ υπεύθυνα εργαζόμενα άτομα δηλαδή, που έχουν άποψη και την υπερασπίζονται, χωρίς νά παραχωρούν τό δικαίωμα της σκέψης και της δράσης στους συνήθως αυτόκλητους εργατοπατέρες, φάνηκε επίσης έφικτή, μέσα από τόν εργοστασιακό συνδικαλισμό. Αὐτά κι άλλα πολλά συναφή δραματιζόμαστε τότε. Ωστόσο, τό άπεργιακό και τό εργοστασιακό κίνημα ξεφούσκωσε, χιλιοτρνημένο από κυβερνητικές, εργοδοτικές και κομματικές δελόνες και στή θέση των έλπιδοφόρων όραμάτων εμφανίστηκαν εργατοσωτήρες, μέ τή μορφή του Καρακίτσου άς πούμε, που από τά τρία τηλέφωνα του γραφείου του συνέβαλε άποφασιστικά στην κατάργηση της πάλης των τάξεων, φρόντισε μέ άριστοτεχνικό, όμολογουμένως, τρόπο νά φέρει τόν έπίσημο συνδικαλισμό στό μπότι του Λάσκαρη, συνεργοσύνης άκουσίως και της συνδικαλιστικής άντιπολίτευσης.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

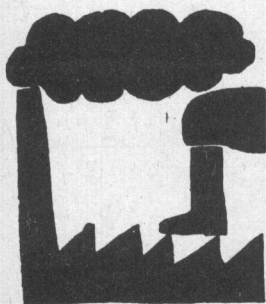
Ο άτροφικός συνδικαλισμός έπειδή δέν μπορούσε νά έμφανιστεί στην Εύρώπη σάν παιδί της Μπιάφρας, έπρεπε νά πάρει λίγο χρώμα και νά καλύψει τή γύμνια του. Οί τονωτικές ενέσεις κυδέρνησης και διομηχάνων στό επίπεδο τών παροχών περιγράφονται θριαμβευτικά στό τομίδιο της ΓΣΕΕ «1975-1980. Δράση και έπιτεύγματα μιās έξαιτίας». Παράλληλα ή «εύκολία» άνταποκρίσεως στά αίτήματα του κυβερνητικού συνδικαλισμού, — σέ προβλήματα πού ήταν μοιραίο νά αντιμετωπισθούν ακόμη κι άν δέν είχε ανακαλυφθεί ό συνδικαλισμός, — βοηθούσε τόν Καρακίτσο και τά παιδιά του στην συγκέντρωση κουκιών και στην νομιμοποίησή τους άπέναντι σέ μιá καχεκτική και άλληλοσπαραγμένη αντιπολίτευση.

«Η ΓΣΕΕ μεταβλήθηκε κατά τά τελευταία χρόνια, άπό μιá οργάνωση πού είχε ανάγκη πρωτίστως άπό διεθνή συνδικαλιστική άλληλεγγύη, σέ μιá οργάνωση, ή όποία τώρα είναι σέ θέση νά συνεισφέρει, στό πλαίσιο τών προσπάθειών της Διεθνούς, στην άναζήτηση λύσεων στά προβλήματα και στις διάφορες μορφές άδικίας, πού οί εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν σέ όλο τόν κόσμο».

Τάδε έφη Τζών Βαντερβέγκεν, άναπληρωτής γενικός γραμματέας της Διεθνούς τών Έλεύτερων Συνδικάτων, στό 19ο Πανελλαδικό Συνέδριο της Καλαμάτας τό 1978. Η άναγνώριση λοιπόν και άπό τά έξω της κυβερνητικοεργοδοτικής φασολάδας και άκολούθως τό κοκκινισμένο μέ δύο πανελλαδικές στάσεις εργασίας όπως τό ζήτησε ή Εύρωπαϊκή Συνομοσπονδία και τό άποκορύφωμα τών άγωνιστικών άποθεμάτων του Καρακίτσου ή 24η, πανελλαδική έπίσης, άπεργία. Όλα αυτά τά σημαντικά και πολλά άλλα, όρεξη νά 'χουμε νά γράφουμε, έπισκιαστήκαν λίγο μέ την έκθεση του γενικού διευθυντή της ΔΟΕ, αλλά ό καημένος ό Μπλανσάρ, όταν κατέγραφε τό μαύρο μας τό χάλι, δέν θά φανταζόταν ασφαλώς πώς ό Λάσκαρης θά τόν κλείδωνε στό συρτάρι. Και εύτυχούν οί εργαζόμενοι, άπαλλαγμένοι άπό τό δικαίωμα και την ύποχρέωση νά συμμετέχουν, παρακολούθώντας άπό την κλειδαρότρυπα τούς «μεγάλους» νά ρυθμίζουν τίς τύχες τους σέ μονομερείς, διμερείς, τριμερείς και βάλε έπιτροπές μέ διαφορετικά όνόματα αλλά μέ τά ίδια πρόσωπα σάν τόν Καραγκιόζη φούρναρη, δήμαρχο, βουλευτή και πάει λέγοντας.

Στό επίπεδο της ήγεσίας λοιπόν τό παιχνίδι και οί έκφυλισμένοι αύθορμητισμοί της άλλης συνδικαλιστικής άποψης στριμωγμένοι στά ψιλά τών έντύπων. Η λογική του ήγετικού επιπέδου δέν άποτελεί σύμπτωμα θέβαια μόνο του κυβερνητικού συνδικαλισμού, αλλά και τών «αύθεντικών» εκπροσώπων της εργατικής τάξης και της άλλης παράταξης πού διεκδικεί την ήγεμονία του συνδικαλιστικού κινήματος. Και οί δύο μαζί άνέλαβαν τή διατήρηση της άγωνιστικής φόρμας τών εργαζομένων μέσω τακτικών γυμναστικών επιδείξεων. Κατά τ' άλλα, στά παράνομα, νόθα, αναβαπτιστικά κ.λπ. συνέδρια τών φιλοκυβερνητικών τό γιατρικό γιά τίς πληγές του κινήματος δρέθηκε μέ την έγγραφή τών μή έγγεγραμμένων σωματείων, μέ την άπλή άναλογική και μέ την κατάργηση κάποιων άρθρων τών καταστατικών. Οί διαφωνίες και τά παζάρια στό επίπεδο πάντα της κορυφής έλάχιστα συγκίνησαν τούς άνώνυμους εργατοϋπαλλήλους, ένώ ή συντριπτική τους πλειοψηφία διαβιόι έκτός σωματείων και φυσικά άγνοεί τίς άγωνίες του κ. Μαυροδόγλου ή του κ. Δασκαλάκη. Και ό μέν πρώτος μπορεί ν' άγωνιούσε στό συνέδριο του ΕΚΑ άν θά προλάβαιναν νά μιλήσουν όλοι οί αντιπρόσωποι της παράταξης του, (άλλά ό πανταχού παρών και τά πάντα πληρών Καρακίτσος φρόντισε νά του λύσει τό πρόβλημα), ό δέ δεύτερος φροντίζε νά κρύβει έπιμελώς τίς άγωνίες του και νά περιφέρεται έπιδεικνύοντας τή δεβαιότητα της έπερχόμενης έξουσίας πού αὐτομάτως θά στείλει στά σπίτια τους τά φερέφωνα του Λάσκαρη και της εργοδοσίας. Κοιμηθείτε ήσυχοι ώ Έλληνες εργαζόμενοι, τό ΠΑΣΟΚ φροντίζει γιά σας.

Αλλά τά άφηρημένα συνθήματα και προγράμματα του Άντρέα δέν μάς καθησυχάζουν. Δεκάδες Καρακίτσοι σέ σωματεία, όμοσπονδίες, εργατικά κέντρα φροντίζουν έπιμελώς νά ίκανοποιούν άτομικά και συντεχνιακά συμφέροντα. Άπό τό στεγαστικό δάνειο της Έργατικής Έστίας πού εξασφαλίζουν ακόμη έως την ύπαγωγή στά βαρέα και άνθυγιεινά όμάδων εργαζομένων. Τό συνδικαλιστικό ρουσφέτι σ' όλη του τή μεγαλοπρέπεια άποτρέπει μέ θαυμαστή εύκολία τίς όδυνηρές κινητοποιήσεις, στεριώνει την κυριαρχία της δεξιάς και άποδεικνύει τόν έκσυγχρονισμό τών εργοδοτικών άντιλήψεων. Τό ΠΑΣΟΚ

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

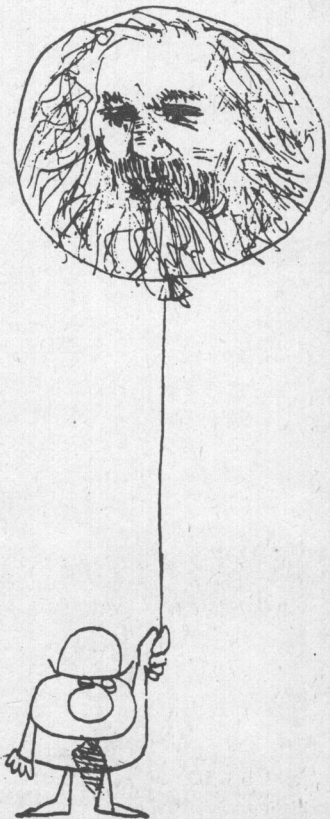
λέει ότι θα μεταβάλει τό συνδικαλιστικό «κατεστημένο». 'Αλλά αν τό ΠΑΣΟΚ δέν καταφέρει νά καταργήσει καί τούς χιλιάδες εκλεγμένους ή μή εκπροσώπους τής δεξιάς άποψης, θά διαπιστώσει ότι άπεργίες δέν κάνουν μόνο οί προοδευτικοί. 'Αλλωστε ή ΓΣΕΕ ίσως κάνει τό τελευταίο της συνέδριο μέ τή συμμετοχή των δημοκρατικών δυνάμεων. 'Ενώ τό ΚΚΕ θά διεκδικεί τή μονοπώληση των συμφερόντων τής εργατικής τάξης μέ τά πραγματικά καί τά άλχημικής προέλευσης σωματεία. Τό ΠΑΣΟΚ έξάλλου ύποστηρίζει τίς εργοστασιακές μορφές όργανωσης καί καλά κάνει. 'Αλλά δέν είδαμε πουθενά νά μάς λέει πώς θά ύπάρξουν. Τί θά γίνει μέ τίς όριζόντιες καί κάθετες συνδικαλιστικές όργανώσεις όπου αϋτές εμπλέκονται άλληλοσπαρασσόμενες στους ίδιους βιομηχανικούς χώρους. Δέ μάς λέει τί θά κάνουμε μέ τά άπανταχού τής χώρας γραφειοκρατικά 'Εργατικά Κέντρα, ή αναγκαιότητα των όποίων μόνο στά ίστορικά συνδικαλιστικά άναγνώσματα δικαιώνεται. Τό ΠΑΣΟΚ λέει ότι όταν κυβερνήσει, οί εργαζόμενοι θά μετάσχουν στίς διοικήσεις των επιχειρήσεων. Οί 'Ελληνες εργατοϋπάλληλοι πού μέχρι τώρα δέν είχαν τήν εύκαιρία νά ανακαλύψουν τί σημαίνει δημοκρατία στή βάση, τί σημαίνει ενεργός συμμετοχή στή λήψη των αποφάσεων, θά κληρωθούν (;) στά εργοδοτικά συμβούλια νά πουν τήν άποψη τους για τό αν πρέπει νά γίνει μείωση προσωπικού ή αύξηση παραγωγής. Καί ποιοί θά είναι οί μετέχοντες, εκλεγμένοι συνδικαλιστές, άνθρωποι τής εργοδοσίας ή διορισμένοι Καρακίτσοι του ΠΑΣΟΚ;

Όσοι από μάς δέν πείθονται από τίς παρθενογενείς επαγγελίες του 'Αντρέα ή τή στερεότητα τής άλλαγής πού ύπόσχεται τό ΚΚΕ, παρακολουθούμε ανήσυχοι τά τέλεια έναλλακτικά σενάρια των μεγάλων, άνήμποροι νά διαμορφώσουμε ένα δικό μας αγωνιστικό πλαίσιο συγκεκριμένων άλλαγών, άλλαγών μέ επίθετα, μέ ουσιαστικά καί ρήματα. Καί επειδή δέν πιστεύουμε στους Θεούς καί τά θαύματα, αλλά διαπιστώνουμε μία βαθιά έδραίωση τής κυριαρχίας τής δεξιάς στό συνδικαλισμό, διαβλέπουμε ότι τά πράγματα θά γίνουν ακόμη πιό δύσκολα για τούς εργαζόμενους είτε κυβερνήσει πάλι ή δεξιά, είτε κυβερνήσει τό ΠΑΣΟΚ. Γιατί τά συμφέροντα του κεφαλαίου έχουν πολλά νά πουν άκόμη, ενώ ή εργατική τάξη παραπαίει καί οί πολιτικοί της «έκπρόσωποι» περπατούν μέ δεκανίκια. 'Ο 'Αντρέας άς μάς δγάλει ψευτές.

Μπάμπης Κασσιμάτης

Ψήφος άριστερών πού άψηφούν

Μεγάλο τό σούσουρο πού προκάλεσε πρόσφατα ή διά τής κακόγουστης μεθόδου των έπιστολών ανακοίνωση τής συμμετοχής του Μανώλη Γλέζου στους συνδυασμούς του ΠΑΣΟΚ. Μπορεί πράγματι νά έγιναν όλα κάπως άξαφνα κι αίφνιδιαστικά, μπορεί πράγματι νά είχε «έξαντλήσει» ή ΕΔΑ καί ό Μ. Γλέζος όλα τά περιθώρια άναζητήσεων σχήματος για τήν αυτόνομη εκλογική τους κάθοδο, μπορεί πράγματι νά είχαν πιστέψει κάποιες ομάδες τής άριστεράς στήν ύποψηφιότητά του, μπορεί πράγματι ή συμμετοχή του στό ΠΑΣΟΚ νά κατέληξε νά είναι άτομική χωρίς νά συνοδεύεται από κάποια ομάδα εδαιτών ύποψηφίων, μπορεί τελοσπάντων πολλά. 'Αλλά ή κριτική πού άσκήθηκε σέ όλα αϋτά, κυρίως βέβαια από μεριάς ΚΚΕ έσωτερικού αλλά καί από άλλους, στράφηκε σχεδόν άποκλειστικά κατά τής συγκεκριμένης ενέργειας του άτόμου Μανώλη Γλέζος. 'Ενίοτε καί χωρίς νά κατονομάζεται αλλά μέ σαφήνεια ως προς τό ποιός είναι ό κρινόμενος, άκούστηκαν πολλά καί διάφορα επιθετικά περί «άποσκιρτήσεων» ή, ακόμα ώμότερα, περί «μεταγραφών». 'Εφθασε ακόμα καί νά τεθεί θέμα «κομματικών άρχών», δηλαδή «πολιτικής συμπεριφοράς» (βλέπε ανυ-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

πόγραφο άρθρο στο *Ἀντί*, ἀρ. 187, 25.9.81). Ἡ καί νά ἐμφανισθεῖ ὁ Μ. Γλέζος ὡς «ἐκτός γραμμῆς» τοῦ κόμματός του, νά συζητηθοῦν διαδραστικά τὰ πράγματα σάν ζητήματα ψηφοφοριῶν, δημοκρατικῶν διαδικασιῶν, ἤθους. Δηλαδή ζητήματα ἀποκλειστικά, στήν προκειμένη τουλάχιστον περίπτωση, διαδικαστικά.

Ἀλλά τό ἔδαφος τοῦ διαδικαστικοῦ εἶναι ὀλισθηρό, ὑποκαμμένο κι ἀχάριστο. Δόθηκαν λοιπόν ἀμέσως στή δημοσιότητα οἱ ἀνακοινώσεις τῆς ΕΔΑ πού κάλυψαν ἀπόλυτα τόν Μ. Γλέζο. Ὅπως τόν κάλυψε ἄλλωστε μέ τό κύρος του καί ὁ Ἡ. Ἡλιοῦ («ἡ ἐνέργεια αὐτή εἶχε καί τή δική μου ἔγκριση»). Καί φυσικά οἱ πάντες ἀποστομώθηκαν. Οἱ πάντες πλὴν ἐκείνων πού θά ἀφήσουν κατά μέρος τό παρασκήνιο καί θά θελήσουν νά σταθοῦν στό πολιτικό πρόβλημα πού ἀναδεικνύεται, καί μάλιστα ἀπό τή στάση ἐπώνυμων στελεχῶν τῆς ἀριστερᾶς, τό μόνο πού μπορεῖ νά μᾶς ἀφορᾷ. Γιατί αὐτό τό πολιτικό πρόβλημα, ναι, μᾶς ἀφορᾷ καί πολύ μάλιστα.

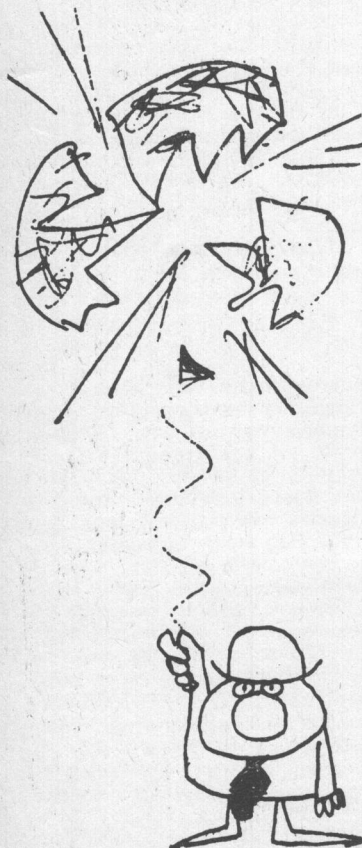
Ἡ ἰδιαιτέρα λοιπόν διαδεδομένη αὐτή στάση ἐκφράστηκε μέ σαφήνεια καί στήν ἀνακοίνωση πού ἔκανε στίς 27.9.81 ὁ σεβαστός Ἡλίας Ἡλιοῦ: προέχει νά φύγει ἡ δεξιὰ· «ὁ κύριος ὄγκος τῶν λαϊκῶν δυνάμεων πού ἐπιθυμοῦν τήν Ἀλλαγὴ, ὁ κύριος ὄγκος τοῦ ἐαμικοῦ κινήματος... τῆς παλιᾶς, προχουντικῆς ΕΔΑ θρῖσκεται σήμερα στίς γραμμές τοῦ ΠΑΣΟΚ, εἴτε αὐτό ἀρέσει εἴτε ὄχι». Πάντως στήν Β' Ἀθηνῶν νά ψηφίσουμε τό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ.

Γιατί αὐτό τό τελευταῖο; Διότι, συνάγεται, μόνο ἐκεῖ δέν θά πάει χαμένη ἡ ψήφος μας. Ἡ θεωρία τῆς χαμένης ψήφου, πού τόσο πεισματικά ἔχει πολεμηθεῖ ἀπό τήν ἀριστερά, ἀκούγεται τή φορά αὐτή μέσα ἀπό τά σπλάχνα τῆς, καί μάλιστα ἀπό τά χεῖλη προσωπικότητας τοῦ δάρους καί τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἡλίου Ἡλιοῦ. Δέν θά σταθοῦμε ἐδῶ στά ὅσα ἐνδιαφέροντα εἶχε νά πεῖ ὁ καθηγητής Δ. Τσάτσος, στήν *Αὐγή*, 20.9.81, περί χαμένης ψήφου γενικά. Κρατᾷμε μόνο τό αὐτονόητο (ὑποθέτουμε) ὅτι ἡ ψήφος εἶναι «ἐκφραση πολιτικῆς βούλησης», καί ἄρα ποτέ δέν εἶναι χαμένη. Ἀλλά καί οἱ ἐξ ἀριστερῶν ὁπαδοί τῆς υποστήριξης τοῦ ΠΑΣΟΚ δέν θά διαφωνήσουν βέβαια ὅτι πράγματι γιά ἐκφραση πολιτικῆς βούλησης πρόκειται. Ἀπλῶς διαφέρουν οἱ βουλήσεις.

Χαμένη λοιπόν ψήφος, ἀλλά χαμένη ἀπό ποιόν; Καί ἀπό τί; Χαμένη προφανῶς ἀπό τήν «καταδίκη» τῆς δεξιᾶς. Καί ἀφοῦ μόνο μιά δύναμη μπορεῖ νά νικήσει ἐκλογικά τή δεξιὰ, τό ΠΑΣΟΚ, χαμένη γιά τό ΠΑΣΟΚ. Ἡ προβολή τοῦ σκληροῦ διπολισμοῦ πού μιά τέτοια ἀποψη ἀποπνέει γίνεται βέβαια πάντα καί μέ κάθε εἰλικρίνεια στό ὄνομα τοῦ πλουραλισμοῦ. Καί τοῦ σοσιαλισμοῦ: «γιά νά γίνουν πραγματικότητας τά ὄνειρα τοῦ λαοῦ μας», πού λέει καί ὁ Μ. Γλέζος στήν κατά Ἀνδρέα ἐπιστολή. Ὡστε νά συμβάλουμε κι ἐμεῖς...

Ποιοί ἐμεῖς; Αὐτή ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδοχή τοῦ διπολισμοῦ (καί τοῦ μονοπωλισμοῦ) γιά νά ἀνοίξει ὁ δρόμος γιά τό σοσιαλισμό χαλάει, κλαδεύει, τσακίζει αὐτό τό «ἐμεῖς» τῶν ἀριστερῶν πού εἶναι σέ θέση νά θέσουν τό ζήτημα τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ ὅλες του τίς διαστάσεις, θύμα κι αὐτή τῆς ἄγριας ἀποσύνδεσης «δημοκρατίας» – σοσιαλισμοῦ (γιά τήν ὁποία, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δέν εἶναι ἄμοιρες οἱ θεωρητικές συλλήψεις καί ἡ πρακτική τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ πού σήμερα κατακρίνει ἐντονα τόν Μ. Γλέζο).

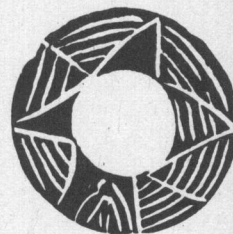
Στήν ἀποσύνδεση αὐτή εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἀντισταθοῦν, ἀντιστέκονται, θά ἀντισταθοῦν καί μέ τήν ψήφο τους ὅλοι αὐτοί οἱ κάθε

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

προέλευσης και συγκρότησης άριστεροί και άριστερίζοντες άνθρωποι πού, διαφωνώντας ή συμφωνώντας με τό ΚΚΕ έσωτερικού, έδωσαν ένα δείγμα τους στό προχθεσινό Φεστιβάλ τής Αύγης· και οί 25 πεισματοάρεδες οργανωμένοι κι άνοργάνωτοι ανανεωτές του 'Αμύνταιου πού θά ψηφίζουν μεθαύριο άριστερά ξέροντας ότι τό ίδιο κάνουν και οί 18 του Γύθειου ή οί 9 τής 'Ορεστιάδας (ας μέ συγχωρέσουν οί ντόπιοι σύντροφοι αν τά τυχαία νούμερα τούς άδικούν). Από αυτό τό ύλικό είμαστε, αυτό τό ύλικό είμαστε, με αυτό τό ύλικό θά προχωρήσουμε. Γιατί σήμερα μόνο εμείς όχι άπλως θέλουμε τό σοσιαλισμό· αλλά έχουμε και τό πρόβλημα του σοσιαλισμού σε όλες τις προϋποθέσεις και τις συνέπειές του.

Γιώργος Καρράς

Τό δημοψήφισμα και ή ΕΟΚ ή οί δύο νομιμότητες

Η δήλωση του Α. Παπανδρέου (διπλανή στήλη) ως προς τή θέση του ΠΑΣΟΚ για τήν ΕΟΚ δέν περιέχει τίποτε τό νέο. Τό ΠΑΣΟΚ είχε εξαρτήσει τήν άποχώρηση τής Ελλάδας - και επί τό νομικότερον τήν καταγγελία τής συνθήκης προσχωρήσεως τής 'Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα - από τή διενέργεια δημοψηφίσματος, πού σημαίνει ότι (για τό ΠΑΣΟΚ) οποιαδήποτε άλλαγή στό ύπάρχον καθεστώς τής ένταξης προϋποθέτει λαϊκή έτυμγορία. Τό νέο στοιχείο στην παλαιά θέση του ΠΑΣΟΚ είναι ή διαπίστωσή του ότι τό δημοψήφισμα άνήκει στις άρμοδιότητες του Προέδρου τής Δημοκρατίας, και επομένως ή άπόφαση για τή διενέργειά του εξαρτάται «άποκλειστικά» από τή θέληση του άρχηγού του Κράτους. 'Ο όποιος όμως άπ' ό,τι φαίνεται, δέν είναι καθόλου διατεθειμένος νά χρησιμοποιήσει για τό θέμα αυτό τις άρμοδιότητες πού του άναγνωρίζει τό Σύνταγμα.

Άρα, με τά σημερινά δεδομένα, και αν ακόμη τό ΠΑΣΟΚ γίνει κυβέρνηση, δημοψήφισμα για τήν ΕΟΚ δέν πρόκειται νά γίνει, και άρα ή ένταξη τής Ελλάδος - στην Ε.Ο.Κ. δέν πρόκειται νά άμφισβητηθεί. Και αυτό όχι γιατί δέν τό θέλει ο λαός ή τό ΠΑΣΟΚ, αλλά γιατί δέν τό θέλει ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας και δέν τό επιτρέπει τό Σύνταγμα.

Φθάνουμε έτσι στό εξής παράδοξο: ο λαός ίσως νά θέλει και τό ΠΑΣΟΚ νά μόν μπορεί. Η άνικανότητα όμως αυτή του ΠΑΣΟΚ ύπάρχει από τότε πού ύπάρχει τό νέο Σύνταγμα και προεδρική πλειοψηφία. Είναι μάλιστα άπίθανο, και πάντως δέν συγχωρείται σε κόμμα εξουσίας, νά άγνοεί τό ΠΑΣΟΚ και ο Πρόεδρος του τά στοιχειώδη αυτά συνταγματικά και πολιτικά δεδομένα. Πρός τί τότε αυτές οί δηλώσεις για δημοψήφισμα όταν ήταν γνωστή ή άδυναμία διενεργείας του; Για νά ύπάρχει άλλοθι ότι «εμείς θέλαμε αλλά οί άλλοι δέν μάς άφηναν»;

Πέρα όμως από τό πολιτικό ζήτημα ύπάρχει και ένα λεπτό συνταγματικό πρόβλημα: Τό ΠΑΣΟΚ φαίνεται νά άναγνωρίζει στον Πρόεδρο «προνομίες» πού είναι άμφίβολο αν τις άναγνωρίζει τό Σύνταγμα και πάντως τό ΠΑΣΟΚ τις «προνομίες» αυτές τις είχε με πάθος καταπολεμήσει. Η μήπως δέχεται πιά τό ΠΑΣΟΚ τά προεδρικά στοιχεία του Συντάγματος πού πολύ λίγο συμβιβάζονται με τά κοινοβουλευτικά στοιχεία.

Ένα πάντως είναι σίγουρο: άναγνωρίζοντας από τώρα στον Πρόεδρο τής Δημοκρατίας «τό προνόμιο» νά άρνεϊται τή διενέργεια δημοψηφίσματος όταν του τό εισηγείται ή υπεύθυνη κυβέρνηση, ή όποία μάλιστα προήλθε από πρόσφατη λαϊκή έτυμγορία, είναι σαν νά του άναγνωρίζεις έμμεσα, πλην όμως άναμφισβήτητα, τή δυνατότητα νά διεξαγάγει δημοψήφισμα παρά ή και ένάντια στή θέληση τής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας· είναι σαν νά του άναγνωρίζει τή δυνατότητα ακόμη και νά καταργήσει τή νόμιμη κυβέρνηση με δημοψήφισμα!

Παρόμοια όμως έρμηνεία και έφαρμογή του Συντάγματος είναι άντιφατική και «άντισυνταγματική», διότι προϋποθέτει τήν καθιέρωση από τό Σύνταγμα

ΕΡ.: Κύριε πρόεδρε, είπατε ότι για τήν ΕΟΚ με τήν άνάληψη των κυβερνητικών καθηκόντων από τό ΠΑΣΟΚ θά ύπάρξει ριζική και άποφασιστική αντιμετώπιση με τή βοήθεια του λαού. Μπορείτε νά αναλύσετε περισσότερο αυτή σας τή θέση;

Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Η θέση ή δικιά μας ήταν, είναι και θά είναι τό δημοψήφισμα. Αυτό είπαμε στον λαό από τό 1977 και δέν τό παίρνομε πίσω.

Γνωρίζουμε όμως ταυτόχρονα ότι στό έλληνικό Σύνταγμα αυτή τήν προνομία τήν έχει άποκλειστικά ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας. Και θά μπορούσε κανείς νά θέσει πολιτικό θέμα, αλλά όχι συνταγματικό. Συνταγματικά ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας είναι ο μόνος πού έχει αυτή τήν προνομία του δημοψηφίσματος. Δέν μπορείς νά του τό άμφισβητήσεις, άφού λειτουργείς μέσα στα πλαίσια του Συντάγματος του 1975. Είτε έχεις διαφωνίες μαζί του, είτε δέν έχεις, αυτό είναι τό Σύνταγμα. Πρός τό παρόν. Άναθεωρήσεις θεαίως μπορούν νά γίνουν, με τις διατάξεις του ίδιου του Συντάγματος. Τί σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι μέσα σε αυτά τά πλαίσια, τά όποια θά είναι δεδομένα αν ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας δέν θελήσει νά γίνει τό δημοψήφισμα για τήν ΕΟΚ, θά πρέπει νά λειτουργήσει ή κυβέρνηση τής Ελλάδος.

Συνέντευξη τύπου. Πάτρα 5.9.81.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

δύο νομιμοτήτων, μία δημοψηφισματική νομιμότητα και μία κοινοβουλευτική, οι οποίες μάλιστα θα μπορούσαν και να συγκροούνται μεταξύ τους, και να αλληλοαναιρούνται. Και τό χειρότερο: μία τέτοια εφαρμογή κινδυνεύει να οδηγήσει και στην κατάργηση της υπάρχουσας συνταγματικής νομιμότητας. Θέλουμε να πιστεύουμε πώς κάτι τέτοιο δεν τό θέλει τό ΠΑΣΟΚ. Άς ελπίσουμε ότι δεν θά τήν προκαλέσει ή τουλάχιστον δέ θά τή διαπράξει τό ίδιο.

Άντώνης Μανιτάκης

Μεταλλικές ιστορίες και αλλαγή*

«Τόν δεύτερο περί Χριστόν αιώνα, όταν ακόμα, εύτυχως, δεν είχε γραφεί τό *Μανιφέστο* και τά γράμματα του άλφαβήτου μπορούσαν να κυκλοφορούν ελεύθερα, χωρίς τό φόβο να βρεθούν αίφνης ζευγαρωμένα μ' ό,τι επιθυμούσαν οι άνέραστοι στανρολεξάδες της έπανάστασης, ό εύγενής Άγρέους αποφάσισε να εφαρμόσει τίς πρόσφατες γνώσεις του αϊγυπτιακής και ίνδικης παταφυσικής και να μεταμορφωθεί σε ξυπνητήρι των λαϊκών συνειδήσεων.

Μέ τόν *Γκιλγαμές* και τήν *Μαχαμπαράτα* υπό μάλης, άρχισε να διαδίδει κενά δαιμόνια στά άούχα μεσοστρώματα των Λεκανιτών (σημείωση: έτσι ονομάζονταν τήν εποχή εκείνη οι κατοικούντες περί τήν μεσογειακήν λεκάνην). Και οι λαοί ήγέρθησαν, φκιάσανε λάδαρα και σκέφτηκαν να τά στολίσουν μέ τόν ήλιο πού τους ξυπνούσε κάθε πρωί. Ουδείς όμως ως τότε είχε δει καταπρόσωπο τό ξαδερφάκι της σελήνης – ούτε γυαλιά υπήρχαν ούτε και τηλεσκόπια. Ζωγράφισαν λοιπόν ξυπνητήρια, ίδια δουλειά κάνουν κι αυτά, σκεφτήκαν και παρηγορήθηκαν.

Κι εδώ ακριβώς είναι πού εισβάλλουν στή Λεκάνη οι λογιστές πολιτικοί. Κόψαν χρυσό, τόν στρογγυλέψαν και χαράξαν τόν Άγρέους από τή μία, τό ξυπνητήρι από τήν άλλη (σημείωση: από τότε χρονολογείται κι ή φράση «ίδια όψη του ίδιου νομίσματος»). Επιτήδειοι σαράφηδες ανέλαβαν να διεκπεραιώσουν τά έμπορικά ζητήματα. Και ιδού λογισμός:

Φάση Α΄: «Ο Άγρέους θά εφαρμόσει τήν αποκεντρωμένη, τοπικοαυτοδιοικούμενη, μή προνομιούχα κοινοκτημοσύνη. – Άρα, όλοι σας πρέπει να αγοράσετε αγρεονομίσματα».

Φάση Β΄: «Έπειδή ή δραχμή δεν έχει εφευρεθεί ακόμα, κι επειδή τό δολάριον είναι όργανο των ευνούχων (σημείωση: έτσι λέγανε τότε τους πεντακοσιομέδιμνους), μπορείτε να αποκτήσετε ένα αλλαγόσημο δίνοντας ένα ξυπνητήρι».

Φάση Γ΄: «Κι αν δεν έχετε ξυπνητήρι μπορείτε εύκολα να τό χαρείτε καταβάλλοντας έναν πετεινό ή μιάν άκτίνα ήλιου».

Φάση Δ΄: «Κάθε πρωί πού σηκώνετε τόν ήλιο πάνω απ' τή Λεκάνη αποσπάστε τήν άκτίνα σας. Μή φοβάστε, δεν πρόκειται να λιγοστέψει τό φώς γιατί λαμποκοπάνε τά αγρεονομίσματα».

Και τό έμπόριο εύδοκίμησε, και ό Άγρέους αναγορεύτηκε Έμπορικώς Έπίσκοπος και πλήθη λαού ξυπνούσαν κάθε πρωί, ασπάζονταν τό ξυπνητήρι τους, ταΐζανε τόν πετεινό τους και θυσίαζαν στόν ήλιο-πατέρα. Κι ύστερα διάβαιναν στά γυμναστήρια μέ μόνο σκοπό να σπαταλήσουν τήν ώρα και τίς κουδέντες τους ως να βασιλέψει και να όνειρευτούν πώς θά 'ναι σε χιλιάδες χρόνια ό κόσμος, όταν επιτέλους θά πρασινίσει ό τόπος κι όταν ή ιστορία θά θυμηθεί να παρουσιαστεί ακριβώς στό ραντεβού της, κι ως είναι γυναίκα δεκαοχτώ χρονών».

* Άπόσπασμα από τόν πάπυρο «Άγρεολογίες», πού βρέθηκε μαζί με τά υπόλοιπα μεσσιανολογούντα Χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Ἡ θεωρία τῶν συμβόλων

● Τό ΚΚΕ προσέφυγε στὸν Ἄρειο Πάγο, διὰ τοῦ εκπροσώπου του Κώστα Λουλέ, ζητώντας νά ἀπαγορευτεῖ ἡ χρησιμοποίηση τῆς κόκκινης σημαίας καί τοῦ σφυροδρέπανου ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη παράταξη.

● Ἡ «Κίνηση γιὰ μιὰ ἐπαναστατικὴ ἀριστερά» (σηματισμός βασιζόμενος στὸ ΚΚΕ μ-λ, στὴν Κ.Ο. Μαχητῆς καί σέ λιγοστούς ἀνέντακτους) «υἱοθετεῖ ὡς ἐμβλημα τῆς τὸ σφυροδρέπανο γιὰ προφανεῖς λόγους» (Προλετάριος Μαχητῆς, τ.56, Σεπτέμβριος 1981).

Δύο στάσεις πού συναίρονται γιὰ νά καταστήσουν ἐμφαντικὴ τὴ μιζέρια τῶν κύκλων τῆς Ἀριστερᾶς. Τό καρδί τὸ λένε «Ἐκ-λογές '81»· μόνο πού ἡ Ἀριστερά δέν λέγει, δέν διαλέγει καί δέν διαλέγεται· ἡ γλώσσα τῆς ἀνάπηρη, πῶς νά ἐννοηματώσει καί νά νοστιμέψει τὸ παλιὸ ὄραμα πού τ' ὀνόμαζαν σοσιαλισμό. Οἱ προϋποθέσεις γιὰ μιὰ καινούρια ἀνοιξη ὑπάρχουν μονάχα στίς γιγαντοαφίσες τοῦ ΠΑΣΟΚ μέ τὰ χελιδόνια. Μ' αὐτὰ τὰ χελιδόνια πού τὰ κάρφωσαν πάνω σέ σωλῆνες πού μορφώνουν, λέει, τὴν ἐλληνικὴ σημαία. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἀνοιξη, μ' αὐτοὺς τοὺς σιδερένιους – κούφιους ἀγωγούς, εἶναι στενόχωρη γιατί διεκπεραιώνεται ἀπὸ τεχνοκρατία καί μανάτζμεντ καί καθόλου ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἢ τὴν ἀγάπη, πού λένε πῶς δουλεῖ γιὰ τὸ σοσιαλισμό.

Ἡ «Νέα Δημοκρατία» ἀπεικόνισε τὴν ἰδεολογία τῆς μέ τὸ σχηματισμό τῆς εὐτυχισμένης, ἐπιτυχημένης μέσης ἐλληνικῆς οἰκογένειας καί μ' ἓνα ἐκκλησάκι νά προσπαθεῖ νά γλυκάνει τὴ βλοσυρότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς. Μέσα στὸν «οἶκο τοῦ Θεοῦ» παραμονεύουν οἱ ἀρχάγγελοι τῶν ΜΑΤ μέ τίς ρομφαῖες καί τὰ ρόπαλά τους.

Ἡ «παραδοσιακὴ Ἀριστερά» προτάσσει τίτλους κυριότητος καί τοιτάτα κληρονομικοῦ δικαίου. Ἡ «ἐπαναστατικὴ Ἀριστερά» σπρώχνεται πίσω ἀπὸ τὸ ταμπούρι τοῦ προφανοῦς, τοῦ αὐτονόητου. Κι οἱ δύο μερίδες φαίνεται νά δολεῦνται μέ τὸ παρελθόν καί τὴν καθοσίωσή του. Τό μέλλον μοιάζει νά τοὺς τρομάζει, ἔτσι ὅπως σκουριάσανε τὰ ἐργαλεῖα τους, ἔτσι ὅπως ἀποδείχθηκαν ἀδόκιμες οἱ τακτικὲς καί οἱ στρατηγικὲς τους. Ἡ προσφυγὴ στὴ μήτρα μπορεῖ νά ἐξημερώνει τοὺς ἐφιάλτες, ὅμως οὔτε γονιμοποιεῖ οὔτε παράγει ὄνειρα.

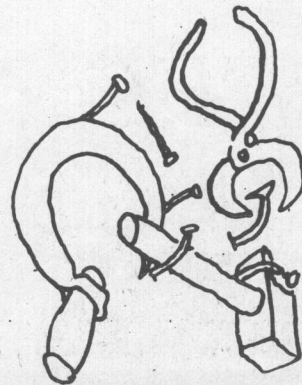
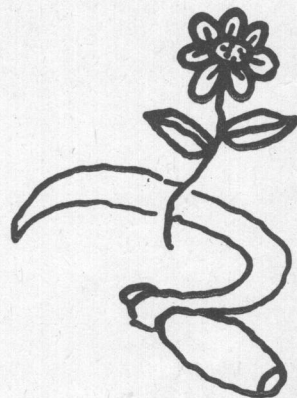
Ἄν στὸ «πατρίς – θρησκεία – οἰκογένεια» τῆς δεξιᾶς, ἂν στὰ λυμφοειδή χελιδόνια τοῦ ΠΑΣΟΚ καί στὴ διαφημιζόμενη πατρικὴ «στοργή» τοῦ πρὸς κάθε βασανισμένο, δέν ὑπάρχει νά ἀντιταχθεῖ παρὰ ἡ κόκκινη σημαία καί τὸ σφυροδρέπανο, μ' ὅλους τοὺς συναισθηματικούς ἐγκλωδισμούς πού προάγουν, τότε ἀριστερά δέν ὑπάρχει. Οὔτε παραδοσιακὴ, οὔτε ἀνανεωτικὴ, οὔτε ἀντιεξουσιαστικὴ. *Γιὰ προφανεῖς λόγους.* Γιατί μπορεῖ τοῦτα τὰ σήματα νά συμπτωνῶνουν τὴν καταγωγὴ καί τὴ διαδρομὴ τοῦ κινήματος, ὅμως δέν ἐπικαλύπτουν τὴν πρότασή του: πρόταση ἄλλου τρόπου ζωῆς, καλύτερα: *πρόταση ζωῆς.*

Ἀλλάξαν τόσα πράγματα, εὐτυχῶς, ὥστε αὐτὴ ἡ πρόταση νά μὴν ἀφορᾷ πιά μονάχα τοὺς πεινασμένους, τὴ μυθικὴ «ἐργατιά» καί τὴ θρυλικὴ «ἀγροτιά». Ἀκυρώθηκαν τόσοι τίτλοι ἰδιοκτησίας καί τόσοι ἰδιοκτήτες πτωχεύσανε, ὥστε ἡ ἔμμονη καί στείρα προσκόλληση σέ ὀριακά σύμβολα νά παραπέμπει σέ μικροαστισμό, πολιτικὴ ἔνδεια καί ἰδεολογικὸ πουριτανισμό.

Τὸ φάσμα τῶν διεκδικητῶν τῆς ἀλλαγῆς διευρύνθηκε σημαντικά. Τὰ κοινωνικά κινήματα, τὰ κινήματα κριτικῆς τῆς καπιταλιστικῆς βαρβαρότητας ἀλλὰ καί τῆς ἀριστερῆς στενοφυαλῆς, ἔχουν τὸ δικό τους λόγο καί ψάχνουν τὴ δική τους πρᾶξη. Καί ἡ ἰδιαιτερότητά τους εἶναι ἀκριβὴ γιὰ νά μπορέσει νά χωνευτεῖ ἀνέξοδα, προεκλογικά ἢ μέ τὴ μέθοδο τοῦ καπέλου.

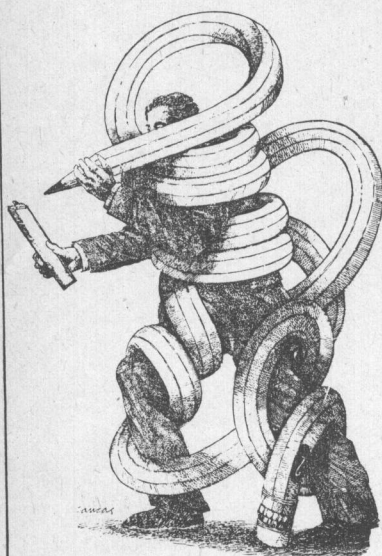
Ἡ ἀλλαγὴ δέν μπορεῖ νά εἶναι γαλήνη καί ἐκτόνωση, οὔτε διαρθρωτικὲς μεταβολὲς δάσει αὐστηρῶς προδιαγεγραμμένου σχεδίου. Εἶναι τόσα νά ἀνασκαφοῦν καί νά γεωργηθοῦν, εἶναι τόσο πολυέξοδο αὐτὸ τὸ ἄλλο, ὥστε «ἂν ἐπαρκοῦσαν οἱ ἐκλογές ἡ ἀστική τάξη θὰ τίς εἶχε καταργήσει». Καί γιὰ νά μὴν ἐκληφθεῖ ἡ μαρξικὴ ἀπόφαση ὡς προτροπὴ ἀποχῆς, γιὰ νά μὴ χρησιμοποιηθεῖ ὡς συνήγορος ψυχδελικῶν λευκῶν καί ἀκυρῶν συνειδητήσεων, ἐπιλέγουμε μέ τὴν εὐστοχὴ γνώμη τοῦ Μπουεναβεντούρα Ντουρουτί: «Ὅποιος δέν ψηφίζει καί μένει σπῖτι του εἶναι ἐξίσου ἀντεπαναστάτης μ' ἐκείνον πού ψηφίζει καί πάει στὸ δικό του σπῖτι».

Παντελῆς Μπουκάλας

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

‘Ο τύπος πού δέ λερώνει τά χέρια

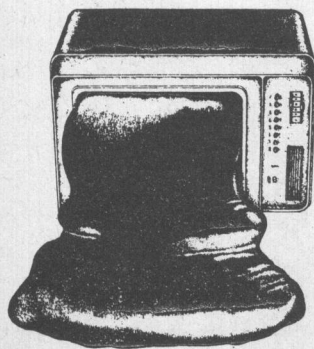

Σάν νά μή φτάνανε τό σύννεφο, οί μπουλντόζες κι ό ταξιτζής πού φτύνει απ' τό παράθυρο καί βλαστημάει τήν άλλη πού θά 'κανε καλύτερα νά πλέκει κάλτσες παρά νά πιάνει στά χέρια της τιμόνι – κι όσο γιά σένα, όλες μαζί μου τρέχετε γιά ψώνια, άντε θά σέ βολέψουμε καί μή βροντάς τήν πόρτα, κυρά μου – έχεις βλέπεις καί τούς τίτλους τών εφημερίδων. Κρεμασμένοι όπου καί νά γυρίσεις τό μάτι σου, μαύροι κορακίσιοι καί πελώριοι νά σου χυμάνε, νά ώρύνονται όπου τό λιοντάρι τής Μέτρο Γκόλντουν. Ψυχοπαθείς, μαχαιροβγάλτες, παιδοκτόνοι, ναρκομανείς χαρμανιασμένοι, διαμελιστές αγίων λειψάνων, άπονες μανάδες, ξαντεριασμένες μοιχαλίδες, όλοι πρωτοσέλιδοι, πρós άποτροπιασμόν καί... πρós μίμησην. Σκάνδαλα εκατομμύρια, σκάνδαλα εκατομμυρίων, διαφνύγοντα σκάνδαλα – κατά τό «διαφνύγόν κέρδος» – αγαθαγγελικές έσχατολογίες, τό τέλος του κόσμου, παιδάκι μου – άλλος σου λέει: τό τέλος τής Ν. Δημοκρατίας. Γιατί, δέν είμαστε σκανδαλοθήρες, γιά όλα τούτα ή άτιμη ή κοινωνία φταίει – άμ πώς δέ φταίει. Καί πού θά πάει; Θά τήν καθαρίσουμε. 'Αλλα-γή! 'Όπως λές 'Αέρα! καί όρμᾶς. 'Όλοι τούς στάβλους του Αύγειου καθαρίζουνε. Μόνο πού, φούσκωσε από δώ, βάλε σάλτσα από κεί, ή κόπρος πληθαίνει καί μᾶς έχει άνέβει ως τό λαϊμό. Μολυσμένος άέρας, μολυσμένη θάλασσα, μολυσμένη τροφή. 'Αλ-λα-γή. Αυτή ή εξαίσια λέξη πρέπει νά σου γίνει ύπουσινείδητο, νά σου μιλάει στον ύπνο πλάι μέ τήν άλλη: ΠΑ-ΣΟΚ, νά βλέπεις πράσινους λειμώνες καί νά μή θέλεις νά ξυπνήσεις. Αυτό είναι όμως άλλη ιστορία.

'Ελεγα γιά τίς εφημερίδες. Τώρα μέ τίς εκλογές, φυσικό είναι ό παροξυσμός νά ξεπερνάει τά επιτρεπτά όρια του άζώτου. 'Αλλωστε πάντα οί εκλογές μας συνοδεύονται από μουσικές εξαίσιες καί φωνές, μεγάφωνα στή διαπασόν, γιά νά χορεύουνε Ζουλού στήν Πανεπιστημίου, επιθετικά χαμόγελα ύποψηφίων κολλημένα σέ κάθε τοίχο ή επιφάνεια. Κι οί εφημερίδες – φυσικό κι αυτό – θά βγάλουν πίο μεγάλους τίτλους, θά κάνουνε τήν ύλη τους πίο συμπαγή, όσο μπορεί πίο άπειρη τήν ύλη τους. Σελίδα έσύ, διπλή έγώ, χρώμα έσύ, τριχρωμία έγώ, όφσεν έσύ όφσενάκι κι έγώ, μέ φτάνει γιατί έγώ χτίζω μέ τρείς καί βάλε. 'Ας φτιάξουμε καί μιά άπογευματινή, σου λέει κι ό άλλος, γιά τή Δευτέρα μόνο, πού δέ βγαίνουμε, μή μᾶς προλάβει ό γείονας κι ενημερώσει λάθος ως τήν Τρίτη, καί πάει λέγοντας. 'Όσο πίο πολλές εφημερίδες, τόσο πίο μαύρο χρώμα, τόσο πίο χρώματα καί τόσο πίο κιτρινίλα. Φυσικό κι αυτό. 'Ο συναγωνισμός σκληρός καί τό παζάρι δέ μεγάλωσε, ύπογεννητικότητα. 'Όσο πίο ακριβή έκδοση – καί ή τιμή δέν άνεβαίνει – τόσο καί πίο πολλά κεφάλαια.

'Εχουμε λοιπόν καί τούτο τελευταία. Νά μπαίνει τό μεγάλο κεφάλαιο κατευθείαν στή δημοσιογραφία. 'Όχι πώς ως τώρα βγάζανε τίς εφημερίδες τίποτα φτωχαδάκια. Μά είναι άλλο νά έχεις λεφτά καί νά ύποστηρίξεις πολιτικά από κάποια στρώματα, κι άλλο νά μπαίνεις σάν μεγαλοεπιχειρηματίας στήν κονίστρα. 'Αν τύχει νά έμπορεύεσαι, άς πούμε, άδάμαντες σέ κάποιο άφρικανικό κρατίδιο, γιά τή σωστή διακίνηση του προϊόντος, κανόνας πρώτος άπαράβατος: Δέν τά δάξεις μέ τούς ανθρωποφάγους. Τό αντίθετο μάλιστα. Δέν έννοούσα τόν καημένο τόν Ζισκάρ. 'Αλλωστε ανθρωποφάγοι δέν ύπάρχουνε. 'Ετσι, σέ πείσμα όλων τών κοινωνιολογικών αναλύσεων γιά τά μέσα δημοσιότητας καί τά λοιπά, βρισκόμαστε έξαφνα στήν εποχή όπου τό κεφάλαιο έρχεται νά ύποστηρίξει μέ μανία τά συμφέροντα του... διεθνούς προλεταριάτου. Μπράβο τους.

Δέν ξέρω γιατί τά σκεφτόμουν όλ' αυτά, ένώ δέν έχουνε καμιά σχέση μ' εφημερίδα πού κυκλοφόρησε τελευταία: αντικειμενική, άκομμάτιστη, άγνά δημοκρατική, μοντέρνα καί πολιτισμένη, καθώς λένε. 'Ηταν τότε πού είχα κρυολογήσει καί λογάριζα νά συνεχίσω αυτόν τόν Τζόνς – μου χει γίνει σύμπλεγμα. (Πρέπει νά πώ ότι τόν Προύστ τόν διάβασα σέ προηγούμενες γρίπες). Νά όμως πού ήρθε ή καινούρια εφημερίδα. Τήν κρατάς στά χέρια σου καί δέ λερώνει, μένεις καθαρός. Σχήμα μικρό κι ευέλκτο, βολεύει στο κρεβάτι, άτέλειωτες σελίδες, πλούσιες, δέ χρειάζονται τίποτ άλλο γιά χίλιες καί μία μέρες, πού λέει ό λόγος. Τί δέν είχε! Τί πολιτική καί τί κουλτούρα, καί θέματα κοινωνικά καί παρασκήνιο, μαχητικές σελίδες γιά τή χειραφέτησή μας, τήν έξίσωσή μας μέ τό άλλο φύλο, δηλαδή. 'Αλλά γυναίκα είμαι, καί, καθώς δέν έξισώθηκα

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

ἀκόμα, είπα νά ρίξω μερικές κλεφτές ματιές καί στίς σελίδες πού – πώς νά τό πώ – είναι πιό δικές μας. Ή φωλίτσα, ὁ ἀντρούλης, λίγη μδα τελοσπάντων – ἔρχεται φθινόπωρο πώς νά ντυθεῖς –, λίγο κουσκούς πού μάς ἀρέσεις ἐμάς, λίγο μαγειριό – γιά νά τοῦ κάνω καμιά ἐκπληξη – καί στάρ πολύχρωμες, δεξιᾶς κι ἀριστεράς κουλτούρας, λαμπερές, τριζάτες, νά ὀνειρεῦσαι μιά στάλα, ἂ ναι, καί ἀμφισβήτησης, πολλή καί «περιθώριο» καί off off. Πολύ μοῦ πηγαινέ αὐτό τό μίγμα. Εἶναι ἀντικειμενικό. Ἀπ' τήν ἀχάριστη στήν Ἀλιφέρη–

Ἄ, ἐδῶ πρέπει νά ὁμολογήσω τή γκάφα μου. Νόμισα στήν ἀρχή ὅτι κατέβαινε στίς ἐκλογές κι ἡ Ἀλιφέρη. Ἐτοι χρωματιστή στό ἐξώφυλλο, ἀριστερά ὁ Ἀντρέας, δεξιᾶ ὁ Ράλλης, κάτω κάδρο ὁ Φλωράκης. Εἶχε καί τίτλο: «Κορίτσι γιά τό σύστημα». Καί ὑπότιτλο-λεξάντα: «Ἡ Μαρία πέτυχε γρήγορα». Μπερδεύτηκα. Γιατί δηλαδή; Τόσες καί τόσες στάρ πού κατεβαίνουν, ἀνεβαίνουν στή Βουλή. Ἄσε πού ὀλόκληρος πρόεδρος τῶν ΗΠΑ... Εἶπα καί γώ, νά δεῖς, θά ὑποστηρίξουν καί τούς τέσσερεις. Ἀντικειμενικό. Ὑστερα κατάλαβα τό λάθος μου γιά τή Μαρία. Ἀποκλείστηκε κι ὁ Ράλλης, ἄς πάει στό καλό. Κι οἱ ἄλλοι δύο; Θά ὑποστηρίξουν καί τούς δύο; Ἐτοι σκεφτόμουνα ἀπλοϊκά, γιατί μέ μιά φωτογραφία δέν σημαίνει πώς–

Ἐλεγα ὅμως γιά τίς γυναικεῖες σελίδες. Κι ὄχι μόνο γυναικεῖες. Ὅλοι ἔπρεπε νά τίς διαβάσουν. Καί τί δέν ἔμαθα. Ὅτι ἡ Ρένα Βλαχοπούλου ἔχει λέει ἄντρα ἕναν παιδαρο πού δέν τόν θέλει δοῦλο ἀλλά ἄντρα. Καί γι' αὐτό, παρωδώντας φαίνεται τόν Καρωτάκη πού κάτι λέει γιά κρεμμύδια, δέ δέχεται ὁ ἄντρας τῆς νά καθαρίζει κρεμμύδια. Εἶναι θέμα λεπτό, ἀλλά στίς ἰδιαιτέρους συνεντεύξεις τους θά ἦτανε δυσάρεστο νά τῆς τό θυμίζει. Ἐμαθα ὅτι ὁ ἄντρας τῆς ζωῆς μιάς κάποιας Λαλαοῦνη εἶναι ὁ χρυσοφόρος μπαμπάς τῆς – αὐτό τό ξέραμε κι ἀπό τόν Φρόντ. Μιά ἔκλεινε πού μ' ἐντυπωσίασε εἶναι ὅτι ὁ ἄντρας τῆς ζωῆς τῆς ἐγγονῆς τοῦ Σουρή, ναι τοῦ Γ. Σουρή, εἶναι λέει... ὁ παππούς τῆς. Τί κουλτούρα! Συγκινήθηκα ἰδιαίτερα, γιατί ἦταν μάλλον ἀσκημούλης (βλέπε πρόχειρα τό ποίημά του: «Ἡ ζωγραφιά μου»). Ὅμως τήν ἴδια στιγμή μοῦ γεννήθηκε ἡ ἀπορία. Ἀφοῦ ὥς καί γιά τόν Σουρή δρέθηκε θαυμάστρια, τότε γιατί ὄχι γιά τόν Κύρκο; Πράγματι, ἔγινε λέει ἕνα γκάλοπ μεταξύ τῶν γυναικῶν, γιά τό ποιόν πολιτικό προτιμᾶνε. Μοστράρουνε λοιπόν μέ τίς φωτογραφίες τους ὅλοι, ἀρχηγοί ἢ κοινοβουλευτικοί ἐκπρόσωποι τῶν κομμάτων ἐκτός ἀπό τόν Λεωνίδα. Ἐγώ, μεταξύ μας, συμπαθητικό τόν βρίσκω, καί λέγειν ἔχει καί πάθος – ἂν τόν δεῖς, ἀργά καί πού, στήν τηλεόραση πετάει σπίθες τό γιαλί. Σέ καμιά λοιπόν δέν δρέθηκε ν' ἀρέσει; Δηλαδή καλύτερος ὁ Γιάγκος; Δέ βαριέσαι, γούστα εἶν' αὐτά.

Ἐτοι, κατάλαβα σιγά-σιγά πώς οἱ ἐφημερίδα εἶναι ἀντικειμενική. Καθρεφτίζει τό κοινό – τό μικροαστικό λέν οἱ κακόγλωσσοι. Καί ποιός παρακαλῶ θά κάνει τήν ἀλλαγὴ; Τό μεγαλοαστικό; Ἀνακατώνεις λοιπόν σέ μιά σαλατιέρα ὅλα τά ὑλικά, πολιτικά, σκανδαλοθηρικά, κουτσομπολικά, ἀντιστασιακά, καλλιτεχνικά, φαινομενικά ἀσήμαντα ὅπως π.χ. ὅτι ὁ Χατζηδάκης ἐθεάθη σέ ταβέρνα Παγκρατίου μέ τόν Ἀργυράκη – ἄκουσον, ἄκουσον! – νά τρώνε, τί νομίζετε; κρέας καί μπύρες. Ἐ αὐτό δέν τό περίμενα ἀπ' τόν Μάνο οὔτε ἀπό τόν Μίνω. Ἀμ τό ἄλλο πού ἔκανε ὁ Βαλέσα στούς σοβιετικούς; Πολύ μέ θύμωσε. Δούρειος ἵππος, σοῦ λέει, παιδί μου. Φίδι στὸν κόρφο τους δηλαδή.

Ἀλλά μπλέξαμε πάλι μέ πολιτική. Σοβαρά πράγματα καί ἀνιάρ. Ἄς εἶναι. Λοιπόν, ἀντικειμενικότητα σημαίνει, ὅταν ἕνα κόμμα δέ σοῦ γουστᾶρει, νά κάνεις πώς δέν ὑπάρχει. Ὅχι νά κάθεσαι νά βρίζεις. Ὅταν συμβαίνει αὐτό τό κόμμα ν' ἀρχίζει τίς διαμαρτυρίες καί νά ἰσχυρίζεται ὅτι ὑπάρχει, καί νά σοῦ ἀποδίδει μάλιστα πολύ κακές προθέσεις, νά μὴν ἀπαντᾷς (τόσκαρία! πού λεγε καί ἡ μαντάμ Σουσοῦ). Ἄν τά πράγματα πάνε νά χοντρήνουν, τότε περνᾷς καί λίγα νέα του στά ψιλὰ καί στά στεγνά, κατὰ προτίμησιν κατόπιν ἐορτῆς. Λές π.χ.: Χθές ἔληξε τό Φεστιβάλ Αὐγῆς-Θοῦριον στή Νέα Σμύρνη. Δηλαδή, ὅσοι τό ξέρατε δέ χρειάζοτανε νά σᾶς τό ποῦμε, ὅσοι δέν τό ξέρατε, πάτε τοῦ χρόνου. Εἶναι πολύ πιό δημοκρατικό ἀπὸ κείνο πού λεγε ὁ Χότζας: «δέν εἶν' ἀνάγκη νά τό μάθετε».

Ἀντικειμενικότητα σημαίνει νά κάνεις βαρύγδουπη σφυγμομέτρηση γιά τίς ἐκλογές καί νά δημοσιεύεις τά μισὰ ἀποτελέσματα, τά καλύτερα, καί μάλιστα λίγο «διορθωμένα». Τ' ἄλλα μισὰ δέν τά βάζεις, γιατί ὑπάρχει, λέει, περίπτωση νά εἶναι ἀλλοιωμένα. Τώρα, πώς τό μισό μιάς στατιστικῆς μπορεῖ νά εἶναι σωστό καί τ' ἄλλο μισό λάθος, δέν τό κατάλαβα, θά ρωτήσω κανένα χημικό. Αὐτό ὅμως ἐπέβαλε ἡ δημοσιογραφική δεοντολογία.

Δια γυμνου οφθαλμου Δια γυμνου οφθαλμου

Ἀντικειμενικότητα σημαίνει νά μήν παρασύρῃσαι, ὅταν ὅλοι γράφουν πῶς οἱ θέσεις τῆς ΕΟΚ σχετικά μέ τό Αἰγαῖο ἦταν εὐνοϊκές γιά τήν Ἑλλάδα. Ἐσύ θά γράφεις θροντερά: «Ἡ ΕΟΚ υἱοθετεῖ τουρκικές θέσεις», διατηρώντας τήν πεποίθησή σου. Κι ὅλο καί κάποιος κάποιος κοιμισιόν θά δικαιολογῇ τήν ἀγανάκτηση μας.

Ἀντικειμενικότητα σημαίνει, ὅταν τό σύμπαν βοᾷ γιά τήν Πολωνία, κι ἀφοῦ ετοιμάσεις τό ἔδαφος γιά τόν ἀναγνώστη νά καταλάβει τελοσπάντων τί τόν ποτίζει ὁ ἱμπεριαλισμός μέσω τῆς «Ἀλληλεγγύης», νά βάζεις τίτλο ἀποκαλυπτικό: «Ἀνοιχτή ἐπέμβαση ΗΠΑ στήν Πολωνία». Διότι, λέει, κάποιος ὑφυπουργός ἀμερικάνος εἶπε ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά ἐπέμβει ἡ Σοβιετική Ἐνωση. Αὐτό βέβαια θυμίζει ἐκεῖνο τό ἄλλο τῆς Μόσχας πού, μέ μοιρασμένες τίς δυνάμεις τῆς ἡ καμμένη στήν Τσεχοσλοβακία, στό Ἀβγανιστάν, καί ἀλλεπάλληλες κρουαζιέρες τοῦ στρατοῦ στή Βαλτική, προειδοποιοῦσε τόσον καιρό – ἄρθρα καί συναντήσεις καί ραβασάκια στό Κ.Κ. Πολωνίας. Ἐ, στό τέλος πιά ἀγανάκτησε μέ τήν κατάφωρη ἐπέμβαση πού ἔκανε στά ἐσωτερικά τῆς ἡ «Ἀλληλεγγύη». Γιά δές τά παλιόπαιδα νά λένε στούς δικούς μας νά τούς μιμηθοῦν! Ἐπέμβαση σέ ἀδελφό σοσιαλιστικό κράτος. Πού ἀκούστηκε! Περιττό νά σημειώσουμε ὅτι κι αὐτή τή δίκαιη σοβιετική διαμαρτυρία τή δημοσιεύει ἡ ἐφημερίδα μας, χωρίς μικροαστικά σχόλια.

Ἀντικειμενικότητα ἀκριβῶς εἶναι νά ἀναδημοσιεύεις ἄφογα τίς εἰδήσεις τοῦ Τάξ, τά λεγόμενα τῆς Πράβντα, ἀσχολίαστα. Λογοκρισίες θ' ἀρχίσουμε; Ἀ, τό λησμόνησα. Ἡ ἐφημερίδα θά ἔχει λέει δύο σχολιαστές. Ἀπό τή μιά σχολιαστής τῆς Πράβντα καί τά σχετικά. Ἀπό τήν ἄλλη κάποιος ἀμερικάνος. Ὁ καθένας θά λέει τά δικά του. Αὐτό πιά εἶναι τό ἄκρον ἄωτον τῆς ἀντικειμενικότητας.

Μά θά μοῦ πεῖς: Βρέ ἀδερφέ οἱ ἄνθρωποι κάνουν ἀντιαμερικάνικη πολιτική. Ἐσύ μέ ποιοῦς εἶσαι, μέ τό λύκο; Ὅχι βέβαια, μόνο πού δέν ἐπιθυμεῖς νά σέ περνοῦν γιά πρόβατο. Τά ὑπόλοιπα λοιπόν θά τά φροντίζει ἡ ἐφημερίδα. Θά μᾶς πετάει σέ στιγμιαία φλάς τί γίνεται μέ κείνον τόν Χομέινι καί τίς ἐκτελέσεις, ὅσο πῶ ἥπια καί χωρίς λεπτομέρειες γκράν γκινιόλ. Κρεμασμένους θα μετράμε τώρα; Ἀσε νά σαπίσει πῶ καλὰ τό πράγμα, καί τότε θά κρίνουμε ποιός πρέπει νά μᾶς καλέσει γιά βοήθεια. (Παρασύρθηκα, δέν ἐννοοῦσα βέβαια τήν ἐφημερίδα). Θά δίνει ἐκτεταμένα τή συνέντευξη τύπου τοῦ Φλωράκη πού εἶχε λέει σοβαρότητα καί χιοῦμορ. Πολύ χιοῦμορ, ἀλήθεια, ἐκεῖνο τό: Δέ θά δάλουμε διαιτητή τήν ἀστική τάξη στίς διαφορές μας μέ τή Σοβιετική Ἐνωση. Ἄν καί κάπου τό 'χα ξανακούσει, τό ἐξετίμησα. Πῶς ὅμως δέν ἀντέδρασε ἡ ἀγνή προλεταριακή συνείδηση τῆς σύνταξης, μιά καί οὔτε ἡ ἐργατική τάξη τῶν δυτικῶν χωρῶν φαίνεται νά ἔχει δικαίωμα διαιτησίας;

Κοντολογίς, ἀγοράσαμε ἀντιστασιακές περγαμνές μέ μετοχές ἀσφαλέστατες. Μαζέψαμε κόσμο καί κοσμάκη, πολλούς καλόπιστους καί δημοκράτες γιά νά γράφουνε. Ὑποστηρίζουμε τό ΠΑΣΟΚ – Τό 'χα σχεδόν ξεχάσει, τό ΠΑΣΟΚ, σίγουρα, ναί. Μά βέβαια, καί μετά μανίας. Ἀφοῦ αὐτή εἶναι ἡ ἀντικειμενική δύναμη τῆς ἀλλαγῆς. Τῆς ἔλαχε ὁ κλῆρος κλπ. Καί τί σχέση ἔχει τό ΠΑΣΟΚ μέ τά παραπάνω; Ἐχει καί παραέχει. Γιατί σ' αὐτόν τόν κόσμο, τόν μὴ προνομιούχο ἀπευθύνεται, μ' αὐτή τή σαλάτα ψαρεύει σ' ὅλα τά νερά, κι αὐτόν τόν λαϊκίστικο, ἀντιφασιοκρατικό μεσιανισμό καλλιεργεῖ.

Ὅσο γιά τίς πολιτικές θέσεις, οἱ μισές τοῦ 'ρχονται καλὰ. Εἶναι κι ἄλλες πού δέν τοῦ ἀνήκουν. Δέν πειράζει. Τώρα προέχει ἡ ἀλ-λα-γή. Στίς ἐκλογές χωράμε ὅλοι ἐκτός ἀπό τό διάβολο. Δέν ἐννοῶ τή Ν. Δημοκρατία. Λέω γιά τό δαίμονα τῆς ἀνανέωσης – εὐρωκομμουνισμοί καί κουραφέξαλα. Αὐτός πού πρέπει νά πεθάνει. Στήν Κυβέρνηση; Μά ποιός μιλάει γιά κυβέρνηση. Ἐνα ἰσχυρούτσικο κομμουνιστικό κόμμα σ' ὅλους χρειάζεται ἐντός καί ἐκτός. Ὅχι βέβαια καί ὑπερβολικά ἰσχυρό. Τέτοιος κίνδυνος ὅμως δέν ὑπάρχει. Χρειάζεται γιά νά ἰσορροπῇ τά ἐργατικά κινήματα πού 'χουν γίνει ἀνισόρροπα. Καί γιά τίς διεθνείς σχέσεις εἶναι πολύ χρήσιμο. Λοιπόν τό πᾶν ἡ ἰσορροπία. Ὅσο γιά μιά ἐφημερίδα, ἄξια τοῦ ὀνόματος πού φέρει, ἔχει χρέος νά κάνει διεθνική πολιτική σέ μιά μόνο χώρα.

Χρύσα Προκοπάκη

Ἡ «κοινωνιοποίηση» τῆς πολιτικῆς ἢ ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ σοσιαλισμοῦ

τοῦ Μήτσου Καραμπέλα

Ὁ λόγος ἐδῶ περὶ πολιτικῆς. Καὶ ὄχι περὶ πολιτολογίας. Περί τῆς πολιτικῆς τῶν πολιτῶν. Καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν πολιτικῶν. Μὲ ὅση σαφήνεια ἐπιτρέπει ἡ μόνιμη κατάσταση πολιτικῆς ἀπορίας στὴν ὁποία βρισκόμαστε καὶ μὲ ὅση ἀπλότητα ἐπιβάλλει τὸ θέμα. Ἔτσι χωρὶς εἰσαγωγή.

Παρακαλῶ, καὶ μὴ πρὸς κακοφανερισμὸν τῶν ἐπαϊόντων, νὰ μὴν παρεξηγηθεῖ ἡ παράθεση «γνωστῶν ἀληθειῶν» ἀφοῦ ἀπὸ τῆς μιά κρίνεται ἀπαράιτητη ἡ παράθεσή τους γιὰ τὴν ἀνάπτυξη «τοῦ θέματος» καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γιατί περὶ αὐτὰ ἐρίζουμε.

Οἱ ἀλήθειές μας λοιπόν:

- 1) Ὅταν μιά κοινωνία εἶναι ἔτσι ὁργανωμένη ὥστε οἱ δυνατότητές της (σέ γῆ, τεχνικό ἐξοπλισμὸ, ἐπιστημονικὴ γνώση, αἰσθητικὰ ὁράματα κ.λπ.) ἐλαχιστοποιοῦνται, ἡ ὁργάνωσή της τείνει ν' ἀλλάξει. Εἶναι ἡ περίπτωση ὅπου οἱ μαρξιστές μιλάνε γιὰ ἀναντιστοιχία παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ παραγωγικῶν σχέσεων, γιὰ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα ἐπαναστατικῶν ἀλλαγῶν κ.λπ.
- 2) Μιά πολιτικὴ ὁργάνωση γιὰ νὰ εἶναι ἐπαναστατικὴ πρέπει α) νὰ συλλαμβάνει καὶ ν' ἀποκαλύπτει αὐτὴ τὴν ἀναντιστοιχία καὶ β) νὰ δάξει ΟΣΑ καὶ ΟΛΑ τὰ προβλήματα πού μιά κοινωνία μπορεῖ νὰ λύσει, μιά καὶ ἡ ἱστορία (δηλαδή οἱ ἄνθρωποι στὸ μυαλό τους...) δέν μπορεῖ νὰ δάξει περισσότερά. Καὶ προβλήματα εἶναι ὅσα προκύπτουν ἀπὸ τίς φυσικὲς ἀναγκαιότητες (κρῦο, ζέστη, πείνα, ἀρρώστιες κ.λπ.) καὶ ὅσα ἡ «κοινωνικότητα» καὶ ἡ ὁργάνωση τῶν ἀνθρώπων δημιουργοῦν.
- 3) Ὅ,τι ἀποτελεῖ φαινόμενο αὐτῆς τῆς ἀναντιστοιχίας ἀποτελεῖ περιεχόμενο τῆς κοινωνικῆς πάλης. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια, οἱ κοινωνικὲς δυνάμεις πού δρῶσιν στὰ βασικὰ σημεῖα τριδῆς αὐτῶν τῶν ἐπιθέσεων (καὶ πού) ἡ δέχονται ἐντονότερα τὴν πίεσή τους εἶναι ἡ πρωτοπορία στὴν ἰδεολογικὴ καὶ πολιτικὴ κινητικότητα μιᾶς κοινωνίας. Ἔτσι ἐννοῶ, τουλάχιστον προσωπικά, τὴν λεγόμενη «ταξικὴ πάλη». Δηλαδή λειτουργικὰ κοινωνικὴ.

4) Αὐτὸ «τό πράγμα ὅπου οἱ ἄνθρωποι» ἀσχολοῦνται μὲ ὅλα τὰ πῶ πάνω λέγεται πολιτικὴ.

Ἔτσι σάν «ὕποθεση ἐργασίας» μπορούμε νὰ ποῦμε:

Ὅσοι ἢ δέν ἔχουν ἀντιληφθεῖ τίς δυνατότητες μιᾶς κοινωνίας ἢ τὴν ἀναντιστοιχία τῶν δυνατοτήτων μὲ τὴν ὁργάνωσή της ἢ δέν θέλουν νὰ ἀλλάξει ἡ δομὴ τῆς κάνουν αὐτὸ πού λέμε συμβατικά «δεξιὰ πολιτικὴ». Δέν ἰσχύει ἄραγε τὸ ἴδιο γιὰ ὅσους δέν ὑπάρχουν σέ ἀντιστοιχία μὲ τίς κατὰ τὰ ἄλλα ὁρθές ἐκτιμήσεις γιὰ τὰ πραγματικὰ δεδομένα;

Ἐκεῖνοι ἀντίθετα πού ἔχουν κατανοήσει τοὺς κοινωνικοὺς ὁρους ἀλλὰ καὶ θέλουν νὰ ἀλλάξει ὁ τύπος τῆς κοινωνικῆς ὁργάνωσης ὥστε νὰ ὁδηγηθεῖ στὸ μᾶξιμουμ τῆς ἀποδόσεώς της κάνουν(;) ἢ θέλουν νὰ κάνουν ἐπαναστατικὴ πολιτικὴ.

Κριτήριο γι' αὐτὴ τὴν ἀξιολόγηση δέν ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς ἡ παραδοχὴ κάποιων γενικῶν διακηρύξεων ἀλλὰ ἡ ἀποτελεσματικότητά τους σέ κάθε κοινωνία. Παρένθεση:

Ἡ πολιτικὴ ἐπαγγελία ἀστικῆς ἐπανάστασης στὴν κοινωνία τῶν Παπούα τὸν 18ο αἰῶνα θὰ ἦταν κρετινισμός, ὁ εὐρωκομμουνισμός στὴν Ἰνδία σήμερα εἶναι ὑπόθεση γιὰ μικρὰ παιδιά. Τί εἶναι πιά ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου γιὰ τὴν Πολωνία, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὴν Ἀγγλία, τὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση καὶ ὅλες τίς διομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χώρες ἂν ὄχι κνεδοδουδαλισμός; Κλείνει ἡ παρένθεση.

Μὲ τὰ ἐνδιάμεσα, τὰ πέραν, ἐκεῖθεν, ἐντεῦθεν κ.λπ., τῆς πῶ πάνω τομῆς σέ δεξιὰ καὶ ἐπαναστατικὴ πολιτικὴ ἐξαντλεῖται ὅλο τὸ φάσμα τῶν πολιτικῶν διακηρύξεων καὶ πρακτικῶν (φασιστικὲς, κεντροῦες, ρεφορμιστικὲς, ριζοσπαστικὲς, ἀναρχικὲς καὶ ἄλλες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός). Τὸ κακὸ (ἴσως καὶ τὸ ἐνδιαφέρον...) εἶναι ὅτι τὰ πῶ πάνω δέν ἐπιδέχονται ἐπιβεβαίωση σέ δοκιμαστικὸ σωλήνα κι ἔτσι ὅλοι ἔχουμε σάν μάρτυρα τὴν... εὐθύνῃ ἀπέναντι στὴν ἱστορία καὶ τὸ λαό. Κι ἐπίσης «... τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς ὁρθότητος τῆς γραμμῆς μας ὅπως αὐτὴ διακηρύχθηκε...» σέ ἐκαικοντάδες ὁλομέλειες τὴν τελευταία... ἐξηκονταετία!

Καὶ ἐμεῖς; Ἐμεῖς οἱ ἀριστεροί-κομμουνιστές (τῆς

ἀνανέωσης) τί είμαστε; Ἐμεῖς είμαστε Ἕλληνες «ἀνθρώποι» πού λέμε ὅτι στήν Ἑλλάδα (καί ὄχι στό Περού, τό Μεξικό, τήν Δανία κ.λπ.) ἡ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας πρέπει καί μπορεί ἀπό καπιταλιστική νά γίνει σοσιαλιστική. Θέλουμε μ' αὐτό «τό πράγμα» νά πούμε (ἢ ὄχι;) ὅτι ὁ καπιταλισμός (ἐδῶ καί τώρα) ἐλαχιστοποιεῖ τίς δυνατότητες πού ἔχει ἡ κοινωνία μας γιατί ὑποσταθμίζει τήν ἀποδοτικότητα τῆς, πολυπλασιάζει τό κοινωνικό κόστος κάλυψης τῶν ἀναγκῶν μας, δημιουργεῖ πλασματικές ἀνάγκες γιά ν' αὐτοσυντηρηθεῖ, συντηρεῖ θεσμούς καί καταμερισμούς σέ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς προσωπικῆς καί παραγωγικῆς ζωῆς καταπιεστικούς καί ἀπάνθρωπους. Θέλουμε ἐπίσης μ' αὐτό νά πούμε (ἢ ὄχι;) ὅτι ὁ σοσιαλισμός (ἐδῶ καί... πότε;) μπορεί ν' ἀποκαταστήσει τόν βέλτιστο βαθμό ἐλευθερίας ἀπό τίς φυσικές καί τίς ἄλλες ἀναγκαιότητες μέ βάση τίς δυνατότητες τῆς κοινωνίας μας.

Παρένθεση: Δυστυχῶς ἔχουμε φθάσει στό σημεῖο νά ἐπαγγελλόμαστε ὅτι σάν πολῖτες θ' ἀπολαμβάνουμε ὅλες τίς ἀτομικές καί κοινωνικές ἐλευθερίες πού ὁ πολιτισμός ἔχει πιά κατακτήσει. Σάν νά μήν ἐξυπακούεται! Ἐδῶ διεκδικεῖ τό χώρο τῆς ἡ «ἀνανέωση» τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος σάν νά εἶναι κομμουνιστικό ὅ,τι μᾶς γυρίζει στή βαθιά νύχτα τοῦ Μεσαίωνα καί ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τοὺς σκληρότερους ἐκφραστές ἀντιδραστικῶν ἐπαγγελιῶν καί πρακτικῶν. Ν' ἀνανεώσουμε λοιπόν τόν ἀντίπαλο; Κλείνει ἡ παρένθεση.

Θέλουμε λοιπόν ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀριστεροί-κομμουνιστές ν' ἀλλάξουμε τήν κοινωνία μας. Φθάνουμε ἔτσι στό κρίσιμο ἐρώτημα: Πῶς;

Θά συμφωνήσουμε θαρρῶ ὅλοι ὅτι ὁ καπιταλισμός ὅπως καί κάθε ἀντιδραστικό κοινωνικό σύστημα δέν εἶναι κάποιο θηρίο πού, κάπου κρυμμένο, κρατάει τήν κοινωνία μας ἀντιδραστικά ὀργανωμένη. Ἀλλά εἶναι ἡ πολιτική καί ἰδεολογική συνείδηση καί ἄρα ἀδράνεια τῶν ἀνθρώπων πού συντηροῦν τό σύστημα, μιά καί ἡ τέτοια συνείδηση δέν τοὺς ἐπιτρέπει νά δοῦν τίς δυνατότητες πού παρέχει ἡ κοινωνία.

Ἔτσι μπορούμε γενικά νά πούμε ὅτι γιά ν' ἀλλάξουμε τήν κοινωνία πρέπει ἀσφαλῶς ν' ἀλλάξουμε τήν πολιτική συνείδηση τῶν συνανθρώπων μας. Θά συμφωνήσουμε ἐπίσης θαρρῶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι δέν μαθαίνουν τήν πολιτική παρά μόνον (ἐν πάσῃ περιπτώσει κυρίως) ἐκεῖ πού συλλογικοποιεῖται ἡ δραστηριότητά τους. Ἐκεῖ πού συναντιοῦνται μέ τά κοινωνικά προβλήματα. Ἀν ἦταν διαφορετικά θά συντάσσαμε τό ἐπαναστατικό μανιφέστο σέ πολλά ἀντίτυπα καί σέ «ἀπλή γλώσσα», θά τό ταχυδρομούσαμε σέ ὅλο τό λαό καί θά κλείναμε ραντεβού γιά τήν ἐπανάσταση!

Ἀφοῦ λοιπόν ἔτσι γίνονται τά πράγματα, ἐκεῖνο πού πρέπει σίγουρα νά κάνουμε εἶναι νά δάλουμε ὅλα τά προβλήματα καί τίς λύσεις τους ἐκεῖ πού οἱ ἄνθρωποι ὑπάρχουν κοινωνικά καί ἄρα μαθαίνουν τήν πολιτική. Ἐπαναλαμβάνω ὅσα καί ὅλα τά προβλήματα πού μπορεί νά λύσει ἡ κοινωνία μας (διατροφῆς, παιδείας, υγείας, διασκέδασης, συγκοινωνίας, περιβάλλοντος κ.λπ.). Νά κοινωνιοποιήσουμε τήν πολιτική.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ πού εἶναι ὀργανωμένοι νά συζητοῦν, νά ζητοῦν, νά ἐλέγχουν, νά ἀπεργοῦν γιά ὅλα τους τά προβλήματα. Νά γίνουν ἀρμόδιοι καί ὑπεύθυνοι ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης. Αὐτό τό δικαίωμα πού κρατοῦν σήμερα γιά τά σπίτια καί τοὺς φαφενέδες νά γίνε κοινωνικό δικαίωμα καί καθήκον.

Φοδᾶμαι ὅτι μερικοὶ ἔχουν τήν ψευδαίσθηση ὅτι αὐτό γίνεται. Σίγουρα τό λάθος τους ὀφείλεται στό ὅτι συγχέουν τήν ἀνάγνωση τῆς ἐφημερίδας, τίς διακηρύξεις τῶν κινήματων κοινωνικῆς κριτικῆς καί τά μικροκύματα πού προκαλοῦν οἱ κομματικές μειοψηφίες στήν καθημερινή τους τετριμμένη καί νυσταλέα πραγματικότητα μέ ὅ,τι συμβαίνει στοὺς ἀρμούς τῆς κοινωνικῆς μας ὀργάνωσης (ἐργατικά συνδικάτα, συνεταιρισμούς, ἀγροτικούς συλλόγους κ.λπ.). Ἐκεῖ ἡ ἰδεολογία καί ἡ πολιτική πρακτική τῆς δεξιᾶς καί τῆς «ἀριστερᾶς» εἶναι ἡ ἴδια.

1) Ἀξονας τῆς πολιτικῆς παρουσίας καί τῆς δεξιᾶς καί τῆς «ἀριστερᾶς» εἶναι ἡ αὔξηση τοῦ ἀτομικοῦ εἰσοδήματος ὡς μοναδικοῦ τρόπου ἐπίλυσης τῶν προβλημάτων τοῦ λαοῦ. Ἀν αὐτό συμβαίνει (καί συμβαίνει) ἤδη ἡ «ἀριστερά» ἔχει ὑποστεί (ἐπαναλαμβάνω, ἐκεῖ πού μόνο μπορεί νά γίνει συλλογική ἡ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων) ἰδεολογική καί πολιτική καθίζηση. Πρῶτα γιατί ἀποκοινωνικοποιοῦνται τά προβλήματα (ὁ καθένας φιλοδοξεῖ νά ἔχει τό γιαντρί του, τό φροντιστή του, τό αὐτοκίνητό του, τό ἐξοχικό του μέσῳ τοῦ ὑψηλότερου εἰσοδήματος) καί δεύτερον γιατί ἔτσι εἶναι ἀναρμόδιος γιά ὅλα σχεδόν τά προβλήματά του (δέν θά ἀπεργήσει ποτέ γιά τήν υγεία, παιδεία, συγκοινωνία, περιβάλλον, δικαιοσύνη, διασκέδαση, κόστος παραγωγῆς του). Ποιός δέν ἔχει ἀντιληφθεῖ τήν ἀστειότητα τῶν ἀπεργιακῶν κινητοποιήσεων γιαντρίων, καθηγητῶν, δικηγόρων, μηχανικῶν κ.λπ. πού μέσα στά «σκληρά» συντεχνιακά τους αἰτήματα βάζουν καί λίγη δόση γενικῶν αἰτημάτων γιά νά ἐξασφαλίσουν τή λαϊκή συμπάθεια;

2) Καί ὅταν στοὺς ἐπιμέρους χώρους «μπαίνουν» κάποια ἄλλα προβλήματα κυριαρχεῖ ἡ συντεχνιακή ἀντίληψη (τελευταία «προοδευτική» κινητοποίηση ἡ ἀπεργία τραπεζικῶν γιά νά ἀποσπαστοῦν ἀπό τό ΙΚΑ). Ἔτσι ὁ λαός στὸν ὁποῖο στηρίζομαστε γιά νά ἀλλάξουμε τήν κοινωνία, ἀνεύθυνος καί ἀναρμόδιος, διασπᾶται, διασπᾶ, πολυκεντρώνεται, ἀποκεντρώνεται καί γενικῶς πορεύεται πρὸς τόν... ἀτομικό δρόμο πρὸς τό σοσιαλισμό. Πού εἶναι ἀλήθεια τά στοιχεῖα τοῦ κοινωνικοῦ στήν ταξική πάλη τῶν τελευταίων ἐτῶν;

Καί ἡ ἀριστερά;

Ἡ ἀριστερά! Ἀντί νά κοινωνιοποιήσει τήν πολιτική τῆς συνείδηση καί πρακτική, ἀντί νά ἀναδείξει τή συλλογικότητα τῶν προβλημάτων ὥστε νά φτάσει ἔτσι στό λαό καί νά «πολιτικοποιήσει» μετά τή λαϊκή διαμαρτυρία, «πολιτικοποιεῖ» γιά λογαριασμό τοῦ λαοῦ τή δική της κομματική διαμαρτυρία. Ὁ πρακτικὸς τῆς πολιτικῆς λόγος ἀντιδραστικός. Ὁ ὁποῖος ἄλλος τῆς λόγος θεωρητικός καί ἄρα χωρίς ἀκροατήριο. Μὲ ἄλλα λόγια, ὅταν δέν δρᾷ ἀντιδραστικά, στήν καλύτερη περίπτωση ἀπευθύνεται στὸν ἑαυτὸ της. Καί ἔτσι εἴτε ἔχουμε κοινωνικό σημειωτόν εἴτε ἔχουμε μικροεκρήξεις ἀντιφατικῆς. Ὅταν δέ ἡ συγκοινωνία ἀνατρεῖ τίς πολιτικῆς ἰσορροπίες εἴτε θά ὑποστοῦμε τήν αἰδέυση τῆς ὑποτροπῆς σέ δεξιές λύσεις «ἐκτάκτου ἀνάγκης» εἴτε στήν καλύτερη περίπτωση (ὁ Θεὸς νά μᾶς φυλάξει) θά εἰσπράξουμε ἀναρμόδιοι καί ἀνεύθυνοι τό «σοσιαλισμό» τῆς συντεχνιακῆς ἰδεολογίας μέ τοὺς κοκκινισκούφηδες μπροστὰ καί λαό ν' ἀκολουθεῖ. Μόλις δέ θά ἐκτονωθοῦμε θά ἀπολαύσουμε τήν σοσιαλιστικὴν μας ἀνέχεια. Βλέπε τίς σημερινές ἐκδόσεις τοῦ «σοσιαλισμοῦ» σέ Νότο, Βορρά καί Ἀνατολή. Καί στή Δύση; Στὴ Δύση ἡ ἰδεολογική καί πολιτική ἀναξιοπιστία τῶν ἰδεῶν καί

πρακτικής του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» οδήγησαν την πάλαι ποτέ πολιτική πρωτοπορία να γίνεται ύμνητης της βαρβαρότητας (ΚΚΕ και άλλα αντίστοιχα ευρωπαϊκά νεανερτάλεια σχήματα) ή ν' απολογούνται. Τά μεγάλα όραματα θάφτηκαν στίς διεθνείς ισορροπίες, στούς συσχετισμούς, στά στάδια, στό πλάτεμα και δάθεμα της δημοκρατίας. Πώς αλήθεια θά πλατυνοθαθύνει;

Ο σοσιαλισμός αντί νά γίνει υπόθεση τών ανθρώπων, δηλαδή απλά επίκαιρος, φόρεσε τά καλά της επίκαιρότητας. Έγινε μέ ανθρώπινο πρόσωπο. Η αριστερά αντί νά γίνει κοινωνική έγινε κοσμική. Εύγενής, αξιοπρεπής, μετρημένη, φλερτάρει σάν κολεγίопαιδο τήν «άγνή λαϊκή ψυχή» ή όποία αντιστέκεται. Οί άκκιμοί της (της λαϊκής ψυχής) άπευθύνονται πρós όσους της φέρνονται σκληρά. Νά έχει άραγε τέτοια παθολογία ό λαός μας ή είναι ή αριστερά τόσο λάθος;

Ποιός θ' αντισταθεί αλήθεια στήν αντιδραστική ιδεολογία της εργατικής τάξης πού γυρίζει μόνο γύρω από τό μαγγανοπήγαδο του εργατικού μισθού, διάσπαρτου σέ συλλογικές συμβάσεις, εκατομμύρια επίδοματα, εκατοντάδες ταμεία κυρίας, δοσητικής, επικουρικής, δευτερεύουσας και τριτεύουσας άσφαλισης; Ποιός θά αντισταθεί στήν ιδεολογία του άγρότη πού δέν αντιλαμβάνεται, γιατί δέβαια κανείς δέν του τό είπε, ότι τό κόστος της παραγωγής του είναι κοινωνικό κι ότι μπορεί νά συλλογικοποιήσει όχι τό ακίνητο κεφάλαιό του αλλά τό κινητό; Κυνηγούν οί πάντες τίς μεγάλες τιμές τών αγροτικών προϊόντων και τό σύνολο του ατομικού τεχνικού εξοπλισμού τών αγροτών είναι τουλάχιστο τριπλάσιο από τίς ανάγκες τους. Γιατί; Διότι ή αριστερά αντί νά προτείνει κοινωνικές λύσεις παρακολουθεί άσθμαίνοντας τήν ιδεολογία της δεξιάς πού θέλει τόν άγρότη επιχειρηματία. Πού αυτό; Στήν Ελλάδα· μέ μέσο κλήρο 25 έως 30 στρέμματα! Για ποιό μαρξισμό λοιπόν μιλάμε; Φαίνεται όμως ότι μόλις προβληματιστήκαμε από τήν έμπειρία του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» για τή σκοπιμότητα της κολεκτιβοποίησης της άγροτικής παραγωγής μείναμε πιά πολιτικά άνεργοι. Δέν έχουμε νά προτείνουμε τίποτε άλλο άπ' ό,τι ή δεξιά.

Και διερωτάται κανείς: Ο σοσιαλισμός πού είναι σέ όλα αυτά; Φοβάμαι μόνο στά μυαλά μας και πουθενά άλλου. Η αριστερά αντί για πολιτική πρωτοπορία της κοινωνικής κινητικότητας του λαού και συνεπώς συλλογικός της νους έχει καταντήσει ό μεσάζων μεταξύ της καπιταλιστικής εξουσίας επιμέρους κρατικών - ταξικών φορέων και επιμέρους λαϊκών φορέων. Έτσι ό καθγάς για τά «μικροπαπλώματα» αφήνει ανέπαφη τή συλλογική καπιταλιστική ταφόπετρα. Και λοιπόν; Έ, λοιπόν. Νά κοινωνιοποιήσουμε τήν πολιτική, νά συλλογικοποιήσουμε τίς λύσεις, νά γίνουμε αρμόδιοι και υπεύθυνοι έφ' όλης της ύλης τών προβλημάτων μας, νά κάνουμε τό σοσιαλισμό επίκαιρο. Ποιοί; Έμεις οί αριστεροί-κομμουνιστές. Σκέτα. Όχι της ανανέωσης.

Έδώ όμως πρέπει νά θυγούν και κάποια άλλα προβλήματα, τελείως επιγραμματικά, επί του παρόντος τουλάχιστο (βλέπε χώρο, διάθεση κ.λπ.).

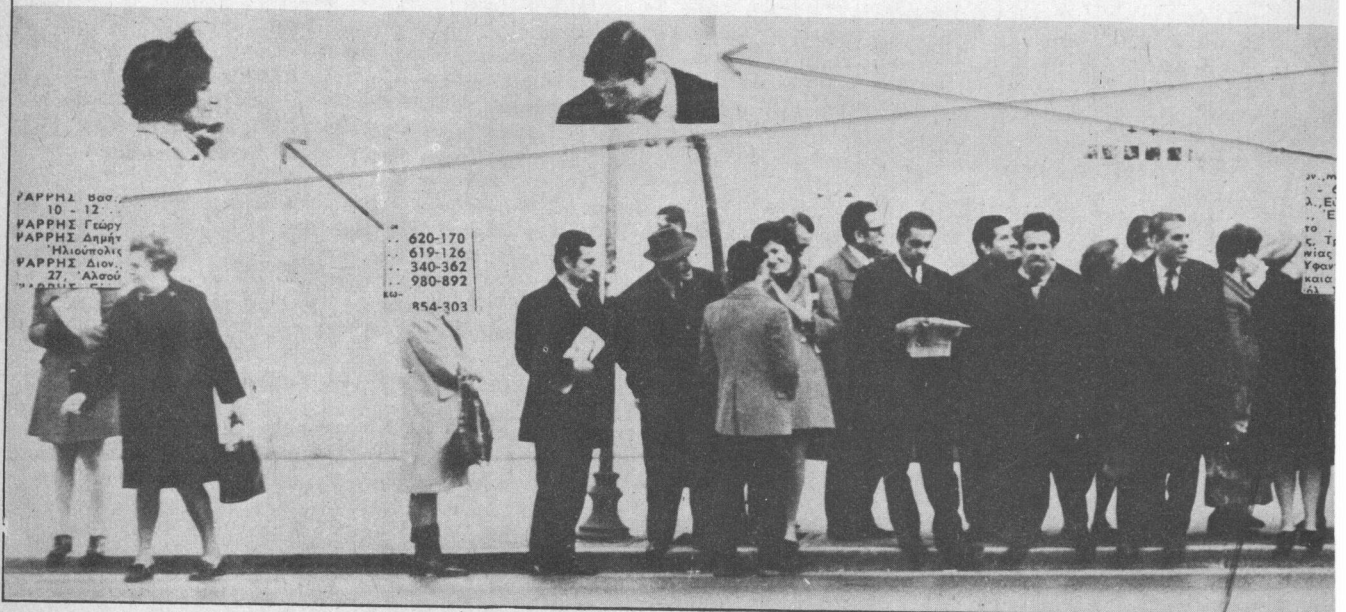
Η αριστερά έχει τά τελευταία χρόνια διακηρύξει διάφορα πράγματα πού έχουν τούς τίτλους «αυτονομία τών μαζικών χώρων», «δημοκρατικός δρόμος στό σοσιαλισμό», «αυτοδιαχείριση», «πλουραλισμός», «διαρθρωτικές αλλαγές» κ.λπ.

Γιά όλα αυτά μιά πρώτη παρατήρηση:

Η αριστερά είναι οργανωμένη κατ' εικόνα και όμοιωση της καπιταλιστικής οργάνωσης της κοινωνίας. Δηλαδή σέ κλαδικές οργανώσεις και οργανώσεις συνοικιών. Άσχολούνται δέ μέ τά κλαδικά προβλήματα και πότε πότε «μέ τήν πολιτολογία». Πολιτική μέ τήν κοινωνική σημασία της λέξης δέν κάνουν. Θά ήταν ενδιαφέρον αν θά μπορούσε κανείς νά επικαλεστεί παράδειγμα όπου εργατική οργάνωση έχει ποτέ άσχοληθεί σέ κομματική συνεδρίαση μέ τό νέφος, τό συγκοινωνιακό, τήν τηλεόραση, τή διομηχανική ανάπτυξη, τήν παιδεία, τό ΙΚΑ. Γι' αυτά άσχολούνται οί επισημονικές οργανώσεις «πού ξέρουν». Αυτό έχει συνέπεια τά μέλη της κάθε οργάνωσης:

— Νά είναι άνεύθυνα στό χώρο τους άφου είναι άναρμόδια για ό,τι, επαναλαμβάνουμε, συγκροτεί τήν έννοια πολιτική.

Φωτογραφία Στέλιου Σκοπελίτη

— Νά είναι ανεύθυνα στο κόμμα τους αφού είναι αναρμόδια για την «πολιτική».

Έτσι, «για να υπάρξουν» αφού δεν έχουν να μεταφέρουν στίς κοινωνικές τους οργανώσεις κοινωνικές λύσεις μεταφέρουν στίς κομματικές οργανώσεις τό συντεχνιακό τους λόγο. Έχει ανατραπεί τελείως ή σχέση. Γνωστό τό φαινόμενο ιδίως στίς επισημονικές οργανώσεις όπου ή κάθε μία συζητώντας κατ' ιδίαν (κομματικά είναι αναρμόδια) «υπό τό φώς του μαρξισμού» βρίσκει αντιδραστικές τίς θέσεις των άλλων οργανώσεων. Άπειρα τά παραδείγματα.

Καί επί πλέον ή περίφημη αυτόνομία των μαζικών χώρων έχει καταντήσει για τούς άτυχείς ανανεωτές γόρδιος δεσμός και πονοκέφαλος. Νά συνεδριάζουν σάν «κλαδικοί» και ν' αποφασίζουν; Καί είναι υποχρεωτική ή άπόφαση για τά μέλη στο μαζικό τους λόγο; Τί κάνουν στίς παρατάξεις; Προαποφασίζουν; Καί άν όχι, τί νόημα έχει ή ύπαρξη της οργάνωσης; Τραγέλαφος.

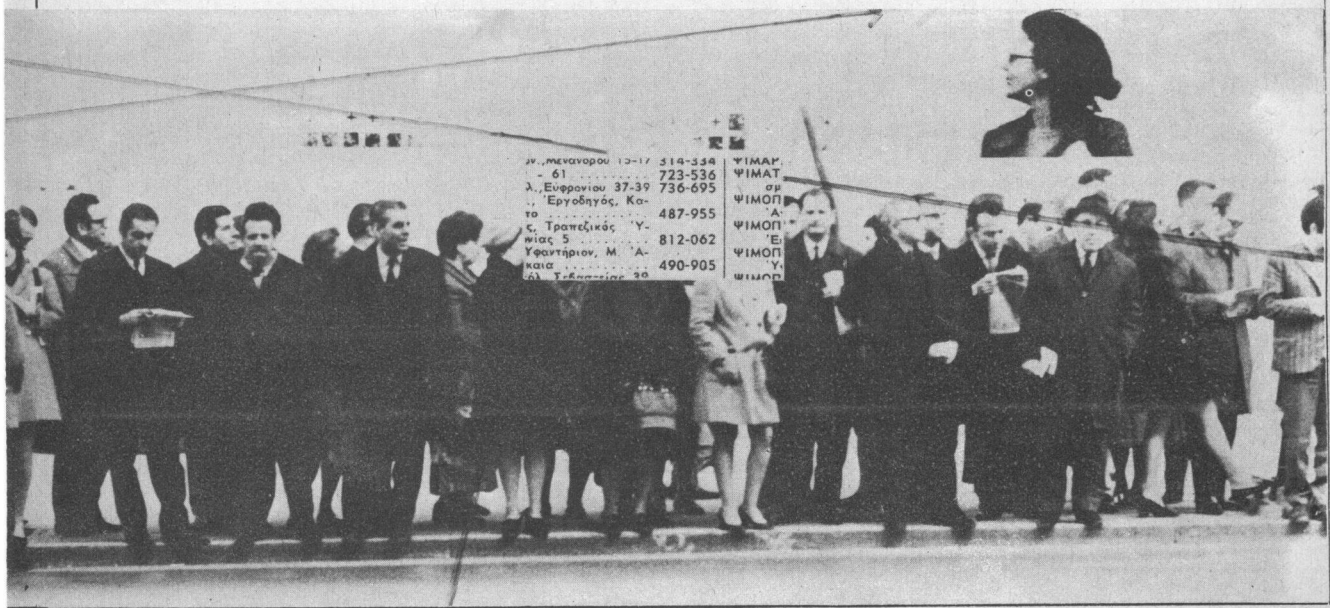
Ισχυρίζομαι ότι μόλις πολιτικοποιηθούν οί πολιτικές οργανώσεις θά μπορέσουν τά μέλη τους νά υπάρξουν πρωτογενώς στους μαζικούς τους χώρους και οί παρατάξεις θά είναι αυτόνομες αφού θά είναι δημιουργήματα κομμουνιστών-άριστερών και όχι κομματικών μελών.

Επίσης στήν έσωκομματική λειτουργία ή άνευθυνότητα και ή αναρμοδιότητα των μελών για ό,τι όρίσαμε ως πολιτική έχει συνέπεια από τή μία νά μή γίνονται οί κομματικές οργανώσεις δέκτες και πομποί της δεκτικότητας και των αντιστάσεων του λαού σέ συλλογικές λύσεις και από τήν άλλη νά ξεανεμίζεται ή καλή έστω διάθεση της ήγεσίας για έσωκομματική δημοκρατία σέ άπλές διαβεβαιώσεις. Άφού ή δημοκρατία είναι υπόθεση λειτουργικής και κατ' έρμηνεία σχέσης των ανθρώπων και των οργανώσεων μέ τό σύνολο των προβλημάτων και όχι τυπικής οργανωτικής λειτουργίας. (Πώς ν' αντιληφθεί τά πρώτα μηνύματα του λαού τό ΓΚΚ τό 1968 όταν για δεκαετίες από τή μία όρκιζόταν πίστη στή δικτατορία του προλεταριάτου και από τήν άλλη κυνηγούσε τόν εργατικό μισθό;) Για τούς άλλους τίτλους «της ανανέω-

σης»: Πώς μπορεί νά υπάρξει δημοκρατικός δρόμος στο σοσιαλισμό μέ τό λαό αναρμόδιο και ανεύθυνο; Ποιός, τί και πώς θά αυτοδιαχειριστεί αύριο; Πώς θά έχει μάθει τίς σοσιαλιστικές λύσεις ώστε νά είναι και κοινωνικά υπεύθυνος; Τί έννοούμε μέ τόν όρο πλουραλισμό; Τήν ύπαρξη πολλών κομμάτων μόνο;

Φοδᾶμαι ότι όλες αυτές οί επαγγελίες, πράγματι επαναστατικές, μήν έχοντας άποκτήσει τό λειτουργικό τους αντίκρισμα στή σημερινή πρακτική πολιτική παρουσία της άριστεράς λειτουργούν καθαρά μέ τήν άστική τους έκδοχή μόνον. Έτσι τούς μέν παγιδευμένους στήν παλιά ιδεολογία της άριστεράς ανθρώπους τούς άπωθούν, τούς δέ δεξιούς τούς αφήνουν αδιάφορους αφού υπάρχουν ισχυρότεροι και δοκιμότεροι έκφραστές αυτής της πρακτικής.

Τελειώνοντας θά ήθελα ν' απαντήσω σέ μία ένδεχόμενη παρατήρηση. Ότι μέ τά πίο πάνω ή «πολιτική» θά έγγίζει τά όρια της ιδεολογικής πάλης. Η παρατήρηση θά είναι λαθεμένη. Δεν ταυτίζονται τό κοινωνικά έφικτό μέ τό πολιτικά έφικτό. Όταν ή άριστερά δεν προβάλλει όλο τό φάσμα του κοινωνικά έφικτού είναι ρεφορμιστική και είναι κακό άλλοθι τό πολιτικά έφικτό. Άν διαπραττει σήμερα αυτό τό «λάθος» (και τό διαπραττει), όφείλεται στο ότι δεν έχει γίνει κατανοητό πώς άλλο πράγμα είναι ή διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης στο λαό (προσπάθεια πού πρέπει νά γίνεται σέ μόνιμη βάση εκεί πού είναι οργανωμένος ο λαός) και άλλο πράγμα ή πρόκληση «γεγονότων» (μέ μείζονες λαϊκές κινητοποιήσεις) πού θά βάζουν συγκεκριμένα (έδω και τώρα πού λέμε) τό πρόβλημα της έξουσίας τό όποιο έξαρτάται από διάφορους έξωτερικούς και έσωτερικούς παράγοντες. Προηγείται τό «θέλουμε» από τό «μπορούμε». Κι άν, εν πάση περιπτώσει, διαπραξούμε λάθος όσον άφορά τό «θέλουμε», στή χειρότερη περίπτωση, θά είμαστε μπροστά από τήν ιστορία. Άλλά τότε άς μήν ξεχνάμε τή ρήση του Τσαρούχη: «Η ταξική πάλη ανανεώνει τό υλικό της κοινωνίας, αλλά μόνο ή ιδεολογική πάλη τήν αλλάζει». Τουλάχιστον τότε δεν θά είμαστε πίσω από τήν ιστορία.

Ποιοί φοβούνται τήν ΕΟΚ

του Μάκη Καβουριάρη

Μέ τις εκλογές για τήν Εύρωβουλή τό πρόβλημα τής ένταξης τής Ελλάδας στην ΕΟΚ αποκτά μία καινούρια διάσταση. Η Εύρωβουλή ανεξάρτητα από τις αρμοδιότητες πού έχει είναι τό όργανο όπου διαμορφώνονται, έστω και στο επίπεδο των αρχών, οι προϋποθέσεις για τήν ολοκλήρωση τής Εύρώπης. Μέσα στην Εύρωβουλή σφυρηλατείται αυτό πού λένε ευρωπαϊκή συνείδηση, ως αντίβαρο στους εθνικισμούς και τις αντιθέσεις πού έκαναν τήν Εύρώπη τό πεδίο των πιο αίματηρων συγκρούσεων τής ιστορίας. Μέσω τής Εύρωβουλής ή Εύρώπη ύπάρχει ως αυτοτελής οντότητα ανεξάρτητη από τά κράτη μέλη. Γι' αυτό και οι εκλογές γίνονται μέ άμεση και καθολική ψηφοφορία, γι' αυτό και οι Εύρωβουλευτές δέν λειτουργούν κατά εθνικότητα αλλά οργανώνονται σε πολιτικές ομάδες: τούς σοσιαλιστές, τούς κομμουνιστές, τούς φιλελεύθερους, τούς χριστιανοδημοκράτες, τούς δημοκράτες τής προόδου, τούς συντηρητικούς.

Στίς 18 Οκτωβρίου, λοιπόν, μέ άμεση και καθολική ψηφοφορία ο ελληνικός λαός θα εκλέξει τούς 24 αντιπροσώπους του στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Μπορεί ακόμη να μὴν ξέρουμε αν θα μᾶς κυβερνήσει ή «πρόοδος» ή ή «άλλαγή», ξέρουμε όμως ποιοι πάνω κάτω θα μᾶς εκπροσωπήσουν στην Εύρώπη. Και ξέρουμε ακόμη ότι είναι οι πιο ακατάλληλοι, όχι τόσο ως πρόσωπα (αν και για πολλούς ισχύει σίγουρα κι αυτό) αλλά ως φορείς μᾶς ορισμένης αντίληψης για τήν Εύρώπη, μᾶς αντίληψης πού αρνείται τήν παρουσία τής Εύρώπης ως αυτόνομης οικονομικής και πολιτικής δύναμης. Και έξηγουμαι:

Απ' όλα όσα εἰπώθηκαν ή δέν εἰπώθηκαν, απ' όλα όσα γραφθηκαν για τή θέση τής Ελλάδας στην Εύρώπη και τήν ένταξη της στην ΕΟΚ θα μπορούσε να διακρίνει κανείς δύο αντίληψεις.

Η παλιά οικονομική και πολιτική τάξη

Η πρώτη είναι ή αντίληψη τής διπολικής ισορροπίας και τής διατήρησης τής Διεθνούς Οικονομικής Τάξης, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σύμφωνα μ' αυτήν τήν αντίληψη ο κόσμος είναι χωρισμένος σε δύο στρατόπεδα συνεχώς ανταγωνιστικά, ανεξάρτητα αν ορισκόμαστε σε περίοδο ψυχρού πολέμου ή ειρηνικής συνύπαρξης. Από τή μία μεριά τό στρατόπεδο τής ελεύθερης οικονομίας ή τής οικονομίας τής αγοράς ή του καπιταλισμού πού τό ήγεμονεύουν οι ΗΠΑ, ή μεγάλη σύμμαχος για τούς μέν, ή κυρίαρχη ιμπεριαλιστική δύναμη για τούς άλλους. Από τήν άλλη τό στρατόπεδο τής διευθυνόμενης οικονομίας ή του σοσιαλισμού πού τό έλέγχει ή Σοβιετική Ένωση, ο φάρος του σοσιαλισμού για τούς μέν, ο μεγάλος κίνδυνος τής ελευθερίας των λαών για τούς άλλους. Σ' αυτήν τήν αντίληψη ο Τρίτος Κόσμος

είναι παραπληρωματικός των δύο προηγουμένων, τό πεδίο πού υλοποιείται ο οικονομικός, πολιτικός και στρατιωτικός ανταγωνισμός τους. Ένας κόσμος υπό συνεχή διανομή, μέ ορθολογικό όμως τρόπο, για να μὴ θίγονται τά ζωτικά συμφέροντα των μέν και των δέ και σπάσει ή ισορροπία.

Τό μέλλον τής Εύρώπης, Ανατολικής και Δυτικής, αποφασίστηκε στίς τρεις μεγάλες συνδιασκέψεις: Τεχεράνη, Γιάλτα και Πότσδαμ. Από τότε καμιά αλλαγή δέν είναι δυνατή χωρίς να προκληθούν άλυσιδωτές αντιδράσεις. Η ασφάλεια τής Δυτικής Εύρώπης είναι συλλογική και εξασφαλίζεται από τό ΝΑΤΟ, όπως συλλογική είναι και ή ασφάλεια τής Ανατολικής Εύρώπης, μέσω του Συμφώνου τής Βαρσοβίας. Τίποτε δέν μπορεί να γίνει αν δέν τό θελήσουν οι ΗΠΑ ή ή Σοβιετική Ένωση. Και εν πάση περιπτώσει καμιά χώρα δέν μπορεί να επιδιώσει έξω από τήν οικονομική, διπλωματική, στρατιωτική «προστατευτική» ομπρέλα μᾶς από τις δύο υπερδυνάμεις. Τό πρόβλημα δέν είναι τόσο ποιοι είναι υπέρ ή κατά αυτής τής κατάστασης, ποιοι είναι αντιιμπεριαλιστές και ποιοι όχι, ποιοι θεωρούν τή Σοβιετική Ένωση σοσιαλ-ιμπεριαλιστική και ποιοι περιμένουν τό Μόσκοβο σαν λυτρωτή, αλλά ποιοι τή θεωρούν δεδομένη και αμετάβλητη στον προβλεπτό πολιτικό τους ορίζοντα, και ποιοι πιστεύουν ότι τά πράγματα δέν είναι ακριβώς έτσι κι ότι εν πάση περιπτώσει έχουν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για τήν ανατροπή τους.

Στήν Ελλάδα ή αντίληψη του απαρασάλευτου των δύο μπλόκ έχει μία δεξιά, μία «άριστερή» και μία, όσο περιεργο κι αν φαίνεται, τριτοκοσμική έκδοχή.

Η δεξιά έκδοχή των δύο μπλόκ συμπυκνώνεται στην ιδεολογία και τήν πολιτική του «άνηκομεν εις τήν Δύσιν», έτσι όπως εφαρμόστηκε αυτή ή σχέση ιδιοκτησίας όλη τήν περίοδο πού ή δεξιά ήταν έξου-

σία. Ἡ Δύση εἶναι μιά αἰώνια καίβαρα μετακίνητη ἐνότητα καί ἡ Ἑλλάδα ἓνα ἀναπόσπαστο πολιτικό, οικονομικό, στρατιωτικό καί πολιτιστικό στοιχείο της. Καί βέβαια ἡ Δύση ταυτίζεται μέ τίς ΗΠΑ, τό κέντρο αὐτῆς τῆς γιγαντιαίας ἐνότητας. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό ἀντίπαλο δέος, τό χάος, ἡ ἀναρχία, τό λαϊκό μέτωπο, ἡ κομμουνιστική ἀπειλή. Ὅλη ἡ ἐξωτερική πολιτική τῆς δεξιᾶς προσδιορίζεται ἀπ' αὐτό τό δίπολο. Ἀκόμη κι ὅταν τά ἀποτελέσματα εἶναι ὀδυνηρά, ἀκόμη κι ὅταν ἀπειλεῖται ἡ ἐδαφική μας ἀκεραιότητα, ἀκόμη κι ὅταν κινδυνεύουμε νά γίνουμε πεδίο σύγκρουσης ἀνάμεσα στίς ὑπερδυνάμεις. Ἀλλά καί στίς στιγμές πού ἡ δεξιὰ ἀντιδρᾷ γιά ὁρισμένες πλευρές τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀντίδρασή της δέν βάζει ποτέ σέ ἀμφισβήτηση τήν ἀντίληψη πού ἔχει γιά τή Δύση καί τή θέση τῆς Ἑλλάδας στή Συμμαχία. Διεκδικεῖ δικαιοτέρα γιά τά αἰτήματά της ἀντιμετώπιση. Ζητᾷ νά τῆς ἀναγνωριστεῖ ὁ ρόλος της στή Συμμαχία, ἀλλά ποτέ δέν ἀγωνίζεται γιά μιά ἄλλη συμμαχία ἢ ἔστω ἓναν ἄλλο ρόλο τῆς Ἑλλάδας στό πλαίσιο τῆς ἴδιας Συμμαχίας.

Καί ἡ Εὐρώπη ὡς ἐνδεχόμενη πολιτική ἐνότητα; Ὑπάρχει στήν ἀντίληψη τῆς δεξιᾶς μόνο ὡς στοιχείο τῆς πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ προσδιορισμένης Δύσης. Τίποτε δέν μπορεῖ νά σπάσει τήν ἀρραγή ἐνότητα, τή συλλογική ἀσφάλεια, τήν ἐνιαία ἀντιμετώπιση τῶν Σοβιετικῶν ἀπειλῶν καί τῶν διεκδικήσεων τῶν λαῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου. Ἡ Εὐρώπη, λοιπόν, γιά τή δεξιὰ δέν ὑπάρχει. Ἡ ἔνταξη στήν ΕΟΚ δέν συνιστᾷ μίαν ἄλλη πολιτική, γιατί στήν ἀντίληψη αὐτή δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει, στό προβλεπτό μέλλον, ἄλλη πολιτική. Ἡ ἔνταξη εἶναι μιά οικονομική ἐπιλογή, χωρίς συνέπειες στό ρόλο καί τή θέση τῆς Ἑλλάδας στό διεθνή καταμερισμό ἐργασίας, ὅπως ἦταν χωρίς συνέπειες καί ἡ προσωρινή ἀποχώρησή της ἀπό τό ΝΑΤΟ. Ἐτσι τό μόνο πού κρατᾷ ἀπό τήν ΕΟΚ εἶναι τό δούνα λαβεῖν μέ τά κοινοτικά ταμεῖα καί τίς χρηματοδοτήσεις ἀπό τήν Εὐρωπαϊκή Τράπεζα Ἐπενδύσεων. Ἡ δεξιὰ ἀγνοεῖ ἴσως τά πάντα γιά τήν Εὐρώπη, ξέρεי ὅμως πόσα θά πάρουμε ἀπό τά ταμεῖα της καί πῶς τίς εἰσφορές καί τίς ἐπιδότησεις θά τίς ἐξαργυρώσουν σέ μιά πετυχημένη ἐκλογική ἐπιχείρηση.

Τό ἀριστερό κλισέ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τῶν μπλόκ μπορεῖ νά παρουσιαστεῖ μέ τήν ἐξίσωση Δύση = ΝΑΤΟ = ΕΟΚ = Ἀμερικάνικος ἰμπεριαλισμός = Πολυεθνικές = ἐξάρτηση = ἀπειλή πολέμου. ΕΟΚ καί ΝΑΤΟ τό ἴδιο συνδίκαιο. Καί ἀκόμα ἐξαθλίωση τῶν ἐργαζομένων, καταστροφή τῶν ἀγροτῶν, χρεοκοπία τῶν βιοτεχνῶν καί τῶν μικροεμπόρων, ὑποδουλοποίηση τῆς παιδείας καί ὅ,τι ἄλλο μπορεῖ νά χωρέσει στό μυαλό τοῦ Ἑλληνα ψηφοφόρου. Μ' αὐτή τήν ἀλυσίδα τοῦ κακοῦ μέ τούς τόσους κρίκους, ὁ κάθε κρίκος καί μιά κορόνα, μιά ἰαχὴ καί ἓνα χειροκρότημα, φτιάχνεται ἡ ἰδεολογική καί πολιτική ἐξάρτηση τῆς «ἀριστεράς». Τά πάντα σ' ἓνα πρῶτο ἐπίπεδο, πάντα στήν ἐπιφάνεια, ἀπλά γιά νά καταλαβαίνει ὁ λαός, ἀπλοῖκά γιατί γιά τούς ὁπαδούς αὐτῆς τῆς ἀποψῆς μόνο αὐτά καταλαβαίνει ὁ λαός καί ἀνόητα γιατί αὐτοί οἱ ἴδιοι δέν ἔχουν νοήσει τίποτα. Τήν εἰκόνα τῆς τέλει φτώχειας στήν σκέψη καί στήν πράξη μᾶς τήν δίνει τό ἐκλογικό πρόγραμμα τοῦ ΚΚΕ ὅταν ἀναφέρεται στήν ΕΟΚ. Δύο φορές μνημο-

νεύεται ἡ ΕΟΚ στό πρόγραμμά του. Ὅταν μιλάει γιά τούς βιοτέχνες καί τούς μικρέμπορους καί ὅταν ἀναφέρεται στήν ἐκπαίδευση. Ἀλλά ἐδῶ ἀξίζει νά διαβάσουμε τή φράση πού χρησιμοποιοῖ:

«Ἡ ὑποταγή τῆς παιδείας στά συμφέροντα τῶν μονοπωλίων, τό ἀναχρονιστικό τῆς περιεχόμενου, ἡ ἀνταρχική ὁργάνωση καί λειτουργία τῆς ἔχουν ὁδηγήσει σ' ἀδιέξοδο. Νέα ἐπιδείνωση φέρνει ἡ ἔνταξη τῆς χώρας στήν ΕΟΚ».

Ἄλλη παράγραφος καί ἄλλο θέμα. Θυμίζει τήν ἱστορία ἐκείνου πού ἤθελε νά ὑποβάλει αἴτηση γιά ἐκδοση ληξιαρχικῆς πράξης γάμου καί ἤθελε ὅπως-δήποτε νά βάλει τή φράση «ἐδυθίσθη αὐτανδρῶ».

Ὑπάρχει καί ἡ τριτοκοσμική ἐκδοχή αὐτῆς τῆς ἀντίληψης πού ἀδιαφορεῖ γιά ὅ,τι γίνεται στίς ἀναπτυσσόμενες χώρες καί δέχεται γιά μόνη ἐπαναστατική διαδικασία τήν ἀντίθεση τῆς περιφέρειας πρὸς τό κέντρο. Ὅ,τι βγαίνει ἀπό τό κέντρο εἶναι συντηρητικό ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑποπτό, ὅ,τι βγαίνει ἀπό τήν περιφέρεια εἶναι ἐπαναστατικό, ἀκόμα καί στήν πύξ ἀλλοῦ λαϊκή ἢ λαϊκιστική ἐκδοχή του. Τό ΠΑΣΟΚ παρὰ τήν σύνδεσή του μέ τά εὐρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα καί τήν εὐρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία, παρὰ τό γεγονός τῆς σημασίας πού δίνει στή νίκη τῶν Γάλλων σοσιαλιστῶν, ἐξακολουθεῖ νά κυριαρχεῖται ἀπό τριτοκοσμικές ἀντιλήψεις. Ὁ λόγος του βέβαια ἔχει ἀλλάξει. Στό «συμβόλαιό του μέ τό Λαό» δέν βρίσκουμε οὔτε μιά ἀναφορά ἀρνητική γιά τήν ΕΟΚ. Γιά τόν ἔλεγχο πού ἀσκεῖ ὁ ἀμερικάνικος ἰμπεριαλισμός, γιά τή σχέση ἀνάμεσα στήν ΕΟΚ καί τό ΝΑΤΟ καί τόσα ἄλλα προσφιλή μέ τά ὁποῖα μᾶς βομβάρδιζε ἐπὶ ἑξὶ συναπτὰ ἔτη. Τά ἀρνητικά ἀφοροῦν τήν ἔνταξη πού:

«συνεπάγεται μεταφορά ἐθνικῆς κυριαρχίας σέ ἕνα κέντρο γιά κρίσιμα θέματα τῆς ἐθνικῆς οικονομίας». «Ἡ οἰκονομία μας δεσμεύεται... νά λειτουργεῖ σύμφωνα μέ τούς μηχανισμούς τῆς καπιταλιστικῆς οικονομίας». Ἡ ἔνταξη «ὄχι μόνο δέν ἀνακουφίζει τὸν ἐλληνικὸ λαὸ ἀλλὰ δημιουργεῖ νέα προβλήματα καί δξύνει ὅσα ὑπάρχουν».

Καί βέβαια ὑπάρχει πάντα ἡ πρόταση «γιά τή σύναψη μιᾶς εἰδικῆς συμφωνίας μέ τήν Κοινὴ Ἀγορά». Καί ἐνῶ αὐτές εἶναι οἱ θέσεις του γιά τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ πιστεύει σέ μιά «Εὐρώπη τῶν λαῶν, μιά συνομοσπονδιακὴ Εὐρώπη, πού θά περιλαμβάνει δυτικές καί ἀνατολικές χώρες». Ὅπως τό ἴδιο λέει, αὐτὴ ἡ ἐνιαία Εὐρώπη «ἀποτελεῖ ὄραμα ἐπιθυμητό ἀλλὰ καί πολύ μακρινό».

Τί γίνεται ὅμως γιά νά πάψει νά εἶναι τόσο μακρινό; Μήπως ἡ ΕΟΚ σέ μιά ἄλλη προοπτική θά ἦταν ἓνα δῆμα γιά αὐτὴ τήν Εὐρώπη; Μένοντας ἔξω ἀπὸ αὐτὴ τήν διαδικασία δέν ἀποδυναμώνουμε στή μεσογειακὴ συνιστώσα τῆς Εὐρώπης καί δέν ἀκυρώνουμε τίς προσπάθειες τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀριστερᾶς γιά μίαν ἄλλη Εὐρώπη; Σίγουρα τό ΠΑΣΟΚ ἂν γίνεϊ ἐξουσία θά συρθεῖ πρὸς μίαν ἄλλη πρακτική. Ὁ συγχρωτισμός του μέ τούς Γάλλους σοσιαλιστές καί τήν εὐρωπαϊκὴν σοσιαλδημοκρατία τό ἔκαναν ἤδη νά εἶναι λι-

γότερο δύσπιστο στις αλλαγές που γίνονται. Σάν κυδέρηση θα καταλάβει ότι δεν μπορεί να προχωρήσει ανάμεσα στις συμπληγάδες της διπολικής ισορροπίας. Έκτός κι αν δεν τό καταλάβει. Όποτε ύποσχέσεις, προγράμματα και κινήματα θα αποδειχτούν μιά καλοστημένη εκλογική επιχείρηση.

Η αντίληψη των δυό μπλόκ με τίς τρεις εκδοχές της παρουσιάστηκε ανάγλυφη σ' όλη τή διάρκεια της συζήτησης γιά τήν ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Ανεξάρτητα του αν ήταν υπέρ ή κατά της ένταξης, όλοι οι φορείς αυτής της αντίληψης κατακερμάτισαν και τήν έννοια της Εύρώπης και τήν ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Όλα αυτά τά χρόνια ήταν αλήθεια δύσκολο νά σταθείς νηφάλιος, νά ξεπεράσεις τά μαυριστικά σχήματα και νά δείς τό πρόβλημα της ένταξης πέρα από τό τρεις τό λάδι τρεις τό ξύδι. Γιατί δέβαιο αν κερματίσεις τήν ΕΟΚ στό μπαμπάκι, τή ζάχαρη, τό λάδι, τά προβλήματα του προϋπολογισμού της, τίς εισφορές των κρατών μελών, τίς παροχές των ταμείων, τή νομισματική πολιτική, τήν Θάτσερ, τούς Πέριγκ και Κρούζ, τότε όλοι έχουν δίκιο. Γιατί ή ένταξη έχει και άρνητικά και θετικά. Ούτε πανάκεια είναι, ούτε όμως και καταστροφή. Σήμερα ό καθένας διαλέγει τό κομμάτι της ΕΟΚ που του πηγαίνει και περιφέρεται μ' αυτό στις προβληματικές από άποψη ψήφων περιφέρειες και μοιράζει επιδοτήσεις της ΕΟΚ και ψηφοδέλτια της παράταξης τους ή άρες μάρες κουκουνάρες γιά τίς καταστροφές που μας περιμένουν και ψηφοδέλτια της δικής του παράταξης.

Γιά μιά νέα πολιτική και οικονομική τάξη

Τά γεγονότα που πάνω τους στηρίχτηκε ή αντίληψη της διπολικής ισορροπίας ήταν σίγουρα ή πραγματικότητα που κληρονομήσαμε από τό Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η άγωνεα γιά τόν πόλεμο και ήν ειρήνη, τεράστια δύναμη των ΗΠΑ, ή έξάρτηση των κομμουνιστικών κομμάτων από τό ΚΚΣΕ, ή πολιτική και οικονομική έξάρτηση των χωρών του Τρίτου Κόσμου δεν άφηναν πολλά περιθώρια στην άριστερή σκέψη. Τή στρίμωχαν στο διάυλο που είχαν όροθετήσει οι δυό υπερδυνάμεις και όπου πάσης φύσεως συμπληγάδες απένειαν τήν οποιαδήποτε προσπάθεια αυτονομίας και ανεξαρτησίας. Όμως τίς τελευταίες δυό δεκαετίες έγιναν σημαντικά γεγονότα και τό σκηνικό άλλαξε.

Οί χώρες του Τρίτου Κόσμου άφου κατέκτησαν ή έσω δέχτηκαν τήν ανεξαρτησία που τούς χορηγήθηκε εισέβαλαν μαζικά στο διεθνή χώρο διεκδικώντας έναν άλλο διάλογο Βορρά-Νότου, μιά νέα διεθνή οικονομική τάξη. Στίς διεθνείς συνδιασκέψεις οι επιμέρους συσπειρώσεις των χωρών του Τρίτου Κόσμου (Αδέσμευτοι, Οργάνωση των Χωρών Έξαγωγής Πετρελαίου κ.λπ.) κάνουν όλο και πιο αίσθητή τήν παρουσία τους διασπώντας τήν παλιά συνοχή των άναπτυγμένων βιομηχανικά χωρών.

Ο συνασπισμός των Άνατολικών χωρών έχει χάσει σήμερα τήν παλιά συνοχή του. Έκτός από τίς αντιθέσεις που δημιουργήθηκαν έναντι του ήγεμονισμού της Σοβιετικής Ένωσης και που όδήγησαν στη ρήξη με τή Σοβιετική Ένωση της Γιουγκοσλαβίας, της Κίνας, της Άλβανίας, της Βόρειας Κορέας, της Ρουμανίας, έχουμε σήμερα τήν ανάπτυξη ενός κινήματος στο έσωτερικό των χωρών του ύπαρκτου σο-

σιαλισμού που άμφισβητεί τόν τρόπο οργάνωσης της σοσιαλιστικής έξουσίας. Η Πολωνία μας δίνει σήμερα τό μέτρο αυτής της αλλαγής. Ίσως οι υπέρμαχοι της «σοσιαλιστικής νομιμότητας» στο έσωτερικό και τό έξωτερικό της χώρας νά πνίξουν τήν πάλη των Πολωνών εργατών. Τό ρήγμα όμως έχει γίνει.

Στήν Εύρώπη, κι εδώ θα είμαστε αναλυτικότεροι, οι πολιτικές εξελίξεις της τελευταίας περιόδου εκφράζουν τήν άποτυχία τόσο της Δεξιάς όσο και της σοσιαλδημοκρατίας. Η οικονομική κρίση που περνανε οι ευρωπαϊκές οικονομίες δεν μπορεί νά ξεπεραστεί ούτε με τίς συνταγές του Φρόντμαν που ακολουθεί ή Δεξιά, ούτε με τίς νεοκεϊνσιανές μεθόδους που εφαρμόζει ή σοσιαλδημοκρατία. Και οι δυό πολιτικές έχουν άποτύχει οίκοτρά. Η Άγγλία μας δίνει τήν πιο άνάγλυφη εικόνα της έναλλαγής και της άποτυχίας του παρεμβατισμού και της κοινωνικής πολιτικής των Έργατικών και του φιλελευθερισμού και της αντιλαϊκής πολιτικής των συντηρητικών, με άποκορύφωμα τά μέτρα της Θάτσερ και τά τρία έκατομμύρια τούς άνέργους. Οι άπαντες αυτές άποτυχίες, οι χαμηλοί, οι μηδενικοί και συχνά άρνητικοί ρυθμοί ανάπτυξης, ή πώση του βιοτικού επιπέδου, ή άνεργία προκαλούν κοινωνικές αντιδράσεις όπως αυτές που είδαμε στην Άγγλία, στο Δυτικό Βερολίνο κ.λπ. Γιά μερικά χρόνια ή έναλλαγή, και σέ κρίσιμες καταστάσεις ή συνύπαρξη στην έξουσία των δυό πολιτικών, έδινε κάποια αποτελέσματα, με τήν άναίρεση από τήν κάθε παράταξη των οικονομικών και κοινωνικών επιλογών της άλλης. Η κατάσταση όμως αυτή δεν μπορεί νά συνεχιστεί όσο μιά από τίς δυό πολιτικές δεν πείθει τόσο ώστε νά δημιουργήσει τήν απαραίτητη κοινωνική και πολιτική συναίνεση. Σ' αυτή τήν περίπτωση τρεις είναι οι δυνατές λύσεις:

1. Η ανάπτυξη του κρατικιστικού αυταρχισμού ό οποίος θα άποκαταστήσει βίαια ή θα ύποκαταστήσει με τή γραφειοκρατία όπου ή βία δεν είναι άρκετή τήν έλλείπουσα πολιτική και κοινωνική συναίνεση.
2. Τό πέραςμα της έξουσίας σέ εκείνες τίς δυνάμεις που προσφέρουν άλλες λύσεις γιά τό ξετέραςμα της κρίσης.
3. Η ριζοσπαστικοποίηση ενός τμήματος της σοσιαλδημοκρατίας και ή άρνησή του νά λειτουργήσει ως διαχειριστής της ύπόθεσης του καπιταλισμού.

Η ανάπτυξη του κρατικιστικού αυταρχισμού δεν μπορεί ούτε νά γενικευθεί ούτε νά αποτελέσει μακροχρόνια λύση των αντιθέσεων. Γιατί στην Εύρώπη ή κοινωνία των πολιτών και ιστορία έχει και ξέρεi νά διεκδικεί τά δικαιώματά της. Τό εργατικό κίνημα της Εύρώπης και παράδοση έχει και ύψηλό βαθμό οργάνωσης και συνείδηση των δυνατοτήτων του.

Η νίκη των σοσιαλιστών στη Γαλλία μας δίνει τό μέτρο της δεύτερης λύσης. Τό Σοσιαλιστικό Κόμμα φτάνεται μόλις τό 1971. Η οικονομική κρίση, ή άποτυχία των διαδοχικών κυβερνήσεων της δεξιάς και οι βασικές επιλογές του σοσιαλιστικού κόματος (έθνικοποιήσεις, άποκέντρωση, αυτοδιαχείριση κ.λπ.) του άνοίγουν τό δρόμο γιά τήν έξουσία στις τελευταίες εκλογές, γεγονός που δεν μπορεί νά μήν έχει επιπτώσεις στις άλλες χώρες της Εύρώπης.

Τήν τρίτη λύση προς τό παρόν τή βλέπουμε σάν τάση σέ μιά σειρά σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων

(βλ. Έργατικοί στην Άγγλία, Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία, Σοσιαλιστικό Κόμμα Ιταλίας κ.λπ.).

Μέσα από τη σοσιαλιστική προοπτική ή τη ριζοσπαστική σοσιαλδημοκρατική προοπτική μιλάμε σήμερα για τη μελλοντική Ευρώπη των εργαζομένων και την αντιπαραθέτουμε στην Ευρώπη των μονοπωλίων, των δαδών της διπολικής αντίληψης. Η πλειοψηφία των κομμουνιστών στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης όχι μόνο βλέπει αυτή την προοπτική αλλά και την κάνει ακρογωνιαίο λίθο της πρακτικής της. Οι δαδοί της διπολικής ισορροπίας αποτελούν ένα μικρό ποσοστό στο σύνολο των κομμουνιστών της Δυτικής Ευρώπης, με μόνη εξαίρεση βέβαια την Ελλάδα.

Αλλά κι αν ακόμα έχουμε ένα πιαστικό και η Ευρώπη ξαναγυρίσει στην παλιά της κατάσταση, πάλι αυτή η Ευρώπη των μονοπωλίων μπαίνει σαν σφήνα στην διπολική οργάνωση της παγκόσμιας οικονομικής τάξης. Και στις δύο περιπτώσεις η Ευρώπη έχει συμφέρον ν' ανοιχτεί προς τις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού και τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Η Ευρώπη έχει ανάγκη από αγορές και από πρώτες ύλες. Αυτό την φέρνει κοντά τόσο στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού όσο και στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αναγκαστικά λοιπόν έρχεται σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ, επιδιώκει το άνοιγμα προς τις σοσιαλιστικές χώρες και γίνεται αλληλέγγυα με το αίτημα των χωρών του Τρίτου Κόσμου για την αλλαγή της διεθνούς οικονομικής τάξης. Το επιχείρημα ότι το ευρωπαϊκό κεφάλαιο βρίσκεται σε αμερικανικά χέρια αποτελεί ιστορικό αναχρονισμό. Το ποσοστό του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων υπό ξένο έλεγχο στο συνολικό κύκλο εργασιών είναι ή μάλλον ήταν πριν τις τελευταίες αλλαγές 23,6% για τη Γαλλία, 19,7% για την Άγγλία και μόλις 18% για

τη Γερμανία. Στην Ελλάδα βέβαια ξέρουμε ότι δεν υπάρχει γερμανικό κεφάλαιο αλλά μόνο αμερικανικό και ότι οι γερμανικές επιχειρήσεις είναι θυγατρικές αμερικανικών πολυεθνικών...

Η αντίληψη για τη νέα πολιτική και οικονομική τάξη έχει αφετηρία τις αλλαγές που έγιναν και τις τάσεις που διαμορφώνονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Στηρίζεται στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες που χαρακτηρίζουμε Τρίτο Κόσμο ή υπανάπτυκτες ή υπό ανάπτυξη, τις σοσιαλιστικές χώρες και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Διαφορές που ανάγονται στην ιστορία τους, στον πολιτισμό τους, το επίπεδο ανάπτυξής τους, την ένταση της ταξικής πάλης κ.λπ. Διαφορές που εξηγούν περίεργες φαινomenικά αντιφάσεις των κοινωνικών σχηματισμών που συνθέτουν τα τρία αυτά σύνολα και προσδιορίζουν την εξέλιξή τους. Η αντίληψη αυτή αρνείται την κατάσταση που κληρονομήσαμε από τον πόλεμο. Στη διπολική ισορροπία του τρόμου, της εξάρτησης και της εκμετάλλευσης. Αντιπαραθέτει τη συνεργασία ανάμεσα στους λαούς σε μία βάση ισότητας και τη λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα και τα οποία καθημερινά εξόνονται. Για μας τούτος Έλληνας τό πρώτο δῆμα σ' αυτή την πορεία είναι η νίκη του σοσιαλισμού στην Ευρώπη. Γιατί όπως είτε ο Μιτερράν, πολύ πριν ορισμένοι ανακαλύψουν τη σχέση που έχουν μαζί του, «ή Ευρώπη ή θα είναι σοσιαλιστική ή δεν θα υπάρξει ποτέ». Ουτοπία και όραμα θα πούν μερικοί. Ίσως. Προτιμάμε όμως ένα έστω αδέλαιο όραμα παρά την τωρινή μας αβάστακτη δεδαιότητα.

‘Η αποχώρηση καί ἡ ἐπανεένταξη στό NATO

(‘Από τή σκοπιά τῆς ἀριστερᾶς)

τοῦ Δαμιανοῦ Παπαδημητρίου

“Όταν ἀμέσως μετά τήν μεταπολίτευση ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀνακοίνωνε τήν ἐξοδο τῆς χώρας ἀπό τό στρατιωτικό NATO, ὁλόκληρο τό φάσμα τῶν πολιτικῶν δυνάμεων, φίλων καί ἀντιπάλων, τόν χειροκρότησε. “Άλλες γιατί ἱκανοποίησαν ἔτσι τόν πληγωμένο ἐθνικό ἐγωισμό τους, ἐκδικούμενες γιά τήν ἐφτάχρονη δικτατορία, τήν εἰσβολή στήν Κύπρο καί μύρια ἄλλα δεινά. “Άλλες γιατί θεώρησαν πῶς θά μπορούσε ἔτσι νά συγκεντρωθεῖ καλύτερα ἡ στρατιωτική προσπάθεια στήν ἀνάσχεση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου. Εἰδικά γιά τήν ἀριστερά ὅμως οἱ λόγοι αὐτοί ἦταν ἴσως οἱ λιγότερο σημαντικοί. Τό αἶτημα τῆς ἐξόδου ἀπό τό NATO ὑπῆρχε πολὺ πρὶν τῇ δικτατορίᾳ. Θά μπορούσε νά τό χαρακτηρίσει κανεῖς παραδοσιακό στρατηγικό αἶτημα τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος.

Γιά τό διεθνές κομμουνιστικό κίνημα ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὑπῆρξε πολυεπίπεδη. Ἐπιδιώχθηκε κατὰ πρῶτον στό ἐσωτερικό τῶν προηγμένων καπιταλιστικῶν κοινωνιῶν ἀπό τό ἴδιο τό ἐργατικό καί γενικότερα ἀριστερό κίνημα. Ὅστόσο ἡ ἥττα τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ ’20, πού ὁδήγησε τοὺς μπολσεβίκους στήν ἀντίληψη περί «οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιά μόνο χώρα» γέννησε ταυτόχρονα καί τήν ἀνάγκη τῆς ἀμυντικῆς στρατιωτικῆς θωράκισης τῆς σοσιαλιστικῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Μὲ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί ἰδιαίτερα μετά τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παγιώθηκε ἡ σημερινή εἰκόνα τῶν δύο στρατοπέδων, τοῦ καπιταλιστικοῦ καί τοῦ σοσιαλιστικοῦ, μέ τόν ἀνταγωνισμό τῶν ἐξοπλισμῶν πού συνεχῶς ἐκσφενδόνιζε στά ὕψη τό ἐπίπεδο ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων. Παράλληλα παρατηρήθηκε μιά αὐξουσα ἐπικυριαρχία τοῦ δευτέρου ἐπιπέδου πάνω στό πρῶτο: τό ἐργατικό κίνημα τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν ὑποχρεώθηκε νά παρακολουθεῖ τίς ἀνάγκες τῆς σοβιετικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, νά ὑποτάσσεται στίς ἐκάστοτε ἀπαιτήσεις τοῦ στρατιωτικοῦ συσχετισμοῦ δυνάμεων μεταξύ τῶν δύο μπλόκ.

Μιά τρίτη συνιστώσα ἀντιμετώπισης τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἀποτέλεσαν τὰ ἀπελευθερωτικά κινήματα τῶν χωρῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου, ἡ καί οἱ

συγκροτημένες ἐνοπλες δυνάμεις τῶν κρατῶν αὐτῶν. Τελικά ἡ ἐκβαση κάθε τοπικῆς ἀναμέτρησης ἐξαρτᾶται σήμερα ἀπό τό συγκεκριμένο τρόπο πού διαπλέκονται οἱ τρεῖς αὐτές συνιστώσες. Ἡ ἐκβαση τοῦ πολέμου στό Βιετνάμ λ.χ. προσδιορίστηκε περισσότερο ἀπὸ τήν πολεμική ἱκανότητα τῶν Βιετκόγκ, ἀλλά καί ἀπὸ τήν πίεση πού ἀσκούσε τόσο τό φιλειρηνικό κίνημα στό ἐσωτερικό τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ὅσο καί γενικότερα ἡ κοινὴ γνώμη τῶν κρατῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου στίς κυβερνήσεις τους, παρά ἀπὸ τῇ σοβιετικῇ στρατιωτικῇ βοήθειᾳ.

Στόν εὐρωπαϊκό χώρο ἡ κατάσταση ἐμφανίζεται διαφορετικὴ ἀπ’ ὅ,τι στόν Τρίτο Κόσμο. Ἡ πολιτικὴ τῆς γεωγραφία προσδιορίζεται ἀποκλειστικά ἀπὸ τήν ἰσορροπία δυνάμεων καί τό διακανονισμό πού προέκυψε ἀπὸ τήν ἐκβαση τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Οἱ ζῶνες σοβιετικῆς καί δυτικῆς (ἀμερικανικῆς) κυριαρχίας παραμένουν ἐκτοτε ἀδιατάραχες, ὅπως ἐγίνε ἐμφανές καί στήν περίπτωση τῆς εἰσβολῆς στήν Τσεχοσλοβακία καί κινδυνεύει νά ἐπαναληφθεῖ στίς μέρες μας μέ τήν Πολωνία.

Ἄλλ’ ἂς μὴν πηγαῖνουμε μακριά, ἀφοῦ μιλάμε γιά μιά κατάσταση πραγμάτων πού ἐξῆλθε στό περὶ τῆς ἡ ἐλληνικῆς ἀριστερᾶς στόν ἐμφύλιο, ὅταν ἡ ἥττα τῆς περίπου προδιαγραφτῆκε ἀπὸ τῇ στιγμῇ πού ὁ τόπος ἐντάχθηκε στὴ δυτικὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς. Βγαίνοντας ἀπὸ τόν ἐμφύλιο, τὰ βασικά πολιτικά συνθήματα τῆς ἀριστερᾶς «ἔξω οἱ Ἀμερικάνοι» καί, λίγο ἀργότερα, «ἔξω ἀπὸ τό NATO» βασίστηκαν στὰ ἐξῆς δεδομένα:

– Στὴν ἀκράδαντη πεποίθησή τῆς ὅτι ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἀποτελοῦσε τήν πατρίδα τοῦ σοσιαλισμοῦ καί ὅτι ἐπομένως ἡ ἐκβαση τῆς ἀναμέτρησης τῆς μέ τίς ΗΠΑ θά ἦταν κρίσιμη γιά τό μέλλον τοῦ σοσιαλισμοῦ καί στόν τόπο μας. Ὁ στοιχειώδης διεθνισμός ἐπέβαλλε νά μὴν συμμετέχει ὁ τόπος σ’ ἐκεῖνο τό στρατόπεδο πού θέλει νά θλάψει τό σοσιαλισμό.

– Στὴν αὐξουσα διείσδυση καί ἐπιρροή τῶν ΗΠΑ στήν Ἑλλάδα, στὴ βοήθεια πού παρείχαν στήν παλινόρθωση τοῦ ἀστικοῦ κράτους. Τό ἐλληνικό ἀριστερό κίνημα ἐκείνης τῆς περιόδου ἔβρισκε σέ κάθε

βήμα μπροστά του όχι μόνο την άστική τάξη του τόπου και την ελληνική κυβέρνηση μά και τους 'Αμερικανούς, είτε άμεσα είτε μέσω του παλατιού κ.λπ.

— Στο γεγονός ότι η ελληνική άριστερά έβγαине από έναν πρόσφατο πόλεμο, όπου αντιμετώπισε, και πλήρωσε με ανθρώπινες ζωές, και τον ίδιο τό στρατό αλλά και τό πολεμικό υλικό των δυτικών κρατών. 'Ακόμα κι αν εξέλιπαν οι δύο προηγούμενοι λόγοι θά ήταν έτσι δύσκολο στους άριστερους νά εγκαταλείψουν συναισθηματικά εκείνη την αντίθεση πού τούς έφτιαξε ως άριστερους και για την όποία πολέμησαν. 'Η φωτιά μπορεί νά είχε σβήσει, όμως τό κάρβουνο έκαιγε ακόμα. Στή ζέστη του διακυβούνταν ή συνοχή μιάς όλόκληρης παράταξης.

'Από τότε πέρασε μιά τριακονταετία, στήν όποία όχι μόνο δέν έσβησε ή αντιαμερικανική μνήμη των άριστερών, άλλ' αντίθετα έντάθηκε, καθώς πολλά από τά δεινά πού έπακολούθησαν, αποδόθηκαν — σωστά ή λανθασμένα δέν έχει σημασία εδώ — αποκλειστικά στους «'Αμερικάνους και τούς ντόπιους λακές τους». Τό συναισθηματικό στοιχείο παραμένει λοιπόν, ώστόσο τά λογικά δεδομένα έχουν αλλάξει.

'Η αντίληψη ότι ή υπόθεση του σοσιαλισμού θά κριθεί από την παγκόσμια αναμέτρηση των δύο στρατοπέδων έχει καταπέσει όριστικά. 'Αντίθετα γίνεται όλοένα και πιο έμφανές ότι ή ύπαρξη των δύο μπλόκ λειτουργεί ανασχετικά, καθώς βοήθησε τίς άστικές τάξεις των χωρών της Δύσης νά συσπειρώσουν γύρω τους όλο τό λαό στή βάση της έθνικής αντίστασης κατά της ξένης (σοβιετικής) επιβουλής. 'Η ταξική πάλη στό έσωτερικό της κάθε χώρας θεωρήθηκε από την άριστερά δευτερεύων και περίπου «υποτονικός» παράγοντας και ούτως ή άλλως υπερπροσδιορίστηκε από τό πρόβλημα της ισορροπίας των δύο στρατιωτικών μπλόκ. Στόν κυματοθραύστη του ανταγωνισμού των δύο συνασπισμών διαλύθηκε κάθε έλπίδα πού πήγε ν' άναφανεί στήν Εύρώπη της μιάς ή της άλλης πλευράς: ή 'Ελλάδα, ή Τσεχοσλοβακία, ή Πολωνία πιο πρόσφατα, είναι ίσως τά πιο χτυπητά αλλά όχι και τά μόνα παραδείγματα ή γερμανική άριστερά, κάποτε τό πιο ζωντανό κομμάτι του δυτικοευρωπαϊκού εργατικού κινήματος, πλακώθηκε και θάφτηκε όριστικά στή δυτική Γερμανία κάτω από τό βάρος της έθνικής διαίρεσης μεταξύ 'Ομοσπονδιακής και Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Τό όραμα του σοσιαλισμού έγινε αποκρουστικό καθώς ταυτίστηκε με την προέλαση των σοβιετικών τάνκς.

Γιά μάς, για την ανανεωτική άριστερά, είναι πλέον έμφανές ότι από την ιστορία του ανταγωνισμού των δύο συνασπισμών δέν έχουμε νά αναμένουμε τίποτ' άλλο παρά μεγαλύτερα δεινά. Καί θά 'πρεπε ακόμα νά γνωρίζουμε — ήδη από την εποχή του Πελοποννησιακού πολέμου είναι γνωστό στήν ιστορία — ότι κάθε ανταγωνισμός δύο στρατιωτικών συνασπισμών άργά ή γρήγορα αυτόνομεται, αποκτά μιά δική του έσωτερική δυναμική τελείως άσχετη από τά κοινωνικά συστήματα πού επικρατούν στό έσωτερικό του κάθε συνασπισμού.

Παραμένει βέβαια εκείνος ό σκληρός πυρήνας της λογικής των δύο μπλόκ, πού αναγνωρίζει και παραδέχεται τά παραπάνω, τά θεωρεί όμως αναγκαία για την υπεράσπιση της «σοσιαλιστικής πατρίδας» και καλεί την άριστερά των χωρών της Δύσης σέ «διεθνιστικές» θυσίες προκειμένου νά εϋδοκιμήσει απρόσκοπτα ό σοσιαλισμός στή Σοβιετική Ένωση. 'Αλλά σήμερα πιά γνωρίζουμε, όχι απλώς ότι οι «σοσιαλιστικές» κοινωνίες είναι κοινωνίες ταξικές (κανείς δέν υποστήριξε ότι οι μετακαπιταλιστικές κοινωνίες δέν είναι ταξικές), αλλά κυρίως ότι ή σοσιαλιστική δυναμική των κοινωνιών αυτών έχει άνακοπεί, ότι ή ταξική τους διάρθρωση έχει επίσημα, κρατικά παγιωθεί. Δέν είναι δυνατόν νά νιώθουμε έτσι κανένα διεθνιστικό χρέος προς την πολιτική των «κομμουνιστικών» ήγεσιών των χωρών του ύπαρκτου σοσιαλισμού.

'Αλλά και τό δεύτερο «λογικό» σκέλος πάνω στό όποιο βασίστηκε ή αντιαμερικανική πολιτική της άριστεράς, ή «εξάρτηση» δηλαδή του τόπου από τούς 'Αμερικανούς έχει πλέον ανατραπεί. Πέραν του ότι ή βαρύτητα των θεωριών περί εξάρτησης άμφισβητείται πλέον γενικότερα (άκόμα και για χώρες του Τρίτου Κόσμου), ειδικά ή ελληνική κοινωνία του 1980 είναι έμφανές πώς στέκει οικονομικά και πολιτικά γερά στά δικά της πόδια. 'Όσο κι αν τά διάφορα ιδεολογήματα περί «υποτέλειας» εξακολουθούν νά έπιζούν, έντούτοις είναι γεγονός ότι, τουλάχιστον από τή μεταπολίτευση και μετά, ή ελληνική άριστερά δέν βρέθηκε ποτέ αντιμετώπιη με τούς 'Αμερικανούς και τό NATO σέ θέματα γενικότερων κοινωνικών επιλογών. Οι λόγοι πού υπάγορεύσαν στόν Κ. Καραμανλή την άποχώρηση από τό NATO υπήρξαν σίγουρα πολλοί. Χωρίς νά θέλουμε νά μειώσουμε την σημασία πού είχε τότε ή άποχώρηση ως προς την διασφάλιση της έθνικής όμοψυχίας υπό την αιγίδα της Ν.Δ., ή ως προς τό θέμα της στρατιωτικής έτοιμότητας απέναντι στήν Τουρκία, άξίζει έντούτοις νά κρατήσουμε τό συμβολικό περιεχόμενο της: ή άποχώρηση από τό NATO υπήρξε συγχρόνως και μιά χειρονομία, πού διαδήλωνε προς πάσα κατεύθυνση την άνεξαρτησία, ή καλύτερα την «μή υποτέλεια» της ελληνικής πολιτικής.

Μιλήσαμε για μή υποτέλεια. Θά ήταν όμως πολύ νά μιλήσουμε και για αυτότέλεια απέναντι σέ μιάν 'Υπερδύναμη. 'Η κυβέρνηση Καραμανλή δέν ήταν ύποτελής στους 'Αμερικανούς. Αυτό δέν σημαίνει όμως ότι δέν έπρεπε νά τούς αντιμετώπισει, νά προσαρμόσει τίς επιλογές της σύμφωνα με τούς έξαναγκασμούς πού έθετε ή αμερικανική ισχύς. 'Αντιμετώπισε δηλαδή προβλήματα, πού θά είχε νά αντιμετώπισει κάθε ελληνική κυβέρνηση, δεξιά ή άριστερή, όντας κυβέρνηση μιάς χώρας ένταγμένης στήν αμερικανική ζώνη έπирροής. Τά προβλήματα αυτά έκτέθηκαν προς τόν ελληνικό λαό και τά υπόλοιπα κόμματα με την μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια: ή άποχώρηση της 'Ελλάδας δημιουργούσε στή Ν.Α. Μεσόγειο ένα στρατηγικό κενό. 'Η φιλή κυριότης της περιοχής άνήκει στίς ΗΠΑ, οι όποιες είναι φυσικό νά μήν παραιτηθούν τόσο εύκολα από τά δικαιώματά τους στήν 'Ελλάδα. 'Όστόσο δέν θά είχαν ανάγκη νά επέμβουν στήν περιοχή για νά τά διεκδικήσουν, την στιγμή πού υπήρχε ή Τουρκία (χώρα μέλος του NATO) ή όποία διεκδικούσε ήδη για τόν έαυτό της μέρος

του Αιγαίου, των νησιών και του εναέριου χώρου του. Οι ΗΠΑ είναι βέβαιο πως θα υποστήριζαν τα αιτήματα της Τουρκίας, θα την ενίσχυαν τόσο στρατιωτικά, όσο και διπλωματικά. Η Ελλάδα δηλαδή δεν θα είχε να αντιμετωπίσει μόνο την Τουρκία αλλά και το ΝΑΤΟ, χωρίς η ίδια να μπορεί να στηριχτεί άλλου εκτός από τις ίδιες της τις δυνάμεις. Γιατί γνωρίζουμε ότι το αντίπαλο δέος, η Σοβιετική Ένωση, δεν αναμειγνύεται σε υποθέσεις του δυτικοευρωπαϊκού χώρου, σ' αντίλλαγμα της μη ανάμειξης των δυτικών στάθμευματα της Τσεχοσλοβακίας, Πολωνίας κ.λπ.

Η ενίσχυση της τουρκικής επιθετικότητας μπορεί να οδηγήσει είτε σε δυσμενείς συμβιβασμούς, είτε σε πόλεμο όπου η Τουρκία θα βρισκόταν σε θέση ισχύος. Αυτός ήταν εξάλλου και ο λόγος που οι Τούρκοι προσπάθησαν να εμποδίσουν την επανένταξή μας στο ΝΑΤΟ. Και ήταν τελικά ανέλπιση επιτυχία η υποχώρησή τους μπροστά σε άλλα προβλήματα που αντιμετώπιζαν.

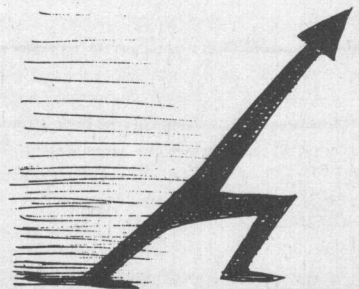
Συνεπαρμένα στη δίνη της αντιπολίτευσης που άσκοουσαν, κανένα από τα υπόλοιπα κόμματα δεν αισθανόταν τους κινδύνους που απειλούσαν τον τόπο. Εκείνη την εποχή, μπροστά σ' ένα κίνδυνο που απειλούσε όλους μας, δεξιούς και αριστερούς, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε την εξωφρενική για τους πολλούς άποψη ότι η Ν.Δ. τουλάχιστο στο σημείο αυτό συμπεριφέρθηκε ρεαλιστικά. Ρεαλιστικά γιατί άλλο δρόμο δεν είχε, άσχετα βέβαια αν η Ν.Δ. είναι έτσι κι αλλιώς προσκολλημένη στην πολιτική των μπλόκ, στο αμετάβλητο, δίκην φυσικού δικαίου, του χωρισμού του κόσμου στα δύο. Και δεν θα περίμενε βέβαια κανείς από το ΚΚΕ ή από την αντιπολιτευτική λογοκοπία του ΠΑΣΟΚ μια διαφορετική στάση. Άλλ' από την «εύρωκομ-μουνιστική» ανανέωση;

Είναι βέβαια δύσκολο σε μίαν άριστη πολιτική παράταξη, η οποία επιδιώκει τη διάλυση του ΝΑΤΟ (και του Συμφώνου της Βαρσοβίας), να επικροτήσει την ένταξή μας σ' αυτό. Είναι δύσκολο σε ένα κόμμα αντιιμπεριαλιστικό να δεχθεί την ένταξη του τόπου του στο στρατόπεδο του ιμπεριαλισμού. Άλλ' όσο η πολιτική δεν ταυτίζεται με τις εχθές μας, άλλο τόσο η άριστη επιδίωξη «κάτω το ΝΑΤΟ» δεν ταυτίζεται απαραίτητα με το «έξω από το ΝΑΤΟ». Κι αυτό όχι μονάχα λόγω των ιδιαίτερων τοπικών προβλημάτων που δημιουργεί στην Ελλάδα η διένεξη της με την Τουρκία: αν η άριστερά δεν έχει να ελπίζει σε τίποτα από τον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων, αυτό δεν σημαίνει ότι μπορεί και να τον αγνοήσει· δεν υπάρχει χειρότερη ύπηρεσία στην ειρήνη από εκείνο τον πασιφισμό, που αγνοεί την ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας των δυνάμεων. Μιάς ισορροπίας, που ήδη στον ευρωπαϊκό χώρο κλίνει υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης.¹ Εκείνη τη διατήρηση της ισορροπίας, που παρέχει έναν έστω και περιορισμένο βαθμό ελευθερίας στα έθνη κράτη, ιδιαίτερα σ' αυτά της δυτικής Ευρώπης (βλέπε Γαλλία). Για το μέλλον, για την κατάργηση των δύο συνασπισμών, η άριστερά δεν έχει να ελπίζει παρά σ' ότι ήλπιζε ανέκαθεν: στα εσωτερικά κοινωνικά κινήματα των κρατών και των δύο συνασπισμών. Άλλ' ακόμα και σ' αυτό το επίπεδο η κατάσταση παρουσιάζεται άνηση: ενώ στις χώρες του δυτικού μπλόκ το κοινωνικό κίνημα είναι ιδιαίτερα ισχυρό

και ικανό να περιορίζει ή και να ματαιώνει την επιθετική άσυδοσία του ιμπεριαλισμού, δεν συμβαίνει το ίδιο και στις ολοκληρωτικές κοινωνίες σοβιετικού τύπου. Θα έλεγε κανείς, ότι η υπόθεση της απαλλαγής της ανθρωπότητας, από την επικυριαρχία των δύο υπερδυνάμεων, κρίνεται σήμερα περισσότερο στις κοινωνικές διεργασίες των χωρών του ανατολικού μπλόκ. Η εξέγερση στην Πολωνία είναι – για όσους δεν ταυτίζουν τον σοσιαλισμό με την προέλαση των σοβιετικών τάνκς – και απ' αυτή την άποψη σημαντική.

Είναι βέβαια ιδιαίτερα ακανθώδες το θέμα της επανένταξης στο ΝΑΤΟ μπροστά σε μίαν άριστερά που τρέφεται ακόμα συναισθηματικά από τον αντινατοϊσμό της. Άλλ' αν μέχρι σήμερα μπορούσε κανείς να σιωπά, αφήνοντας τη δεξιά να βγάλε τα κάστανα από τη φωτιά, μία και η ίδια τα έψηνε εκεί τόσο καιρό, έντοτους μετά τις εκλογές είναι πιθανό ν' αλλάξει η κατάσταση, εφόσον πλειοψηφήσει το διακηρυγμένο αντινατοϊκό ΠΑΣΟΚ. Χωρίς ν' αποκλείεται η υπαναχώρηση του κόμματος αυτού στο ζήτημα του ΝΑΤΟ, όπως συνέβη και σε πολλά άλλα θέματα, είναι έντοτοι βέβαια ότι θα υπάρξουν πολλές πιέσεις, τόσο από το εσωτερικό του κόμματος, όσο κυρίως και από το ΚΚΕ για ν' αποχωρήσει η χώρα από το ΝΑΤΟ. Η «έξ άριστερών» αντιπολίτευση στο ΠΑΣΟΚ θα επικεντρωθεί γι' άλλη μία φορά πάνω σ' αυτό το ζήτημα. Η ανανεωτική άριστερά δεν θα πρέπει να ντραπεί ν' αντιπαχθεί σ' αυτή την ιστορία, ακόμα και να βοηθήσει το ΠΑΣΟΚ. Όσον αφορά τη στάση της στο διεθνές πρόβλημα της ισορροπίας των δυνάμεων μπορεί να παραδειγματισθεί από τον Μιττεράν, τους Ιταλούς κομμουνιστές, την Κίνα. Όσον αφορά το ιδιαίτερο έθνικό πρόβλημα με την Τουρκία, δεν είναι ανάγκη να πάμε τόσο μακριά: ως παραδειγματιστούμε από τη στάση του Ζαχαριάδη (ναί, του Ζαχαριάδη!) μπροστά στην ιταλική επίθεση. Όλα τα υπόλοιπα μπορούμε κάλλιστα να τα χαρίσουμε στο ΚΚΕ, καθιστώντας το έτσι πίο άποτρόπαιο. Για μας το ζήτημα είναι: «Κάτω το ΝΑΤΟ». Και πληρέστερα: κάτω η πολιτική των μπλόκ που μπλοκάρει την πολιτική.

1. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Ίνστιτούτου Στρατηγικών Μελετών του Λονδίνου (IISS) η σοβιετική υπεροπλία σε πυρηνικές κεφαλές φθάνει μετά τη συνθήκη SALT 2 (ή οποία τηρείται σιωπηρά, άσχετα αν δεν επικυρώθηκε) σε αναλογία 3,3:1 στην περιοχή της Ευρώπης (230 πυραύλοι SS 20 με τρεις πυρηνικές κεφαλές, ένας από τους 150 κιλτόνων, σύν οι μη αποχωρήσαντες SS 4 και SS 5). Είναι εξάλλου γνωστή η σοβιετική υπεροπλία σε συμβολικά πολεμικά όπλα στον ίδιο χώρο (Monde, 25-9-81).

Ἑλλάς – Γαλλία – ἀσυναρτησία

τοῦ Κώστα Ζουράρι

«Ποιοί λαοί ὑπῆρξαν ποτέ πῶς εὐχάριστοι σὸν ἀρχαῖο καὶ σύγχρονο κόσμῳ, ἀπ' ὅ,τι τὰ λαμπρὰ ἔθνη τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Γαλλίας; Ὁ ξένος, γοητευμένος σὸ Παρίσι καὶ σὴν Ἀθήνα, δὲν συναντᾷ παρὰ ἀδελφές ψυχές καὶ στόματα πάντα ἔτοιμα νὰ τοῦ χαμογελάσουν.... Ἐκεῖ, καθισμένους σὲ συμπόσια, θὰ τοὺς ἀκούσετε νὰ ἐκτοξεύει ὁ ἕνας σὸν ἄλλο λεπτὰ σκώμματα, νὰ περιγελοῦν μὲ χάρη τοὺς ἀρχηγούς τους. Ἐκεῖ μιλοῦνε ταυτόχρονα γιὰ πολιτική καὶ γιὰ ἔρωτα, γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπιτυχία τοῦ νέου θεατρικοῦ ἔργου καὶ σκορπᾶνε σπάταλα τὰ εὐφυολογήματα καὶ τὸ ἀττικὸν ἄλας, ὑπὸ τὸν ἦχο τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ τοῦ Βολταίρου, ἀνάμεσα στὰ κρασιά, στὶς γυναικες καὶ στὰ λουλουδία».

(Σατωδριάνδος: Δοκίμιο περὶ τῶν ἐπαναστάσεων)

Ἑλλάς – Γαλλία, συμμαχία;

Τί ἀκριβῶς συμβαίνει; Μετὰ ἀπὸ τὰ ἔτη τοῦ μέλιτος τῆς Δεξιᾶς μὲ τὴν Γαλλία καὶ τοὺς μύδρους τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου ἐναντίον τῆς «ἐφεδρείας τοῦ γαλλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ», δηλαδὴ ἐναντίον τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ τοῦ κυρίου Μιτερὰν αὐτοπροσώπως, ἰδοὺ αὐτοπροσώπως ὁ Ἀνδρέας Παπανδρέου πού κορυβαντιᾷ γιὰ τὸ atome crochus, τὰ δημοκρίτεια ἄρρηκτα ἄτομα, μετὰ τοῦ ΠΑΣΟΚ καὶ συμπάσης τῆς σοσιαλιστικῆς Γαλλίας. Ὁ γαλατικός σοσιαλισμός καὶ ἡ ΕΛΕ, δηλαδὴ ἡ Ἑθνικὴ Λαϊκὴ Ἐνότητα τῶν μὴ προνομιούχων κινηματιῶν φαίνεται ὅτι δῆξαν ἀπὸ τὴν ἴδια ιδεολογικὴ μήτρα καὶ θεραπεύουν ὁμοιότυπους πάνω-κάτω κοινωνικοὺς ἰστούς.

Ὁ ἡμέτερος Πρῶτος κινηματίας ἔχει ὅμως παραλλήλως χαρτογραφήσει τὴν Ἑλλάδα, ὡς προσκείμενη στὶς τέως γαλλικὲς ἀποικίες, ἐφόσον ἀνήκει στὴν περιφέρεια τῶν μητροπολιτικῶν Παρισίων. Ἐχει προσέτι ἀποφανθεῖ περὶ τῆς ἀττικῆς διαύγειας πού ἐκπέμπει ἡ μισοφύγαρη παράνοια τοῦ Καντάφι, ἔχει διακριδῶσει σὲ ἀμφοτέρω τὰ αἰμοσταγὴ Μπάαθ κρυστάλλους ὀρθοσοσιαλισμοῦ κι ἔχει ἐκσφενδονίσει εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον τίς εὐρωπαϊκὲς κοινότητες (ΕΟΚ καὶ ΝΑΤΟ τὸ ἴδιο συνδικάτο), συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν παραφυάδων τους, πού ὅλες, χωρὶς ἐξαίρεση, ἐξαίρουν τὴν ΕΟΚ.

Τὸ ἀττικὸν ἄλας, πού μᾶς ἀναγνωρίζει ὁ πολὺς Σατωδριάνδος, ἔγκειται, γιὰ τοὺς Νεοέλληνες σοσιαλκινηματίες, σὲ τοῦτο: ἰσχύουν τὰ πάντα καὶ τὰ ἀντίθετά τους, ἄλλοτε μὲν ταυτοχρόνως καὶ κατ' ἐξακολούθησιν, ἄλλοτε δὲ ἐκ περιτροπῆς καὶ τανάπαλιν...

Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι ἂν οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές δυσφοροῦσαν γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ τοῦ ΠΑΣΟΚ, θὰ κινδύνευε ἡ γαλατικὴ εὐγένεια κι ἂν τὸν ἀγνοοῦσαν, θὰ κινδύνευαν τὰ κρατικά γαλλικὰ συμφέροντα. Ἀποφάσισαν ἐπομένως νὰ εἶναι παρόντες στὰ πράγματα καὶ ἀπόντες στὰ λόγια κρατώντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ σοσιαλισμὸ καὶ ἀναγνωρίζοντας στὴν Ψωροκώσταίνα τὸ δικαίωμά της γιὰ μιά φτωχομεσαία ΕΛΕ (Ἑθνικὴ Λαϊκὴ Ἐνότητα): σοσιαλισμός, bon pour l'orient...

Ἑλλάς – Γαλλία, ὁμοθυμία;

Ὁ οἰοσδήποτε σοσιαλισμός εἶναι ἔργο τοῦ πνεύματος. Ὁ οἰοσδήποτε σοσιαλισμός σκοτῶνει τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ δόγματος. (Ἀλαῖν: Πολιτικὴ)

Ἡ Γαλλία ἔχει αὐτὴν τὴ στιγμὴ μία τρί- ἢ τετρακομματικὴ συγκυβέρνηση τῆς ἐνωμένης Ἀριστερᾶς, πού προήλθε ἀπὸ τὸ μονοκομματικὸ θρίαμβο τῶν σοσιαλιστῶν, λόγω τῆς διασπασμένης Ἀριστερᾶς. Ἡ φράση μοιάζει δεξύμωρη, ἀλλὰ τὰ γεγονότα εἶναι γνωστά: τὸ ΚΚ Γαλλίας ἀποφάσισε μιά πορεία, πού ὀδηγοῦσε σὲ αὐτοκτονία τὴν πολιτικὴν του φερεγγυότητα, ἀλλὰ ταυτόχρονα διέσωζε τὴν ἡγετικὴν του ὁμάδα καὶ τὴν ἐσόδια πρόσδο τῆς. Ἀναθέωρῃσε δηλαδὴ τὴν ἐνωτικὴν του συμπεριφορὰ, διότι διαπίστωσε ὅτι ἡ ἐνότητα τῆς Ἀριστερᾶς, θὰ ὀδηγοῦσε σὲ ἀναπόφευκτη νίκη τῆς Ἀριστερᾶς: καὶ τὴ νίκη αὐτὴ, τὸ ΚΚ Γαλλίας δὲν ἦταν ἔτοιμο οὔτε νὰ τὴ διαχειριθεῖ, οὔτε νὰ τὴν ἀφομοιώσει. Ἡ νίκη θὰ ὑποχρέωνε τὸ ΚΚ Γαλλίας, νὰ ὑποστῇ τὴν πρωτοπορία ἄλλης δύναμης στὴ μετάβαση πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ. Ἡ νίκη θὰ

ανάγκασε τό ΚΚ Γαλλίας νά ἀναθεωρήσει τόν ἐνδοκομματικό του ὁλοκληρωτισμό, γιατί δυστυχῶς ἡ ἐλευθερία εἶναι μεταδοτική. Ἐντρομο ἐνώπιον τῆς ἀπειλῆς κοινῆς νίκης, τό ΚΚ Γαλλίας ὑπονόμεισε τήν ἐνότητα γιά νά ἐπιτύχει τήν ἥττα. Ἀπέτυχε διότι ἡ νωμένη ἀριστερά νίκησε, νικώντας ταυτόχρονα τή Δεξιά καί τό ΚΚ Γαλλίας. Οἱ κομμουνιστές παραμένοντας κομμουνιστές, ὑπερψήφισαν τοὺς σοσιαλιστές, καταψηφίζοντας ἔτσι τό κομμουνιστικό κόμμα, πού εἶχε πάψει νά εἶναι κομμουνιστικό.

Τί ἔκαναν μέσα σ' ὅλο τόν κομμουνιστικό τραγέλαφο οἱ σοσιαλιστές;

Τά ξαναγεννημένο στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ ἐβδομήντα σοσιαλιστικό κόμμα καί ὁ Μιτεράν, διακήρυξαν μέ ἔμφαση ὅτι καμιά πραγματική ρῆξη μέ τόν καπιταλισμό δέν εἶναι δυνατή χωρίς συμπαράταξη ὅλης τῆς ἀριστεράς. Καί ὅταν οἱ ἱεροφάντες τοῦ ΚΚΓ, περὶτρομοὶ λόγῳ τοῦ ἐπαπειλουμένου θριάμβου τῆς Ἐνότητας, τήν ἀποκήρυξαν ὡς ἀνίερη, οἱ σοσιαλιστές εἶπαν ἥρεμα ὅτι θά εἶναι ἐνωτικοί καί γιά τοὺς δύο.

Τό 'παν καί τό 'καναν.

Ἔτσι, οἱ σοσιαλιστές, ἔχοντας τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν ἐδρῶν καί ἔξερνοντας ὅτι δέν ἔχουν τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν ψυχῶν, σεβάστηκαν τίς ψυχές καί ἀγνόησαν τίς ἔδρες. Διεύρυναν τήν κυβέρνησή τους μέ τή συμμετοχή τῶν ριζοσπαστῶν, τῶν κομμουνιστῶν καί τῆ συμβολή τῶν ἐνοποιημένων σοσιαλιστῶν, κάνοντας σάν νά μὴν εἶχαν νικήσει μόνοι τους, καί ξεχνώντας ὅτι οἱ κομμουνιστές εἶχαν χάσει ὁλομόναχοι.

Καί τό ἔκαναν γιά δύο λόγους στυλντότατους:

Ὁ πρῶτος λόγος ἦταν γιατί διέγνωσαν ὅτι ἡ μειοψηφία τους μέσα στό λαό (35% τῶν ψήφων), συνδυασμένη μέ τήν ἰσχυρή πλειοψηφία τῆς ἐνωμένης Ἀριστεράς (52% τῶν ψήφων), δέν τοὺς ἐπέτρεπε νά περιοριστοῦν σ' αὐτό, πού δέν ἦταν παρὰ μιά στενὴ ταξικὴ ὑπεροχή. Ἡ ταξικὴ ψήφος, πού ἔδωσε ἡ Γαλλία ὑπὲρ τῆς Ἐνωμένης Ἀριστεράς, τιμωρώντας ταυτόχρονα τό κομμουνιστικό κόμμα, δέν μπορούσε ἀφ' ἐαυτῆς νά ἐμπεδώσει τήν ὑπεροχή της, χωρίς νά ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ συνολολόγηση τῆς πολιτικῆς σύμπραξης, μεταξύ τῶν πολιτικῶν ὁργανισμῶν τῆς ἀριστεράς. Ἔτσι, γιά μιά εὐοίωνη προοπτικὴ ρῆξης μέ τόν καπιταλισμό, οἱ σοσιαλιστές ἔπρεπε νά ξαναζήσουν στά πόδια του τόν ἡμιθανή νεκρὸ τοῦ Κ.Κ. Γαλλίας, γιατί οἱ ὁπαδοὶ του ἦταν ἀκόμη ζωντανοί. Ζωντανοὶ καί ἀπαραίτητοι γιά τὴ ρῆξη, ἄρα ἔπρεπε νά ξαναζωντανέψει κι ὁ πολιτικός φορέας πού τοὺς εκπροσωπεῖ.

Ὁ δεύτερος λόγος ἦταν ὅτι οἱ σοσιαλιστές καί εἰδικὰ ὁ Μιτεράν διέγνωσαν πῶς εἶχαν τώρα μιά ἱστορικὴ εὐκαιρία καί εὐθύνη, νά συμβάλλουν στὴν ἀνανέωση τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος τῆς Γαλλίας. Μιά σεκταριστικὴ ἀναδίπλωση τῶν κομμουνιστῶν στὴν ὑπεροχὴ μοναξιά τους, διαιώνιζε ἀφ' ἐνός τὴν ἐνδοκομμουνιστικὴ ἀντίδραση καί διευκόλυνε ἀφ' ἐτέρου τό γαλλικὸ καπιταλισμό. Ἀντίθετα, ὑποχρεώνοντας τοὺς κομμουνιστές, ταπεινωμένους ἀλλὰ ὄχι καταφρονεμένους, νά ἀναλάβουν κυβερνητικὲς εὐθύνες, ἐνισχυόταν ἡ πολιτικὴ ἐμβέλεια τῆς ἀριστεράς, ἀναζωπυρωνόταν ἡ ἐνδοκομμουνιστικὴ ζύμωση καί ζάρωνε ἡ δεξιά. Ὁ γαλλικὸς σοσιαλισμὸς ἔδειξε ὅτι θέλει νά εἶναι ἔργο ἐνός πνεύματος, πού ὑπερβαίνει τό ἀσφυκτικὸ συμφέρον. Ἀπέδειξε ταυτόχρονα, ὅτι ὁ σεβασμὸς τῆς πολιτικῆς πραγματικότητας ἀποτελεῖ τὴν ἐμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τοῦ σοσιαλιστικοῦ ιδεώδους

καί ἐνισχύει τό μέτωπο τῆς ἀντικαπιταλιστικῆς ἐγρήγορης. Ὑπάρχει ὁμοθυμία ἀνάμεσα στὴ γαλλικὴ δεξιότητα καί στὴν πασοκικὴ αὐχηρότητα;

Οἱ σοσιαλκινήματιες τοῦ ΠΑΣΟΚ φενακίζονται καί φενακίζουν μέ τὴν πομφόλυγα τῆς ὑπερκομματικῆς καί διαταξικῆς συσπείρωσης ὅλων τῶν μὴ προνομιούχων Ἑλλήνων, σέ ἓνα καί μοναδικὸ πολιτικὸ φορέα. Οἱ Γάλλοι ἀντιθέτως διατρανώνουν μέ τὴν πολιτικὴ τους συμπεριφορὰ, τὴ σοσιαλιστικὴ τους πεποίθηση, ὅτι οἱ τάξεις, τὰ κόμματα καί οἱ ὁργανώσεις εἶναι δομικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπαναστατικῆς ρῆξης κι ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς θέλει ὅλες τίς διαφορὲς ἀσυμπίεστες καί ἀσυρρίκνωτες.

Τό μύθευμα Ἐθνικὴ Λαϊκὴ Ἐνότητα εἶναι ἄγνωστο στίς ἐπιστημονικὲς κατηγορίες τοῦ σοσιαλισμοῦ: δέν εἶναι παρὰ ἓνα νοηματικὸ κάτοπτρο πού ἀπευθύνει σ' ἓναν πολὺ διακριτὸ Ἑλληνικὸ Συναγερμὸ τῶν δυσαρεστημένων, ὁ εὐδιάκριτος καουντίλιο τῶν ἀμόρφων, συμφυρομένων μαζῶν, οἱ ὁποῖες καταξελίζουν τίς σάρκες ἀλλήλων συντεχνιακά καί ἀναδιατάσσονται ἀγεληδόν κάτω ἀπὸ ἓναν ἱεροκρατικὸ ἐξώστη.

Οἱ Γάλλοι θεμελιώνουν τὴ σοσιαλιστικὴ τους ἰσχὺ, διότι πιστεύουν στὴν παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς συμπαράταξης γιά τοὺς ἐαυτοὺς τους καί γιά ὅλον τὸν κόσμο.

Οἱ σοσιαλκινήματιες τῆς ἡμεδαπῆς ἐναποθέτουν τίς διαδικασίες τῆς ρῆξης μέ τόν καπιταλισμό, σ' ἓναν μύστη Ψυχοπομπό, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νά πείσει τοὺς Ἑλληνες καί τίς Ἑλληνίδες, ὅτι οἱ ἐγκαθιδρυμένες ταξικὲς τους διαφορὲς καί οἱ καταξωμένες πολιτικὲς τους εὐαισθησίες πρέπει νά ἀναχωνευθοῦν στὴν προκρούστεια κλίνη τοῦ πανσοσιαλιστικοῦ Συναγερμοῦ.

Οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές ὅταν δέν μποροῦν νά προωθήσουν κάποια ἄποψη, ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἢ οἱ ψυχές δέν εἶναι ὥριμες, προτιμοῦν τὴν εἰλικρίνεια, ὡς σοσιαλιστικὴ πρακτικὴ. Μὲ εἰλικρίνεια ἀνακοινώνουν τὰ ὀρία τους καί τίς αἰτίες τῶν ὀρίων τους.

Κανεῖς δέν θά εἶχε ἀντίρρηση ἂν ὁ Πρωτόκλητος ἐξηγοῦσε ὅτι ὁ ἀθλομεσαῖος συμφυρμὸς τῶν μὴ γηπεδούχων ἑλλήνων, δικαιούται μὲν νά κάνει χρῆση κάποιου γηπέδου, ἀλλὰ δέν δικαιούται νά ζητᾷ ἓνα γήπεδο γιά κάθε μὴ γηπεδοῦχο.

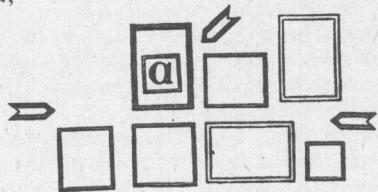
Κανεῖς δέν θά εἶχε ἀντίρρηση ἂν ὁ Παράκλητος ἐξηγοῦσε ὅτι οἱ μεγαλοκράτορες τῆς ἀλλοδαπῆς καί ἡμεδαπῆς εἶναι προσωρινῶς ἰσχυρότεροι ἀπὸ τὸν χτικιάρικο συναγερμὸ τῶν μὴ πηδαλιούχων: κι ὅτι χρειάζεται λοιπὸν περίσκεψη, αἰδῶς καί βεβαίως πολιτικὴ συσπείρωση τῶν ὑπαρκτῶν πολιτικῶν πηδάλιων, ἀπὸ τὴν ἄκρατὴ «θερμασία ψυχῆς» τῆς ἀριστεράς μέχρι τοὺς «δερμάτινους χιτῶνες» τῆς κεντροδεξιᾶς. Διότι τὰ «μυοφόρ» τοῦ ΝΑΤΟ πού ἀνακαλύπτει ἐξαίφνης στό δρόμο του ὁ Α. Παπανδρέου, καμιά φτωχοσύναξη αὐτοδύναμη ἢ μὴ προνομιούχα, δέν μπορεῖ νά τὰ ξεφουσκώσει.

Οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές εἶπαν στοὺς Γάλλους ὅτι ἡ Γαλλία εἶναι πλούσια καί ἰσχυρὴ πλὴν ὅμως ἀδύνατη διότι μεσαία. Καί εἶπαν ὅτι θά σεβαστοῦν, γιά νά τό πολέμησουν, τό πείσμα τῶν πραγμάτων. Καί θά τό πολέμησουν μέ συμμαχίες ταξικὲς καί ὄχι διαταξικὲς, πολιτικὲς, καί ὄχι ἰδεολογικὲς ἀσαφῶς, ἐνδοευρωπαϊκὲς πρωτίστως καί ὄχι ἀορίστως ἑτεροκοσμικὲς.

Κανεῖς δέν θά εἶχε ἀντίρρηση, ἂν ὁ Παντελόπτης διαπίστωνε ὅτι ἡ Ψωροκώσταινα, ἔστω καί πρησμένη ἀπὸ τὰ καταναλωτικὰ της ρεψίματα, εἶναι μετριο-

πρεπής μέσα σ' έναν κόσμο άμετρητο. 'Αντ' αὐτοῦ προτίμησε τήν άμετροέπειά της αὐτόκεντρης ανάπτυξης, τοῦ αὐτοδύναμου παραληρηήματος καί άλλα ἡχηρά παρόμοια.

Τό σοσιαλισμό, πού εἶναι ἐγγείρημα πνευματικό καί ἀξία παιδευτική, τόν μετέτρεψε σέ δόγμα τοῦ ἑλληνικοῦ μονοφυσισμοῦ: ἡ Ἑλλάδα ἔχει μία μόνο πολιτική καί κοινωνική φύση, τήν ἀθλιομεσαία της φύση, ἡ ὁποία ζητᾷ προνόμια. Διότι ἡ μή προνομιούχος φύση ζητᾷ προνόμια. Ἄρα ἡ ἀθλιομεσαία φύση ζητᾷ συμμετοχή στό συμπόσιο καί ὄχι κατάργηση τῶν προνομίων. Μία μέν φύση, ἀλλά παρά φύσιν. Ἑλλάς – Γαλλία, ὁμοθυμία;

Ἑλλάς – Γαλλία, θυμηδία

«Κι ἐγώ, τόν κόσμον ὅλο πρέπει νά ὁδηγήσω στό τέλος του, μέ μία ἐκατόμβη ἀπό λόγια!»
(Π. Κλοντέλ: Πέντε μεγάλες ὠδές).

Οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές παρουσίασαν, ὅπως ἄλλωστε καί οἱ κομμουνιστές, ἕνα πρόγραμμα ὅπου κάθε πρόταση πού εἶχε νά κάνει μέ ποσότητες, ἦταν αὐστηρά κοστολογημένη, δηλαδή δικαιολογοῦσε τήν προέλευση τῶν εἰσπράξεων καί προσπαθοῦσε νά δώσει πάνω-κάτω τό ὕψος τῶν δαπανῶν. Ἐγιναν ὁμηρικές μάχες προεκλογικές, μεταξύ δεξιᾶς καί σοσιαλιστῶν, ὅταν ἡ πρώτη, ὀπλισμένη μέ τό κύρος καί τά μέσα της καλολαδωμένης γαλλικῆς κρατικῆς μηχανῆς, ἀμφισβητοῦσε τοὺς ἀριθμούς τῶν σοσιαλιστῶν.

Τό ἀττικόν ἄλᾳς τῶν ἡμετέρων σοσιαλκινηματιῶν, ἔκανε ἐδῶ τό θαῦμα του: ἡ δεξιᾶ μας, ἡ ἀριστερά μας καί ἡ κοινή λογική, δέν μποροῦν νά προσάψουν τίποτε ἀπολύτως στή «Διακήρυξη κυβερνητικῆς πολιτικῆς τοῦ ΠΑΣΟΚ», διότι μέσα σέ 112 (!) σελίδες, δέν ὑπάρχει οὔτε ἕνας ἀριθμός. Ἐνας!!!

Ὑπάρχει ὅμως μία ἐκατόμβη ἀπό λόγια, ἡ ὁποία γαλθανίζει μέ τόν ἀερόμυθο σοσιαλισμό της τά ἀθλιομεσαία ψελλίσματα τῶν μή γηπεδούχων Ἑλλήνων...

Θυμηδία θά προκαλοῦσε π.χ. στό γαλατικό σοσιαλισμό ἡ ἐμβριθής φράση: «Ἡ κυβέρνησις τοῦ ΠΑΣΟΚ θά προωθήσει τή διοικητική ἀνάπτυξη τῆς χώρας πάνω σέ σταθερές βάσεις!» (σελ. 67).

Τί σταθερές βάσεις; Καπιταλιστικές; Σοσιαλιστικές; Ἐθνοκαπηλικές; Ἀττικό ἄλᾳς...

Θυμηδία θά προκαλοῦσε π.χ. ἡ καρτεσιανή φράση: «Οἱ μικρομεσαῖες ἐπιχειρήσεις ἔχουν σέ πολλές περιπτώσεις ὑψηλό βαθμό ἀποδοτικότητας...» (!) (σελ. 68).

Σέ πόσες καί σέ ποιές περιπτώσεις; Ποιός τίς ξέρει; Εἶναι καπιταλιστικές περιπτώσεις ἢ ἑτεροδόξες;

Ἐκατόμβη...

Θυμηδία θά προκαλοῦσε π.χ. ἡ ἐξῆς ἱλαροδελφική φράση φτωχομεσαίας Πυθίας: «Τό ΠΑΣΟΚ θεωρεῖ τή Ναυτιλία ὡς ἕνα ἀπ' τοὺς πιό δυναμικούς κλάδους τῆς χώρας καί δάξει ὡς προγραμματικό στόχο τήν ταχεία ἀνάπτυξη τοῦ Κλάδου αὐτοῦ...»!!!

ΕΛΕ, ΕΛΕ, Ἐλεεῦ!!!

Τό ΠΑΣΟΚ, βλέπεις, περιμένε ὁ πρῶτος κλάδος τοῦ πλανήτη γιά τήν ταχεία ἀνάπτυξή του. Τήν ταχεία τί;

Τήν ταχεία αὐτοδύναμη καπιταλιστική του;

Τήν ταχεία αὐτόκεντρη ἐρεθιστική του;

Τί ταχεία, τί ἀνάπτυξη, τί ὑποκρισία;

Γιατί τέτοια ἡχηρή σιωπή, γιά τοὺς Ὑδραίους συντροφοναῦτες τοῦ Εἰκοσιένα; Δέν θά μπορούσαν νά γίνουν ἕνα ἰδανικό παράδειγμα «ἐπιστροφῆς στίς ρίζες μας» καί δὴ τίς σοσιαλιστικές;

Τό ἰδανικό ὅμως παράδειγμα τῶν συντροφοναυτῶν, κινδυνεύει νά μετατρέψει τήν καπιταλιστική Ναυτιλία σέ ἰδανικό αὐτόχειρα. Καί τό ΠΑΣΟΚ φοβᾶται, καί δικαίως, μήπως ἐπιστρέψει στίς ρίζες μας, χωρίς τή Ναυτιλία, διότι δυστυχῶς τά καρᾶδια δέν ριζώνουν...

Cela va sans dire; cela irait mieux en le disant, ὅπως θά λέγανε οἱ συντροφογαλάτες. (Μετάφραση: κοντά στό νοῦ κι ἡ γνώση)...

Ἐκατόμβη ἀερόμυθων σοσιαλισμῶν.

Ἑλλάς – Γαλλία, ἀμηχανία;

«Ὁ σοσιαλιστής ἀπό τήν ἄλλη, δέν προσδιορίζεται μόνο ἀπ' τήν πολιτική του ἔνταξη. Οὔτε καί καθορίζεται ἀπ' τοὺς ἰσχυρισμούς του. Χαρακτηρίζεται ἀπό τίς ἀρετές του, ἀπό τή συμπεριφορά του καί πάνω ἀπ' ὅλα ἀπό τίς πράξεις του, πού μόνο αὐτές μποροῦν ν' ἀποκαλύψουν τό περιεχόμενο τῆς συνείδησής του».

«Καθήκοντα μέλους τοῦ ΠΑΣΟΚ» (σελ. 4).

Ὁ γαλλικός σοσιαλισμός εἶναι ἀρκούντως ἀτελής. Ὁ πασοκικός σοσιαλισμός εἶναι θαναύσως ἀνεπαρκής.

Ποιές εἶναι οἱ ἀντίστοιχες τῶν πράξεις, ἀφοῦ κατὰ τό ΠΑΣΟΚ, καί κατ' ἐξάίρεσιν ὀρθῶς, ὁ σοσιαλιστής δέν εἶναι οὔτε ὁ ἰσχυρισμός του, οὔτε ἡ ἔνταξή του, ἀλλά ἡ συμπεριφορά κι ἡ πράξη του;

Θά ὀχυρωθῶ ἐπίσης, πίσω ἀπό μία ἄλλη ἀπόφαση τοῦ ΠΑΣΟΚ, γιά νά διατυπώσω τίς ἀποκλίνουσες ὁμοιότητες καί τίς ἀδυσσαλέες διαφορές μεταξύ ΠΑΣΟΚ καί γαλλικοῦ σοσιαλισμοῦ:

«Στίς ἀναλύσεις μας πρέπει ν' ἀποφεύγουμε τίς προσωπικές ὑποκειμενικές κρίσεις, ἀλλά πρέπει νά στηριζόμαστε σέ ἀτράνταχτα ἀποδεικτικά στοιχεία ὀγαλμένα ἀπ' τήν καθημερινή ζωὴ καί τήν μαρξιστική ἀνάλυση τῆς κοινωνίας μας».

«Καθήκοντα μέλους τοῦ ΠΑΣΟΚ» (σελ. 8)

Ἰδού, ἡ ἀτράνταχη πράξη:

Ὁ γαλλικός σοσιαλισμός εἶναι ἀτελής, ἀλλά αὐτόχθων. Εἶναι μάλιστα ἡ μήτρα τοῦ μαρξικοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐρχεται κατευθεῖαν ἀπό τή γαλλική ἐπανάσταση, ὅπου συνυπάρχουν μέσα στή μεγαλύτερη ζύμωση, πού γνώρισε μέχρι τώρα ὁ πλανήτης – διότι ἡ ὀκτωβριανή ἐπανάσταση συντελεῖται μεταξύ δραστηρίων μειοψηφιῶν –, οἱ ριζοσπάστες ἱακωβίνοι, οἱ φιλομόσπονδοι γιρονδῖνοι, οἱ ἀπόλυτοι ἐξισωτιστές, οἱ ἐξάλλες φουρνάρισες κι οἱ πλέχτρες, τροφοδότριες τῆς λαμητόμου.

Ἀλλά πάνω ἀπ' ὅλα, ἡ γαλλική ἐπανάσταση, πέρα ἀπό τήν πράξη της, εἶναι μέχρι σήμερα ἡ πλουσιότερη Κιβωτός μιᾶς ἐπαναστατικῆς παιδείας, πού ὀλόκληρη πάλλεται στόν κραδασμό τῆς ἐπαναστατικῆς ρῆξης. Ὅπως δέν ὑπῆρχε ἐπικυρίαρχη ὁμάδα καί ἐπικρατέ-

στερο δόγμα, όλες οι ιδέες και οι εντάσεις έλαμψαν και έσπειραν τό αίγινμα της Ρήξης και της 'Ανάπλωσης, μέσα σέ ευρύτατες μάξες, πλούσιες και ένθουσιώδεις.

Διότι τό άνεπανάληπτο της γαλλικής επανάστασης, εγκείται στό ότι έγινε στην πλουσιότερη και πολυπληθέστερη (πλήν Κίνας), τότε, χώρα του κόσμου. Γι' αυτό ή Γαλλία είχε, τότε, την πολυτέλεια νά άμύνεται και νά επιτίθεται στά σύνορα, νά αυτοσφαγιάζεται στό έσωτερικό της και νά γεννά τή μιά μετά την άλλη επαναστατική πρόταση, μέσα στό χωνευτήρι της κοσμογονίας της.

Ή Γαλλία έκανε αυτό πού προέβλεπε ο Μάρξ για τόν καπιταλισμό: Τή ρήξη στό πιό άνεπτυγμένο σημείο τών κοινωνικών σχέσεων. Γι' αυτό άκριδώς έκανε ταυτόχρονα παραγωγή ιδεών και εξαγωγή επαναστάσεων, κάτι πού ή Σοβιετική Ένωση δέν μπόρεσε νά κάνει ούτε ζώντος του Λένιν: διότι ή Ρωσία ήταν άκριδώς ο πιό φτωχός κρίκος της ίμπεριαλιστικής αλυσίδας. Και εξακολουθεί νά είναι.

Ο γαλλικός σοσιαλισμός προέρχεται από ένα φυσιολογικό τοκετό και μιά άπεφθη ανάπτυξη μέσα στή συνεχή ταξική και πολιτική εξέγερση του γαλλικού 19ου αιώνα.

Ή συνεχής πρακτική και ή άπρόσκοπτη έκροή ιδεών συνεχίστηκε σέ μιά ανταγωνιστική πιά συνύπαρξη μέ τό μαρξικό και λιγότερο μέ τό λενινιστικό μήνυμα.

Έτσι σήμερα τό σοσιαλιστικό κόμμα στή Γαλλία, είναι μπολιασμένο μέ μιά δυναμική μαρξιστική πτέρυγα, μέ μαρξιστές δυναμικούς, πού πρόσκεινται στόν Μιτεράν, πού δέν είναι μαρξιστής και δέν έχει, όπως και δέν είχε (πλήν του Jules Moch) ίχνος αντικομμουνισμού.

Γι' αυτό κι ή πρώτη πράξη του μόλις πήρε μόνος του την έξουσία, παρά την ύπονόμηση τών κομμουνιστών, ήταν νά τούς δάλει δίπλα του, στην έξουσία, ίσως δέβαια για νά τούς ύπονομεύσει γόνιμα, αλλά κυρίως για νά ανατρέψει τόν καπιταλισμό.

Γι' αυτό, τό σοσιαλιστικό κόμμα στή Γαλλία δέν είναι σοσιαλδημοκρατία, γι' αυτό δέν είναι «εφεδρεία του ίμπεριαλισμού», όπως διατεινόταν άπροσδιόνυσα ή άμερικανοντυμένη παιδεία του Άνδρέα Παπανδρέου.

Αν ή επαναστατική ρήξη μέ τόν καπιταλισμό, πού επιχειρεί ο γαλλικός σοσιαλισμός σήμερα, καμφθεί, θά ύποκύψει μόνον διότι ή Γαλλία σήμερα είναι πλούσια σέ αγαθά και παιδεία, αλλά μεσαία σέ ίσχύ. Ή Γαλλία δυστυχώς, σήμερα, δέν έχει την υπέροχη πολυτέλεια τών προγόνων της: δέν είναι κυρία της ίερής τρέλας της, όπως τότε. Ο λαός της «θέλει», αλλά ή Γαλλία «δέν μπορεί».

Δέν μπορεί μόνη της. Τό «μπορεί» της εξαρτάται από τά πετροδολάρια της Σαουδικής Άραβίας, την άμήχανη έχθρότητα τών ΗΠΑ, την έχθρική άμηχανία της ΕΣΣΔ, τό άδιάφορο ενδιαφέρον τών Κινέζων και την άνήμπορη συμπάθεια του Τρίτου Κόσμου.

Τό πρόβλημα δηλαδή της Γαλλίας, είναι τό άγωνιώδες εκείνο αίγινμα πού έφθειρε τόν Λένιν και έστησε τόν Στάλιν: ο σοσιαλισμός σέ μιά μόνη χώρα...

Ο πασοκικός σοσιαλισμός είναι άκηδής και μή αυτόχθων. Δέν είναι αυτόχθων, όχι επειδή τό ΠΑΣΟΚ τό θέλει αλλά επειδή ή Ελλάδα πού δγήκε από τό Είκοσιένα, δέν μπορεί, δέν έχει τά κότσια για αυτόχθονα ιδεολογία.

Ο ραγιάς άποτελεί την εκ τών ών ούκ άνευ σταθερά της νεοελληνικής ταυτότητας και ή μεγάλη μάχη

για την νεοελληνική αυτογνωσία περιστρέφεται γύρω του, χωρίς μέχρις στιγμής νά τόν έχει υπερεκεράσει.

Ραγιάδες είμαστε όλοι μας, συμπεριλαμβανομένων της άφεντιάς μου και του άνά χείρας περιοδικού. Υπάρχουν άπλως τρεις κατηγορίες ραγιάδων:

α. Ραγιάδες πού ξέρουν ότι είναι ραγιάδες και ή τούς άρέσει ή πιστεύουν πώς ή Ψωροκώσταινα δέν έχει άλλη λύση. Σ' αυτούς άνήκουν μέ άρμονική συμμετρία ή Δεξιά και τό ΚΚΕ, ως κομματικοί μηχανισμοί, δηλαδή τό σύνολο της Δεξιάς στό επίπεδο της ιδεολογίας. Δύση και Διεθνισμός είναι οι δύο εκδοχές της ίδιας μοιρολατρίας.

β. Ραγιάδες πού ξέρουν ότι είναι ραγιάδες και ζούνε μέ μιά νοσταλγία ενός Μέλλοντος, όπου ίσως δέν θά είμαστε, ή θά είμαστε λιγότερο ραγιάδες. Αυτοί είναι οι ένγενει άρριστεροί, παραδοσιακοί ή μή, άνανεωτικοί και άλλοι.

γ. Αυτοί πού είναι ραγιάδες και δέν ξέρουν ότι είναι. Αυτοί άνήκουν στόν κομματικό οργανισμό του ΠΑΣΟΚ και είναι άριστεροί, κεντρώοι ή δεξιοί, άνάλογα μέ την προέλευση του ραγιαδισμού τους.

Επομένως δέν πειράζει κατ' άρχήν πού τό ΠΑΣΟΚ είναι ραγιάς, γιατί όλοι είμαστε.

Ο σοσιαλισμός του ΠΑΣΟΚ είναι δυσηής, διότι άπλως άγνοεί την ραγιάδικη «δομική» του ιδιουσγκρασία. Άγνοώντας λοιπόν τό ραγιαδισμό του, όχι μόνο δυσχεραίνει την ένδεχόμενη διάθεσή του ν' άπαλλαγεί άπ' αυτόν, αλλά τόν άνακυκλώνει, διότι προφανώς διαλέγει μή πρόσφορο τρόπο άφου άγνοεί τή φύση του. Έτσι πχ. τό ΠΑΣΟΚ ξανακάνει μέ την ίδια άκρισία τά δλοισθήματα τών άστών και τών κομμουνιστών, χωρίς νά διδαχθεί από την άθλιότητα τών μέν και τά παθήματα τών δέ: στην προσπάθειά του νά διαμορφώσει ξεχωρη φυσιογνωμία, έφερε άτόφια στην Ελλάδα εκ της άλλοδαπής, την ιδεολογία του Τρίτου Κόσμου ή του μυθεύματος Κέντρο - Περιφέρεια. Του είναι άδύνατο νά διαγνώσει ότι τό ιδεολόγημα αυτό είναι μαρξισμός bon pour l' orient. Δέν είναι τυχαίο άλλωστε ότι έχει παραχθεί από την μιχροαστική έλίτ τών εξαρτημένων χωρών (Λατινική Άμερική, Αίγυπτος κλπ.). Αυτό στό κάτω κάτω δέν θά ήταν σοβαρό. Σοβαρή, διότι άποσταθεροποιητική, γίνεται ή άδυναμία του ΠΑΣΟΚ νά άντλήφθει, λόγω ένγενούς ραγιαδισμού, ότι ή Ελλάδα δέ βρίσκεται εκεί πού τό ΠΑΣΟΚ θέλει νά την τοποθετήσει. Επομένως ούτε ή ταξική πάλη επιδέχεται την διά μαγειας εξαθλώσή της στην κολυμδήθρα της ΕΛΕ (έθνικής λαϊκής ένότητας), ούτε ή πολιτική άντιδικία μπορεί, άκίνδυνα, νά ζαρώσει μέσα στό μοναδικό Φορέα της άλλαγής.

Έτσι είναι ο ραγιάς: όχι μόνο δέν μπορεί νά έλέγχει την ταυτότητά του, διότι μισόχει και κακοέχει επίγνωση του έαυτού του, αλλά δέν μπορεί παρά νά διαλέγει τά μή κατάλληλα μέσα για τόν άποχαρκτηρισμό του.

Ο ραγιάς είναι αυτοδύναμα έξωστρεφής, άρα έτερόφωτος, όταν επιδιώκει τή σωτηρία του και αυτόκεντρα περιφερειακός, δηλαδή κίβδηλος, όταν ψάχνει την ταυτότητά του... Άνεξίτηλα και δομικά, μή προνομιούχος...

Ίσως όμως πιό επιζήμια από την άποσταθεροποίηση, είναι ή άποσύνθεση του ήθους, πού φέρνει προνομιακά, λόγω κυριαρχίας του, τό ΠΑΣΟΚ, στούς μή προνομιούχους.

Διότι κάθε ραγιάς, άσχετως αν ξέρει ή δέν ξέρει ότι είναι, διώνει κάθε σχέση του μέ την πραγματικότητα κάτω από τόν άστερισμό της ύποκρισίας.

“Όλα είναι κίβδηλα στο ραγιά: τὰ μουστάκια του, ὁ σεβντάς του, ἡ μπέσα του. Ὁ ραγιάς ἄλλωστε εἶναι ἀμιγῶς ἀνδρικό εἶδος καί ὡς ἐκ τούτου, ἤδη ἀκρωτηριασμένος.

Τό ΠΑΣΟΚ ζεῖ συνεχῶς τὴν κιβδηλεία του, ὅταν οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές, πού ἐπικαλεῖται, ἀναζωογονοῦν συνεχῶς τὴν αὐθεντικότητά τους.

Τό ΠΑΣΟΚ καταφέρεται κατὰ τῆς Εὐρώπης, ὅταν ὁπαδοί, μέλη καί ἀρχηγοί του, μιμοῦνται τὴν Εὐρώπη, πιθηκίζουν τὴν Εὐρώπη, ταξιδεύουν στὴν Εὐρώπη, σπουδάζουν στὴν Εὐρώπη, θεραπεύονται στὴν Εὐρώπη, πλουτίζουν μέ τὴν Εὐρώπη, ὀνειρεύονται τὴν Εὐρώπη.

Διότι κάπου καί σ’ αὐτούς ὑπάρχει ἡ μνήμη τῆς ἐλληνικῆς αὐθεντικότητας: Θυμᾶται τὸ τρίσδαθο τῆς ψυχῆς τους, ὅτι δέν ἀνήκουμε στὴ Δύση: εἴμαστε ἡ Δύση, ἡ καθ’ ἡμᾶς Ἀνατολή ἔκανε τὴ Δύση, πλὴν Ἰνδίας καί Κίνας. Naί, ἐδῶ γεννήθηκε ἡ Εὐρώπη, κι ἡ ὑποκρισία τοῦ ΠΑΣΟΚ εἶναι ὅτι φτύνει τάχα, αὐτό πού λαχταρᾷ καί ἐποφθαλμιεῖ. Ἡ ὑποκρισία δοῦνταί ἴσως τῇ σοσιαλιστικῇ ψηφοθηρίᾳ, δέν στηρίζει ὁμως τὴ σοσιαλιστικὴ πολιτεία.

Τό ΠΑΣΟΚ καταφέρεται κατὰ τῶν προνομίων, γενικῶς καί ἀορίστως καί ὄχι κατὰ τῶν προνομιοῦχων, εἰδικά καί συγκεκριμένα.

Τό ΠΑΣΟΚ, ὡς κατ’ ἐξοχὴν κόμμα-κουρελού, ἐνστερνίσθηκε ὅλα τὰ αἰτήματα τῶν κλάδων, τῶν συντεχνιῶν ἀλληλογρονθοκοπούμενα, ἀλληλοαναίρουμένα.

Εἶναι μέ τούς δασκάλους καί τίς πέντε μέρες τους, εἶναι μέ τὰ παιδιά χωρὶς τίς ἐξετάσεις τους, διότι σέ πέντε μέρες τὸ ἑξάμηνο πού ἔχει ὁ σχολικός χρόνος, τί νά μάθουν τὰ παιδιά...

Εἶναι μέ τούς ὀλυμπιονίκες μας χωρὶς Γυμναστική, διότι δέν χωράει στίς πέντε μέρες, εἶναι μέ τόν πολιτισμό μας χωρὶς τὴν Ὡδική, πού διγῆκε ἀπὸ τίς πέντε μέρες τοῦ σχολικοῦ προγράμματος.

Εἶναι μέ τόν μὴ προνομιοῦχο φαλλοκράτη, μέ τὴν μὴ προνομιοῦχο μέγαιρα, μέ τόν μὴ προνομιοῦχο χρηματιστή, μέ τόν μὴ προνομιοῦχο ἐφοπλιστή, μέ τόν μὴ προνομιοῦχο ἀεριτζή. Μέ τόν μὴ γηπεδοῦχο. Καί ὅλοι μαζί εἶναι ἐναντίον ὅλων. Σέ λίγο, μετὰ τίς ἐκλογές, ὅλοι θά εἶναι ἐναντίον τοῦ ΠΑΣΟΚ. Καί δέν εἶναι βέβαιο ὅτι αὐτό θά εἶναι εὐχάριστο γιὰ τὴν Ἑλλάδα... Ἡ ὑποκρισία τοῦ ΠΑΣΟΚ, αὐτὴ ἡ σχιζοειδὴς κατάσταση, πού ἄλλο θέλει νά εἶναι κι ἄλλο νομίζει ὅτι εἶναι, δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά ἀσκήσει παιδαγωγικὴ παρέμβαση στὸν κόσμο του καί ἀποχαλινῶναι τὴ ραγιαδικὴ ἀσυναρτησία τοῦ ἀθλιομεσαίου ὄχλου.

Π.χ. Στὰ Γιάννενα, ὁ Ἀνδρέας Παπανδρέου ἀπέκάλυψε τόν Ἀδέρφω μαρκήσιο, ἀκυριολεξία ἤδη, διότι ὁ Ἀδέρφω νομίζει ὅτι εἶναι βαρὼνος. Καί τό πλῆθος ἀπὸ κάτω, πρόγγηξε. Passe encore, γιατί τέλος πάντων, τό μαρκήσιο δηλώνει ἕναν μικρομεσαῖο τιμαριώτη, κι αὐτός εἶναι ἤδη πολὺ γιὰ ἕνα μικρομεσαῖο σκέτο.

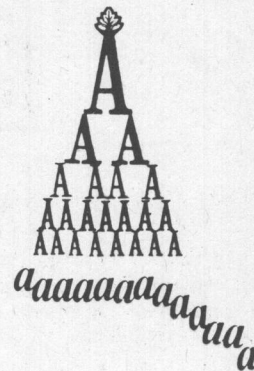
Τό πλῆθος ὁμως ἀπὸ κάτω ἄρχισε νά φωνάζει «κάτω ὁ τσέλιγκας». Καί ὁ πρωτοτσέλιγκας τοῦ ΠΑΣΟΚ συγκατένευσε καί ξαναπῆρε, ἀπὸ τὰ μικρόφωνα πιά, τό σύνθημα τῆς «βάσης»...

«Ἀτράνταχτο ἀποδεικτικό στοιχείο», τῶνόντι: Naί, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὁπαδοί ἔχουν δίκιο νά καταφέρωνται κατὰ τῆς Δεξιᾶς. Naί, ἐπίσης, ὁ τσέλιγκας θυμίζει γι’ αὐτούς τό μισητό, ταξικὰ καί πολιτικὰ (ἀφοῦ ψηφίζουν ΠΑΣΟΚ), ἀφεντικό.

Δυστυχῶς ὁμως οἱ λέξεις εἶναι πολὺσημες καί πάντοτε, χωρὶς ἐξαίρεση, ἀμφίσημες. Καί τό θεωρούμενο ὡς νεκρὸ πλῆον σῆμα τους, ἐννοηματῶναι, ἐκόν ἄκον, καί τό δραστικό σημεῖο σῆμα τους.

Κι ἔτσι γιὰ τοὺς σημερινούς φραγκοντυμένους καί φραγκοπλυμένους πιά ὁπαδούς τοῦ ΠΑΣΟΚ, τό τσέλιγκας δέν εἶναι, δέν ἐπιτρέπεται νά εἶναι μόνον ἡ βρισιά πού ἀπευθύνουν στὸν κοτζάμπασή τους. Γιατί ὁ τσέλιγκας εἶναι κομμάτι ἀπὸ τὴ γνησιότητά μας, γιατί μέσα στὴ γνησιότητά μας λουφάζει ἀκόμη ὁ ραγιάς καί δέν ἔχουμε ἀκόμη ξεμπερδέψει ἀπὸ τό δίλημμα, τί εἶναι ὁ σωστός ἐγκληματισμός ξένης ἀξίας καί πῶς κάνουμε τὴν ἀπόρριψη τοῦ κακοῦ, ταξικὰ ἢ πολιτικὰ, παρελθόντος.

Καί λέω ἀπλῶς, αὐτό πού ἔπρεπε νά πεῖ, στὰ Γιάννενα, ὁ Πρόεδρος: ὁ βαρὼνος Ἀδέρφω εἶναι ἴσως γιὰ τό πῦρ τό ἐξώτερον, ἀλλὰ ὁ τσέλιγκας Βαγγέλης εἶναι μέσα μας καί ὡς καλὸ καί ὡς κακὸ πνεῦμα. Ἄν ὁ τσέλιγκας γίνε βρισιά, τότε ὑπάρχει μέσα μας ἀκόμη πολὺς ραγιάς, κι ὁ ραγιάς, σμερδαλέα ἰάχων, δέν θά φέρε καμιά ἀλλαγὴ. Τό πολὺ πολὺ ν’ ἀλλάξει γενίτσαρο...

Ἑλλάς-Γαλλία, ἀκηδία

«Τί; ἔχει ἡ ἀπελπισία μου τόση, γιὰ σᾶς, χάρη; Φοβάστε πῶς τὰ μάτια μου δέν χύνουν πολὺ δάκρυ;»

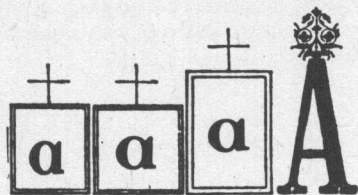
(Ρακίνας: Βερενίκη)

Ὁ γαλλικός σοσιαλισμός εἶναι ἀρκούντως ἀτελής. Ὁ Πασοκικός σοσιαλισμός εἶναι θαναύσως ἀκηδής. Οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές μερίμνησαν καί μεριμνοῦν πάντοτε γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ διαπαιδαγώγηση τῆς Γαλλίας καί δέν εἶναι ἴσως τυχαῖο ὅτι οἱ μισοὶ δουλευτές τους εἶναι ἐκπαιδευτικοί. Φρόντισαν νά ἐξοικειώσουν τό γαλλικὸ λαὸ μέ τὴ ταξικὴ του διαφοροποίηση, προσπάθησαν νά μὴν ἀποσιωπήσουν τὴν πολιτικὴ πολυμορφία τῆς Γαλλίας, ἀκριβῶς διότι κηδονταί καί τῆς σοσιαλιστικῆς ἀγωγῆς καί τῆς σοσιαλιστικῆς προοπτικῆς.

Ἡ Γαλλία, δηλαδή ὁ Στρατός της, ἡ πανίσχυρη καθολικὴ ἀλλὰ καί ἡ προτεσταντικὴ καί ἡ ἐβραϊκὴ ἐκκλησία, τό Σχολεῖο της, τό Πανεπιστήμιό της, τὰ Σώματα ἀσφαλείας της, τὰ Συνδικάτα της καί ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ λαοῦ της, ὁλόκληρη δηλαδή ἡ Γαλλία, πλὴν κομμουνιστῶν, εἶναι ἀντικομμουνιστικὴ.

Τό δέ ΚΚΓ, πού εἶναι, ἐξαιρέσει ἴσως τοῦ ΚΚΕ, τό βραδυνότερο κόμμα τοῦ πλανήτη, σέ μιά προηγμένη μάλιστα κοινωνία, ἔκανε ὅ,τι μπορούσε πάντοτε γιὰ νά ἐνισχύει τὸν ἀντικομμουνισμό τῶν Γάλλων. Στίς τελευταῖες μάλιστα ἐκλογές πέτυχε τὸν ἄθλο νά κάνει ἀντικομμουνιστές, ἐν ὀνόματι πάντοτε τῆς διαλεκτικῆς λογικῆς, τό 25% τῶν κομμουνιστῶν... Ποιὰ ὑπῆρξε ἡ στάση τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος; Σοσιαλιστικὴ ἐναντι ὅλων, δηλαδή ὅλων, ἀκόμη καί τῶν σοσιαλιστῶν τῆς βάσης, πού κι αὐτοὶ κατὰ πλειοψηφίαν εἶναι ἀντικομμουνιστές.

Τό σοσιαλιστικό κόμμα Γαλλίας καί ὁ Μιττεράν, συνεχῶς καί ἀδιαλείπτως, εἶπαν ὅτι χωρίς τούς κομμουνιστές, μόνον ἀλλαγὴ τύπου ΠΑΣΟΚ εἶναι δυνατή, δηλαδή μιὰ ἀπλή ἐναλλαγή, στήν ἐλέω ἀστών διαχείριση τοῦ καπιταλισμοῦ. Πορευθέντες, ἐμαθήτευσαν ὅταν τό γαλλικό ἔθνος, ἐνουθέτησαν τούς χαφιέδες, φρονημάτισαν τούς καραβανάδες, καθησύχασαν τούς ἀθλιομεσαίους, ἐξημέρωσαν τούς χουντικούς, καθησύχασαν τούς φανατικούς. Καί ὕψιστη προσφορά τους, ὑποχρέωσαν τό ΚΚ Γαλλίας, νά παύσει νά εἶναι ὁ λακές τῆς Μόσχας, νά σεβαστεῖ τούς κομμουνιστές του καί νά συμμερισθεῖ τήν περίεπεια τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅχι μιᾶς λαθρόδιας ἀλλαγῆς.

Τί δέν εἶναι καί τί δέν θέλει τό ΠΑΣΟΚ;

Τό ΠΑΣΟΚ δέν εἶναι ἐνωτικό. Τό ΠΑΣΟΚ δέν θέλει τήν ἐνότητα τῆς ἀριστερᾶς, προϋπόθεση γιά τή ρήξη μέ τόν καπιταλισμό καί εὐκαιρία, ἴσως, ἀπεμπλοκῆς τῆς ἀπό τά δεσμά τῆς Μεγάλης σοβιετικῆς γεροντοκώρης.

Τό ΠΑΣΟΚ δέν ἀσκεῖ τόν ἀπαραίτητο παιδαγωγικό ρόλο πού πρέπει νά ἀσκοῦν οἱ σοσιαλιστές ἐναντί δυστροπούντων στρατιωτικῶν καί ἀσελγούντων μικρομεγάλων κεφαλαιοκρατῶν, κάνοντας τό κήρυγμα τῆς ἐνότητας καί εἰς ὅτα μή ἀκουόντων. Διότι θά ἦταν διαφορετική ἡ αὐτογνωσία τῶν Ἑλλήνων, ἡ σοσιαλιστική τους προπαίδεια, ἡ ἐπαναστατική τους ἐτοιμότητα ἢ ἡ ἀντεπαναστατική τους ἀλλεργία, ἂν τό ΠΑΣΟΚ κανοναρχοῦσε τό λαό του μέ στόχο τήν βραδεία ὠρίμανση τῆς ἐνότητας.

Γιατί, τότε, θά μπορούσε ἐντιμα νά ἀπαιτήσει ἕνα ἀριστερό χρεοστάσιο λέγοντας: Τό ΠΑΣΟΚ θέλει, ἀλλά δέν μπορεῖ, διότι οἱ χουντικοί, οἱ στρατιωτικοί, ἡ σάρα, ἡ μάρα καί τό κακό συναπάντημα δέν ἐπιτρέπουν τήν ἐνότητα. Καί ὅλοι τότε θά εἶχαμε ἐνδῶσει στή φιλοτιμία τῆς ἀνάγκης, διότι ὅλοι θά εἶχαμε πεισθεῖ ἀπό τήν ἐντιμότητα τοῦ διαδήματος.

Ἄντ' αὐτοῦ τί συμβαίνει;

Ἀπλούστατα καί ραγιαδικά, τό ΠΑΣΟΚ βουλιάζει στήν ἀθλιομεσαία μικρότητα τῆς αὐτόκεντρης μοιρολατρίας. Ἡ προπαίδεια του, ἡ παιδεία του καί ἡ ἄλση μνήμη του, τό ὁδηγοῦν: χέρι πού δέν μπορεῖς νά δαγκώσεις, φίλησέ το. Ἀκόμη τούτη τήν ἀνοιξη, ραγιαδες, ραγιαδες...

Καί τό χεῖρον γίνεται βέλτιστον: τό ΠΑΣΟΚ ὅχι μόνον παύει νά εἶναι σοσιαλιστικό, διότι δέν εἶναι παιδαγωγικό, ἀλλά διαπράττει κλεπταποδοχὴν τῶν προϊόντων τοῦ ἐγκλήματος.

Γιά τό ἐγκλημα κατὰ τῆς Ἑλλάδας, δηλαδή τόν ἐμφύλιο πόλεμο, Λάμια πού κατασπάραξε τή σύγχρονη Ἑλλάδα, φταῖνε βέβαια ἀνισόμερα οἱ δύο πόλοι τῆς ἐνιαίας ἐτερόφωτης Δεξιᾶς: ὁ ξενοκίνητος ἀστικός μοναρχοφασισμός πού τόν ἐπέβαλε καί ὁ ἐτερόφωτος ἑλληνικός κομμουνισμός πού τόν ἀποδέχθηκε.

Τό ΠΑΣΟΚ φυσικά ἦταν ἀπόν, καί τό ΠΑΣΟΚ

δυστυχῶς ἀρνεῖται τό γόνιμο παρόν, πού θά μπορούσε νά προτείνει σήμερα, διότι ραγιαδικά ἀποδέχεται τήν σημερινή ἀνταριστερή χαρτογραφία τῆς Ἑλλάδας. Τό χάσμα π' ἀνοιξ' ὁ διχασμός, ταιριάζει στό ΠΑΣΟΚ, διότι κλεπταποδέχεται τά συντρίμια τοῦ κενοῦ, καί φροντίζει νά διατηρήσει αὐτό τό κενό. Τό αἰμοσταγές κενό ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τήν Ἑλλάδα παραμένει, διότι τό ΠΑΣΟΚ ἀρνεῖται νά ἐπιβάλλει στήν ἀνταριστερή Ἑλλάδα τήν μακρά πορεία τῆς συμφιλίωσης μέ τήν ταξική της καί πολιτική της πραγματικότητα.

Παραμένει καί τρέφει τό ΠΑΣΟΚ. «Ἐχει ἡ ἀπελπισία μου τόση, γιά σᾶς, χάρη;». Ναι, γιατί ἡ ἑλληνική ἀπελπισία παράγει χαρτοφυλάκια γιά τό ΠΑΣΟΚ. Σοσιαλιστικά; Ἀπαγε τῆς βλασφημίας...

Χαρτοφυλάκια ἄχρσα, ἄοσμα, ἀθλιομεσαία, ὅπως τό δάκρυ τοῦ ραγιαῖ.

Οὐ φροντίζ τῷ ΠΑΣΟΚ, πέραν τῶν θώκων... Κατά τά ἄλλα βέβαια, οὐκ ἔα με καθεύδειν τό τοῦ Μιττεράν ἀποτρόπαιον, διότι τί θ' ἀπογίνω, ὡς ΠΑΣΟΚ, ἂν γιά νά γίνω σοσιαλιστικό πρέπει νά κάνω ὅπως ὁ Μιττεράν; Ἐνότητα, ἐνότητα καί πάλι ἐνότητα;

Ἑλλάς-Γαλλία, ἀφασία;

«Δέν εἶχε τίποτε ἀπ' ὅ,τι χαρακτηρίζει τά μέγала πάθη, νά νικήσει τήν ἀπέραντη δυσκολία καί τή μαύρη ἀδεδαιότητα τῶν γεγονότων».

(Σαντάλ: Τό κόκκινο καί τό μαῦρο)

Ἡ ἱστορία εἶναι ἴσως μιὰ δολιχοδρομία χωρίς ὑποκείμενο, ἀλλά τήν ἱστορία τήν κάνουν τά ὑποκείμενα καί ἡ ποιότητά τους κάνει τήν ποιότητα τῆς ἱστορίας πού στερεῖται ὑποκειμένου...

Τήν ποιότητα τοῦ σοσιαλισμοῦ τήν κάνουν οἱ σοσιαλιστές.

Στό γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα θρίσκει κανεῖς σοσιαλιστές. Καί εἶναι σοσιαλιστής, θά ἔλεγε ὁ ὑπέροχος Ντέ λά Παλίσ, ἐκεῖνος πού δέν μπορεῖ παρὰ νά εἶναι σοσιαλιστής. Αὐτά, οἱ κουτόφραγκοι.

Εἰς τό καθ' ἡμᾶς ΠΑΣΟΚ, στεγάζονται οἱ πάντες πλὴν σοσιαλιστῶν, ἐφόσον τό εἶδος εἶναι ἄγνωστο ἐν Ἑλλάδι. Συνδικάτα σοσιαλιστικά δέν ὑπῆρξαν ποτέ, ὥστε νά εὐδοκίμησει ὁ πολιτικός σοσιαλισμός, ἡ σοσιαλιστική φιλολογία εἶναι ἄγνωστη καί οἱ τοῦ ΠΑΣΟΚ σοσιαλιστές εἶναι ὅλοι ὅσοι ὑπῆρξαν κάτι ἄλλο καί ἐπαψαν νά θέλουν νά εἶναι αὐτό τό ἄλλο, λόγω ἰδεολογίας ἢ λόγω χρησιμοθηρίας...

Σέ τέτοια μεγάλη χοάνη, ὅλοι αὐτοί οἱ ἐτερόκλητοι θά μπορούσαν νά γίνουν σοσιαλιστές, διότι ἡ Ἑλλάς ἐγέννησε τό ἑλληνικόν θαῦμα. Πλὴν ὅμως δέν θά γίνουν γιατί τό ΠΑΣΟΚ δέν θέλει καί δέν μπορεῖ. Τό ΠΑΣΟΚ τούς θέλει κινηματίες τῆς σοσιαλθολοῦρας, ἦτοι τῆς Ἑθνικῆς Λαϊκῆς Ἐνότητας (ΕΛΕ), ἐνῶ σοσιαλιστές γίνονται μόνον οἱ διαπρύσιοι ὕμνωδοί τῆς ἀριστερῆς ἐνότητας, τῶν ἀριστερῶν, κομμουνιστῶν, σοσιαλιστῶν...

Ἡ ἀσάφεια κάνει νόμο: ἡ σφρηγήλαση τοῦ ἀριστεροῦ μετώπου γιά τήν ἀνατροπὴ τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογη πρὸς τήν ἑλλειψη εὐρύτητας στό πολιτικό φάσμα τῆς ἀριστερῆς συμμαχίας. Οἱ πολλοὶ φορεῖς διευρύνουν τή σοσιαλιστική προοπτική καί ἐνισχύουν τό πολιτικό μέτωπο τῆς ρήξης. Λίγοι ἢ ἕνας φορέας, ἐκμηδενίζουν τή ρήξη καί ἀνακινίζουν τήν κεφαλαιοκρατία. Δυοῖν θάτερον...

Τά υποκείμενα δολιχοδρομούν μέσα στην ιστορία χωρίς Υποκείμενο και κάνουν την ιστορία της.

Η ιστορία του γαλλικού σοσιαλισμού συνάντησε σήμερα τό πρώτο από τά υποκείμενα πού την πλάθουν: τόν Μιτεράν. Κι είναι ολοφάνερο ότι ο πρώτος των σοσιαλιστών είναι πάντα έκτυπος στο σοσιαλισμό πού γίνεται από όλους τούς σοσιαλιστές.

Ο πρώτος των Γάλλων, υπήρξε πάντοτε παρών στα πεπρωμένα του τόπου του, ακόμη κι όταν κηλίδωσε ές αεί τό κύρος του, λέγοντας προς άγραν χαρτοφυλακίου, ότι ή «Άλγερία είναι Γαλλία».

Ο πρώτος των Γάλλων σοσιαλιστών υπήρξε, έν-οπλος, παρών, όταν ή μοίρα της Γαλλίας διακυβεύθηκε.

Ο πρώτος των Έλλήνων σοσιαλκινήματιών, θά μπορούσε νά προσφέρει μεγάλη ύπηρεσία στον έν-σπάργανο έγγώριο σοσιαλισμό, αν επέβαλλε στον έαυτό του και στους ύφισταμένους του, την άποχή από τη χρήση της καταχρηστικής άναλογίας: Πολλοί, άνδρες και γυναίκες του ΠΑΣΟΚ, συμμετείχαν ως όπλίτες-πολίτες στην έννεργεία του ΕΑΜ. Ός όπλί-τες, δηλαδή άκραιφνείς πολίτες, όπως τότε, όταν ή Έλλάδα έγραφε την ιστορία. Τό ΠΑΣΟΚ όμως, ως πολιτικός οργανισμός, δέν έχει προγονικούς τίτλους επί του σεπτού σκηνώματος του ΕΑΜ.

Τό σημερινό μας άνδρεοπρεπές, σοσιαλίζον μόρ-φωμα, είναι ένα εξέλκωμα της άριστερας του Κέν-τρου. Τελεία και παύλα, άσχετως αν εκεί στεγάσθη-καν όρισμένοι επώνυμοι και άνώνυμοι Έαμίτες.

Ο σοσιαλισμός είναι ήθος, πριν ύπάρξει ως επι-στήμη της άλλαγής (;): τό ΕΑΜ δέν γέννησε την άρι-στερά του Κέντρου, όπως τό ΚΚΕ, ή τό ΚΚΕ έσωτε-ρικού, παρά τούς διάσπαρτους σ' αυτά ένόπλους, δέν εκφράζουν τό ΕΑΜ. Τό ΕΑΜ νικήθηκε, άλλη μιá χαμένη πατρίδα, στίς χαμένες πατρίδες του Γένους, όπως ο Δίαιος και ο Κριτόλαος, όπως έάλω ή Πόλις, όπως ο Ήνίοχος, όπως ο πρωτοκαπετάνιος Άρης.

Αϊδώς, Άργειοι...

Ο σοσιαλισμός είναι έργο του πνεύματος, τείνει στη σάρκωση του πνεύματος επί της γής, άλλως δέν είναι τίποτε άλλο παρά ή οικονομετρική έκφορα της άθλιομεσαιάς άπληστίας.

Ο Μιτεράν είπε ότι ο σοσιαλισμός είναι ή έλευθε-ρία του πνεύματος και ή έλευθερία δέν άνέχεται τη στράτευση, δηλαδή τό στρατωνισμό.

Ο Μιτεράν είναι λόγιος και είναι περήφανος πού είναι λόγιος, γιατί έτσι μπορεί και άκροάται τίς σε-πτές σκιές των μεγάλων σοσιαλιστών, πού τόν καθο-δηγούν. Η πρώτη επίσκεψή του, ως πρώτος σοσιαλι-στής πρόεδρος της ένωμένης άριστερας, υπήρξε τό προσκύνημα στο Πάνθεον, μ' ένα τριαντάφυλλο στο χέρι...

Ο Μιτεράν ως σοσιαλιστής λόγιος, έχει γράψει την ύπεροχη φράση (τήν άποδίδω από μνήμης και τόν άδικώ):

«Πηγαίνοντας στο Βραχάτι, καλεσμένος στο σπίτι του Μίκη, διάβαζα τά τοπωνύμια στίς όδικές πινακίδες: Έλενσίς, Μέγαρο, Ίσθμος, Κόρινθος, όλα αυτά τά όνόματα, πού άποτε-λούν τη μνήμη της γλώσσας μου...»

Τά ελληνικά όνόματα, πού είναι ή μνήμη της δικής του, της ξένης γλώσσας...

Δέν είναι είναι δέβαια ύποχρεωτικό ν' απαιτεί κα-νείς από τόν ήμέτερο Πρωτόκλητο αντίστοιχη εύαι-σθησία. Είναι άλλωστε γνωστό ότι οι ίμπεριαλιστικές

μητροπόλεις μās έχουν ρουφήξει τά πάντα, από την Νίκη της Σαμοθράκης μέχρι την παιδεία μας.

Θά ήταν άραγε ύπερβολικό νά απαιτήσουμε του-λάχιστον ίσο σεβασμό στη γλώσσα ελλείψει ταλάντου, με αυτόν πού δείχνει ο τσέλιγκας Άδέρωφ;

Θά ήταν άραγε αυθάδεια νά αξιώσουμε από τούς περι τά πνευματικά συμβουλάτορές του, νά τόν μαν-τρώσουν πριν προλάβει νά εξαπολύει στους αιθέρες, ως γιάγκης οίκομονομέτρης, τίς έξής παλαιοσταλινι-κές θαναυσότητες;

«Έτσι, κάθε μέρα όλο και πιο πολλοί δια-νοούμενοι συνειδητοποιούν πως ο άγώνας για την άποτίναξη του ζυγού της ξένης εξάρτησης... είναι ο μοναδικός δρόμος για την επίλυση των προβλημάτων τους»!!!

Ομιλία στις 24-1-78 στους επιστήμο-νες-καλλιτέχνες.

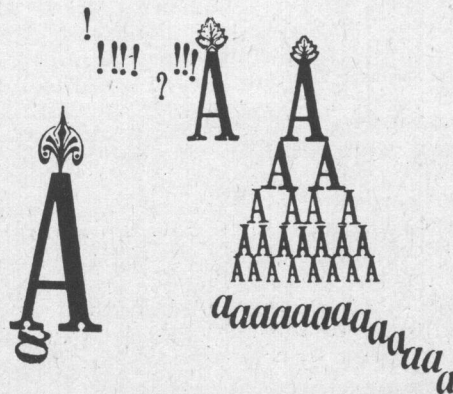
(Κείμενα ΠΑΣΟΚ, Α32/81)

Πέρα από τη νεύρωση του «μοναδικού δρόμου», πι-στεύει σοβαρά ο πρώτος Οίκομονομέτρης, ότι οι δια-νοούμενοι ύπάρχουν για νά επιλύουν τά προβλήματά τους;

Μετά «την άποτίναξη του ζυγού της ξένης εξάρτη-σης», έγραψε ο όπλίτης Αίσχύλος. Τό μοναδικό δρόμο εκθειάζει μήπως ο Αίσχύλος στους Πέρσες; Φαντάζεται άραγε ο Πρώτος σοσιαλκινήματίας, τό χάλι του Άρτώ ή του Σεφέρη, αν είχαν «επιλύσει τά προβλήματά τους»;

Πρέπει κάποιος επιτέλους νά υπενθυμίσει στον Πρώτο Πολτοποιό, ότι τό πνεύμα είναι πρόβλημα, και τό πρόβλημα είναι αίνιγμα πού δέν επιδέχεται input: πρόβλημα - output: επίλυση...

Άλλά δέν ταιριάζει στους μνηστήρες της Άλλαγής ή δυσθυμία. Οι σύρανοί αγάλλονται και ψάλλει ή φύσις όλη: Έλλάς-Γαλλία, εύθυμία. Τό Παρίσι και ή Άθήνα, «υπό τόν ήχο του Άνακρέοντος και του Βολταίρου», θά αναμέλπον συνεχώς τό ιδιόμελον της άσυνάρτητης εύτυχίας τους, και ή ήχηρή αυτή «Έλλάς-Γαλλία, πανδαισία», θά κατακαλύψει, ως λέγεται, την έλληνοσοσιαλιστική άκαλαισθησία.

Ἑλληνική Βιομηχανία ἀκυρώνοντας τό παρόν καί τό μέλλον

τοῦ Λεφτέρη Παπαγιαννάκη

Νέα Δημοκρατία: ὁ ἐκσυγχρονισμός...

Καί ἐγένετο (μεταπολιτευτικό) φῶς. Καί ἐπανήλθεν ὁ Κύριος καί εἶδεν ὅτι καλόν. Ἀλλά χρειάζονταν καί ἐπενδύσεις. Γιά νά στυλωθεῖ ἡ βιομηχανία, νά ἀναπτυχθεῖ ἡ οἰκονομία, νά ἐντατικοποιηθεῖ ἡ ἐργασία, νά πολλαπλασιαστεῖ ἡ ὑπεραξία, νά φάμε ὅλοι ἐμεῖς καλά καί αὐτοί καλύτερα, πολύ καλύτερα, καί νά ἐκτονωθεῖ ἡ διαμαρτυρία, νά ἱκανοποιηθεῖ ἡ ἀπληστία, νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἰσορροπία, νά διαγωνιστεῖ ἡ ἡγεμονία. Ὅχι ὅμως ὅποιες ὅποιες ἐπενδύσεις. Διαβολοσκορπίσματα, πού πολλά ἀπέδωσαν στούς βιομηχανικούς ἀλλά ὀλίγα στή βιομηχανία, ἔγιναν καί στά χροῖα τῆς ἀφρονος ἐπταετίας. Καί τό μηχανάκι κόλλησε. Τώρα χρειάζεται μιὰ νέα δέσμη ἐπενδύσεων μεγάλων, δαπανηρῶν, μακροπρόθεσμων, διαρθρωτικών, δυναμικῶν, στρατηγικῶν: γιά νά ἀξιοποιηθεῖ ὁ ὀρυκτός πλοῦτος, νά καθετοποιηθεῖ ἡ παραγωγή, νά πυκνώσουν οἱ διακλαδικές σχέσεις καί νά ἐνισχυθεῖ ἔτσι ἡ ἐσωτερική συνοχή τοῦ ἐγχωρίου παραγωγικοῦ δυναμικοῦ καί ἡ διαπραγματευτική του θέση στοῦ διεθνῆς παιχνιδι τῆς ἀνακατανομῆς τῆς ἐργασίας.

Ἐνα δεύτερο δηλαδή ἐπενδυτικό σόκ. Ὅπως ἐκεῖνο τό πρῶτο πού στά 1962-66 ἀναστάτωσε τή γεωργική ἀκόμη τότε Ψωροκώσταινα. Θυμόμαστε; Τέσσερις βιομηχανικοί κλάδοι: ἐλαστικοπλαστικά, βασική χημεία, πετρελαιοειδή, μεταλλουργία (άλουμινιο, χάλυβας, νικέλιο) ξεκίνησαν ὀρμητικά καί μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς δεκαετίας τοῦ '70 ἀπορρόφησαν τό 40% τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων, τριπλασίασαν τό εἰδικό τους βάρος στήν ἐγχώρια βιομηχανική παραγωγή, στήριξαν τό 50% περίπου τῶν βιομηχανικῶν ἐξαγωγῶν. Ἐξακολούθησε δεδαίως νά ὑπερσχύει ἡ παραγωγή εἰδῶν οἰκοδομήσεως, ἐξοπλίσεως, ἐπιπλώσεως, διακοσμήσεως γιά τίς ἀνάγκες μιᾶς γρήγορης ὅσο καί βάρβαρης ἀστικοποίησης καί πολυκατοικοποίησης, καθώς καί εἰδῶν ἐνδύσεως, ὑποδύσεως, ἐξημερώσεως τῶν ἐκεῖ ἐγκλείστων. Ὅμως τώρα ἀναπτύσσεται καί βαριά βιομηχανία γιά τήν παραγωγή τῶν ἀναγκαίων ἐνδιάμεσων ἀγαθῶν ἐξοικονομώντας συνάλλαγμα ἀπό τήν ἐξαγωγή τους ἢ τήν εἰσαγωγή τους, καί χρηματοδοτώντας ἔτσι τίς εἰσαγωγές σύγχρονου μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Γιατί οἱ παραγωγικές μονάδες ἐκμοντερνίζονται, ἡ παραδοσιακή αὔξηση τῶν βιοτεχνικῶν μονάδων ἀνακόπτεται, οἱ μετοχικές ἐταιρεῖες (ΑΕ καί ΕΠΕ) ἔστω καί μικρομεσαίες πολλαπλασιάζονται καί γίνονται ὁ κυρίαρχος χώρος συσώρευσης παραγωγῆς καί ἐξαγωγῶν τῆς ἐγχώριας βιομηχανίας.

Ἡ βιομηχανία στοῦ σύνολό τῆς ἀναπτύσσεται γρήγορα, διαφοροποιεῖται, ἐκμοντερνίζεται καί κυριαρχεῖ. Ἡ οἰκονομία στοῦ σύνολό τῆς ἀναπτύσσεται καί αὐτή γρήγορα, ἐκβιομηχανίζεται καί διεθνοποιεῖται. Ἡ χώρα εἰσάγει μαζικά διεθνή κεφάλαια, τεχνική καί ἀγαθά γιά τὰ νέα καταναλωτικά πρότυπα πού υἱοθετεῖ. Ἡ χώρα ἐξάγει περισσότερα βιομηχανικά

προϊόντα (ἔστω καί ἐν πολλοῖς ἀκατέργαστα) παρά σταφίδες καί καπνά «ἀνατολικοῦ τύπου», ἐξάγει ἀκόμη ὑπηρεσίες τουριστικές καί ναυτιλιακές, ἐξάγει τέλος ἐργατική δύναμη.

Ἐνα νέο ἐπενδυτικό σόκ ἦταν πράγματι ἀναγκαῖο. Γιατί τό κυνήγι τῆς ὑποκατάστασης τῶν εἰσαγωγῶν ὀδηγεῖ, εἶναι θεωρητικά γνωστό καί ἐμπειρικά ἐμφανές, στήν αὔξηση τῶν εἰσαγωγῶν (καί μάλιστα μὴ ἀντικαταστάσιμων) ἐνῶ παράλληλα οἱ ἐξαγωγικές δυνατότητες τῆς χώρας ἀρχισαν νά ἐξαντλοῦνται. Εἴτε γιατί στούς κλάδους πού τή στήριξαν παρατηρεῖται ἤδη ἐπενδυτική ὑφρεση εἴτε γιατί αὐξάνεται τό κύμα τῆς παραγωγῆς τους πού ἀπορροφάει πιά ἡ ἐγχώρια ἀγορά (μόνο στά πετρελαιοειδή ἔγιναν μεταξύ 1971-73 σημαντικές ἐπενδύσεις).

Ἡ ἀνάγκη ἐπισημάνθηκε, οἱ ἀρμόδιοι κινητοποιήθηκαν, ἐρεῦνησαν, μελέτησαν, σκέφτηκαν, συσκέφτηκαν, κι ἔπεσαν βροχή οἱ ἀποφάσεις. Ὁλοκληρωμένο πετροχημικό συγκρότημα (9 μονάδες: αἰθυλένιο, καυστική σόδα-χλώριο, πολυαιθυλένιο χαμηλῆς καί ὑψηλῆς πυκνότητας, πολυπροπυλένιο, μονο – καί πολυβινυλοχλωρίδιο, βαντίνη πυρολύσεως, ἀμμωνία), νέα μονάδα ἀλουμίνης – ἀλουμινίου, σιδηροχρῶμο καί εἰδικοί χάλυβες, φυσικά ἀέρια καί σπογγώδης σίδηρος, διαλυτήρια πλοίων καί παλιοσιδήρος, λαμαρίνες, ναυπηγεία, ἀμίαντος, ἀλκυες, θειοῦχα: ἰδοῦ τί χρειάζεται ἡ ἐγχώρια βιομηχανία γιά νά ἐνηλικιωθεῖ, νά σταθεῖ ἐπάξια στοῦ διεθνῆ χώρο. Ἡ πεφωτισμένη, ἡ ἐκσυγχρονιστική δεξιὰ, δείχνει τό πρόσωπό της, δίνει τὰ ρέστα της, ἐνθουσιάζονται οἱ ὁπαδοί της, ἐντυπωσιάζονται οἱ ἐξ ἀριστερῶν, ἀνησυχοῦν οἱ ἐκ δεξιῶν.

... Καί ἡ προσαρμογή του

Ἦταν ἀναγκαῖο νά φρεσκάσουμε τή μνήμη. Γιά νά ἀποδεσμευτεῖ ἀνάγλυφα καί σ' ὅλο τό μεγαλεῖο τῆς ἡ ἀνικανότητας, ἡ ἀνευθυνότητας καί ἡ συντηρητικότητας, τό ἀμυντικό, τό κοντόφθαλμο καί τό γελοῖο τῆς νεοδημοκρατικῆς βιομηχανικῆς (καί ὄχι, μόνο) πολιτικῆς. Ἐπαγγέλθηκε τόν ἐκσυγχρονισμό ἀλλά γρήγορα ἤρθε ἡ στιγμή τῆς ἀλήθειας, νά γίνει ὁ λόγος πράξη. Κι ἀρχισε ἡ διαδικασία τῆς «προσαρμογῆς». Λόγω διεθνούς κρίσης; Ὅχι, ἡ τουλάχιστον ὄχι μόνο. Στασιμότητα – ἀποκάλεσαν – ὅ,τι ἐπακολούθησε. Λάθος. Μακάρι νά 'ταν μόνο αὐτό. Κάτω ἀπό τούς στατιστικούς μέσους ὅρους ἀνακαλύπτουμε τήν ἀρνητική ἀναδιάρθρωση. Μᾶς σκάβανε τό λάκο. Καί βαυκαλίζονται καί ἡδονίζονται. Ὅπως ἡδονίζεται ἡ γάτα γλείφοντας τή λίμα καί πίνοντας τό αἷμα της, τό αἷμα μας.

Ἦρθε λοιπόν ἡ στιγμή τῆς ἀλήθειας καί ἀναρωτήθηκε ὁ ἀρμόδιος: ποίους θά ἀναλάβει τό νέο ἐπενδυτικό σόκ; Τό πρῶτο, πρὶν 15 χρόνια, τό 'χε ἀναλάβει σχεδόν ἀποκλειστικά – μέ σημαντική ἀποτελεσματικότητα καί μέ τό ἀξημῶτο φυσικά – τό διεθνές κε-

φάλαιο, αρχικά κυρίως τό ξένο αλλά και τό ελληνικό εφοπλιστικό πού ενίσχυσε στή συνέχεια τίς θέσεις του. Τώρα όμως τό ξένο κεφάλαιο δείχνει περιορισμένο ενδιαφέρον. Κάτι τό γαλλικό γιά τά φυσικά άξεία και τό σπογγώδη σίδηρο, κάτι τό αμερικάνικο γιά αὐτοκίνητα, κάτι οί γι�πωνέζοι γιά τή χαλυβουργία (λαμαρίνες). Οί πρώτοι και οί δεύτεροι γρήγορα αποσύρονται, οί τελευταίοι αντιμετώπιζουν τήν ἐχθρότητα τῆς ΕΟΚ πού ὑποχρεώνει τόν άρμόδιο νά ἐλαχιστοποιήσει και «ἐξελληνίσει» τήν ἐπένδυση. Ὁρμητικότερο ἐμφανίζεται τό ελληνικό εφοπλιστικό κεφάλαιο: ναυπηγεία, πολλά ναυπηγεία και ὀλίγη σιδηρουργία (ναυπηγική λαμαρίνα). Λίγο όμως ἡ κρίση, λίγο ἡ γραφειοκρατία, λίγο ἡ «οἰκὸλογία» και τά σχέδια θά μποῦν στά συρτάρια. Τό διεθνές κεφάλαιο (ἡ κρίση ἔχει ξεσπάσει ἀνοικτά), θά ἀσχοληθεῖ κυρίως μέ τήν ἀναδιάρθρωση (νέοι κλάδοι, νέες τεχνικές, νέα προϊόντα) τῶν δραστηριοτήτων του γιά νά ἐνισχύσει τίς θέσεις του στόν αὐριανό καταμερισμό τῆς ἐργασίας. Κι ὅταν κάπου κάπου μεταναστεύει θά προτιμῇ κάποιες ἀπό τίς χώρες (τοῦ Βορῶ ἢ τοῦ Νότου, τῆς Δύσης ἢ τῆς Ἀνατολῆς) πού συνωθοῦνται στίς πόρτες του (σπάνια συμβαίνει τό ἀντίθετο) προσφέροντας γῆ και ὕδωρ. Κάτι πού ἡ Ἑλλάδα δύσκολα πιά μπορεί νά κάνει λόγω ἐσωτερικῶν πιέσεων ἀλλά και λόγω ΕΟΚ (ἀπελευθέρωση τοῦ ἐμπορίου, ἀπαγόρευση ἐπενδυτικῶν διακρίσεων ὡς πρὸς τήν προέλευση...). Ἰδιαίτερη περίπτωση τό ἐφοπλιστικό κεφάλαιο πού φαίνεται νά ἐπιστρέφει (και λόγω ΕΟΚ) ἀλλά στρέφει τήν προσοχή του σέ περισσότερο προσοδοφόρες - μὴ διομηχανικές - δραστηριότητες: τράπεζες, ἀσφάλειες, ἀλυσίδες ξενοδοχείων και κρουαζιερόπλοιων...

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἡ ἀναγκαία προσπάθεια ξεπερνοῦσε τίς δυνατότητες και τίς προσδοκίες τοῦ ἐγχώριου κεφαλαίου πού κατακερματισμένο σέ πλῆθος μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων οἰκογενειακοῦ χαρακτήρα και παραδοσιακοῦ προσανατολισμοῦ ὄρισκεται πρὸς στιγμή κυριολεκτικά ἔξω ἀπό τό χορδ.

Και τότε ὁ ἀρμόδιος ἔλαβε τή μεγάλη ἀπόφαση. Θά ἀναλάβει τό Κράτος. Θά προγραμματίσει, θά ἐπενδύσει, θά ὀδηγήσει. Αὐτά και ἄλλα πολλά ἀποφάσισε ὁ ἀρμόδιος γιά τή «δόση» και γιά τό «ἐπιοικονομικό» και φάνηκε πρὸς στιγμή ὅτι ὁ ἐκμοντερνισμός θά ἐπικρατήσει, ὅτι τό πεδίο τῆς ταξικῆς πάλης θά ξεκαθαριστεῖ. Ἰδρυσε ὁ ἀρμόδιος και τά κατάλληλα ὄργανα (ΕΛΕΒΜΕ, ΔΕΠ...), ὄρεσε συναγεμδ, πῆρε ἀμπάριζα και... Ἀλλά προτοῦ ὀγει τοῦ κόπηκε ὁ δῆλας.

Τί εἶδους σοσιαλμανία ἦταν αὐτή; Τό κράτος εἶναι κακός ἐπιχειρηματίας. Τό φώναξαν οἱ λίγοι μεγάλοι κεφαλαιοῦχοι φιλοδοξώντας νά ἀναλάβουν αὐτοὶ κάποιες ἀπό τίς μονάδες πού ἐξαγγέλθηκαν (π.χ. ἀλουμίνια). Τό θροντοφώναξαν και οἱ πολλοὶ μικρομεσαίοι (κεφαλαιοῦχοι δέβια). Ἔχουμε ἢ ὄχι ἐλεύθερη οἰκονομία; Αὐτοὶ ἔπρεπε νά ὀδηγήσουν. Τό κράτος νά κάτσει στ' αὐγά του και νά «δοσθεῖ» τό αἰώνιο δημιουργικό δαιμόνιο τοῦ Ἑλλῆνα ἐπιχειρηματία. Και ἔτσι ἐμελλε νά γίνει, τό αἶμα νερό δέν γίνεται.

Τό 1977, δέβια, ἔγινε θριαμβολογικά ἡ ὀριστική ἐπαγγελία ἐνός μειωμένου προγράμματος: ἀμίαντος, ἀλυνές, πετροχημικά. Ἡ πορεία τοῦ τελευταίου εἶναι ἴσως τό πιὸ χαρακτηριστικό παράδειγμα. Τό σχέδιο τοῦ πετροχημικοῦ συγκροτήματος τό 1977 ὄρισκεται στήν Καβάλα μέ 9 μονάδες, τό 1978 στό Κρουονέρι μέ

3 μονάδες και χωρίς «καρδιά» (τό αἰθυλένιο), τό 1981 στίς ἐκβολές τοῦ Ἀχελώου μέ 2 μονάδες, πάντα δέβια στά χαρτιά. Ἡ ἐτσιθελική μεταφορά του (μία μονάδα ἔμεινε στήν Καβάλα και ἄλλη μία χαρίστηκε στήν ΕSSO στή Θεσσαλονίκη) ἐκνευρίζει τοὺς τοπικοὺς παράγοντες, ἀλλοῦ γιατί ἔφυγε κι ἀλλοῦ γιατί πάει. Τήν ἔλλειψη κάθε πληροφόρησης (ἀπό κράτος και εἰδικούς) ὑποκαθιστᾷ μία «καθαρή» καταστροφολογική φωνή πού ἀποπροσανατολίζει.

1981: Ὁ ἀμίαντος ὀλοκληρώθηκε· οἱ ἀλυνές στό πρώτο στάδιο· τό σιδηροχρῶμιο μόλις θεμελιώθηκε· τό «δείγμα» τοῦ πετροχημικοῦ ἀναμένεται νά θεμελιωθεῖ ἀλλά κανεῖς δέν εἶναι βέβαιος ἂν, πού και πότε· ἀλουμίνια - ἀλουμίνιο, εἰδικοί χάλυβες κ.λπ., κ.λπ. ὄρισκονται (ἂν ὄρισκονται ἀκόμη) στό στάδιο τῶν προκαταρκτικῶν συζητήσεων. Ἑπτὰ ὀλοκληρωχρόνια γιά τίποτα (ἢ σχεδόν).

Και ὀδήγησε ἡ ἐγχώρια ἰδιωτική πρωτοβουλία. Και ἔγινε τῆς Ἑλλάδας... τό κάγκελο. Μεγάλοι, μεσαῖοι, μικροί, ὄλοι ἐλάχιστοι ἀνακαλύπτουν μέ κάποια καθυστέρηση (1,5 αἰῶνα περίπου) τήν πρώτη διομηχανική ἐπανάσταση! Κρίση και ἀναδιάρθρωση στήν ἐν-ρωπαϊκή ὑφαντουργία, ἀνοίγμα τῆς ἀραδικῆς ἀγορᾶς. Τό ελληνικό δαιμόνιο μεγαλουργεῖ. Ὑφαντουργία, τσιμέντα και προϊόντα ἀπό μέταλλο (κουφώματα ἀλουμινίου) ἀπορροφῶν μεταξύ 1973-77 τό 40% τῶν διομηχανικῶν ἐπενδύσεων (1958-73: 29%), ἐνῶ ἡ συμμετοχή τῶν στρατηγικῶν κλάδων τῆς δεκαετίας τοῦ '60 πέφτει στό 21% (ἀπό 40%). Ἀμεσες οἱ ἐπιπτώσεις και στήν παραγωγή και τίς ἐξαγωγές. Στό σύνολο τῶν ἐξαγωγῶν βασικῶν διομηχανικῶν προϊόντων ἡ συμμετοχή 4 χαρακτηριστικῶν προϊόντων τῆς δεκαετίας τοῦ '60 (ἀλουμίνιο, νικέλιο, λαμαρίνες, ἀντικροτικά) μειώνεται στό διάστημα 1970-78 ἀπό 53% σέ 13%. Ἐνῶ ἡ συμμετοχή δύο χαρακτηριστικῶν προϊόντων τῆς δεκαετίας τοῦ '70 (ὑφαντουργία, τσιμέντο) αὐξάνει ἀντίστοιχα ἀπό 18% σέ 17% και μαζί μέ τά προϊόντα ἀπό μέταλλο ἀπό 22% σέ 57%!

Στασιμότητα ἐπενδύσεων γενικῶς, ναί. Ὅμως μεταξύ 1973-77 τά καθαρά πάγια κεφάλαια (μετά ἀπό ἀποσβέσεις) αὐξάνονται (σέ τρέχουσες τιμές) μόλις 3% γιά τά πετρελαιοειδή, 25% γιά τή μεταλλουργία, 68% γιά τά χημικά, ἀλλά 150-300% γιά τά ὑφαντουργικά, τά τσιμέντα κ.λπ. Σέ σταθερές τιμές, στοὺς κάποτε στρατηγικοὺς κλάδους πραγματοποιεῖται ἀποεπένδυση. Ἐπενδύσεις γίνονται ἀλλά στοὺς παραδοσιακοὺς κλάδους ὅπου συγκεντρώνεται πλῆθος νέων μετοχικῶν ἐταιρειῶν (στά ὑφαντουργικά ἐμφανίζονται μεταξύ 1973-77 περίπου 200 νέες ἐταιρεῖες, ὅσες σχεδόν ὑπῆρχαν τό 1973).

Τό δαιμόνιο τῆς ἐλληνικῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας προχωρεῖ ἀκάθεκτα ἐνῶ τά πρώτα σύννεφα φαίνονται κιόλας στόν ὀρίζοντα. Ὑφαντουργία δέβια και τά Lacoste, ὑφαντουργία και τά νήματα. Μόνο πού τά δεύτερα ἀποτελοῦν τό 60% τῶν ὑφαντουργικῶν ἐξαγωγῶν μας γιά νά γίνουν Lacoste ἀλλοῦ. Τά ἴδια όμως νήματα φτιάχνει και ἡ νοτιοανατολική Ἀσία μέ τά ἴδια μηχανήματα και μέ δέκα φορές χαμηλότερα μεροκάματα. Ὡς πότε θά προστατεύει ἡ ΕΟΚ; Γιά νά ἐξάγει τά μηχανήματά της κάτι πρέπει νά εἰσάγει, ὅπως νήματα κ.λπ. Γίναμε οἱ πρώτοι ἐξαγωγεῖς (κατά κάτοικο) τσιμέντων στόν κόσμο. Τό 1977 τό 90% τῶν ἐξαγωγῶν μας σέ τσιμέντο (4 ἑκατ. τ.) ἀπορροφήθηκε ἀπό ἕναν ὀμιλο χωρῶν (κυρίως ἀραδικῶν) τῶν ὁποίων οἱ συνολικὲς εἰσαγωγές ἔφτασαν τά 20 ἑκατ.

τ. Οί ίδιες χώρες μεταξύ 1977-79 αύξησαν τή δυναμικότητά τους σέ τσιμέντο κατά 20 εκατ. τ.

Κάτι ψυλλιάστηκε ο άρμόδιος και είπε: καλά, δέν θά οδηγήσω έγώ άλλα τουλάχιστον θά προσανατολίσω. Γιατί χρειάζεται αποκέντρωση, χρειάζεται συγχώνευση μονάδων, χρειάζονται νέα προϊόντα. Και έδωσε κίνητρα (νόμος 849/1978). Του κάκου όμως. Οί λίγες επενδύσεις πού υπάγονται στόν νόμο αυτό μέχρι τά μέσα του 1980 πάνε μέν στήν επαρχία, άλλα απορροφούνται κατά 53% από τήν ύφαντουργία και τά προϊόντα από μέταλλο. Τήν ίδια εποχή, από τά 25 δισ. δρχ. τών ιδιωτικών επενδύσεων πού κατά τόν ύπ. Συντονισμού βρίσκονται «έν εξελίξει», τό 50% αφορά τά τσιμέντα (60% μαζί μέ τά ύφαντουργικά).

Επιμένει ο άρμόδιος. Πρέπει νά πείσει τήν ιδιωτική πρωτοβουλία, πρέπει νά αύξηθούν άλλα και νά αναδιαρθρωθούν και νά αποκεντρωθούν οί επενδύσεις, ή παραγωγή, οί εξαγωγές. Έρχονται και έκλογές. Πρέπει νά αποδειχθεί ότι ο νεοφιλελευθερισμός άποτελεί τή μόνη διέξοδο στά επικείμενα άδιέξοδα τής χώρας. Νέος νόμος (1116/81), νέα κίνητρα (τσάμπα κεφάλαια τώρα μέ συμμετοχή τής ΕΟΚ), χωροτακτική κλιμάκωση τών κινήτρων, κλαδική κλιμάκωση τών κινήτρων, κίνητρα γιά εξοικονόμηση ενέργειας, κίνητρα γιά προστασία του περιβάλλοντος, κίνητρα γιά τεχνολογική έρευνα. Περάστε κόσμε. Καί πέρασε ο κόσμος, μικροί, μικρότεροι, μικρότατοι. Δώσε και μένα μπάρμπα. Φωνάζουν οί μικροί: πώς είναι δυνατόν νά άπασχολήσουν τουλάχιστον 10 άτομα όπως άπαιτεί τό νομοσχέδιο; Φωνάζουν οί μικρότεροι: πώς είναι δυνατόν νά επενδύσουν τουλάχιστον 20 εκατ. δρχ. όπως άπαιτούσε τό νομοσχέδιο στήν πρώτη του έκδοση; Φωνάζουν οί μικρότατοι: πώς είναι δυνατόν νά εξααιρεθούν από τό νομοσχέδιο οί διοτέχνες τών Αθηνών πού δέν μπορούν νά αποκεντρωθούν (βαφεία, καθαριστήρια, συννεργεία αυτοκινήτων, άρτοποιεία...); Άσκούνται πιέσεις, γίνονται «βελτιώσεις» (5 εκ. δρχ. έλάχιστο όριο επένδυσης στόν τελικό νόμο - όσο ένα τεσσάρι διαμέρισμα), απορρίπτονται πολλές αιτήσεις και πριν λίγες έβδομάδες ανακοινώνονται οί πρώτες 120 μονάδες πού εγκρίθηκαν. Συνολικό ύψος επενδύσεων πού πρόκειται νά γίνουν 14,4 δισ. δρχ. εκ τών όποιών τό 15% (27 μονάδες) αφορούν σέ ξενοδοχεία, 0,1% σέ ειδικές επενδύσεις γιά εξοικονόμηση ενέργειας και προστασίας του περιβάλλοντος!, 4% (9 μονάδες) σέ όρυχεία-μεταλλεία και 81% στή βιομηχανία (81 μονάδες). Από τίς μέλλουσες βιομηχανικές επενδύσεις πού επιχορηγούνται μέ δωρεάν κεφάλαια (33% κατά μέσο όρο) τό 41% απορροφούν ή ύφαντουργία, τά μή μεταλλικά όρυκτά (τσιμέντο, πλάκες, πλακίδια...) και τά προϊόντα από μέταλλο (κουτιά, σωλήνες, κουφώματα, ανταλλακτικά αυτοκινήτων), ενώ μεταλλουργ-

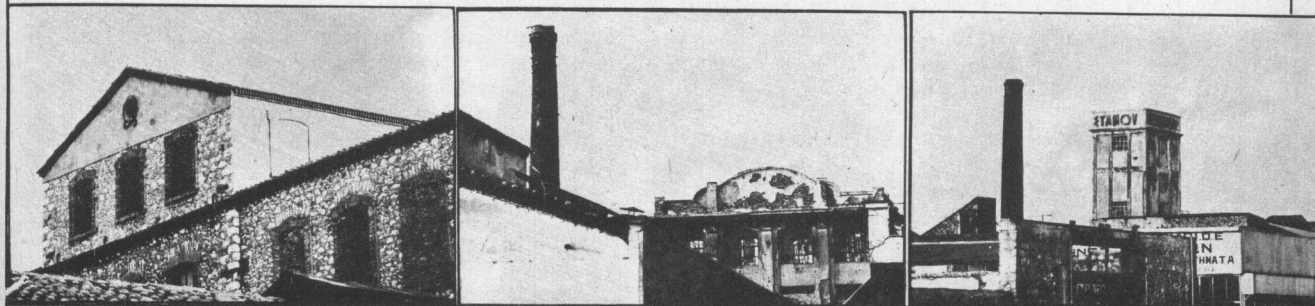
γία, πετρελαιοειδή και χημικά απορροφούν μόλις τό 5% και ή κατασκευή μηχανών μόλις τό 0,1%.

Περάστε κόσμε. Άσώματος ή κεφαλή στό καφενεϊόν ή Έλλάς. Περάστε κόσμε, ένα βάζετε και παίρνετε άλλα τέσσερα (τσάμπα ή δανεικά και επιδοτούμενα). Όλοι θά πάρετε. Κι αν δυσκολευτείτε μή διατάζετε. Δώστε «μίζα» 5% στό κατάλληλο κανάλι, φουσκώστε ανάλογα τήν επένδυση (ύπερτιμολόγηση) και θά διευκολυνθείτε. Καί σύ πού μέ 11,4 εκ. δρχ. θά λύσεις τό ψυκτικό πρόβλημα τής Καρδίτσας και σύ πού μέ 5,6 εκ. δρχ. θά αξιοποιήσεις τούς ξηρούς καρπούς τών Σερρών, και σύ πού μέ 25,1 εκ. δρχ. θά μεθύσεις όλη τήν Άρτα μέ τά ποτά σου, και σεις πού μέ 18 και 20 εκ. δρχ. θά επεξεργαστείτε ξυλεία στή Φωκίδα και τή Θεσπρωτία και σύ πού θά πλημμυρίσεις τήν Έλλάδα μέ τούς ηλεκτρικούς πίνακες πού θά φτιάξεις στά Γιάννενα διαθέτοντας 11,1 εκ. δρχ. και σύ μοναδικέ και ένδοξε πού επιτέλους θά λύσεις τό πρόβλημα τής κατασκευής γεωργικών μηχανημάτων επενδύοντας αποφασιστικά στήν Αιτωλοακαρνανία 14,5 δόκλρηρα εκ. δρχ. και αξιοποιώντας τήν εργασία τής στρατιάς εκείνης τών 14 ατόμων!

Και ή δημοκρατική άντιπολίτευση;

Έδώ είναι Μπαλκάνια δέν είναι παιζε γέλασε. Κάπου εκεί ανάμεσα στή διαμάχη κεφαλαίου-εργασίας και στήν άλλη έκσυγχρονισμού-αναχρονισμού χάθηκε ο μπουσουλας. Καί λησμονήθηκε τό αίτημα του σοσιαλιστικού έκσυγχρονισμού και οί άγώνες και οί θυσίες πού έγιναν στ' όνομά του. Άρνηση άπόλυτη κάθε έκσυγχρονισμού άντί άπαίτησή του και διεκδίκηση παράλληλου σοσιαλιστικού μετασχηματισμού τών σχέσεων παραγωγής και τών κοινωνικών σχέσεων μέσα και έξω από τήν επιχείρηση. Υιοθέτηση τών αναχρονιστικών αιτημάτων τών αυξανόμενων μικρομεσαίων και τών πολλαπλασιαζόμενων αυτοαπασχολούμενων του χεριού και του πνεύματος λές και τό πρόβλημα είναι νά μειοψηφήσει ή δεξιά (κυβέρνηση) και όχι νά πλειοψηφήσει ή άριστερη (συνέδρηση και κυβέρνηση), λές και τό τελευταίο μπορεί νά γίνει μέ ύπουργικά διατάγματα. Ξεχνώντας ότι ο σοσιαλισμός δέν μπορεί νά είναι αναχρονιστικός. Καί κατασκευάστηκαν τά χωνευτήρια τών συμμαχιών. Συμμαχία τών αντιμονοπωλιακών δυνάμεων γιά τό ΚΚΕ, τών μή προνομιστών Έλλήνων γιά τό ΠΑ-ΣΟΚ. Μαζί μέ τούς μισθωτούς και οί αυτοαπασχολούμενοι και τό μικρομεσαίο κεφάλαιο. Γιατί κινδυνεύουν νά προλεταριοποιηθούν οί πρώτοι· αίτημα: κάτω ή προλεταριοποίηση (προλετάριοι όλου του κόσμου μās συγχωρείτε). Γιατί τό δεύτερο ύφίσταται έκμετάλλευση από τό μεγάλο κεφάλαιο· αίτημα: νά

Φωτογραφία Στέλιου Σκοπελίτη

σταματήσει ή εκμετάλλευση του κεφαλαίου από το κεφάλαιο (συγγνώμη Μάρξ).

Δέν πρόκειται για άστεία. Λαλίστατος εκπρόσωπος του ΚΚΕ σέ πρόσφατο συνέδριο, άφου άναγνώρισε ότι «καί στίς μικρές καπιταλιστικές επιχειρήσεις συντελείται εκμετάλλευση» καί μάλιστα μέ «τίς σκληρότερες άπό φυσική άποψη μορφές» καί (συμπληρώνω) μέ χαμηλότερες άμοιβές, συνεχίζει μέ τά έξής βαρυσήμαντα: «συνήθως ή υπεραξία πού άποσπούν άπό τούς ελάχιστους μισθωτούς πού άπασχολούν είναι τόσο μικρή πού τούς ύποχρεώνει νά τραδούν στήν εκμετάλλευση άρκετά μέλη των οικογενειών τους». Άλλωστε «τό τίμημα» δέν είναι άν τό ποσοστό της υπεραξίας αύξάνει καί στίς μικρομεσαίες επιχειρήσεις..., τό τίμημα είναι ότι άπό τήν αύξηση αύτή έπωφελούνται καί τά μονοπώλια «πού μπορούν νά πουλάνε» καί σέ χαμηλότερες τιμές γιά νά συνθλίψουν τούς άτίθασους ανταγωνιστές. «Γι' αυτό άκριδώς οί μικροκαπιταλιστές (...) είναι ταυτόχρονα καί αντίκειμενα εκμετάλλευσης άπό τά μονοπώλια». Υπάρχουν λοιπόν «κοινοί τρόποι εκμετάλλευσης» πού θεμελιώνουν τή δυναμική της συμμαχίας «ένω οί έσωτερικές (κεφαλαίου-έργασίας) αντίθέσεις (παρά τίς σκληρότερες άπό φυσική άποψη μορφές εκμετάλλευσης; -ΛΠ) είναι ιεραρχικά δευτερεύουσες! Αύτά, χωρίς σχόλια.

Στό μικρομεσαίο κεφάλαιο στηρίζει τίς έλπίδες του καί τό ΠΑΣΟΚ. Σύμφωνα μέ τήν πιό πρόσφατη (όσο γνωρίζουμε φυσικά) διακήρυξή του, ή διομηχανική πολιτική του θά βασίζεται:

«Σέ μία νέα πολιτική επενδύσεων, κινήτρων καί πιστώσεων, στή σωστή χωροταξική κατανομή καί στήν περιφερειακή ανάπτυξη σέ πλήρη σύνδεση μέ τήν ενεργειακή πολιτική καί τήν προστασία των φυσικών πόρων καί του περιβάλλοντος

- στήν «άξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μέ σωστές προϋποθέσεις άμοιβής, έπιμόρφωσης καί συνθηκών δουλειάς», αλλά καί στήν «ένεργό συμμετοχή των εργαζομένων στίς μεγάλες διομηχανικές επιχειρήσεις»

- στήν «κίνητοποίηση του τεράστιου δυναμικού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων».

Καί επειδή θεθαίως οί επιθετικοί προσδιορισμοί: νέα, σωστή, σωστές, πλήρης είναι πρός τό παρόν άνευ περιεχομένου, δέν μένει ως διαφοροποιό στοιχείο παρά μόνο ή ύπόθεση συμμετοχής των εργαζομένων στίς μεγάλες επιχειρήσεις. Άλλά ποιές είναι αυτές καί γιατί μόνο αυτές; καί πού ή συμμετοχή; Στό επίπεδο της ιδιοκτησίας, της οικονομικής διαχείρισης, των επενδυτικών αποφάσεων ή στο επίπεδο της καντίνας; Καί γιατί οί ελεύθερες άπό συμμετοχή μικρο-

μεσαίες επιχειρήσεις θά αλλάξουν συμπεριφορά ώστε νά πραγματοποιηθεί τό νέο, σωστό καί πλήρες πρόγραμμα;

Καί εκείνος ό σοσιαλισμός;

Καί ένω ή δεξιά δέν μπορεί νά εκλογικεύσει τούς μικρομεσαίους ακόμα καί όταν μοιράζει δωρεάν κεφάλαια· καί ένω έναποθέτει τόν εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού της χώρας σέ έξωγενείς επιρροές (άμεσα μέ τό ξένο κεφάλαιο άρχικά, έμμεσα μέ τήν ΕΟΚ σήμερα)· ή Άριστερά (δηλαδή ή άναγνωστική) διστάζει νά ξαναθέσει τά πάντα επίκαιρο αίτημα του σοσιαλισμού. Έτσι άπλά, χωρίς διορθωτικά επίθετα: σύγχρονος, ελεύθερος, δημοκρατικός, πλουραλιστικός, ανθρώπινος... Είναι αυτονόητα αύτά καί άλλα πολλά.

Πότε λοιπόν θά διακηρύξουμε ξεκάθαρα:

- ότι στήν Ελλάδα των μικρομεσαίων της σκληρής εκμετάλλευσης, ό ύφιστάμενος τήν εκμετάλλευση είναι μόνο ό κόσμος της μισθωτής εργασίας

- ότι στήν Ελλάδα της σπέκουλας καί της χυδαιότητας ό σοσιαλιστικός μετασχηματισμός είναι ή μόνη διέξοδος πού ταυτίζεται μέ τά συμφέροντα των μισθωτών

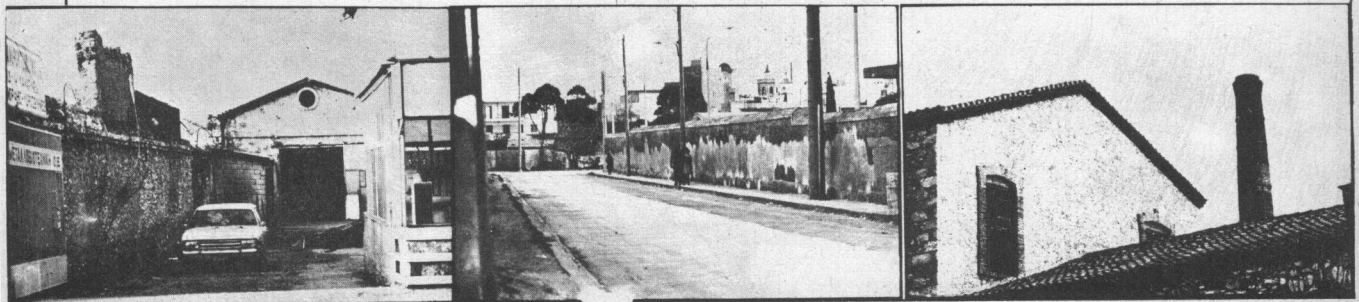
- ότι ό σοσιαλιστικός μετασχηματισμός δέν μπορεί παρά νά είναι ένδογενής καί νά θεμελιώνεται στο επίπεδο της παραγωγής των προϊόντων καί όχι μόνο σέ εκείνο της κατανομής των εισοδημάτων

- ότι αυτό συνεπάγεται προλεταριοποίηση των αυτοαπασχολούμενων καί των μικρομεσαίων καί ακόμα αύξανόμενη συμμετοχή των μισθωτών στίς επενδυτικές αποφάσεις (τί καί πώς, γιατί καί γιά ποιόν) καί των μεγάλων αλλά καί των μικρομεσαίων επιχειρήσεων πού διαθέτουν καί τήν πιό κοντόφθαλμη όπτική

- ότι οί βαθμιαία αυτοδιαχειριζόμενοι «μισθωτοί» είναι οί μόνοι ίκανοί νά οίκοδομήσουν μακροπρόθεσμη όπτική εκσυγχρονισμού καί μετασχηματισμού

- ότι κάθε επιθυμητή συμμαχία πρέπει νά στηρίζεται σ' αυτές τίς άρχές καί νά πραγματοποιείται έν γνώσει της πολιτικής τους σημασίας.

Στήν αθλιότητα καί τά άδιέξοδα του ελληνικού ύπαρκτου μικροκαπιταλισμού ή έστω κρατικο-μονοπωλιακού (;) καπιταλισμού θά αφήσουμε νά αντιπαραταχθούν μόνο ή θλιβερότητα του κρατικομονοπωλιακού «ύπαρκτου σοσιαλισμού» καί ή άσάφεια του άνύπαρκτου κρατικού μικρο-σοσιαλ-καπιταλισμού; Ή θά ανακαλέσουμε στή μνήμη, έμεις οί άριστεροί της άνανέωσης, τό τόσο παλιό αλλά καί τόσο επίκαιρο αίτημα του σοσιαλισμού; Έτσι άπλά καί καθαρά. Έστω καί τώρα ή άκριδώς τώρα.

Στά όρια τής γεωργικής ανάπτυξης καί κάποιες επιλογές

του Μιχάλη Παπαγιαννάκη

Η στασιμότητα

Η ελληνική γεωργική παραγωγή, σέ όλη τή διάρκεια τής μεταπολιτευτικής περιόδου καί μέχρι σήμερα, βρίσκεται σέ στασιμότητα. Ένώ στή δεκαετία 1964-73 τό ακαθάριστο γεωργικό προϊόν, σέ σταθερές τιμές, αυξανόταν κατά μέσο όρο 2,6% τό χρόνο, στήν περίοδο 1974-79 ή μέση ανάπτυξη του δέν ξεπέρασε τό 0,3% (Έθνικός Λογαριασμός τής Ελλάδος 1971-79, Αθήνα 1980). Η εξέλιξη αυτή είναι ένδεικτική μιās κρίσης πού σίγουρα ξεπερνάει τίς συγκυριακές εξηγήσεις: έκτακτες καιρικές συνθήκες, αύξομείωση τής συγκομιδής όρισμένων γεωργικών προϊόντων κ.λπ. Καί είναι έν πάση περιπτώσει μιιά εξέλιξη πού έγκυμονεί πολλούς κινδύνους, όχι μόνο για τούς γεωργούς καί τό εισόδημά τους, αλλά καί για τό σύνολο τής ελληνικής οικονομίας: ό αγροτικός χώρος είναι πάντα βασικό τμήμα τής έσωτερικής αγοράς, ό γεωργικός τομέας είναι ό μοναδικός του όποιου ή συμβολή στίς έξωτερικές συναλλαγές είναι θετική!...

Τό ότι ή μακροχρόνια αυτή στασιμότητα όφείλεται σέ διαρθρωτικούς λόγους αποδεικνύεται καταρχήν από τήν εξέλιξη τών επενδύσεων στή γεωργία: ένώ στήν περίοδο 1964-73 αυξάνονταν κατά μέσο όρο μέ ρυθμό 6,6% τό χρόνο (σέ σταθερές τιμές), στήν περίοδο 1974-79 μειώνονταν κατά 4,5% τό χρόνο (-1,6% τό χρόνο οι ιδιωτικές καί - 7,2% τό χρόνο οι δημόσιες). Τά παραπάνω στοιχεία άρκοουν για νά συνδέσουν τή στασιμότητα τής γεωργικής παραγωγής μέ τήν αδυναμία τής συσσώρευσης κεφαλαίου στήν ελληνική γεωργία καί μάλιστα μέ σημαντική μείωση τών δημόσιων επενδύσεων. Άρκοουν δηλαδή για νά καταδείξουν κάποιες πρώτες πολιτικές ευθύνες. Γιατί ή κρατική πλαισίωση τής ελληνικής γεωργίας είναι τόσο έντονη ώστε οι επενδυτικές αποφάσεις τής Κυβέρνησης νά έχουν αποφασιστική σημασία καθαντές, αλλά καί καθοριστικές συνέπειες πάνω στίς ιδιωτικές επενδύσεις.

Όμως ή εξήγηση αυτή δέν άρκει. Η μείωση τών επενδύσεων πρέπει καί αυτή νά έχει κάποια εξήγηση. Υποστηρίχθηκε (π.χ. από τό οικονομικό περιοδικό Έπιλογή, Αύγουστος 1980) ότι ή περικοπή τών δημόσιων επενδύσεων όφείλεται στά «γενικά περιοριστικά μέτρα πού εφαρμόστηκαν για τήν αποθέρμανση τής οικονομίας καί τήν καταπολέμηση του πληθωρισμού» πού εφαρμόστηκαν από τό 1973 καί μετά. Μιά τέτοια έρμηνεία είναι μάλλον εύκαιριακή καί άσχετη μέ τά πράγματα: μιιά αντιπληθωριστική πολιτική μπορεί ίσως νά «κόβει» τίς επενδύσεις για ένα - συνήθως βραχύχρονο - διάστημα, αλλά όχι καί για τόσα χρόνια.

Καί δέβαια δέν μπορεί νά στηρίζεται στήν περικοπή τών άμεσα παραγωγικών επενδύσεων, γιατί αυτές είναι πού μπορούν νά καταπολεμήσουν μακροχρόνια τόν πληθωρισμό, προκαλώντας τήν αύξηση τής προσφοράς. Έξάλλου οι κυβερνήσεις τής Ν.Δ. δέν διακρίθηκαν για κανένα πνεύμα λιτότητας στίς δημόσιες δαπάνες γενικότερα καί είναι δύσκολο νά τούς αποδοθεί μιιά ιδιαίτερη έγνοια για οίκονομία στόν συγκεκριμένο καί πολιτικά τόσο ευαίσθητο γεωργικό τομέα. Άλλού λοιπόν πρέπει νά αναζητηθεί ή εξήγηση τής μακροχρόνιας στασιμότητας επενδύσεων καί παραγωγής.

Γιατί σταμάτησαν οι επενδύσεις στή γεωργία;

Καταρχήν οι γενικότερες αντίληψεις για τήν αναπτυξιακή καί τήν καθημερινή οικονομική πολιτική πού επικράτησαν στούς κόλπους τής κυβερνητικής παράταξης στά χρόνια τής μεταπολίτευσης, αποδυνάμωσαν κάθε διάθεση, κάθε προσπάθεια πού έτεινε νά συλλάβει τήν πορεία τής ελληνικής οικονομίας μέσα σέ πλαίσια καί πρός όρίζοντες πού νά υπερβαίνουν τά όρια μιās έστω νοικοκυρεμένης διαχείρισης τής συγκυρίας. Τέτοιες διαθέσεις καί τέτοιες προσπάθειες ύπήρξαν: τά διομηχανικά σχέδια του Καραμανλή καί του Παπαληγούρα, τά διαρθρωτικά σχέδια για τή γεωργία επί ύπουργίας Μπούτου, τά φιλόδοξα προγράμματα τής ΔΕΠ κ.λπ. Στίς περισσότερες περιπτώσεις, καί μετά από έντονη ζύμωση, τούς άφαιρέθηκε κάθε στοιχείο πού τούς έδινε πνοή καί έμβέλεια. Καί είτε παραμερίστηκαν έντελώς είτε ξαναγύρισαν στίς διαστάσεις τής τρέχουσας μετριότητας.

Μέσα σ' αυτό τό πλαίσιο, ό γεωργικός τομέας δέν είχε ούτε καν τήν καλύτερη, σχετικά, μεταχείριση. Ίσα-ίσα τό γεγονός ότι βρίσκεται στήν... έπαρχία καί επομένως ή τύχη του συνδυάζεται καί μέ τήν άμβλωση κάθε απόπειρας για αποκέντρωση καί τοπική αυτοδιοίκηση τής δημιούργησε καί πρόσθετα θεσμικά προβλήματα. Η έλλειψη γενικότερης αναπτυξιακής πνοής συνδυάστηκε καί μέ τόν καλπάζοντα οικονομικό «φιλευθερισμό» τών διαδοχικών κυβερνήσεων, τήν αδυναμία τους νά διαλέξουν καί νά προωθήσουν μιιά έστω καί απλά εκσυγχρονιστική άποψη μέσα στό πλέγμα συμφερόντων, ρουτίνας καί μικροαστικής μιζέριας πού κατατρέπει άκόμα τόν αγροτικό χώρο. Τέλος, αποφασιστικά συνέβαλε στήν αποδυνάμωση τής κρατικής πολιτικής ή επίμονη επιδίωξη τής αντίληψης ότι είναι δυνατό νά συνεχιστεί ή γεωργική ανάπτυξη στό ίδιο πρότυπο μέ τό παρελθόν, ίσως μέ κάποιες βελτιώσεις: ό παραγωγός άφημένος στήν άτομική του προσπάθεια, αλλά παράλληλα πλαισιωμένος καί στελεχωμένος από τό κράτος καί τίς ύπη-

ρεσίες του πού τον καθοδηγούν και ένδεχομένως του δίνουν ποικίλες χρηματικές ένισχύσεις και έπιχορηγήσεις, ενώ παραμελείται ή παραμερίζεται κάθε μορφή γνήσιας συλλογικής του έκφρασης στην παραγωγή και διακίνηση και ενώ, τό κυριότερο, ένισχύεται ή από μέρους του «κατανάλωση» του φυσικού και κοινωνικού κεφαλαίου της χώρας αντί νά οικοδομείται, νά παράγεται δηλαδή ή ύποδομή πού είναι άπαραίτητη γιά τήν παραπέρα ανάπτυξη του συνόλου του τομέα. Σέ τέτοιες συνθήκες μπορεί νά αύξάνεται γιά ένα διάστημα ή παραγωγή και μάλιστα νά αύξάνεται «φτηνά», χωρίς δηλαδή σημαντικές έπενδύσεις. Μπορεί επίσης νά αύξάνεται τό ιδιωτικό εισόδημα, ό ιδιωτικός πλουτισμός (και πράγματι έτσι έγινε). Παράλληλα όμως αύξάνεται ή δημόσια άνέχεια και ή κοινωνική άθλιότητα. Καί έτσι πλησιάζουμε κάποια άνυπέρβλητα έμπόδια, κάποια όρια πού σταματούν τήν παραπέρα ανάπτυξη.

Σ' αυτά τά πλαίσια καταλαβαίνει κανείς καλύτερα γιατί συρρικνώθηκαν οι έπενδύσεις. Όχι μόνον δέν θεωρήθηκαν άπαραίτητες σέ «παραδοσιακούς» τομείς όπως ή άρδευση, τά άλλα έγγειοδελτιωτικά έργα κ.λπ., αλλά και άγνοήθηκαν έντελώς (ή περίπου) στά νέα πεδία πού άνοίγονται από τίς σύγχρονες απαιτήσεις της έλληνικής γεωργίας, στό στάδιο δηλαδή ανάπτυξης πού διανύει σήμερα: γενετική και βιολογική έρευνα, γενικευμένη χωροταξική και κατά κλάδους και ύπο-κλάδους αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, προώθηση των βιομηχανικών μεθόδων στό σύνολο του κυκλώματος των προϊόντων, επέκταση και κυρίως νέα αντίληψη των ύποδομών: ειδικά δίκτυα, δίκτυα έξυπνότητας των μηχανικών μέσων, δίκτυα διάδοσης και διδασκαλίας νέων μεθόδων, δίκτυα πληροφόρησης (ήλεκτρονικής σύν τοις άλλοις) γιά τίς άγορές κ.λπ. Φυσικά οι πρόσφατες κυβερνήσεις έναπόθεσαν κάθε έλπίδα στά προγράμματα και τίς ένισχύσεις πού θά αναπτυχθούν κάτω από τό νωπό ακόμα ευρωπαϊκό-κοινοτικό καθεστώς. Άλλά έχει είπωθει χίλιες φορές ότι αυτή ή παθητική προσαρμογή δέν άρκεί άν δέν υπάρξει ό αντίστοιχος δυναμισμός στον ίδιο τον ένδιαφερόμενο χώρο και άν δέν άφθεούν νά αναπτυχθούν οι ίδιες του οι ζωντανές (όσες έχει ακόμα) δυνάμεις.

Γεωργία και οι πολιτικές: τό πρόβλημα και τό κενό

Είπωθηκε παραπάνω ότι φτάσαμε, άγγίζουμε τά όρια της ανάπτυξης της έλληνικής γεωργίας, τουλάχιστο στό πρότυπο ανάπτυξης πού τήν καθοδήγησε μέχρι σήμερα. Ένας μόνο αριθμός θά μπορούσε νά εικονογραφήσει τήν κατάσταση.

Γιά νά προστεθεί σήμερα μία επιπλέον δραχμή στό σύνολο του γεωργικού προϊόντος χρειάζεται νά έπενδυθούν πάνω από πέντε δραχμές ενώ ή σχέση αυτή στην έλληνική βιομηχανία δέν ξεπερνάει τό 2 προς ένα! Μέ άλλα λόγια, ή έλληνική γεωργία άνήκει πιά στίς... βαριές βιομηχανίες και όλα δείχνουν ότι αυτό τό φαινόμενο θά συνεχιστεί και θά ένταθεί: οι τιμές της γης αύξάνονται συνεχώς, τά μεροκάματα (όταν βρίσκονται) επίσης, ή «παραγωγή» των ύποδομών είναι πολύ καθυστερημένη και άπαιτεί μακροχρόνιες έπενδύσεις... Κάθε αύξηση της παραγωγής θά άπαιτεί λοιπόν τώρα και στό άμεσο μέλλον όλο και μεγαλύτερες έπενδύσεις.

Άλλά τέρα από τά παραπάνω, είναι φανερό πιά

ότι ό γεωργικός τομέας γνωρίζει όλο και περισσότερο τίς δυσάρεστες όψεις των φαινομένων πού κάποτε δίνανε εύκολες λύσεις στά προβλήματα του: ή ιδιωτική άσυνδοσία (στό όνομα μιās άτομικής ιδιοκτησίας πού δέν επιδέχεται, λέει, κανόνες) όδήγησε στην άδυναμία νά βρεθεί λύση και παραγωγική άπασχόληση 2 εκατομμυρίων στρεμμάτων τουλάχιστο πού έχουν εγκαταλειφθεί, ή καταπάτηση και άλόγιστη χρήση κοινοχρήστων εκτάσεων όδηγεί σέ έμπλοκή της λειτουργίας των ύποδομών και σέ άσφυξία (σέ όρισμένες περιπτώσεις) της κτηνοτροφίας, ή ύποδομία και εύνοούμενη πανταχόθεν έπιχειρηματικότητα φούσκωσε τό στρώμα των «μεσαζόντων» πού έλυσαν άναμφισβήτητα προβλήματα διακίνησης προϊόντων και συσώρευσης κεφαλαίου και πού σήμερα έπιδρούν όλο και πιο άρνητικά στίς προσπάθειες έκσυγχρονισμού του τομέα, τό άνεξέλεγκτο δαιμόνιο του Έλληνα μικροεξαγωγέα όδηγεί σήμερα στην ύποδεστερη μοίρα των έλληνικών προϊόντων στίς ευρωπαϊκές άγορές, ή πεισματική πρόσκόλληση στά πεπατημένα και ή συστηματική άρνηση των άλλαγών (μέ τη δοήθεια και τήν ιδεολογική έκλογίκευση και της «δημοκρατικής» αντιπολίτευσης) όδήγησαν σέ διαρθρωτικά πλεονεκτήματα όρισμένων προϊόντων, και σέ ύποχώρηση της ανταγωνιστικότητας άλλων. Ό κατάλογος θά μπορούσε νά έπιμνησθεί επ' άπειρον.

Σ' αυτή τη συγκυρία λοιπόν είναι καιρός πιά νά δούν τό φώς γενναίες άποφάσεις, νά καταστρωθούν προγράμματα δράσης μέ πνοή. Καί όπως είπώθηκε και παραπάνω, οι αντίληψεις της Ν.Δ. συμπεκνώνονται σήμερα στην παρακολούθηση των άλλαγών (όχι πώς τίς κατανοεί πάντοτε...) και στην εύχη γιά προσαρμογή προς τά κρατούντα στην ΕΟΚ, λές και οι κατακτήσεις της οργανωμένης άγροτιάς, της Γαλλίας π.χ, μπορούν νά μεταφτευθούν εδώ μέ «ντιρεκτίδες» ή κανονισμούς της Έπιτροπής ή του Συμβουλίου 'Υπουργών... Άλλά και οι αντίληψεις της «δημοκρατικής» αντιπολίτευσης δέν έμπνουν και πολλήν αισιοδοξία. Άφηνά τό ΚΚΕ μέ τίς συνδικαλιστικού τύπου, και μόνο, «διεκδικήσεις» του: χαιδεύει τούς άγανακτισμένους, άφήνει νά πλανάται ή ιδέα του μεγάλου προσάτη των παραγωγών, ψελλίζει κάποιες γενικότητες περί των «σωστών» συνεταιρισμών και πλέον ού. Έτσι κι άλλως κανείς δέν του ζητάει νά γεννοβολάει ιδέες γιά συγκεκριμένες άλλαγές, άφού είναι γνωστό, και τό ίδιο τό λέει, ότι τέτοιες άλλαγές είναι άπατηλές πλύν έάν γίνουν μετά τό «τέραςμα στό σοσιαλισμό», δηλαδή του ίδιου στην έξουσία. Κι έπειδή ούδείς πιστεύει ότι τέτοια εξέλιξη είναι όρατή ή ακόμα και έπιθυμητή από τό ίδιο ή και από τίς διεθνιστικές του διασυνδέσεις, κανείς δέν άνησυχεί ιδιαίτερα. Ός συνδικάτο είναι άρκετά φωνακλάδικο γιά νά μπορεί νά χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς, ως κόμμα... αυτό είναι μία άλλη ιστορία.

Άλλά τό ΠΑΣΟΚ διεκδικεί και τήν άλλαγή, και τήν έξουσία και τή άναγέννηση του άγροτικού χώρου. Άμποτε. Άλλά κανείς ακόμη δέν γνωρίζει τί είναι ό «άγροτοβιομηχανικός» συνεταιρισμός» τόν όποιο κραδαίνει ως όπλο κατά παντός έχθρου της άγροτιάς και ως πανάκεια διά πάσαν νόσον της.

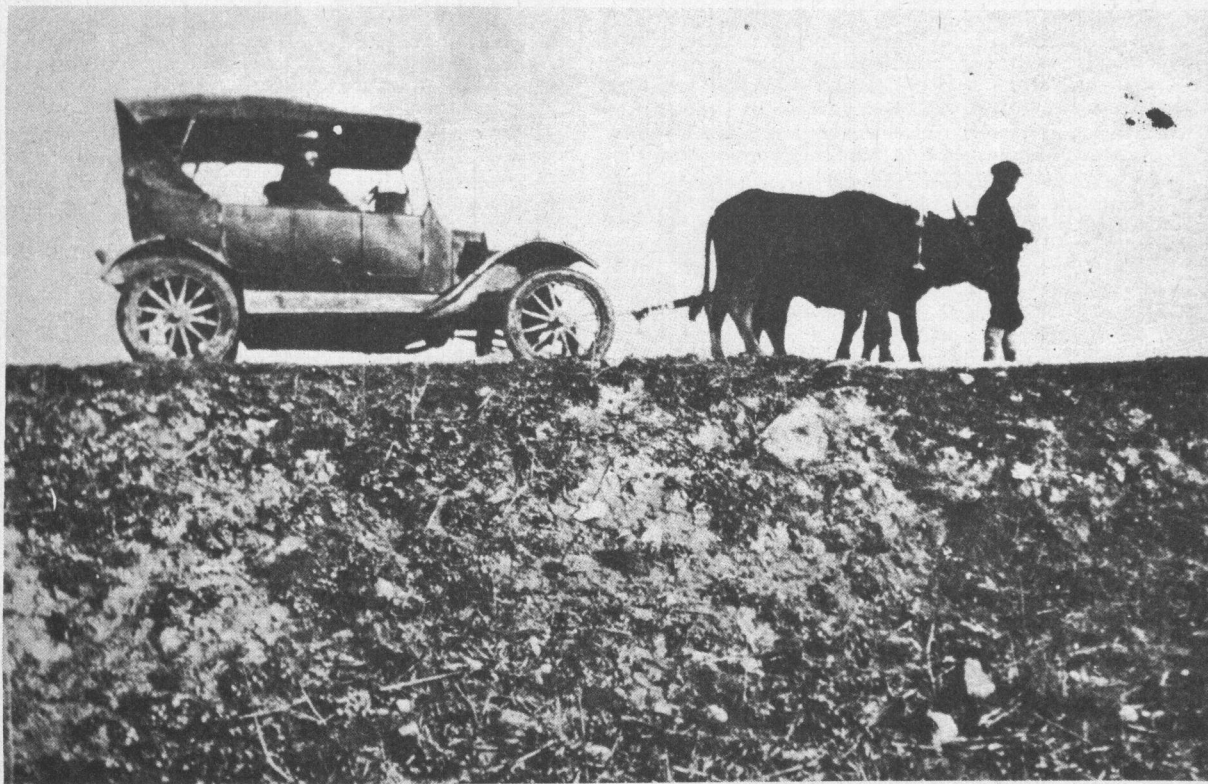
Είπωθηκε κάποτε ότι θά υπάρξουν δύο κατά νομό. Δηλαδή σ' έναν μέσο νόμο ένας «άγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός» γιά 150-200 σημερινά χωριά. Τί θά συντονίζει και πώς ένα τέτοιο τέρας; Καί μέ τί μέσα και στόχους; Άγνωστο στίς λεπτομέρειες του, δηλαδή στην ουσία του. Είναι και αυτό μέρος της γενικά δια-

δεδομένης άποψης ότι «θά τά βρούμε μετά». Άλλά ήδη οί Ένώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, πολύ μικρότερης έμβέλειας στίς περισσότερες περιπτώσεις εξελίσσονται ταχύτατα σέ μεγάλους ώς τεράστιους γραφειοκρατικούς και/οίκονομικούς οργανισμούς χωρίς ιδιαίτερη έπαφή μέ τη βάση τους πού συχνά τίς θεωρεί, κι όχι πάντα άδικο, μοχλούς της κρατικής εξουσίας και πολιτικής. Πώς θά ξεφύγει από τό τέλμα αυτό ο «άγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός»; Διά της πολιτικής και μόνο χροιάς της δάπτισής του και τών ένδεχόμενων ήγετών του; Καί, τέλος, πού θά βρεί τούς πόρους για τήν ικανοποίηση τών εκατοντάδων ύποσχέσεων πού θά τόν βαρύνουν μέ τήν πραγματοποίησή τους; Άπό τό Κράτος; Άπό τούς ίδιους τούς παραγωγούς; Τό ξέρουν αυτό οί τελευταίοι; Καί είναι προετοιμασμένοι νά δεχτούν τέτοιες αλλαγές από τά μέχρι σήμερα κρατούντα (πράγμα έν πάση περιπτώσει άπαραίτητο); Ή μήπως τελικά πάλι θά ανατεθεί στην ΕΟΚ και τίς ένισχύσεις της (σέ πράσινες όμως έπιταγές) ή λύση του προβλήματος; Όποιος θέλει άς δοκιμάσει νά βρεί άπαντήσεις στα έρωτήματα αυτά. Θά του λείπει πάντοτε ένα βασικό στοιχείο άξιοπιστίας και φερεγγυότητας στην άνάλυση: ή γενικότερη άποσιώπηση του γεγονότος ότι στο έξής κάθε αλλαγή στην πορεία του γεωργικού τομέα συν-

επάγεται βαθιές αλλαγές στίς κοινωνικές και πολιτικές δομές του, τήν αυτοοργάνωσή του, τήν αυτοχορηματοδότησή του σέ βαθμό μή συγκρίσιμο μέ τό παρελθόν, τή σύνδεσή του μέ τήν εύρωπαϊκή κοινή άγροτική πολιτική, τήν προσαρμογή του στίς εξελίξεις της τεχνολογίας και της διεθνούς άγοράς, μέ λίγα λόγια τή μετατροπή του σ' ένα παραγωγικό κλάδο όπως όλοι οί άλλοι, δηλαδή τήν αυτοαναίρεσή του στα ούσιαστικότερα από τά στοιχεία του πού τόν έχουν μέχρι τώρα όρίσει. Αυτό μπορεί νά είναι τμήμα τόσο μιās άστικής όσο και μιās σοσιαλιστικής προοπτικής άνάπτυξης της έλληνικής κοινωνίας. Δέν μπορεί πάντως νά συγκαλύπτεται έπ' άπειρον μέ τά ήθικοπλαστικά, έθνικοτοπικά (!), ήρωικά και πένθιμα και παραδοσιολατρικά ή παρελθονταλογικά συνθήματα, τόσο τά άπροκάλυπτα του ΚΚΕ όσο και τά πομφυλυγώδη κάποιων έγκεφάλων του ΠΑΣΟΚ.

•

Ή παράταξη της άριστερης ανανέωσης έχει λοιπόν μπροστά της πολλή δουλειά για νά ανανεώσει, στή πραγματικότητα νά συνθέσει από τήν άρχή μιάν άλλη αντίληψη για τήν έλληνική γεωργία και τήν έλληνική άγροτιά. Κουράγιο...

Άπό τό λεύκωμα Παλιές Φωτογραφίες, Ήπειρο - Μακεδονία Φωτογρ. Έλλης Παπαδημητρίου, Έκδόσεις «Έρμής», 1977.

Πολιτική επενδύσεων στην περιφέρεια

άντιφάσεις, ανεπάρκειες και στασιμότητες

του Μιχάλη Μοδινού

Η ψήφιση τριών – μέσα σε μία πενταετία – σημαντικών νομοσχεδίων που σχετίζονται με την αποκέντρωση του δευτερογενούς κυρίως τομέα, αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό τη συνειδητοποίηση των προβλημάτων που σχετίζονται τόσο με την ανεπαρκή ανάπτυξη του τομέα στην περιφέρεια, όσο και με το γεωμετρικά αυξανόμενο κοινωνικό κόστος στο κέντρο.

Η τομή εμφανίζεται το 1976 με τον Ν. 289 που καθιερώνει την Ε' περιοχή κινήτρων και κατατάσσει σε αυτήν τις ακριτικές και νησιώτικές περιοχές (Νομοί Δωδεκανήσου, Σάμου, Χίου, Λέσβου, Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου). Βασικές καινοτομίες του νόμου ή επέκταση των κατηγοριών των επιχειρήσεων που ωφελούνται, ή αύξηση των αφορολογητών κρατήσεων των κερδών, ή μείωση του φόρου κύκλου εργασιών και των διαφορών εισφορών, ή αύξηση των επιδοτήσεων επιτοκίων (που είχαν θεσμοθετηθεί με τον Ν. 1313/72) και η μείωση του φόρου μεταβίβασης ακινήτων. Με τον Ν. 849/78 ή Ε' περιοχή επεκτείνεται σε τμήματα των παραμεθωρίων νομών της Ήπειρου και Μακεδονίας (βάθος 20 χλμ. από τα σύνορα) ενώ για πρώτη φορά εισάγεται ο θεσμός των δανειακών ενισχύσεων του δημοσίου με ευνόικους όρους και σε ποσοστά που κλιμακώνονται από το 20 έως το 60% της επένδυσης. Βασική καινοτομία του νόμου είναι ακόμη η θέσπιση κινήτρων για την εξοικονόμηση ενέργειας, τον περιορισμό της ρύπανσης και την εφαρμοσμένη έρευνα.

Η περιορισμένη – με περιφερειακά κριτήρια – επιτυχία του πλέγματος αυτού των σχετικών νόμων απεικονίζεται ανάγλυφα στις διαρκώς διευρυνόμενες περιφερειακές ανισότητες και την κατάρρευση του παραγωγικού συστήματος μεγάλου μέρους της ελληνικής υπαίθρου. Έτσι η παράλληλη αναγκαιότητα άντλησης πόρων από το Εύρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και ένταξης, οδήγησαν στην ψήφιση του Ν. 1116/81 που καταργεί όλες τις προηγούμενες διατάξεις (των νόμων 1078/71, 1312/72, 1313/72, 289/76 και 849/78 που διαμόρφωναν παράλληλα το πλέγμα των κινήτρων), θεσμοθετώντας έτσι ένα σύνολο μέτρων με εσωτερική συνοχή και συνέπεια (και σε ικανοποιητική δημοτική). Η βασική καινοτομία του 1116 θα πρέπει ν' αναζητηθεί στην καθιέρωση και επέκταση του θεσμού της επιχορήγησης (grant), δηλαδή της κάλυψης από το Δημόσιο τμήματος της δαπάνης της παραγωγικής επένδυσης, που αντικαθιστά τις άτοκες διανειακές ενισχύσεις του Ν. 849. Οι τελευταίες είναι γεγονός ότι δημιουργούσαν ένα γραφειοκρατικό και δυσκίνητο σύστημα με ελάχιστη διαφάνεια που δύσκολα ειλκυε τον επενδυτή, ενώ ταυτόχρονα ή αδυναμία υπολογισμού του δημοσιονομικού κόστους ακύρωνε τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή του ΕΤΠΑ στην εθνική ενίσχυση. Ακόμη το σύστημα των επιχορηγήσεων φαίνεται πώς διευκολύνει τη δανειοδότηση από το τραπεζικό σύστημα και συμβάλλει στη βελτίωση της κεφαλαιακής σύνθεσης των επιχειρήσεων.

Η διεύρυνση της έννοιας όρισμένων παραγωγικών επενδύσεων είναι μία άλλη καινοτομία του νέου νόμου. Έτσι για παράδειγμα η έννοια των μεταλλείων έχει διευρυνθεί για να περιλάβει τα όρυχεία, τα ιδιωτικά λιγνιτωρυχεία και τα λατομεία ενώ στον τομέα της μεταποίησης έχουν περιληφθεί οι μονάδες παραγωγής ψύχους, ή δια-

λογή-συσκευασία όπρωροκηπευτικών και τὰ θερμοκήπια υψηλής τεχνολογίας και στα τουριστικά καταλύματα οι ξενώνες, ή μετατροπή-συντήρηση παραδοσιακών κτισμάτων κ.λπ.

Όσον αφορά την κλιμάκωση των κινήτρων μέσα στο χώρο, ή διαίρεση της χώρας σε τρεις αντί για πέντε (ουσιαστικά έξι) περιοχές όπωσδήποτε άπλοποιεί τις έπιλογές του επενδυτή και αυξάνει την ευελιξία της άρτιο-σκληρωτικής διοίκησης. Αν τό νομοθετικό πλαίσιο της δεκαετίας του '50 με την προστατευτική του πολιτική απέναντι στην έπαρχιακή ένγένει βιομηχανία κατέληξε απλώς και μόνο σε μία τάση περιμετρικής χωροθέτησης των μονάδων στα Οινόφυτα Βοιωτίας ή στους Άγ. Θεοδώρους Κορινθίας, ή τελευταία κλιμάκωση λογικά αναμένεται νά άπωθήσει τις επενδύσεις από τον παραδοσιακό άξονα ανάπτυξης του ελληνικού χώρου που όρίζεται από την σχήματος 5 καμπύλη Πάτρας - Άθήνας - Θεσσαλονίκης που άποτελεί τη ζώνη μειωμένων κινήτρων. Άλλωστε την τελευταία τετραετία και κυρίως μετά τον Ν. 289/76 άρχισε άσθενικά νά διαφαίνεται μία αναστροφή της γενικής ροπής έγκατάστασης περί τά αναπτυγμένα βιομηχανικά κέντρα και μία μετατόπιση κυρίως προς τις περιοχές Γ' και Δ' και Ε' (Θράκη), διαδικασία που όμως φαίνεται ν' αφήνει ανέγγιχτα τὰ νησιά του Άνατολικού Αιγαίου για ευνόητους λόγους.

Έλος, ενώ ή χορήγηση κινήτρων σε τουριστικές έπιχειρήσεις ακολουθεί σε γενικές γραμμές τη διαίρεση που είχε καθιερωθεί με τό Ν.Δ. 1313/72, στη μεταποίηση ή όριοθέτηση των περιοχών Α, Β, Γ, δέν ακολουθεί πάντα τὰ διοικητικά όρια των νομών (π.χ. οι έπαρχίες Έλασσόνας και Καλαβρύτων έχουν ένταχθεί στη Γ' περιοχή ενώ τό υπόλοιπο των νομών Λάρισας και Άχαίας, όπου άνήκουν, παραμένει στη Β').

Η έπιπλέον έπιχορήγηση μέ ένα 10% των επενδύσεων στις περιοχές όπου εφαρμόζονται Ειδικά Άναπτυξιακά Προγράμματα, όπως και στις όκτώ λειτουργούσες βιομηχανικές περιοχές της ΕΤΒΑ, αντικατοπτρίζει μία δειλή προσπάθεια ουσιαστικά διαφοροποιημένης μέσα στο χώρο Περιφερειακής Πολιτικής, ανεξάρτητα από την συχνά άνορθολογική έπιλογή των περιοχών, όπου τό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων «έντατικοποιήθηκε» τὰ τελευταία χρόνια μέσω των ειδικών ή άλλων προγραμμάτων.

Πάντως, άν τό φαινόμενο που εύστοχα έχει χαρακτηριστεί «περιφερειακή κρίση»¹ όφειλεται σε μεγάλο βαθμό στην ύπερουγκέντρωση των δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα στην Πρωτεύουσα και – κατά δεύτερο λόγο – στη Θεσσαλονίκη, οι βασικοί λόγοι που τό υπέθαλψαν θά πρέπει ν' αναζητηθούν κύρια στη μή διαμόρφωση μεταπολεμικά μιάς συνεπούς πολιτικής σχετικής με την αποκέντρωση, στο έντονα συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα, στην περιορισμένη αξιοποίηση των όρυκτων άποθεμάτων, στην έλλειψη άστικοβιομηχανικής ύποδομής στην περιφέρεια και στο ότι παράλληλα με την μέχρι πρόσφατα ανεπάρκεια των κινήτρων περιφερειακής ανάπτυξης, ή πολιτική αποκέντρωσης δέν συνδυάσθηκε με μέτρα «άποτροπής» των βιομηχανιών από τό νά εγκατασταθούν στο κέντρο. Έτσι εύλογα μπορεί νά διατηρήσει κανείς τις έπιφυλάξεις του για τό άν ή διάχυση της ανάπτυξης από τό κέντρο στην περι-

φέρεια θα αποκτήσει μία ουσιαστική υπόσταση με τον Ν. 1116/81. Ήδη το διαρκές άνοιγμα της ψαλίδας των περιφερειακών ανισοτήτων έχει απολήξει σε μία διαρκή συσσώρευση αιτιών και προϋποθέσεων ανάπτυξης στις ήδη αναπτυγμένες περιοχές, ώστε η παραγωγική κατάρρευση μεγάλου τμήματος της ελληνικής υπαίθρου να μην αφήνει πολλά περιθώρια «κοινωνικής, οικολογικής ή πολιτικής αναβάθμισης». Αν ο κρατικός παρεμβατισμός εντατικοποιήθηκε την τελευταία πενταετία με τα πιο πάνω νομοθετήματα, παραμένει γεγονός ότι η κρατική επιλογή της επιδότησης της αποκέντρωσης των ιδιωτικών επενδύσεων από το κοινωνικό σύνολο, στην ουσία οφείλεται στο τεράστιο κοινωνικό κόστος της περί το κέντρο συσσωρευτικής διαδικασίας και πολύ λιγότερο στην επιλογή μιας χωροταξικής πολιτικής με καθαρά περιφερειακό χαρακτήρα. Όμως το ελληνικό μοντέλο ανάπτυξης δεν έχει ακόμη εσωτερικεύσει το εξωτερικό του κόστος κι έτσι απομένει να δούμε αν το «αμήχανο» σ' αυτή την περίοδο κρίσης ιδιωτική των κινήτρων προς κάποιες επενδύσεις στην περιφέρεια, όπου ίσως θα πρέπει σ' αυτή τη φάση ν' αναμένονται και μεγαλύτερα κέρδη.

Η «περιφερειοποίηση» των Δημοσίων Έπενδύσεων

Ελάχιστες διαρθρωτικές αλλαγές έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια σ' ό,τι αφορά τη μεθοδολογία κατάρτισης του Προγράμματος Δημοσίων Έπενδύσεων και την υλοποίησή του στο χώρο. Έτσι, επιγραμματικά θα επαναλαμβάνουμε ότι «η γενική πολιτική στον τομέα των Δημοσίων Έπενδύσεων έχει διαγραφεί από πολλά χρόνια και ακολουθείται σχεδόν αμετάβλητη στις βασικές της επιδιώξεις». Μία πολιτική όπου αποσιάζει ή συγκεκριμένη στρατηγική στις προτεραιότητες κατανομής των πιστώσεων στο χώρο και όπου η συχνά διατυμπανιζόμενη περιφερειακή πολιτική υποτάσσεται σε μία αντίληψη καθαρά ποσοτικής των εθνικών αναπτυξιακών στόχων. Η βάση του προβλήματος θα πρέπει ίσως ν' αναζητηθεί τόσο στη δομή και την οργάνωση των φορέων, των αρμόδιων για την εκπόνηση και εφαρμογή των προγραμμάτων στο περιφερειακό επίπεδο, όσο και στη συχνά πλήρη υποκατάσταση των λειτουργιών των φορέων αυτών στο κεντρικό επίπεδο. Έτσι, το γεγονός ότι η μεταναστεύση (εσωτερική και εξωτερική) εξακολουθεί ν' απομυζά τον πληθυσμό του 90% της έκτασης της χώρας φανερώνει την αποτυχία του έτσι εκφρασμένου κρατικού παρεμβατισμού στην Ελλάδα, είτε επειδή το πρόγραμμα Δημοσίων Έπενδύσεων έχει καταφέρει να προσφέρει στον πληθυσμό της περιφέρειας ένα στοιχειώδες επίπεδο υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, διοίκησης, πρόνοιας κ.λπ., είτε γιατί οι επενδύσεις σε υποδομή (μεταφορές, δίκτυα, έγχειοθελωτικά κ.λπ.) σπάνια οδήγησαν σε μία παράλληλη κατανομή των ιδιωτικών επενδύσεων στην περιφέρεια.

Μία γρήγορη ματιά στους πίνακες εξέλιξης του Π.Δ.Ε. πείθει ότι αν ληφθούν υπόψη οι δείκτες αποπληθωρισμού των τιμών, το ύψος του προγράμματος έμεινε πρακτικά στάσιμο τα τελευταία χρόνια, ενώ το μερίδιο της πρωτεύουσας σε καμία περίπτωση δεν μειώθηκε ουσιαστικά υπέρ της περιφέρειας, μιά και οι διοικονομικές κλίμακες που πρόσρονται από τη διαρκή συσσώρευση πληθυσμού και κεφαλαίων στην πρωτεύουσα απαιτούν μία αξιόουσα συμμετοχή του κράτους για την αντιμετώπισή τους. Μία λεπτομερής ανάλυση των επενδύσεων της τελευταίας πενταετίας δείχνει ότι περισσότερο από 20% των δαπανών απορρόφησε η Αθήνα ενώ ένα αντίστοιχου μεγέθους ποσοστό αποτελείται από κατηγορίες δαπανών που δεν μπορούν να κατανεμηθούν στο χώρο (έρευνα, διάφορες μορφές επιδοτήσεως κ.λπ.).³ Έτσι μπορεί να λεχθεί απερίφραστα ότι η πολιτική των δημοσίων επενδύσεων ελάχιστα επέδρασε προς την κατεύθυνση της αμβλυνσης της περιφερειακής κρίσης και τούτο γιατί η δομή του προγράμματος αλλά και

η περιφερειακή του κατανομή δεν αντιστοιχούν στις εξειδικευμένες ανάγκες και αναπτυξιακές δυνατότητες της κάθε μίας από τις 9 προγραμματικές περιφέρειες, αλλά ούτε ανταποκρίνονται σε κάποιες - όποιες - γενικές αρχές προγραμματισμού μέσα στο χώρο. Αναλύοντας παρατέρα τη θέση αυτή θα καταλήξουμε στα εξής σημεία που δείχνουν την ανεπάρκεια του μηχανισμού:

- Ο συγκεντρωτισμός της διοίκησης εξακολουθεί να παίζει ένα αποφασιστικό ανασχετικό ρόλο στον εξορθολογισμό της κατανομής των επενδύσεων με περιφερειακά κριτήρια. Έτσι, τα περιφερειακά όργανα της Διοίκησης παίζουν πολύ περιορισμένο ρόλο στις πιο πάνω επιλογές, συνήθως υποτασσόμενα στις πολιτικές πιέσεις των τοπικών βουλευτών ή των νομαρχών, ενώ η συνεργασία τους με τοπικούς φορείς ή με την Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι πρακτικά ανύπαρκτη.

- Η ανέλαστικότητα του Π.Δ.Ε., που οφείλεται στον τεράστιο αριθμό ενταγμένων έργων, μοιραία οδηγεί σε μειωμένη απορρόφηση, χαμηλούς κατασκευαστικούς ρυθμούς, μη αποπεράτωση των έργων στα προγραμματισμένα αρχικά χρονικά όρια κ.λπ. Στην ουσία η πρακτική αυτή, που έχει τις ρίζες της στο γεγονός ότι η έλλειψη πόρων της τοπικής αυτοδιοίκησης την οδηγεί σε πιέσεις προς τους κυβερνητικούς παράγοντες, που με τη σειρά τους τις ικανοποιούν κατά βούληση εντάσσοντας «έργακια» στο περιφερειακό πρόγραμμα (ΣΑΝΤ), οδηγεί σε τρομακτική σπατάλη λόγω πληθωρισμού, κατασκευαστικών λαθών, έλλειψης ενδιαφέροντος των εργαλάθων, ανεπιτυχών δημοπρασιών κ.λπ.

Η ανυπαρξία συντονισμού μεταξύ των υπεύθυνων φορέων κατά τομέα έργων εξακολουθεί να υφίσταται. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα διοικητικά όρια των περιφερειακών διανομαρχιακών υπηρεσιών των διαφόρων υπουργείων συχνά δεν συμπίπτουν ενώ η συνεργασία τους είναι ανύπαρκτη. Οι έννεα Υπηρεσίες Περιφερειακής Αναπτύξεως (ΥΠΑ), που θα έπρεπε να παίξουν κάποιο συντονιστικό ρόλο, δεν διαθέτουν θεσμοθετημένες αρμοδιότητες ενώ η επέμβασή τους σε έργα εθνικής κλίμακας ευνωχίζεται τόσο από την διοικητική δομή και τις πολιτικές πιέσεις όσο και από την ανεπάρκεια, συχνά χαμηλού επιπέδου στελέχυσή τους. Άλλωστε και τα αναπτυξιακά προγράμματα ή οι τομεακές μελέτες που οι ΥΠΑ έχουν κατά καιρούς εκπονήσει ούδέποτε υλοποιήθηκαν είτε λόγω της χαμηλής τους ποιότητας είτε λόγω της δυσπιστίας κεντρικών και αποκεντρωμένων φορέων προς τον περιφερειακό προγραμματισμό. Η τομή που δειλά εμφανίσθηκε τό 1978 και αποδόθηκε ως «ρήξη Μητσοτάκη-Στράτου» ή υπουργείων Συντονισμού και Έσωτερικών οφειλόταν ένμερει στην προσπάθεια αύξησης των αρμοδιοτήτων των ΥΠΑ των οποίων ο προϊστάμενος αποκτούσε, σύμφωνα με την εγκύκλιο περί καταρτισμού του Π.Δ.Ε., τό δικαίωμα να συνυπογράφει με τό νομάρχη της περιφέρειάς του τό περιφερειακό πρόγραμμα. Επέμβαση που από πολλούς ερμηνεύθηκε ως υποκατάσταση ενός πολιτικού προσώπου - όπως ο νομάρχης - από κάποιον φορέα προγραμματισμού, άδιανόητα πράγματα για τις δομές εξουσίας στή χώρα αυτή. Φυσικά, η συνυπογραφή αυτή περιορίσθηκε στο λειτουργικό της μέρος, ή ΣΑΝΤ (νομαρχιακό πρόγραμμα) καταρτίζεται πάντα «αυθόρμητα», ενώ κάποιιο προγραμματιστής που μέσα στον ένθουσιασμό τους «παρεξήγησαν» τό ρόλο τους, μετατέθηκαν στο κέντρο για να απαλειφθούν οι έσφαλμένες περι διοικητικής αποκέντρωσης τάσεις!!!

- Τά ειδικά προγράμματα αναπτύξεως ήταν έντούτοις μία καινοτομία της περιόδου παρά τό περιορισμένο τους χαρακτήρα. Στην αρχική τους σύλληψη είχαν στόχο την ένίσχυση νομών ή τμημάτων νομών με ειδικά προβλήματα, μέσα μιάς επιπλέον ένίσχυσης σε ευαίσθητους τομείς όπου οι έλλειψεις ήταν εμφανέστερες. Τά ειδικά προγράμματα που είδαν κάποιο βαθμό υλοποίησης διακρίνονται σε αυτά της Γενικής Αναπτύξεως, στα Προγράμματα Αγροτικών Οικιστικών Κέντρων, και στα Προγράμματα Αναπτύξεως Δασικών Χωριών. Άνεξάρτητα δέ από τις συνήθως περιορισμένες πιστώσεις, την

άδυναμία γρήγορης απορρόφησης τους, τις συνεχείς παρεμβάσεις για τροποποίησή τους και τις μόνιμες πολιτικές επεμβάσεις, τα προγράμματα αυτά εγκαθίδρυσαν μία νέα αντίληψη για την κατανομή των δραστηριοτήτων στο χώρο, και δημιούργησαν μία πρωτογενή αντίληψη περί οικιστικών πλεγμάτων, μεταφορικών δικτύων και ιεράρχησης λειτουργιών. Όμως, σάν πρωτοποριακή προσπάθεια σφαιρικής ανάπτυξης μπορεί ν' αναφερθεί μόνο το ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξεως του Έβρου που η άρχική του δαπάνη προϋπολογίσθηκε σέ 81 εκατ. δολάρια από τα όποια σημαντικό μέρος (35,0 εκατ. δολ.) παρέχεται σάν δάνειο από τη Διεθνή Τράπεζα. Η σφαιρικότητα του προγράμματος που περιλαμβάνει βασικά έργα υποδομής, αναδασώσεως, έγγειοβελτιωτικά, βελτίωση του δικτύου υπηρεσιών, αλλά και καθαρά παραγωγικές επενδύσεις στο δευτερογενή τομέα, δημιουργεί αισιόδοξες αναπτυξιακές προοπτικές για τόν ακριτικό αυτό νομό ενώ η αποκέντρωση των διοικητικών λειτουργιών και η αύξημένη συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης στή διαδικασία λήψης των αποφάσεων έδειξε τόν δρόμο για τήν ύλοποίηση μιάς ουσιαστικής περιφερειακής πολιτικής. Όμως δέν πρόκειται παρά για ένα πείραμα περιορισμένης κλίμακας και είναι αμφίβολο αν αντίστοιχες προσπάθειες σέ άλλες περιοχές θά έξασφάλιζαν τήν ύπαρξη πόρων κάποιας ανάλογης τάξης μεγέθους.

Τό ότι οι Δημόσιες Έπενδύσεις κατανέμονται μέ «κριτήρια τής Πλατείας Συντάγματος», όπως έχει συχνά αναγραφεί στό φιλοκυβερνητικό ή μή τύπο, παραμένει βασικός γεγονός τόσο για τό Έθνικό Πρόγραμμα όσο και – σέ μικρότερο βαθμό – για τό περιφερειακό. Είναι εύκολο νά διακρίνει κανείς τήν ασυνέπεια στίς κατά κεφαλήν κατοίκου δαπάνες τόσο διαχρονικά όσο και διαπεριφερειακά, ασυνέπεια πού αν και μπορεί ίσως νά δικαιολογηθεί μέ διάφορα «ανάπτυξιακά» κριτήρια, ή ένταση των διακυμάνσεών τους δέν αφήνει πολλά περιθώρια αμφισβήτησης του ρόλου πού παίζουν οι έπιλογές των πολιτικών, έπιλογές πού συνήθως άγνοούν τά τεχνοκρατικά κριτήρια. Παραπέρα μπορεί εύκολα νά διαπιστώσει κανείς (δ' άπλης έπικαλύψεως) τή διάσταση μεταξύ τής κατά τόμο «έντασης των δημοσίων επενδύσεων και τής χωροταξικής διασποράς» των κινήτρων βιομηχανικής αποκέντρωσης. Τέλος ή διαρκής αύξομείωση τής ποσοστιαίας κατανομής των κατά νομό πιστώσεων διατηρήθηκε τά τελευταία χρόνια και – αν και σ' ένα βαθμό δικαιολογημένη – δέν μπορεί παρά νά χαρακτηρίσει ως έπιεικώς άσυνεπή τήν περιφερειακή μας πολιτική.

Η από φέτος απορρόφηση πόρων από τό Εύρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξεως (ΕΤΠΑ) πέρα από τήν ένισχυτική τής ως πρós τό μηχανισμό των Δημοσίων Έπενδύσεων λειτουργία,⁴ είναι πιθανό ότι θά παίξει ουσιαστικό ρόλο στήν περιφερειοποίηση του Π.Δ.Ε. και όρθολογικότερη λειτουργία του τμήματος του κρατικού μηχανισμού πού άσχολεϊται μέ τόν τομέα. Βέβαια, ή συνεισφορά τής ένίσχυσης αυτής δέν θά κριθεί τόσο από τή δέσμευση του μεριδίου πού αναλογεί στή χώρα όσο από τό ποσοστό απορρόφησης του. Μ' αυτή τήν έννοια δέν αποκλείεται οι κοινοτικοί πόροι νά λειτουργήσουν ευεργετικά για τήν αποδοτικότητα του διοικητικού μηχανισμού, τήν απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τήν επιτάχυνση δημοπράτησης και αποπεράτωσης των έργων. Μιά σειρά από αδυναμίες, όπως ή άνυπαρξία ή ή κακή ποιότητα μελετών, τά λογιστικά λάθη, ή έπιλογή έργων χωρίς περιφερειακά κριτήρια, μπορεί νά περιορισθούν ενώ ή μέχρι σήμερα έξαιτής έμπειρία του ΕΤΠΑ δείχνει ύψηλά ποσοστά απορρόφησης των επενδύσεων. Ο αποκλεισμός τής Αθήνας και τής Θεσσαλονίκης από τις ένισχυόμενες περιοχές είναι ήδη ένα μέτρο μέ περιφερειακή διάσταση ενώ ή υποχρέωση αποπεράτωσης των ένισχυόμενων έργων μέσα σέ μία τριετία (ένω υπάρχουν έντεταγμένα έργα στό Π.Δ.Ε. πού μέ τους σημερινούς ρυθμούς χρηματοδότησης χρειάζονται 200 χρόνια για ν' αποπερατωθούν) και ό αποκλεισμός έργων μέ προϋπολογισμό μι-

κρότερο των 3,0 εκατ. δρχ. θά καταλήξει σέ μια σχετική «έξυγιανση» των επενδύσεων. Άλλωστε ή συμμετοχή του ταμείου στον προϋπολογισμό των έργων δέν είναι καθόλου άσήμαντη μιά και καλύπτει μέχρι και τό 40% τής συνολικής δαπάνης, ενώ τά κριτήρια έπιλογής των επενδυτικών σχεδίων (δημόσιων, παράλληλων ή ιδιωτικών) πρέπει νά έναρμονίζονται άπόλυτα μέ τό ισχύον πενταετές Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξεως. Τέλος, δέν θά πρέπει νά άγοηθεί ή ένδοπεριφερειακή διάσταση των κανονισμών πού έχουν σχέση μέ τήν ένίσχυση των όρεινών και προβληματικών περιοχών και κύρια τής όδηγίας 75/268. Όμως τό πλέγμα αυτών των ένισχύσεων δέν δρά παρά συμπληρωματικά στήν έθνική περιφερειακή μας πολιτική. Μ' αυτή τήν έννοια όχι άπλώς δέν άποτελεί πανάκεια αλλά ίσως ούτε παρωνυχίδα μπροστά στα συσσωρευμένα προβλήματα μιάς έμφανούς πιά περιφερειακής αποσύνθεσης.

Μετά τις 18... τί;

Η περιήγηση αυτή στίς εκφάνσεις τής ελληνικής περιφερειακής πολιτικής των τελευταίων ετών δέν έχει έπιλογο, όπως άλλωστε δέν έχει και άπαντήσεις πληρότητας. Αν ή έθνική οικονομία έχει πάντως – σέ συνάρτηση και μέ τή διεθνή συγκυρία – φτάσει σ' ένα αποφασιστικό σημείο καμπής όπου ή τάση μηδενισμού τής αύξησης του ΑΕΕ δέν είναι τό μόνο άνησυχητικό σημείο, τότε μέρος τής άπάντησης άποτελεί ή έναρμόνιση των τομεακών στόχων τής αναπτυξιακής πολιτικής μέ τους καθαρά περιφερειακούς. Όμως ή ποιότητα των περιφερειακών προβλημάτων είναι ολόετα διαφορετικής ύφης, γεγονός πού θά έπρεπε νά οδηγήσει σέ μία μεθοδολογία αντιμετώπισης τους όπου ό έθνικός χώρος δέν άποτελείται από τό άλγεβρικό άθροισμα των περιφερειών του. Η ιδιομορφία τής κάθε περιφέρειας, οι ένδο- και διαπεριφερειακές ανισότητες, τό επίπεδο των αναπτυσσόμενων κοινωνικών κινήτρων, οι διαφορετικές μορφές συσσωρευσης και αξιοποίησης του κεφαλαίου άποτελούν μερικές μόνο από τις πολύπλοκες παραμέτρους πού συνθέτουν ένα όντως δυσεπίλυτο πρόβλημα. Η αποκέντρωση του κεφαλαίου δέν φαίνεται έτσι νά είναι ή ικανή συνθήκη πού θά εξισώσει τις συνθήκες συσσωρευσης και παραγωγής υπεραξίας στίς περιφέρειες. Μιά σειρά άλλων παραγόντων όπως ή δυσμενής παραμορφωμένη πυραμίδα ηλικιών, οι υποβαθμισμένοι πόροι, ή έξαφάνιση των τοπικών ιδιοτεροτήτων, ή μεταφορά τής παραγόμενης στήν περιφέρεια υπεραξίας πρós τό κέντρο, παραμένουν κρίσιμα προβλήματα. Περιφερειακή ανάπτυξη δέν μπορεί άπλά νά σημαίνει αποκέντρωση τής μόλυνσης ή των άλλων διοικονομιών του κέντρου, γεγονός πού ό πληθυσμός τής υπαίθρου έδειξε πρόσφατα νά συνειδητοποιεί. Μ' αυτή τήν έννοια τό κοινωνικό σύνολο θά πρέπει νά πληρώσει πολύ ακριβά τις όφειλές του στον Θεό του ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος μιά και ή ανάπτυξη στήν Ελλάδα φαίνεται πώς όντως στοίχισε πολύ.

Μόνο πού ή άναντιστοιχία πολιτικών έπιλογών – έπιλογών πρós άλλη κατεύθυνση, πού δέν είναι βέβαιο ότι θά υπάρξουν – και των έπιμέρους συμφερόντων – πού είναι βέβαιο ότι υπάρχουν – είναι άγνωστο αν και μέ ποιο κόστος θά έπιτρέψουν μιάν άλλη πορεία.

1. Δές σχετικά Κ. Χατζημιχάλη: «Θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης και οικονομία τής αγοράς», Τεχνικά Χρονικά, τ. 1, 1979.

2. Δές σχετικά τήν εισαγωγή στό Μιχ. Μοδινού, «Η έκβιομηχάνιση του Θεσσαλικού χώρου», Πολίτης, Τεύχος 40.

3. ΚΕΠΕ: Πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξεως 1981-85. Αθήνα 1980.

4. Για τό 1981 τό μερίδιό μας άνέρχεται στό 13% του κατανεμένου κατά χώρα-μέλος των Εύρωπαϊκών Κοινοτήτων μέρους του Προϋπολογισμού, μεταφρασμένο γι' αυτό τό χρόνο σέ 11,5 δισ. δρχ.

Οί μισθοί καί τά κέρδη

του "Αγγελου Έλεφάντη

Στήν Ελλάδα, ως γνωστόν, δέν υπάρχουν προβλήματα εκμετάλλευσης αλλά προνομίων. Έδω, σ' αυτόν τόν τόπο, ή εκμετάλλευση υπάρχει τόσο όσο χρειάζεται για νά δικαιολογούνται οί διάφορες αντιμονοπωλιακές στρατηγικές καί τό αντιπολυεθνικό μένος. "Όταν όμως πρόκειται για τό ντόπιο, μικρό ή μεγάλο, κεφάλαιο, τότε, ανάλογα, μιλάμε περί τής εθνικής «μας» οικονομίας ή περί τών «μή προνομιούχων» μικρομεσαίων. Γι' αυτό άλλωστε μετά τό Λάσκαρη πού κατήργησε τήν πάλη τών τάξεων – δέν είναι ίδιον βλέπεις τής ελληνικής φυλής – ό Α. Παπανδρέου, πίο μπασμένος λόγω πολιτικής προέλευσης στά μαρξιστικά, καταργεί τίς ίδιες τίς τάξεις καί όλες τίς πολιτικές καί κοινωνικές διαφορές στό πανελλήνιο κίνημά του. Προχωράμε έτσι όλοι για τήν «αλλαγή» μιλώντας όλοένα καί λιγότερο για τόν κόσμο πού πρέπει ν' αλλάξει.

Βέβαια, ή έδω καί δυό χρόνια τουλάχιστον ανοιχτή προεκλογική περίοδος, μέ τόν άκρατο συνθηματολογικό καί άπολιτικό της χαρακτήρα, κάθε άλλο παρά βοήθησε νά αναδειχτούν καί νά πολιτικοποιηθούν τά μείζονα κοινωνικά ζητήματα, νά γίνουν δηλαδή αυτά οί στέρεες άφετηρίες για τίς διαφοροποιήσεις τής πο-

λιτικής. Άλλά αν δούμε όμως τά πράγματα από μιάν άλλη σκοπιά, έντοπίζοντας τήν προσοχή μας εκεί πού παράγεται καί αναπαράγεται ή υλική βάση τής κοινωνίας μας, στόν κόσμο τής παραγωγικής εργασίας, τότε τά κατασκευάσματα τής Νεοδημοκρατικής ευημερίας όσο καί τής Πασοκικής δυστυχίας τών μή προνομιούχων εξαφανίζονται καί μιά άλλη πραγματικότητα, ζοφερή καί ώριμη για αλλαγές αυτή, αναδύεται σαρκάζοντας τά ιδεολογήματα καί τά συνθήματα του προεκλογικού συρμού.

Μισθοί καί τιμήριθμος

Κατ' άρχήν μερικά στοιχεία:

Βέβαια τά στοιχεία του πίνακα αυτού δέν είναι ικανά νά περιγράψουν τήν πραγματική κατάσταση τής εργατικής τάξης στή χώρα μας: άπλως επισημαίνουν τή φθορά τών εργατικών εισοδημάτων καί τήν επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου τών μισθωτών. Άπό έδω όμως μπορούμε νά δούμε πού άρχίζει ή διαμαγωγία τής Νεοδημοκρατικής προόδου καί πώς

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΩΝ(1)

	1974	1978	% αλλαγής	Α' τρίμηνο 1981	% αλλαγής
Δείκτης τιμών καταναλωτή	100	162,2	62,2%	290,6(2)	79,2%
Μέσος μισθός υπαλλ. μείζονος βιομηχανίας	9.526	20.097	110,9%	33.383	66,1%
Μέσες έδδ. άποδ. εργ. μείζονος βιομηχανίας	1.220	2.752	125,6%	4.840	75,9%
Μέσος μισθός υπαλλ. λιανικού εμπορίου	5.072	11.019	117,2%	17.540	59,2%
Κατώτατος μισθός	3.534	7.301,7	106,6%	12.276	68,1%
Κατώτατο ήμερομίσθιο Άνδρών	171,1	346,2	102,3%	565	63,2%
Γυναικών	148,8	344,7	131,6%	565	63,9%

(1) Άκαθάριστες άποδοχές, χωρίς οικογενειακά επιδόματα. Στοιχεία δειγματοληπτικής έρευνας ΕΣΣΥΕ.

(2) Υπολογισμός δικός μας – Δείκτης Μαρτίου 1981. Στοιχεία ΕΣΣΥΕ καί ΟΟΣΑ.

[Παρατίθεται από τόν Πέτρο Λινάρδο-Ρυλμόν στόν *Οικονομικό Ταχυδρόμο* – τεύχ. 39(1492) 24.9.81. «Ποιοί έφεραν μέχρι τώρα τό βάρος τής οικονομικής ανάπτυξης τής χώρας;»]

στομώνει τά προβλήματα ο μικρομεσαίος δρόμος στο σοσιαλισμό του ΠΑΣΟΚ.

Όπως δείχνει ο πίνακας που παραθέσαμε, από το 1974 ως το 1978 ο τιμαριθμός του καταναλωτή αυξήθηκε κατά 62,2% ενώ από το 1978 μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 1981 αυξήθηκε κατά 79,2%. Από την άλλη μεριά στο πρώτο διάστημα οι αυξήσεις μισθών και ήμερομισθίων έχουν μία υποφερτή σχέση με την τιμαριθμική άνοδο (αύξηση, ανάλογα με τις κατηγορίες μισθωτών, από 110,9% μέχρι 131,6%)· αντίθετα στο διάστημα των δύο τελευταίων ετών οι αυξήσεις των άμοιβών της εργασίας κυμαίνονται από 66,1% έως 75,9%. Είναι δηλαδή αισθητά κάτω από την αύξηση του τιμαριθμού. Έτσι οι άμοιβές των 12.000, των 17.000 ή και των 19.000 δραχ. το μήνα βρίσκονται μακριά από το κόστος ζωής, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες που ο μισθός αυτός δεν συνοδεύεται, πράγμα συνηθέστατο, από άλλα εισοδήματα, ή δεύτερη δουλειά. Κι όταν επιπλέον ο μισθωτός πληρώνει νοίκι, έχει να συντηρήσει, εκτός από τον εαυτό του, και άλλα άτομα τότε οι άμοιβές αυτές αγγίζουν τά όρια της εξαθλίωσης.

Αυτά ως προς την ευημερία και την πρόοδο που επιφύλαξε η Νέα Δημοκρατία στους κατ' εξοχήν παραγωγικά εργαζόμενους από μία και μόνο σκοπιά: την άμοιβή της εργασίας. Γιατί αν προσθέσει κανείς την υπερβολική φορολογία – ιδίως την έμμεση –, το χαμηλότατο ή ανύπαρκτο κοινωνικό μισθό, κι αν πάρουμε υπόψη ότι η μεγάλη μάζα των μισθωτών ζει στις υποδαμισμένες περιοχές των πόλεων, με ιδιαίτερα άθλια ποιότητα ζωής, τότε η πραγματικότητα γίνεται πολύ πιο ζοφερή παρόλο που θα 'μασταν οι τελευταίοι θιασώτες του άριστερου μζεραμπιλισμού.

Μισθωτοί: οι πιο χαμηλόμισθοι της ΕΟΚ

Πόσο ξευτελισμένη είναι η άμοιβή της εργατικής μισθωτής εργασίας στον τόπο μας φαίνεται πολύ καλύτερα, όχι μόνο όταν τη συγκρίνουμε με το κόστος ζωής αλλά κι αν την αντιπαραβάλλουμε προς την άμοιβή της εργασίας στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Όπως επισημαίνει ο Π. Λινάρδος – Ρυλμόν (Οικονομικός Ταχυδρόμος, στο ίδιο άρθρο),

«Ο Έλληνας εργάτης κερδίζει το 1978 το 31% απ' όσα κερδίζει ο Βέλγος συνάδελφός του, το 46,9% της άμοιβής του Γάλλου, το 31% της άμοιβής του Γερμανού, το 22% της άμοιβής του Δανού, το 55,6% της άμοιβής του Βρετανού, το 55,2% του Ιρλανδού, και το 31,7% του Ολλανδού».

Ο Έλληνας δηλαδή πληρώνεται το μισό ως το ένα τρίτο σε σχέση με τον Ευρωπαίο συνάδελφό του. Γι' αυτό άλλωστε η συμμετοχή των μισθών και ήμερομισθίων στην προστιθέμενη αξία των προϊόντων τα τελευταία χρόνια ακολουθεί την κατιούσα: 47% το 1958, 40% το 1960 και το 1977 μόνο 30%.

Όσο όσο οι χαμηλές άμοιβές της εργασίας δεν είναι εύθραυστα απόρροια και αντανάκλαση του χαμηλού επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, αίτια στην οποία συνήθως αποδίδονται. Η αλήθεια είναι ότι η γενικότερη κοινωνική, συνδικαλιστική και πολιτική κατάσταση της εργατικής τάξης στη χώρα μας επιτρέπει φαινόμενα υπερεκμετάλλευσης σε σημείο ώστε η συμμετοχή των μισθωτών του παραγωγικού τομέα στην κατανομή του προϊόντος της εργασίας τους να είναι μικρότερη απ' όσα στις χώρες της Δυτ. Ευρώπης.

Υπάρχει λοιπόν μία κατηγορία Έλλήνων, ανδρών και γυναικών, που πληρώνει τά σπασμένα και στην περίοδο της γενικής οικονομικής ευφορίας των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και στη σημερινή φάση της μηδενικής στάθμης και της οικονομικής κρίσης. Τό φαινόμενο έχει καθολικό χαρακτήρα. Πληττει κάθε μορφή εργασίας ακόμη και την αγροτική, δημιουργώντας έτσι μεγάλα περιθώρια κέρδους σε όσους είναι σε θέση, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να την οικειοποιηθούν. Όποιος λοιπόν αναζητεί τις ιδιομορφίες της «στρεβλής» ανάπτυξης στον τόπο μας, θα ανακαλύψει ίσως με κάποια εκπλήξη, ότι και εδώ επαναλαμβάνεται η ίδια ιστορία του «κλασικού» καπιταλισμού που βασίζεται στην εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας. Αν κάποια ιδιομορφία υπάρχει, βρίσκεται στο γεγονός ότι επωφελούμενοι είναι όχι μόνο το μεγάλο κεφάλαιο, τα μονοπώλια και οι Πολυεθνικές αλλά και η πληθώρα των μικρών αλλά καπιταλιστικών επιχειρήσεων, περί τις 120.000 το 1975, μόνο στη βιομηχανία-βιοτεχνία. Αυτές λοιπόν οι 120.000 επιχειρήσεις (αριθμοί στρογγυλεμένοι, επιχειρήσεις που απασχολούν ως 50 εργαζόμενους· απ' αυτές οι 112.000 απασχολούν 1-9 άτομα), εκμεταλλευόμενες την εργασία ακόμη και των γυναικών τους και των παιδιών τους και των φίλων τους και των συγγενικών τους – «που τους δίνουν ένα κομμάτι ψωμί», ή εργασία είναι χάρισμα, όχι δικαίωμα – αμείβουν, ως μη προνομιούχοι Έλληνες κι αυτοί, τους μισθωτούς τους με τους ίδιους μισθούς που ισχύουν για τις Πολυεθνικές, τα μονοπώλια και το μεγάλο κεφάλαιο. Τουλάχιστο θεωρητικά, γιατί στην πράξη όλοι ξέρουν ότι πληρώνουν πολύ λιγότερο.

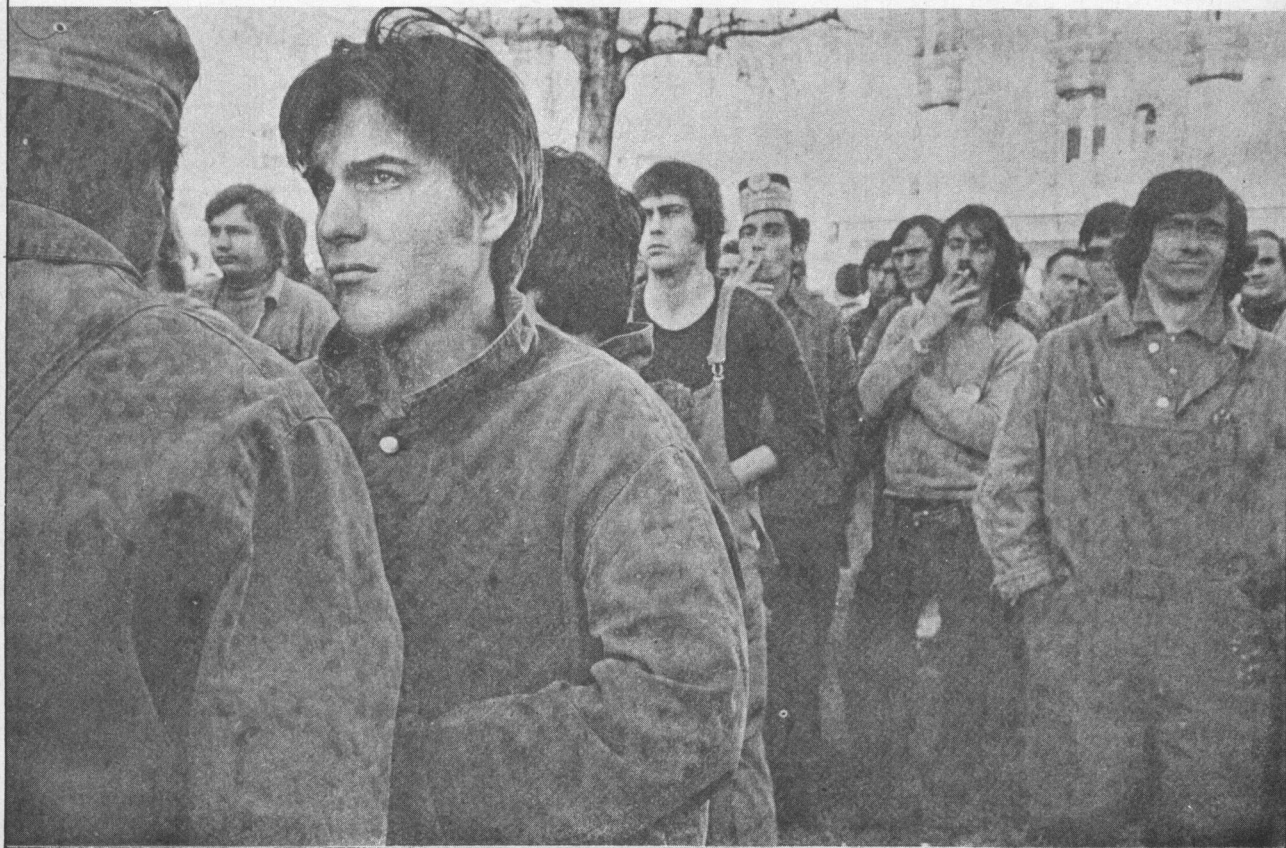
Δέν κερδίζουν μόνο οι Πολυεθνικές

Στό περιθώριο των προηγούμενων επισημάνσεων μπορούμε να καταγράψουμε μερικές μικρές λεπτομέρειες με τεράστιες συνέπειες, κοινωνικές, θεσμικές, και πολιτικές. Και πρώτα απ' όλα, όπως κιόλας τονίστηκε, τίς μεγάλες δυνατότητες που δημιουργεί ή υπερεκμετάλλευση για την κερδοφόρα ανάπτυξη των τρομερών μας μικρομεσαίων, την άνθιση του υπερεμπορισμού, τον παρασιτισμό, το τεράστιο δίκτυο των μεσαζόντων, την εδραίωση εντέλει του συντεχνιακού πνεύματος και οργάνωσης που έγινε οικονομικός θεός και πραγματική «έθνική» ιδιομορφία. Χαρακτηριστικά πάγια βέβαια της ελληνικής κοινωνίας αλλά και ιδιαίτερα τονισμένα αυτά τα τελευταία χρόνια καθώς οι προσπάθειες της Νέας Δημοκρατίας να εκσυγχρονίσει τον ελληνικό καπιταλισμό – και για να συνεννοούμαστε: ή προσπάθειά της να αναπτύξει και να οργανώσει έτσι τους μηχανισμούς της συσσώρευσης του κεφαλαίου ώστε η χαμηλή τιμή της εργατικής δύναμης να ευνοεί κυρίως το μεγάλο κεφάλαιο – προσέκρουσαν στη σθεναρή και στεντόρεια διαμαρτυρία των μικρομεσαίων, αυτών των μη προνομιούχων του ΠΑΣΟΚ.

Αν οι προηγούμενες επισημάνσεις δείχνουν πού αρχίζει ή Νεοδημοκρατική δημαγωγία δείχνουν επίσης πώς ή Πασοκική μεγαλανχία, μιλώντας για τα πάντα όχι όμως για την εκμετάλλευση, διέλυσε το σοβαρότερο και κρίσιμότερο κοινωνικό ζήτημα, και κατ'έκταση όλα τα άλλα. Έτσι δέν εντοπίζεται ότι ή οικειοποίηση αξιών από τους μικρομεσαίους μεταφράζεται σε απαρχαιωμένες και αντιπαραγωγικές μορφές αποθησαύρισης (προίκες, οικόπεδα, διαμερί-

σματα, αυτοκίνητα, επιπλα κ.λπ.), σε υπερκατανάλωση, όχι όμως, έστω, σε ανανέωση του τεχνολογικού εξοπλισμού, σε νέες επενδύσεις, σε ανανέωση της οργάνωσης, σε επιμόρφωση και ειδικευση, φαινόμενα που συνεπάγονται χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας. Αυτά τα φαινόμενα είναι μιά άλλη ιστορία της οποίας αν εδώ απλώς ονομάσουμε τα κεφάλαια, ωστόσο ο ταξικός της χαρακτήρας δέν παύει να είναι διάφανος. Όπως διάφανη άλλωστε, και ίδιας κοινωνικής στόχευσης, είναι ή τροχοπέδη που βάζει ή μικροεπιχείρηση στο συνδικαλισμό, στη διαμόρφωση συλλογικοτήτων, νέων υποκειμένων πολιτικής, και μορφών κοινωνικής αλληλεγγύης. Αντίθετα, σ' αυτό το κοινωνικό έδαφος θά χρησιμοποιηθεί ή εργασία των νέων – συχνά κάτω του νόμιμου όριου –, μαθητών, νέων κοριτσιών χωρίς διασφάλιση των όρων υγιεινής, με συστηματική παραβίαση της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, με έντονα υποτιμημένη την άμοιδή της γυναικείας εργασίας, και τά πασίγνωστα φαινόμενα της φοροδιαφυγής και φοροαπαλλαγής.

Ζήτω, λοιπόν, τό μεγάλο κεφάλαιο και ή μεγάλη επιχείρηση; Κάθε άλλο. Αλλά να παίρνουμε τό δρόμο της «μεγάλης αλλαγής» στο όνομα των μικρομεσαίων εκμεταλλευτών και επιπλέον να την δεχτούμε ως γνήσιο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό πάει πολύ. Γι' αυτό επιμένουμε. Ναι, υπάρχουν άριστεροι, δεξιοί και κεντρώοι, ακριβώς επειδή υπάρχουν άριστεροι, δεξιοί και μεγάλοι εκμεταλλευτές, ακριβώς επειδή υπάρχουν οι εκμεταλλεόμενοι (ούτε μικροί, ούτε μεγάλοι, απλώς υποκείμενοι την εκμετάλλευση).

Ρυθμίσεις και απορρυθμίσεις του χώρου

— έργα και ημέρες της νεοδημοκρατικής χωρο-αταξίας —

γράφουν: Βάσω Κιζήλου
Παύλος Λουκάκης

Στή μεταδικτατορική περίοδο και πίο πολύ ακόμη μετά τό 1978, ή Νέα Δημοκρατία έδειξε πραγματικά μεγάλη δραστηριότητα γιά τά θέματα ρύθμισης του χώρου. Διακήρυξε τίς προθέσεις της νά «προγραμματίσει», γιάτί «όλα μέχρι σήμερα» (δηλαδή μέχρι τότε), «έγιναν μέ τρόπο άπρογραμματίστο», κατέθεσε μιά σειρά από νομοσχέδια γιά ψήφιση, ή Βουλή τών Έλλήνων πέρασε άτελείωτες και πολλές φορές άξέχαστες ώρες, συζητώντας τόν 947, τόν 960, τόν 880 και πάει λέγοντας. Οικιστικές περιοχές, δάση, γκαράζ, αυθαίρετα, άρθρα, παράγραφοι, τροπολογίες, (πρώτη, δεύτερη, τρίτη), περίεργες συσπειρώσεις συντηρητικών και προοδευτικών βουλευτών κατά ύποστηριχτές τών νόμων και αντιτιθέμενους, αναθρασμός γενικός, πού κράτησε μέ κορυφωμένη τήν ένταση μέχρι τήν ήμέρα πού διαλύθηκε ή Βουλή.

Ο τύπος, σέ κατάσταση διαρκούς εγρήγορσης, άφιέρωσε πολυάριθμα όλοσέλιδα γιά κάθε καινούρια ενέργεια, γιά τίς «πρωτοβουλίες πού πάρθηκαν», και πού άλλοτε προωθούσαν τή λύση κάποιων προβλημάτων και άλλοτε δημιουργούσαν πρόσθετες επιπλοκές, γιά τίς «άντίπαλες πόλεις» και τά 9 διαμερίσματα τής Αθήνας, γιά τά έργα θιρίνας στήν πρωτεύουσα και τά στρέμματα πού αύξήθηκαν, μειώθηκαν, μπήκαν ή βγήκαν άπ' τό σχέδιο πόλεως.

Είδαμε λοιπόν ένα καταπληκτικό χωροταξικό-πολεοδομικό άλυσίθερίσι, πού άλλοτε έδινε κάποιες άμυδρές έλπίδες γιά θήματα έκσυγχρονισμού κι άλλοτε μάς γύριζε πίσω «στά παλιά καλά χρόνια» τών τεχνοκρατικών κατευθύνσεων μιάς άρτηριοσκληρυμένης διοίκησης, πού μέ θρησκευτικό φανατισμό άρχειοθετούσε προγράμματα, μελέτες, προτάσεις.

Η ιστορία είναι παλιά. Έδώ και μιά είκοσιπενταετία τουλάχιστον, τά χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα έχουν γίνει άντικείμενο προβληματισμού, ή ανάγκη άνακατανομής του πληθυσμού και τών δραστηριοτήτων άποκτά κάθε τόσο έπείγοντα χαρακτήρα, τό οικιστικό δίκτυο αναλύεται, διαρθρώνεται, αναδιαρθρώνεται, εξαρθρώνεται και πάλι άπ' τήν άρχή.

Στήν Ελλάδα, ή προσπάθεια προγραμματισμού και ρύθμισης του χώρου, τουλάχιστον γιά τήν περίοδο μέχρι τό 1967, έμεινε σέ θεωρητικό επίπεδο, μέ σημαντική προσφορά στό γενικό προβληματισμό και στή μεθοδολογία έκπόνησης χωροταξικών και ρυθμιστικών μελετών. Στό επίπεδο τής εφαρμογής, δέν υπήρξε κανένα σημαντικό βήμα. Ψηφίστηκαν βέβαια κίνητρα, (πού έδωσαν τεράστια ώθηση στήν Αθήνα και τή Θεσσαλονίκη), έγιναν δρόμοι και «ανάπτύχθηκαν» τουριστικά διάφορες περιοχές τής χώρας, (μέ σοβαρές επιπτώσεις στό φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον), αλλά δέν έγινε δυνατή ή έξειδίκευση τών πραγματικών προθέσεων γιά προγραμματισμό. Τά ρυθμιστικά σχέδια τής πρώτης περιόδου έμπλούτισαν τά άρχεια τών ύπουργείων, ή, στήν καλύτερη περίπτωση, χρησιμοποιήθηκαν ως συμβουλευτικό πλαίσιο άναφοράς τής κυβέρνησης, χωρίς όμως θεσμοθέτηση νόμων ή φορέων ή έκτελεστικών άποφάσεων.

Η περίοδος τής δικτατορίας, μέ τό θεσμικό πλαίσιο πού χρησιμοποιήθηκε και τά έργα πού κατασκευάστηκαν, υπήρξε πραγματικά καταστρεπτική γιά τό σύνολο του Έλληνικού χώρου. Τά «νέα μέτρα γιά τήν ένίσχυση τής περιφερειακής ανάπτυξης», τά «μέτρα ένίσχυσης τής τουριστικής ανάπτυξης», οι νόμοι 410/68 γιά τή νομιμοποίηση τών αυθαιρέτων, τό Ν.Δ. 797/71 «περί αναγκαστικών άπαλλοτριώσεων», ή αύξηση του ύψους και τών συντελεστών δόμησης μέ τήν «ελεύθερη δόμηση» στίς πόλεις και ή κατάτμηση τής γεωργικής γής γιά νά εγκατασταθούν τά «λυόμενα», αλλοίωσαν άνεπανόρθωτα τόσο τά άστικά κέντρα όσο και τίς άγροτικές περιοχές. Ο χώρος στή διάρκεια αύτής τής περιόδου έγινε άντικείμενο κερδοσκοπίας περισσότερο άπό ποτέ.

Η πρώτη μεταπολιτευτική περίοδος

Στή διάρκεια τής πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου και μετά άπό τό 1972-73 πού έγιναν πολλές αναθέσεις χωροταξικών και πολεοδομικών μελετών, τό Πρόγραμμα τών Δημοσίων Έπενδύσεων περιορίζεται σημαντικά και άναστέλλονται οι αναθέσεις νέων μελετών. Παράλληλα, φαίνεται νά ύπάρχει άπό τήν πλευρά τής κυβέρνησης μιά σοβαρή διάθεση γιά τήν προώθηση Νόμων-πλαίσιο πού δείχνουν ότι στοχεύουν στήν ολοκληρωμένη θεσμοθέτηση τής ρύθμισης του χώρου. Έπανατοποθετείται ή σημασία και ό τρόπος έκπόνησης τών μελετών κάθε κλίμακας και έντείνεται ό προβληματισμός μέ τίς συζητήσεις του χωροταξικού Σχεδίου και Προγράμματος τής Πρωτεύουσας.

Μέ τό Σύνταγμα του 1975, μπαίνουν γιά πρώτη φορά όρισμένοι περιορισμοί στήν ιδιοκτησία και προβλέπεται, ως ύποχρέωση του κράτους, ή προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ύπογραμμίζεται ακόμη ότι ή χωροταξική αναδιάρθρωση τής χώρας, ή έκταση τών πόλεων και τών οικιστικών ένγένει περιοχών, άποτελεί ρυθμιστική άρμοδιότητα του κράτους. Προβλέπει επίσης τήν αναγκαία συμμετοχή τών ιδιοκτητών σέ άναπτυξιακά προγράμματα και πολεοδομικές άναπλάσεις.

Οι βασικοί νόμοι πού ψηφίστηκαν ως τό 1977, στή διάρκεια δηλαδή τής πρώτης μεταπολιτευτικής κυβέρνησης, είναι ό Ν. 360/76 «περί χωροταξίας και περιβάλλοντος» και ό νόμος 446/76 γιά τήν ίδρυση τής Δημόσιας Έπιχειρήσεως Πολεοδομήςσεως Οίκισμου και Στεγάσεως, (ΔΕΠΟΣ).

Μέ τό νόμο περί χωροταξίας και περιβάλλοντος, τό ύπουργείο Συντονισμού άποκτά έ βασικές άρμοδιότητες συντονισμού τών επιμέρους δραστηριοτήτων και καθοριστικό ρόλο γιά τήν έπεξεργασία και προώθηση χωροταξικών σχεδίων, ειδικών μέτρων, νόμων κ.λπ. Δημιουργείται γιά τίς άνάγκες αυτές τό Έθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος και ή Γραμματεία του Συμβουλίου. Συγκεντρώνει έτσι ή κυβέρνηση όλες τίς αποφασιστικές έξουσίες και έχει τή δυνατότητα νά έλέγχει πλήρως τήν όποιαδήποτε ενέργεια σχετικά μέ τά θέματα

χωροταξικού σχεδιασμού και προγραμματισμού σ' όλο-κληρη τή χώρα (μέ αποτέλεσμα να αποδυναμωθεί ακόμη περισσότερο η τοπική αυτοδιοίκηση).

Μέ αυτές τις αυξημένες αρμοδιότητες, η κυβέρνηση καλείται να επέμβει ρυθμιστικά στις αντιφάσεις, που η οξύτητα των προβλημάτων του χώρου έχει δημιουργήσει. Οι επιλογές της, όμως, φανερώσουν πολύ καθαρά ότι για μία ακόμη φορά οι αποφάσεις υιοθετούνται με βάση τα συμφέροντα που κυριαρχούν κάθε φορά, (Πύλος, Μέγαρα, Ίτσα, ΑΓΕΤ Βόλου, καθώς και η κλασική «έπείγουσα» λύση του κοινωνικού προβλήματος των αυθαιρέτων με τον αντισυνταγματικό Ν. 720/77).

Οι τυχόν αντιδράσεις προς την πολιτική της κυβέρνησης εκδηλώθηκαν με κινητοποιήσεις οργανωμένων φορέων και κατοίκων των διαφόρων περιοχών. Οι συμα-χίες ήταν περιστασιακές, υπήρξαν περιπτώσεις που οι κάτοικοι συγκρούστηκαν με έπιστημονικούς φορείς που άσκησαν τεκμηριωμένη κριτική προς την κυβερνητική πολιτική, και βέβαια η υποτονικότητα των κινητοποιήσεων δεν αποτέλεσε απειλή για τους αρμοδίους στη λήψη των αποφάσεων.

Έτσι, ο νόμος περί χωροταξίας και περιβάλλοντος αποτέλεσε τελικά ένα ακόμη διακοσμητικό κατασκευά-σμα, άδρανήσε και δεν έγινε τό παραμικρό βήμα για την εδραίωσή του με ειδικά μέτρα και στη συνέχεια με συ-κεκριμένες εφαρμογές. Άλλά στην πραγματικότητα, τό γενικό πνεύμα του ν. 360/76, δεν διαφέρει από τον προη-γούμενο τρόπο αντιμετώπισης του χωροταξικού σχε-διασμού. Η κριτική που επιχειρεί να κάνει στον τρόπο εκπόνησης των προηγούμενων μελετών περιορίζεται στις κλειστές διαδικασίες, στην τεχνοκρατική μεθοδολο-γία, στη μεγάλη λεπτομέρεια που οδηγούσε σε μη εφαρ-μόσιμες για τις συνθήκες της Ελλάδας προτάσεις. Κατά τά άλλα, ίδια γεύση.

Ο ιδρυτικός νόμος-πλαίσιο της ΔΕΠΟΣ, ήταν στην ού-σία αντικατάσταση του νόμου «περί ένεργου πολεοδο-μίας», ό οποίος παρ' όλα αυτά δεν καταργείται. Ός στόχος της ΔΕΠΟΣ προβλήθηκε ή προώθηση ούσιαστι-κών λύσεων στον τομέα της λαϊκής κατοικίας. Στην εισ-ηγητική έκθεση τονίζεται ότι μόνο ή έναλλακτική εξ-ασφάλιση φτηνής στέγης στους εργαζόμενους των πό-λεων αποτρέπει ούσιαστικά τό φαινόμενο της αυθαίρε-της δόμησης, ενώ κάθε άλλο μέτρο αποτελεί άπλως άνι-σχυρο φραγμό σ' αυτήν. Στην πραγματικότητα, σκοπός της ΔΕΠΟΣ ήταν ή μέσω της παροχής στέγης προσέλ-κυση εργατικού δυναμικού κατά τις επιλογές των ανα-πτυξιακών επιδιώξεων, δηλαδή κίνηση πληθυσμού ανά-λογα με τις ανάγκες της παραγωγής. Οι αρμοδιότητες της ΔΕΠΟΣ περιορίστηκαν τόσο πολύ που τελικά τά αποτελέσματα δεν είχαν καμιά αντιστοιχία με τις φιλόδο-ξες προθέσεις. Θά έπρεπε επίσης στη σύντομη αυτή έπι-σκοπήση να αναφερθεί ό νόμος 899/78 «περί παροχής κι-νήτρων διά την ένισχυση της περιφερειακής και οικονο-μικής ανάπτυξεως της χώρας» που έχει βασικό στόχο, (όπως τουλάχιστον προκύπτει από την εισηγητική έκ-θεση), την όρθολογική κατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων στον ελληνικό χώρο, για την προώ-

θηση της περιφερειακής ανάπτυξης. Σοβαρό μειονέ-κτημα του νόμου είναι ή έλλειψη οποιασδήποτε σύνδε-σής του με γενικότερο προγραμματισμό ή έστω ένωμα-τάς του σε κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα. Οι περιοχές κινήτρων που καθορίζονται βασίζονται στην άπλη γεωγραφική διαίρεση του χώρου, δεν παίρνεται υπόψη ή δομή των περιφερειών, δεν αντιμετωπίζονται οι κοινωνικοοικονομικές διαφοροποιήσεις μέσα στις ίδιες τις περιοχές. Και βέβαια, οι διευκολύνσεις που δίνονται εύνοούν για μία ακόμα φορά την έγκατάσταση σημαντι-κών βιομηχανικών μονάδων στην Άττική και Βοιωτία.

Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλ-λοντος

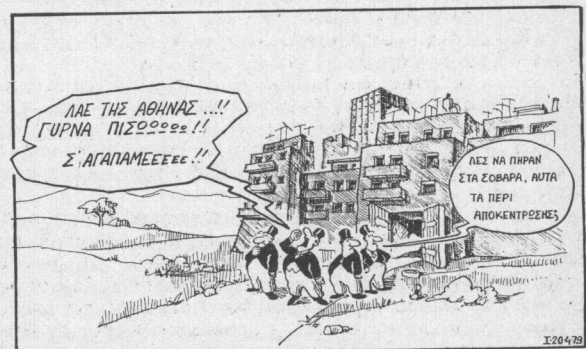
Στις 24 Μαρτίου του 1979, ανακοινώθηκαν οι αποφάσεις του Έθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας για την καινού-ρια χωροταξική πολιτική της κυβέρνησης. Διαπιστώ-θηκε τότε, (για μία ακόμα φορά), ότι έπρεπε να εφαρμο-στεί μία νέα χωροταξική πολιτική με τους εξής φιλόδο-ξους στόχους για την ανάκαμψη των ρυθμών αύξησης της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και την ένισχυση των αποδυναμωμένων περιοχών της χώρας. Προβλέπονταν έτσι ή αποκέντρωση διοικητικών υπηρεσιών, ή βιομηχα-νική αποκέντρωση, ή αναδιάρθρωση του προγράμμα-τος Δημοσίων Έπενδύσεων προς όφελος της περιφέ-ρειας, ή ένισχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Επίσης προβλέπονταν ή δημιουργία έξι Κέντρων Έντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξεως (ΚΕΠΑ), Άστικών Οικιστι-κών Κέντρων (ΑΣΤΟΚ) και ή δημιουργία πολυάριθμων Άγροτικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΓΡΟΚ).

Μέ τό άρθρο 4 της απόφασης ιδρύθηκε τό υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος. Για όρισμέ-νους μήνες μετά τις κυβερνητικές έξαγγελίες, οι «άντίπα-λες πόλεις», οι «9 Άθηνες», οι εύνοημένοι «πόλοι ανά-πτυξης» που θά διεκδικήσουν αύξημένο μερίδιο από την έθνική οικονομία, γίνονται θέμα καθημερινής συζήτησης, πυκνής άρθρογραφίας.

Ό τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής, έπικροτών-τας την πολιτική αυτή, έσπευσε να δηλώσει τά εξής:

«Η Ελλάδα πήρε ή σημερινή της μορφή κατά τρόπο άπρογραμματιστό. Γι' αυτό και αντιμετώπι-ζει όξυτάτα χωροταξικά και δημογραφικά προ-βλήματα που έπηρεάζουν όχι μόνο την οικονομική μας ανάπτυξη αλλά και την ποιότητα της ζωής μας. Είναι ως εκ τούτου ανάγκη, ή περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική, να προσδιορίζεται από ένα όρθολο-γικά συντεταγμένο πρόγραμμα. Και σε αυτό άκρι-βώς αποβλέπει ή προσπάθεια που αναλαμβάνεται σήμερα».

Άναρωτιέται βέβαια κανείς τί επιδιώκουν αυτές οι χι-λιοεπωμένες διαπιστώσεις και πώς ό Κ. Καραμανλής λησμονεί ξαφνικά ότι είναι ή ίδια πολιτική έξουσία που «προγραμματίζει» εδώ και τριάντα χρόνια, εκείνη άκρι-

βώς που έχει την ευθύνη για τον κρίσιμο χαρακτήρα των σημερινών προβλημάτων. Ούτε επομένως οι διαπιστώσεις ήταν καινούριες, ούτε βέβαια και οι προτάσεις που προβλήθηκαν σαν πανάκεια για την αναδιάρθρωση της περιφερειακής δομής της χώρας.

Πράγματι, η ολιγοπολική διάταξη των αστικών κέντρων που είχε προταθεί από το ΚΕΠΕ στο Σχέδιο Προτύπου Μακροχρόνιου Ανάπτυξης επαναλήφθηκε με κάποιες διαφορές και με μεγάλη δόση σοβαροφάνειας. Η έλλειψη εθνικού χωροταξικού σχεδίου προβλημάτισε σοβαρά για τον τρόπο επιλογής των ΚΕΠΑ. Όπως προβληματίσαν οι εξαιρετικά φιλόδοξοι πληθυσμιακοί στόχοι (που δύσκολα στά αλήθεια προκύπτουν από οποιαδήποτε συλλογιστική) και η προτεινόμενη οικονομική ανάπτυξη των ΚΕΠΑ που δεν στηρίχτηκε σε μία συγκεκριμένη πολιτική επενδύσεων, ώστε να είναι γνωστό το οικονομικό πλαίσιο για την υλοποίηση του σχεδίου. Μετά την εκπόνηση των μελετών για τα ΚΕΠΑ από ιδιωτικά μελετητικά γραφεία, οι στόχοι αυτοί αναθεωρήθηκαν. Προέκυψαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα που στην ουσία ανέτρεψαν βασικές επιλογές της απόφασης του ΕΣΧΠ. Έδειξαν ακόμα ότι η «αντιπαλότητα» των ΚΕΠΑ προς την Αθήνα που πήγαζε από εκείνη την απόφαση, δεν ήταν δυνατόν να οδηγήσει σε καινούριες ποιοτικά διαπεριφερειακές σχέσεις. Η διοίκηση αναγκάστηκε τελικά να δεχθεί τα συμπεράσματα αυτών των μελετών. Τό ίδιο και το ΕΣΧΠ. Τώρα βέβαια, αν «καθυστέρησαν» και δεν υπογράφηκαν ή «αλλοιώθηκαν» οι μελέτες, αυτό είναι μία άλλη ιστορία. Τέλος, σημειώνουμε ότι η πρόταση 79 για την «Πρωτεύουσα 2000», που ακολούθησε την προηγούμενη απόφαση του ΕΣΧΠ, είχε μέσα παραδοχές που, αντίθετα με τους επιδιωκόμενους στόχους, ενίσχυαν τον υπερσυγκεντρωτισμό της Αθήνας, όπως το αεροδρόμιο στα Σπάτα, την υπερανάπτυξη του Πειραιά, την ένταξη της Αθήνας στις περιοχές περί βιομηχανικών κινήτρων κ.λπ.

Η δέση μέτρων

Την ίδια εποχή, ενεργοποιείται έντονα και συστηματικά ο κυβερνητικός μηχανισμός μέσα σε μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού των τρόπων ρυθμιστικής παρέμβασης. Τα μέτρα αυτά αποτελούν συμπλήρωμα της δέσμης των βασικών νόμων, και εκδίδονται κατ' επιταγή του άρθρου 24 του Συντάγματος 75. Και πρέπει να θεωρηθούν μέρος μιας ευρύτερης δραστηριότητας, στο νέο πλαίσιο που προκύπτει με την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, και στην ανάγκη να υπάρξει νέο θεσμικό πλαίσιο για την περιφερειακή και οικιστική ανάπτυξη.

Ας δούμε λίγο συνοπτικά το περιεχόμενο και τις επιπτώσεις των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων:

Με το νόμο 947/79, παύει να ισχύει ο νόμος «περί σχεδίων πόλεων» του 1923 και για να ενταχθεί πια μία περιοχή στο σχέδιο, πρέπει να προηγηθεί ειδική μελέτη, η οποία θα καταλήξει στην κήρυξη της ως οικιστικής. Με το νόμο γίνεται σαφής διάκριση στις χρήσεις γης, καθορίζονται ανώτατα όρια συντελεστών δόμησης για κάθε χρήση και τρόποι ανάπτυξης της οικιστικής περιοχής. Οι ιδιοκτήτες μιας οικιστικής περιοχής είναι υποχρεωμένοι να συνεισφέρουν σε γή και σε χρήμα για την κατασκευή των απαραίτητων έργων υποδομής και ανάπτυξης. Παρέχονται έτσι με τον 947 δυνατότητες πολεοδομικού σχεδιασμού, δηλαδή οργάνωσης του χώρου, όχι μόνο με βάση το δίκτυο οδοποιίας, όπως μέχρι τότε γινόταν, αλλά και με πρόβλεψη του απαραίτητου εξοπλισμού της περιοχής.

Με το νόμο για τη μεταφορά του συντελεστή δόμησης, (880/79), που στην πραγματικότητα είναι παροχή κινήτρων για τη μεταφορά του δικαιώματος δόμησης σε άλλη περιοχή, γίνεται δυνατή η απόκτηση δημόσιας γης.

Με τη μείωση του συντελεστή δόμησης στα αστικά κέντρα, γίνεται προσπάθεια να σταματήσει η υποβάθμιση των περιοχών κατοικίας σ' αυτά και να συγκρατη-

θεί όσο είναι δυνατό ο πληθωρισμός με τη μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας.

Ο νόμος για τα γκαράζ, (960/79) εκφράζει κατ' αρχήν μία θετική πρόθεση για τη δημιουργία χώρων στάθμευσης, που ενσωματωμένοι στα κτίρια θα απαλλάξουν τους δρόμους από αυτή την επιβάρυνση, προς όφελος της κυκλοφορίας. Ανεξάρτητα από τις αδυναμίες του, σημασία έχει ότι ο νόμος αυτός επιχειρεί να ασκήσει πολεοδομική πολιτική με βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, (αναστολή των ρυθμών και του είδους παραγωγής του δομημένου περιβάλλοντος, διευκόλυνση κυκλοφοριακών απαιτήσεων κ.λπ.).

Με την ίδρυση της Κτηματικής Έταιρείας του Δημοσίου (973/79) θεσμοθετείται η επέμβαση στην αγορά και η δημιουργία αποθεμάτων γης. Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς τον εκσυγχρονισμό στον τρόπο άσκησης ρυθμιστικής πολιτικής. Η καταγραφή και ορθολογική αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας, η ανάγκη κρατικής επέμβασης στην κτηματαγορά, η στροφή των αποταμιεύσεων σε παραγωγικές επενδύσεις κ.λπ. αναφέρονται ως στόχοι της ΚΕΔ, που όμως δεν αντιστοιχούν στο περιεχόμενο του νόμου ούτε στην ύφιστάμενη διάρθρωση της δημόσιας διοίκησης.

Η δέση των νόμων αυτής της περιόδου, οι σχετικοί με την άσκηση οικιστικής πολιτικής, εμπεριέχουν σαφώς καινούρια αντίληψη για τις χρήσεις γης και τις ρυθμίσεις του χώρου. Απλοποιούν τις διαδικασίες, επιτρέπουν ευελιξία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων, για την εφαρμογή τους όμως απαιτούν παράλληλο εκσυγχρονισμό σε πολλούς τομείς, διευκρίνιση εννοιολογικών ασάφειών και πλαισίων χρησιμοποίησης, πράγματα καθόλου αυτονόητα. Τα μέτρα αυτά, πρέπει να συσχετιστούν με τα αντίστοιχα γενικά οικονομικά μέτρα που συνδέονται με την παραγωγή του χώρου, (φορολογία ακινήτων και μεταβιβάσεων, φορολογία της κατοικίας ως τεκμήριο κ.λπ.) καθώς επίσης και με τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού του διοικητικού μηχανισμού, (ΔΕΠΟΣ, ΥΧΟΠ, ΕΣΧΠ κ.λπ.).

Πίσω στα ιερά και όσια της ατομικής ιδιοκτησίας

Οι γενικές συνθήκες την περίοδο που εξαγγέλλονται τα μέτρα αυτά είναι πολύ δυσμενείς. Το πρόβλημα της στέγης για τα ασθενέστερα οικονομικά στρώματα του πληθυσμού είναι ιδιαίτερα όξυ, τα νοίκια φθάνουν σε πρωτοφανή ύψη, το κόστος της κατασκευής αυξάνεται αλματωδώς, τα στεγαστικά δάνεια περιορίζονται, ο πληθωρισμός ελαχιστοποιεί την αγοραστική δύναμη. Έτσι, υπάρχει ένα κλίμα δυσανεξίας και δυσπιστίας προς οποιαδήποτε πρωτοβουλία της κυβέρνησης, η οποία βέβαια έχει και άκρεια την ευθύνη για τη γενική οικονομική δυσπραγία και αβεβαιότητα.

Η εισφορά σε γή και σε χρήμα που επιβάλλει ο 947, και μάλιστα χωρίς διαβάθμιση κατά εισοδηματική κατηγορία, ο εκσυγχρονισμός χωρίς τα αναγκαία συνάδοντα μέτρα, (π.χ. μείωση του κόστους παραγωγής της στέγης), οδηγεί σε μία ιδιαίτερα έντονη αντίδραση που παραβιάζουν το «ιερό δικαίωμα της ιδιοκτησίας». Η δέση των ρυθμιστικών νόμων και κυρίως ο 947, ενώνουν από την αρχή σε μία περίεργη συμπαραταγή το σύνολο σχεδόν του πολιτικού κόσμου, τις παλαιοκομματικές ομάδες της κυβέρνησης και το μεγαλύτερο μέρος της προοδευτικής αντιπολίτευσης, τους μεγάλους και τους μικρούς ιδιοκτήτες γης, όλους τους περί το κύκλωμα της κατασκευής, τους αθιαιτούχους και τους μεγαλοεπιχειρηματίες. Θά δούμε έτσι συνεχείς κινητοποιήσεις που βασίζονται αποκλειστικά και μόνο σε μικροπολιτικές σκοπιμότητες και κοντόφθαλμη ψηφοθηρία. Όλοι θα ξεσηκωθούν εναντίον των «αντιλαϊκών» μέτρων. Οι μόνον ξαπλωμένοι στην εξουσία να απομακρύνεται, οι δέ για-τοί μετρούν τις μέρες που τους χωρίζουν από αυτήν, οι τρίτοι γιατί έχουν φορτώσει τους αδύνατους ώμων τους με τό φιλόδοξο καθήκον της δεύτερης κατανομής.

“Όλοι λοιπόν «υπερασπίζονται» τὰ λαϊκά συμφέροντα, επικροτώντας κάθε αντιδραστική διεκδίκηση και έξυψωνοντας ανεπιφύλακτα κάθε στοιχείο μικροαστικής ιδεολογίας. Έτσι, ο 947 γίνεται στόχος της κυβέρνησης, (γιατί εξαιτίας του κινδυνεύει νά χάσει κι άλλους ψηφοφόρους), και τής αντιπολίτευσης, (μέ ελάχιστες υποτονικές εξαιρέσεις), που συνεπώς γιά μία ακόμη φορά στή γενική και άοριστη αντιδεξιά, αντιμονοπωλιακή πολιτική της, υπερασπίζεται μέ φανατισμό τό δικαίωμα τής ατομικής ιδιοκτησίας και τήν επάνοδο στο παρελθόν. Άναστέλλουν έτσι τή βελτίωση ή έν πάση περιπτώσει τήν προσπάθεια βελτίωσης τής οικιστικής αθλιότητας στή χώρα.

Τό Μάιο του 1980, αναλαμβάνει τό υπουργείο Χωροταξίας ένας «έμπειρος πολιτικός», μέ βασική του αποστολή νά «παγώσει» τίς όποιες προσπάθειες έγιναν γιά έκσυγχρονισμό και νά καθησυχάσει τήν εκλογική πελατεία.

Άπό τή στιγμή εκείνη και μετά, όλα δείχνουν ότι τίποτε, μά τίποτε δέν θά εφαρμοστεί. Ο 947/79 άδρανεί, οί μελέτες γιά τὰ ΚΕΠΑ δέν ακολουθούν τήν πορεία γιά τήν ψήφιση από τό ΕΣΧΠ, τό ΡΣΑ, τὰ 9 δηλαδή διαμερίσματα, προκαλούν άδιαφορία μέχρι και δυσφορία στους άρμόδιους, παραδοσιακοί οικισμοί και κτίσματα άποχακτηρίζονται, ή αρχαιολογική ύπηρεσία χάνει άρμοδιότητες κ.λπ.

Η μετάβαση του κ. Καραμανλή στήν Προεδρία φαίνεται πώς έβαλε τέρμα στίς προθέσεις έκσυγχρονισμού και εξασθένισε τήν πολιτική βούληση τής κυβέρνησης στα θέματα ρύθμισης του χώρου. Έγκαταλείφθηκαν οί μακροπρόθεσμοι σχεδιασμοί μπροστά στίς μικροπολιτικές σκοπιμότητες και στα συμφέροντα τής εκλογικής πελατείας που συνέκλιναν στο ίδιο σημείο. Οί προτάσεις γιά

έξισορρόπηση των άνισοτήτων του χώρου έμειναν στα χαρτιά, τὰ προβλήματα άποκέντρωσης, περιφερειακής ανάπτυξης και βελτίωσης συνθηκών ζωής πέρασαν στον κατάλογο εκκρεμοτήτων.

Έτσι, φτάνουμε σήμερα ξανά στο σημείο εκκίνησης και φορτωμένοι μέ όλα τὰ άμαρτήματα του μακρινότερου και πρόσφατου βίου τής Δεξιάς. Γιά μία ακόμη φορά ή δύναμη που θά καθορίσει τήν οικιστική πολιτική γίνεται ή ψηφοθηρία του πολιτικού κόσμου. Η οικιστική μιζέρια θά έναποτεθεί στή νομοπαρασκευαστική εύρεσιτεχνία που θά σοφιστεί ή μικρομεσαία ύποκρισία, είτε τώρα στίς εκλογές θά κραυγάζει γιά τήν «πραγματική αντιμονοπωλιακή αλλαγή», είτε γιά τή «μεγάλη αλλαγή», είτε θά κομπάζει γιά τήν «αλλαγή» που έχει γίνει κιόλας.

“Όλα αυτά βέβαια στο όνομα τής μικροϊδιοκτησίας, δηλαδή των εργαζομένων των πόλεων. Άλλ’ άρκεί νά δεί κανείς που και πώς ζει ό εργαζόμενος τής πόλης, ό «εύεργετηθείς» τό 1958, τό 1962 ή τήν έπταετία, γιά νά καταλάβει τό μέγεθος τής λανθασμένης κατεύθυνσης.”

Και θά προσθέταμε τό μέγεθος τής λανθασμένης κατεύθυνσης και μετά τήν «έπταετία». Μήπως όμως στο όνομα αυτής τής ίδιας ιδιοκτησίας δούμε τὰ προβλήματα νά αποτελματώνονται και μετά τίς 18;

* Καθημερινή, 31.8.81.

Τά σπίτια πού είχα μου τά πήραν

Προβλήματα κατοικίας

της Ράνιας Κλουτινιώτη

Η τέχνη του έφικτου

Οί καιροί είναι πονηροί και τό σημείωμα τούτο δέν γράφεται σέ ανύποπτο χρόνο – ούτε χώρο άλλωστε –, ούτε άσχετα από τά τρέχοντα πολιτικά γεγονότα και τίς ύποσχέσεις του προεκλογικού πυρετού. Αντίθετα.

Συμβαίνει μάλιστα νά μέ έρεθίζει ή σκέψη ότι δέν συνθέτουν διλημματικό ζεύγος οί δύο προτάσεις «ό ρεαλισμός είναι ή άναζήτηση της ούτοπίας» και «ή πολιτική είναι ή τέχνη του έφικτου». Αντίθετα.

Άρκει νά προσδιορίζεται ρεαλιστικά – και μάλιστα συγκεκριμένα και όχι συγκεχυμένα – τό πολιτικό. Πράγμα πού συνήθως, άν όχι ποτέ, δέν γίνεται.

Ως συγκεκριμένο παράδειγμα, γιά τήν ύποστήριξη τών προηγούμενων, αναλύεται ή διατύπωση της σχετικής μέ τήν κατοικία συνταγματικής έπιταγής, πού είναι τό άρθρο 21.4 στό Σύνταγμα του 75: «ή απόκτησις κατοικίας υπό τών στερουμένων ταύτης ή άνεπαρκώς στεγαζομένων άποτελεί άντικείμενον ειδικής φροντίδας του Κράτους».

Η άναφορά στό τόσο πολύ συγκεκριμένο επιβάλλεται. Κανείς δέν μπορεί νά άμφισβητήσει, ούτε από τούς κρατούντες ούτε από αυτούς πού άγωνίζονται νά... κρατήσουν, ότι τό Σύνταγμα άποτελεί όπωσδήποτε τό έλάχιστο δυνατό του έφικτου, πράγμα πού τελικά ύποδηλώνει ότι οί έντολές του άποτελούν πεδίο έφαρμογής γιά τήν Κυβέρνηση, πού τό ψήφισε, και πεδίο διεκδικήσεων γιά τήν Άντιπολίτευση, πού τό καταψήφισε, ως λίαν συντηρητικό.

Άν όμως προκύψει ότι ούτε ή πρώτη – έσκεμμένα – ούτε ή δεύτερη – κατά λάθος; – δέν ύλοποίησαν ή δέν προώθησαν σέ άγώνες τίς έπιταγές του, τότε;

Η ούτοπία;

Δέν μπορεί παρά νά τεθεί έρωτηματικά. Άποτελεί είδος πρόκλησης γιά έρωτήματα πού δέν τέθηκαν ή τέθηκαν σέ παραπλανητική βάση ή τέλος πάντων πού θά πρέπει κάποτε νά τεθούν και ίσως και νά άπαντηθούν. Αυτά τά ίδια και όχι τά γενικά και άσαφή φραστικά γυρίσματα τους. Και μέ πεδίο άναφοράς τόν έλληνικό χώρο.

Η γενική άντικειμενική: κατοικίας

Είναι μόνον ένα κέλυφος, πού διασφαλίζει ή στέγαση της ιδιωτικότητας του άτόμου; Ποιά ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά του άντιστοιχούν στίς κοινωνικές δυνατότητες της στιγμής;

Η είναι ένα σύνολο παροχών, πού συναποτελείται από τό κέλυφος και τίς άντίστοιχες κοινωφελείς και κοινόχρηστες έγκαταστάσεις, οί όποιες τείνουν νά ύπηρετήσουν τόν πολιτικό άνθρωπο, ή διεκδίκηση δηλαδή νά ύπάρχει ως μέλος της κοινωνίας; Ποιά ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά του είναι ίκανά νά του παράσχουν ή δυνατότητα νά άναγνωρίζεται στή στενότερη κοινότητα, πού άποτελεί ή γειτονιά του, έως τήν ευρύτερη, πού άποτελεί ή Πολιτεία του, μέ όλες τίς ενδιάμεσες βαθμίδες;

Τό ύποκείμενο: ή άπόκτησίς (της)

Έως τότε ό πολίτης άνάλογα μέ τά εισοδήματα πού διαθέτει θά δικαιούται νά άποκτήσει, μόνιμως ή προσωρινώς, τό προσφερόμενο αγαθό:

● μέ τή μέθοδο της άυτοστέγασης, μέ τήν όποία σ' ένα θαθμό ταυτίζεται ό παραγωγός και ό χρήστης – λόγος σοδαρός πού τήν κάνει νά άντιστοιχεί στά όράματα τών τάξεων μέ πολύ χαμηλά και ιδιαίτερα ψηλά εισοδήματα; πού όμως του παρέχει μόνον κέλυφος, πληρώνοντας πανάκριβα ή γή και τήν κατασκευή του;

● μέ τή μέθοδο της άντιπαροχής ή διαμέσου της έμπορευματικής του παραγωγής από μεγάλες επιχειρηματικές μονάδες – εάν ύπάρχουν ή όταν θά δημιουργηθούν; αυτός ό τρόπος πού άντιστοιχεί στά μικρά και μεσαία εισοδήματα, πού όμως του παρέχει πάλι μόνον κέλυφος, αυτή ή φορά εκ τών προτέρων προσδιορισμένο στή λεπτομέρειά του, και πληρώνει – αυτός ό μικρομεσαίος – τό ύπερβολικό κόστος γής, τό άνεξέλεγκτο κέρδος του επιχειρηματία-εργολάβου και τό ύψηλό κόστος της πλέον άμφίβολης κατασκευής;

● διαμέσου του κρατικού ή ήμικρατικού κυκλώματος, πού διατίθεται, όταν διατίθεται, στίς τάξεις μέ σχετικά χαμηλά εισοδήματα, όπου ένα άμφίβολης ποιότητας «συλλογικό» προϊόν παρέχεται μέ κάτι λιγότερο από στοιχειώδεις κοινωφελείς έξυπηρετήσεις, συνήθως δίπλα από άυτοκινητόδρομους ή σέ ύποδαθμισμένες περιοχές;

● ή μέ τή μέθοδο της ένοικίασης, όπου αγοράζει κανείς κάθε μήνα τό συνταγματικό του δικαίωμα νά κατοικεί σέ τρώγλες ή σέ λιγότερο τρώγλες-διαμερίσματα, σέ τιμή πού προσδιορίζεται από τό άντάλλαγμα πού άναμένει ό ιδιοκτήτης γιά τούς προηγούμενους κόπους του; τί ποσοστό του εισοδήματός του δικαιούται νά διαθέτει;

Η μήπως δικαιούται ν' άποκτήσει στέγη κι όλα τά συνεπαγόμενα, μέσα από κάποιες διαδικασίες πού

τόν εντάσσουν σέ κοινότητα, αναγνωρίσιμη από τόν ίδιο μέ τίς πρόσθετες υποχρεώσεις νά είναι χρήστης αλλά και κατά κάποιο τρόπο παραγωγός, ενός προϊόντος πού θά καθορίζεται σύμφωνα μέ τίς ανάγκες του – υλικές και ιδεολογικές – πού θά ὀφείλει νά διατυπώσει, ἢ θά ἀσκηθεῖ νά μπορεῖ νά διατυπώνει;

Τό ποιητικό αἶτιο: ὑπό τῶν στερουμένων ταύτας ἢ ἀνεπαρκῶς στερουμένων

Τή στεροῦνται ἄραγε μόνον αὐτοί πού δέν εἶναι ιδιοκτήτες καί στεγάζονται ἀνεπαρκῶς, μόνον αὐτοί πού δέ διαμένουν σέ «κανονική κατοικία» ἢ μήπως ἡ στέριση καί ἡ ἀνεπάρκεια ἀφορᾷ ὅλους – ιδιοκτήτες καί μή, τοὺς δευτέρους βέβαια περισσότερο ἀπό τοὺς πρῶτους – γιατί κατοικοῦν ὅλοι σέ ἄθλιες συνθήκες;

- σέ πόλεις δίχως ἱστορία, σέ συνοικίες ὑπνωτήρια, σέ γειτονιές μέ μεγάλους συντελεστές δομήσεων καί ἀπαγορευτικές πυκνότητες δίχως κοινόχρηστες ἢ κοινωφελείς ἐγκαταστάσεις, σέ μολυσμένες περιοχές, καί

- σέ χωριά δίχως παρόν.

Ποιοί δείκτες κοινωνικῆς ἢ μὴ μόλυνσης εἶναι ἀνεκτοί; πόσες ὥρες πάνω-κάτω ἀπό τόν ἐλεύθερό χρόνο τους δικαιούνται νά χρησιμοποιοῦν γιά νά πᾶν στή δουλειά τους;

Τό κατηγορούμενο καί οἱ συνέπειές του: (ἀποτελεῖ) ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδας τοῦ Κράτους

Ἡ φροντίδα συνίσταται στό νά σέ μετατρέπει ὅλο καί περισσότερο σέ ἐκμεταλλευτή τοῦ ἴδιου σου τοῦ ἐαυτοῦ, ἀφοῦ σέ προσηγοῦμενες – διαχρονικές καί συνήθως προεκλογικές – στιγμές σέ ἔχει ὠθήσει νά καταπατήσεις γῆ, νά χτίσεις αὐθαίρετο καί σου ἔχει χαρίσει συντελεστή δομήσεως;

Ἡ μήπως στό νά σου θέτει συνεχῶς ψευτοδύληματα τοῦ εἶδους ἢ ἐντάσσειαι στό σχέδιο μιᾶς ἄθλιας πόλης ἢ μένεις δίχως νόμιμο σπίτι; Ἀκόμη νά σέ δια-

τρεῖ σέ τέτοια ἀδελφαιότητα ὥστε τήν κάθε σου δραχμή – ἀπό τό στέρημα ἢ τό περίσσειμά σου, ἄσχετα – νά προσπαθεῖς νά τήν μετατρέψεις σέ τετραγωνικά μέτρα καί τοῦβλα;

Ποιοί καί γιατί ψαρεύουν στά θολά νερά

Ἄλλος γιά Χίο τράδηξε, πῆγε... (Ἡ Κυδέριση)

Ἀφοῦ θεσμοθέτησε τή μεγάλοπνη πολιτική τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ συστήματος (τό πνεῦμα τοῦ Συντάγματος, οἱ νόμοι 947/79 καί 880/79 «περί οἰκιστικῶν περιοχῶν», «περί μεταφορᾶς συντελεστοῦ ἐκμεταλλεύσεως», τοῦ ἰδρυτικοῦ τῆς ΔΕΠΟΣ, κ.ἄ.), μετά τά ὅποια πάντως:

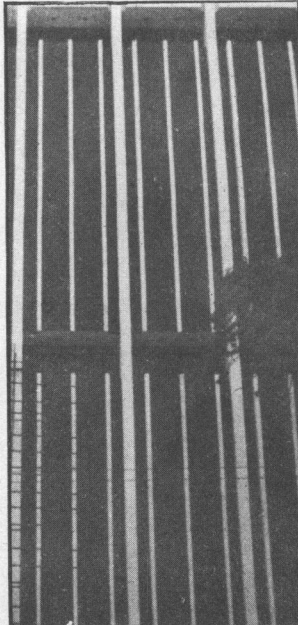
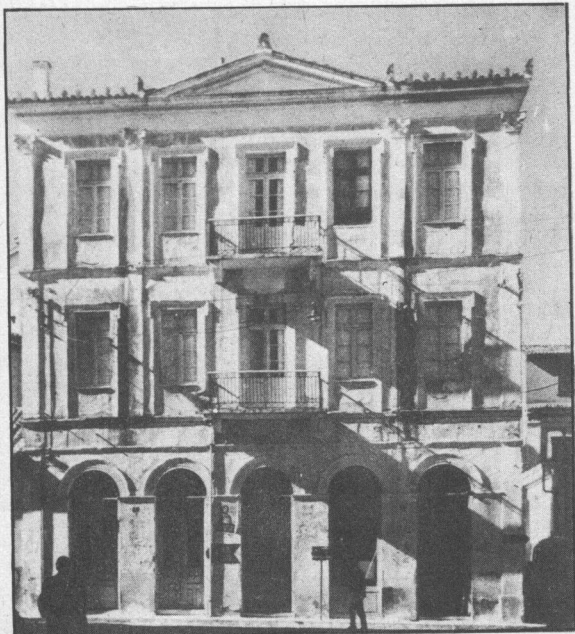
- ἡ κατοικία παρέμενε κυρίως κέλφος, συμπληρωμένο ἀπό κοινόχρηστες ἐξυπηρετήσεις (Ν. 947) – καί ὄχι κοινωφελείς –, μέ ἄδηλα ποσοτικά ἢ ποιοτικά χαρακτηριστικά, (ύλικά, κόστος γῆς, κέρδος ἐπιχειρηματία κ.λπ.),

- ἡ ἀπόκτησή της δέν ξέφυγε ἀπό τά πεπατημένα ὅρια τῶν γνωστῶν μεθόδων κυκλωμάτων, μέ τάσεις ἐνίσχυσης τῆς παροχῆς ἐτοιμοπαράδοτου προϊόντος γιά τίς τάξεις μέ χαμηλά καί μεσαία εἰσοδήματα (ΔΕΠΟΣ, ἑταιρεῖες μικτῆς οἰκονομίας, ἑταιρεῖες ἐνέργου πολυεδομίας),

- ἡ ἐπάρκειά της θεωρήθηκε ὅτι ἐξακολουθεῖ νά καλύπτεται ἀπό τόν ὁρισμό τῆς ΕΣΥΕ, ὅπου ὡς «κανονική κατοικία» ἀπογράφεται πάσα οἰκοδομή μέ 4,0 μ² ἐπιφάνεια μέ κανονικό σχῆμα καί πού διαθέτει 2,0 μ. ὕψος,

- τή φροντίδα γιά τόν προγραμματισμό, τήν ὑλοποίηση καί τήν παροχή της ἀνέθετε κυρίως στόν ἑαυτό της, δίχως κανένα οὐσιαστικό δῆμα μεταβίβασης αὐτῆς τῆς ἐξουσίας σέ φορεῖς λιγότερο συγκεντρωτικούς (ΟΓΑ), ξαναθυθίστηκε προεκλογικά, δηλαδή τά τελευταῖα δύο χρόνια, στή γνωστή πολιτική ὑπεκφυγῆς τοῦ προβλήματος. Καί συγκεκριμένα.

Γιά τά χαμηλά εἰσοδήματα; Αὐτοστέγαση δι' «αὐθαιρέτων», τά ὅποια ὅμως πατάσσονται μέ ἐλικό-

πτερα (βλ. δηλώσεις Πλυτᾶ), ἐνῶ συγχρόνως ἀναιρείται ἡ ἐπιβολή προστίμων (βλ. σχετική ἐγκύκλιο Πλυτᾶ) ἀπὸ τὸ Μάρτη τοῦ 81 ἕως καὶ τόν... Ὁκτώβρη, προκειμένου νά... ἐπαναπροσδιοριστεῖ τὸ ὕψος τους!

Γιὰ τὰ μεσαῖα εἰσοδήματα; Μετακίνηση, μόλις ἡ ἀνοδος τοῦ εἰσοδήματος τὸ ἐπιτρέπει, πρὸς δῆθεν προνομιούχες περιοχές κατοικίας – ὑπνωτήρια, ὅπου κάθε ἐννοια ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς ἄλλους περιορίζεται ἀπὸ τὴν ἀντοχή πού διαθέτει κανεὶς νά κινεῖται μὲ αὐτοκίνητο, στή δουλειά, στοῦ σχολεῖο, στοὺς φίλους, στήν ὅποια συλλογική δραστηριότητα... Ἀφήνοντας πίσω τοὺς πόλεις, γειτονιές ἢ χωριά μὲ ἱστορία, ὑποθαμισμένα ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τίς πρῶτες, γιὰ κάποιους ἄλλους κατοίκους, πού μπορεῖ ἡ πρέπει νά τίς ἀντέξουν, ἢ ἴσως καὶ ἄδειες...

Καταδικάζοντας ἐν ὀλίγοις ἂν ὄχι δλους, τουλάχιστον τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, νά ζοῦν κάτω ἀπὸ τίς συνθήκες τῆς σημερινῆς ἀθλιότητος, ἐκμεταλλεύμενοι ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, δίχως νά βλέπουν πῶς ἐκμεταλλεύονται τὸν ἑαυτὸ τους. Πλουτίζοντας μερικούς, ἐντάσσοντας χιλιάδες νέα στρέμματα ἀγροτικῆς ἢ δασικῆς γῆς στὰ Σχέδια πόλεως, δίχως καμιά πρόνοια γιὰ κοινωφελεῖς καὶ ἐλάχιστη γιὰ κοινόχρηστες ἐγκαταστάσεις, αὐξάνοντας τοὺς συντελεστὲς ἐκμετάλλευσης τοῦ χώρου...

Ἄλλος γιὰ Μυτιλήνη... (Ἡ Ἀντιπολίτευση)

Ἀντίθεση σέ ὅλα. Ὅπου γιὰ μερικούς ἡ καταδύση τῆς χώρας βοηθεῖ στήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας... Οἱ ὑπόλοιποι, ἐμεῖς, ἐξακολουθοῦμε νά ζοῦμε τὴν καθημερινή μας μιζέρια. Καμιά προσπάθεια νά βελτιωθεῖ τὸ Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Ὅραμα τῶν μικρομεσαίων – προνομιούχων (!) καὶ μὴ – Ἰδιοκτητῶν τῆς Ἀλλαγῆς. Νά ἐξαλειφθοῦν οἱ – ἐσκεμμένες καὶ μὴ – ἀσάφειες, νά διατυπωθοῦν οἱ διεκδικήσεις ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου, τοῦ ἐφικτοῦ καὶ τῆς οὐτοπίας.

Ὅταν θά πάρουμε τὴν ἐξουσία θά σᾶς πούμε. Συγκρατεῖται ὅμως νά σᾶς δώσουμε μιά μικρή ἰδέα, στοῦ συμβόλαιου πού κάνουμε μαζί σας στή Διακήρυξη τῆς Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς μας. Καὶ τί σᾶς λέμε; Γενικολογίες κι εὐχές πού ἀποτελοῦν παραλλαγές στὶς μεγαλόπνοες φοῦγκες τῆς Ν. Δημοκρατίας. Ἀντιγράφουμε μερικά:

– «ἕνας νέος Οἰκιστικός Νόμος», κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Ν. 947 μὲ τίς τροποποιήσεις πού προτείνουν ὅλες οἱ μικτές καὶ μὴ, τεχνοκρατικές καὶ ὄχι ἐπιτροπές πού συστάθηκαν τὰ τελευταῖα δύο χρόνια.

– «ἐνισχύεται ἡ αὐτοστέγαση» καὶ παράλληλα «προωθοῦνται εἰδικὰ ὁργανωμένα προγράμματα κατοικίας», γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν ὁποίων «δημιουργεῖται ἐπιτελικὸς φορέας σέ ἐθνικὸ ἐπίπεδο πού προγραμματίζει τὴ χρηματοδότηση...» Μά τί ἄλλο εἶναι ἢ τί ἄλλο μπορεῖ νά εἶναι ἡ ΔΕΠΟΣ;

– «ἡ κατοικία ποτέ δέν ἀντιμετωπίστηκε στήν πατρίδα μας ὡς κοινωνικὸ ἀγαθό, ἀλλὰ σάν ἐμπορευματικὸ προϊόν». Ἀκριβῶς. Παρά μόνον στή διατύπωση τοῦ Συντάγματος τοῦ '75. Τί ἔκανε τὸ ΠΑΣΟΚ γιὰ τὴν προώθηση αὐτῆς τῆς στοιχειώδους διεκδίκησης τὰ τελευταῖα ἑξὶ χρόνια;

Γιὰ μᾶς τὰ προβλήματα εἶναι λυμένα. Ὅταν ἀλλάξει ὁ διεθνὴς συσχετισμὸς τῶν δυνάμεων – οἱ ἀντικειμενικὲς δηλαδὴ συνθήκες – θά ἀλλάξουν αὐτομάτως καὶ οἱ ὑποκειμενικὲς. Γιὰ τὸν ἐπίσημο φορέα τοῦ Διεθνoῦς Κομμουνιστικοῦ Κινήματος πρόβλημα οὐ-

σίας δέν μπαίνει. Ἀπλῶς – ἡ μόνη ἀναφορά στοῦ ἐκλογικοῦ πρόγραμμα τοῦ '81 – τὸ ΚΚΕ... θά παλαίψει γιὰ νά λυθοῦν τὰ καυτὰ προβλήματα τῆς ἐργατικῆς καὶ γενικῆς τῆς λαϊκῆς κατοικίας, τῆς ἀποχέτευσης καὶ τῆς συγκοινωνίας, πού συνδέονται μὲ τὴ βελτίωση τῆς ποιότητος ζωῆς τῶν ἐργαζομένων... Χωρὶς σχόλια.

Θά ἦταν ἄδικο νά μὴν ἀναφερθοῦν οἱ προσπάθειες πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ ἀποπαίδι τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος νά ἐκλαϊκευτοῦν τὰ θέματα κατοικίας πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς δημιουργίας συνειδήσης γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς οὐτοπίας καὶ τὴν ἀναζήτηση τοῦ ρεαλιστικοῦ. Κυρίως μέσα ἀπὸ τοὺς ἐπιστημονικούς συλλόγους καὶ τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, ἐκεῖ ὅπου εἶχε προσδώσει. ἴσως γιὰ τὴν φρόντιση – προηγουμένως – ὥστε ἡ ἀνταπόκριση πού ἔχει στοῦ ἐκλογικοῦ σώματος νά εἶναι πολὺ μικρή;

Ἡ πορεία πὸς τὴν ἐξουσία

Φυσικὰ ἀναρωτιέται κανεὶς γιὰ τὰ κόμματα συμπεριφέρονται μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται στήν κατανόηση τῆς σχέσης πού ἔχουν δημιουργήσει μὲ τὸ ἐκλογικὸ τους σῶμα καὶ σέ τί βαθμὸ ἐπηρεάζονται ἀπ' αὐτήν. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ἡ μακροχρόνια πολιτικὴ τῆς κάστας πού κυβερνᾷ τὴ χώρα στὰ τελευταῖα 35 χρόνια, διαμόρφωσε τὴν ιδιόμορφη καὶ καλὰ στερεωμένη ψυχολογία τοῦ Ἑλλήνα πολίτη.

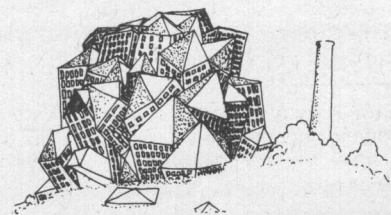
Τὸν ἔπεισε ὅτι ἡ λύση τοῦ στεγαστικοῦ τοῦ προβλήματος ἐναπόκειται μόνο σ' αὐτόν, ἀφοῦ τὸ κράτος δῆθεν δέν ἀσχολεῖται. Ἀσχολεῖται βέβαια, ἐντάσσοντας κάθε φορὰ στοῦ σχεδίου πόλεως ὅλες τίς περιοχές «αὐθαγέτων» κτισμάτων, ἢ αὐξάνοντας τὸ συντελεστὴ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ χώρου σέ ἄλλες.

Ὅπως ὅμως κάθε ἐνταξὴ ἢ αὐξηση τοῦ συντελεστῆ συνεπάγεται πλουτισμὸ γιὰ κείνους πού πέτυχαν, στοὺς ὑπόλοιπους δημιουργοῦνται ἐλπίδες κερδοσκοπίας καὶ σέ αὐτοὺς πού ἔχουν οἰκόπεδο καὶ σέ αὐτοὺς πού προσπαθοῦν νά ἀποκτήσουν.

Μ' αὐτόν τὸν τρόπο ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ κατοικία ἔγιναν οἱ πιὸ παραγωγικὲς ἐπενδύσεις καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κάθε προσπάθεια πού γίνεται γιὰ βελτίωση τοῦ πολεοδομικοῦ ἰσοῦ, δέν προσκρούει μόνο στὰ «συμφέροντα αὐτῶν» πού διαθέτουν ἰδιοκτησία, ἀλλὰ ἡ ἀντίδρασή τους ἔχει τὴν κατάφαση καὶ τῶν «ἄλλων», οἱ ὁποῖοι, μὲ τὴ σειρά τους, ἐλπίζουν ὅτι θά ἀποκτήσουν, στερούμενοι τίς ὁποῖες ἀπολαύσεις πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό.

Ἡ διάλυση ὅλης αὐτῆς τῆς ψυχολογίας (τοῦ ἰδιοκτήτη – κερδοσκοποῦ) θά ἦταν στόχος τῶν λεγόμενων δημοκρατικῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης. Ὅμως ἡ διασύνθη γιὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας πού ἀποτελεῖ τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ΠΑΣΟΚ καὶ ἡ ψυχρὴ σύνθεση τῆς ἐξουσίας πού δομικὰ ἐνυπάρχει στοῦ ΚΚΕ, ὄχι μόνο τὰ ὠθεῖ νά ἀφήνουν τὰ θέματα δίχως ἀπαντήσεις, ἀλλὰ καὶ κυρίως χωρὶς ἐρωτηματικά.

Ἀπὸ ἐδῶ ἐξηγεῖται καὶ ἡ θέση τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ. Στόχος του, πρὸς τὸ παρόν, δέν μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἐξουσία.

Κόμματα και Περιβάλλον, ένα τετράχρονο αισθηματικό θρίλλερ

του Λεωνίδα Λουλούδη

Είναι αληθές ότι η πλήρης μοναξιά είναι βαρεία
και ότι η ξρημος είναι αύχημηρά και ταλανίζει.

A. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

**Μεγάλες προσδοκίες, επιμέρους «προδοσίες»,
και... ύπ' ὄψιν: άλλο Λαλόντ κι άλλο Χριστο-
δουλάκης παιδιά!**

Παραμονές της τελικής αναμέτρησης για τό προεδρικό αξίωμα στη Γαλλία ο Μισέλ Μποσκιέ συνόψιζε προκλητικά τούς δισταγμούς των οίκολόγων: «ή ὀρθόδοξη δεξιά αλλά και ή ἀριστερά δέν εἶναι παρὰ δύο ὄψεις τῆς ἴδιας τάξης πάνω στη παρέκκλιση: τό βιομηχανικό παραγωγισμό». Προκλητικά ὅπως ἀποδείχτηκε και για τήν ἀριστερά πού δέν λογαριάζεται για «ὀρθόδοξη». Ἡ συναισθηματική ὁμοφυγία αὐτῶν τῶν δυνάμεων μπροστά στην ἄμεση σοσιαλιστική προοπτική Μιτεράν ἐνοχλήθηκε ιδιαίτερα ἀπό τή «παράτονη» ὑπόμνηση τοῦ Μποσκιέ και τοῦ Λαλόντ ὅτι για τό σοσιαλισμό δέν ἀρκοῦσαν τά παραδοσιακά πολιτικά προγράμματα σύν ὀλίγη προστασία περιβάλλοντος.

Πέρασαν τέσσερις μήνες ἀπό τό θρίαμβο τῶν σοσιαλιστῶν και παρὰ τήν ἀναμφισβήτητη θετική ἀλλαγὴ τοῦ πολιτικοῦ κλίματος στη Γαλλία, ἤδη ἀπό τό τέλος Ἰουλίου ἡ ἔφημερίδα *Λιμπερασιόν* περιέγραφε τόν Ζάν-Πιέρ Σεβενεμάν, ὑπουργό Ἐπιστημῶν τῆς νέας κυβερνήσεως, σάν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τήν πρόοδο αὐτοσκοπὸ και τόν ἔλεγχό τῆς ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς κατὰ τά σοβιετικά πρότυπα. Δέν ὑπάρχει θέση στη πολιτική τοῦ Σεβενεμάν, ἔγραφε ἡ *Λιμπερασιόν* για τό οἰκολογικό κίνημα ἢ για τήν ἀπογραφειοκρατικοποίηση, τήν ἀποστρατιωτικοποίηση και τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς ἐπιστήμης. Αὐτό εἶναι μερικά ἢ ἀλήθεια, σχολίαζε τίς ἐπόμενες ἡμέρες ἡ ἀγγλικὴ ἐπιστημονικὴ ἐπιθεώρηση *Nature*: Ὁ Σεβενε-

μάν θέλει μεγαλύτερη δημοκρατία στὸν ἐπιστημονικό σχεδιασμό ὥστε νά ξεπερασθεῖ ἡ «δημοκρατία τῶν πιστῶν τοῦ κόμματος», θέλει μιὰ ἐπιστήμη «μέ ἀνοίγματα» ἀλλὰ κυρίως πρὸς τὴ βιομηχανία,¹ ἔτσι δέν πολυενδιαφέρεται για τοὺς περιβαλλοντολόγους, ἐνῶ στὴν ἐνεργειακὴ πολιτικὴ εἶναι θερμὸς ὑποστηρικτῆς τῶν πυρηνικῶν ἐργοστασίων. Ὁ Σεβενεμάν, συμπλήρωνε ἡ *Nature* δραματίζεται τὴν Ἐπιστήμη μέ τοὺς ὅρους τῆς κυβερνήσεως Οὐίλσον τοῦ 1964: «στό καμὶνι τῆς τεχνολογικῆς ἐπιστήμης θά σφυρηλατηθεῖ ὁ σοσιαλισμός». Πιὸ κριτικὸς ὁ Μιχάλης Ράπτης ὑποστήριζε πρόσφατα (ἔφημ. *Τὸ Βῆμα*, 30.8.81) ὅτι ἡ ἐνεργειακὴ πολιτικὴ τῶν σοσιαλιστῶν προσανατολισμένη σὲ μιὰ μερικὴ υἱοθέτηση τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας προκαλεῖ ἤδη ἀντιδράσεις ὄχι μόνο στὶς γραμμές τῶν οἰκολόγων και τῆς ἄκρας Ἀριστερᾶς ἀλλὰ και ἀνάμεσα στοὺς σοσιαλιστές. Μόνο οἱ κομμουνιστές και τά συνδικάτα πού ἐπηρεάζουν ἔχουν ἀμετάκλητα κηρυχθεῖ ὑπὲρ τοῦ ἐνεργειακοῦ προγράμματος. Εἶναι βέβαιο ὅτι τό 1987 ἡ Γαλλία θά διαθέτει 45 πυρηνικά ἐργοστάσια ἱκανά νά παράγουν τό 60% τῆς ἡλεκτρικῆς τῆς ἐνεργείας. Οἱ σοσιαλιστές, πιεζόμενοι ἀπό τό πυρηνικὸ λόμπυ μέσα στοὺς ἴδιους τοὺς κόλπους τους, και τοὺς κομμουνιστές, «πρόδωσαν» ἤδη σ' αὐτό τὸν τομέα ρητὲς προεκλογικὲς τοὺς ὑποσχέσεις. Ἄν σ' αὐτά προστεθεῖ ἡ ἀπροσδόκητα «σκληρὴ» στάση τοῦ ἴδιου τοῦ Μιτεράν στη συμπλήρωση τοῦ πυρηνικοῦ ὀπλοστασίου τόσο τῆς Γαλλίας ὅσο και ὀλόκληρης τῆς Δ. Εὐρώπης, τό ζήτημα ἔχει μιὰ γενικότερη σημασία, καταλήγει ὁ ἀρθρογράφος: οἱ προσανατολισμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐνμέρει και προσανατολισμοὶ πρὸς μιὰ κοινωνία πού ἀναπτύσσεται σύμφωνα μέ τὴ συγκεντρωτικὴ λογικὴ τοῦ σύγχρονου κράτους (Δυτικὰ και Ἀνατολικὰ), ὁπότε τί χωρὸς ἀπομένει για πραγματικὴ ἀποκέντρωση, τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, αὐτοδιαχείριση και σοσιαλισμό...

Ἄλλὰ τί σημαίνουν ὅλα αὐτά; Μιὰ πρώτη ἐπιβε-

1. Ὁ Σεβενεμάν δέν θά ἐλέγχει τὴν ἐρευνα για στρατιωτικούς σκοποὺς πού ἀπορροφᾷ τό 37% τοῦ συνολικῆς διατιθέμενου ποσοῦ για ἐρευνα και ἀνάπτυξη ὅπως 50.000 ἑκατ. φράγκων.

δαίωση των προεκλογικών αφορισμών του Μποσκιέ; Κανείς νομίζω δεν θα έπρεπε να τό προεξοφλήσει από αυτή την κριτική προθέσεων μάλλον, παρά ύλοποιημένων πολιτικών. Χρειάζεται χρόνος για να κριθεί ή πολιτική της σημαντικότερης «έξεγερσης» του Δυτικοευρωπαϊκού λαϊκού κινήματος μετά την κοσμογονία του 1968. Θά άρκοῦσε να κρατούσαμε τίς επιφυλάξεις αυτές ως ένδεικτικές των δυσχερειών του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού στίς σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες. Άκριβώς τό κείμενο πού ακολουθεί έπιχειρεί ν' αναδείξει τή σημασία αυτής της όπτικής στά καθ' ήμās. Άλλωστε τό έπιτάσσουν οί καιροί. Προγράμματα, άποκεντρώσεις, αυτοδύναμες αναπτύξεις, αλλαγές και σοσιαλισμοί πάνε κι έρχονται έτσι πού άν όλα αυτά τά έννοούσαν κόμματα, παρατάξεις αλλά και λαός, τούτο τό κείμενο αλλά και τό περιοδικό όλόκληρο φαντάζομαι θά 'ταν έντελώς άχρείαστα. Όμως έπειδή:

«οί άποχρώσεις των έννοιών όλόένα σήνουν έτσι ώστε ή κύρια «έννοια» να αίρεται στό ύψος της άξίας. Άξίας άπαλλαγμένης από χρονικούς και τοπικούς προσδιορισμούς και μέ μιά χρηστική έλαστικότητα πού τήν καθιστά θεολογική, μέ τήν έννοια ότι, όπως εκείνη (ή θεολογική) έτσι και τούτη (ή «λογική» άξία) φιλοδοξούν, ταυτόχρονα, να έρμηνεύσουν τόν κόσμο και να παρηγορήσουν τόν πιστό»²...

...βασικά επιβάλλεται να γραφεί αυτό τό κείμενο έστω και άν άπαρχής σκοντάφτει σ' ένα φαινομενικό αδιέξοδο. Τό όρίζουν προεκλογικές έξαγγελίες τού τύπου: «Θά παρθούν άυστηρά μέτρα συγκράτησης και έλέγχου της ρύπανσης τού περιβάλλοντος από τίς διομηχανίες» (ΚΚΕ) ή «άμεσα και ριζικά μέτρα άπαιτούνται για τήν αντιμετώπιση της σημερινής κρίσης τού περιβάλλοντος» (ΠΑΣΟΚ). Ίδου τό αδιέξοδο. Καθώς συμφωνούμε ότι χρειάζεται ένα «άμεσο σχέδιο ανάγκης για όρισμένα προβλήματα αίχμης, όπως τό νέφος», δεν μās φτάνει όμως ή έπεξήγηση ότι πρόκειται για «μέτρα ένταγμένα στή συνολική πολιτική», όταν άλίστα μήνες πρίν ό κ. Κουλουμπής, εκ των άρμοδίων για τό περιβάλλον τού Κινήματος, μās είχε ύποσχεθεί ότι:

«όταν μιλάμε για μέτρα δεν αναφερόμαστε σε κάποιες άόριστες έξαγγελίες σάν κι αυτές πού έκανε πρόσφατα ή κυβέρνηση. Μέτρα σημαίνει ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ μέ άμεσες αλλά και μακροπρόθεσμες προβλέψεις. Μέ χρονοδιάγραμμα ενεργειών, μέ ύπολογισμό τού κόστους και μέ πολιτικές αποφάσεις για τήν κατανομή τους» (έφ. Τό Βήμα, 10.5.81).

Είκοσι μέρες πρίν τίς 18 Ήκτώβρη δεν έχουμε παρά τίς άόριστες - και ταυτολογικές - προεκλογικές έξαγγελίες πού προαναφέραμε. Άοριστία πού επεκτείνεται σ' όλα τά θέματα των προγραμμάτων και χαρακτηρίζει όλα τά προγράμματα. Καί έντέλει πώς να συμφωνήσουμε, πώς να διαφωνήσουμε, πώς να ψηφίσουμε; Κουράγιο φίλε άναγνώστη, ύπάρχει έξοδος. Άρκεί στήν παραμυθία των εκλογικών προ-

γραμμάτων να αντιθέσουμε τήν ιστορία των κομματικών λόγων και πράξεων τήν τετραετία πού πέρασε. Έτσι άνοίγει ή λεωφόρος της κριτικής αλλά και οί άνησυχίες για τό όχημα, τούς επιβάτες, τόν προορισμό (;) και έδω μās περιμένει ή μεγαλύτερη δυσκολία. Μιλώ για τούς οικολογούντες.

Συνηθίσαμε, καιρό τώρα, σ' ένα περιεργο συνδυασμό πνευματικού (διαδίδουμε, όσοι) και χειρωνακτικού (γράφουμε, όσοι) πολιτικού βίου. Ό Λαλόντ, ό Μπάνγιαρντ, οί Γερμανοί Πράσινοι μ' όλες τίς αντιφάσεις τους κάνουν πολιτική, διεκδικούν τά όράματά τους, αντιθέτουν έμπρακτα στήν αναπτυξιακή οὐτοπία δεξιάς και άριστεράς τή δική τους αντι-ανάπτυξιακή οὐτοπία. Ύπέρβαση αυτής της άδράνειας μέ «τραγούδια κατά τού νέφους», άφιερώματα στήν «άλλη» (ποιά;) ανάπτυξη, τούς καθγάδες Λογοθέτη-Χριστοδουλάκη στό ΠΑΚΟΕ για τήν... πίτα, θά ίσοδυναμούσε μέ άρση της έννοιας κίνημα στό ύψος της άξίας... Όμως μās φτάνουν οί άνάλογες άρσεις των κομματικών προγραμμάτων, άς δεχτούμε έξαρχής ότι ή οικολογική κριτική είναι θεωρητική στή χώρα μας - οί έλάχιστες έξαιρέσεις άποτελέσαν τήν τροφή διαίτης αυτού τού κειμένου - συνεπώς άπώτερη φιλοδοξία της να άνθίζει (και να μαραζινεται) στό ύπόστρωμα των ύπαρκτων πολιτικών σχημάτων, και όχι πρós ίδιον όφελος. Έκτός και άν της άρκεί να μετριάξει τήν αισιοδοξία και τήν άνοησία των παραταξιακών τους διαλέκτων μέ τά δικά της έπιχειρήματα. Όπως έπί τού προκειμένου...

Έκ τού Κράτους τού Χάους στό Χάος τού Κράτους

Στό έρώτημα ποιός ευθύνεται για τήν ύποδάθμιση τού περιβάλλοντος άς προτάξουμε ό,τι προφανές. Ή νυν Νέα Δημοκρατία, ή πρώην ΕΡΕ και άεί Δεξιά. Έξάλλου τό όμολογεί και ή ίδια. «Ύπάρχει βελτίωση στό φυσικό περιβάλλον τήν πενταετία πού πέρασε;» ρωτούσε άνώτατο στέλεχος της Διοίκησης, ό Ν. Ζαλάωρας (έφ. Ή Αύγή 4.7.80). Ή άπάντηση:

«Μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας έχουν γίνει όρισμένα πράγματα αλλά θά μπορούσαν να γίνουν ακόμη περισσότερα. Καί μείς θέδαια δεν είμαστε ίκανοποιημένοι. Τά έμπόδια πού ύπάρχουν είναι δύο: Τό ένα οικονομικό, τό άλλο θέμα περιβαλλοντικής συνείδησης».

Ή αυτοκριτική αυτή θά ήταν συμπαθής άν δεν γνωρίζαμε τήν ποιοτική αλλά και ποσοτική σχέση των όρισμένων πού έγιναν και των περισσότερων πού θά μπορούσαν να γίνουν. Διότι ή σημερινή δεξιά διακηρύσσει ότι παρέλαβε Χάος και παραδίδει Κράτος, αλλά αυτό τό Κράτος άποδίδοντας μόνο στόν άθηναικό σϋρανό από τό 1976, 94.000|τόνους|διοξειδιο τού θείου, 47.000 τόνους δεξείδιο τού άζώτου, 528 τόνους μόλυβδο, και στό Σαρωνικό κόλπο 500.000 κυβικά μέτρα άστικά λύματα μέ συνολικό ρυπαντικό φορτίο 180 τόνους διοχημικά άπαιτούμενο δξυγόνο και 375 τόνους αιώρούμενα στερεά τήν ήμέρα (μετρήσεις 1976, σημερινές προσαρμογές), δημιούργησε ένα νέο άπερίγραπτο χάος τό όποίο ένδιαφέρει άμεσα κάθε πολίτη καθώς: «ή ρύπανση στή περιοχή της Άθήνας έχει πάρει διαστάσεις πού έπηρεάζουν όριακά τή θνησιμότητα, και ύπαγορεύουν τή λήψη

2. Βλέπε τήν έξοχη άνάλυση για τίς παραταξιακές διαλέκτους της Δ. Χριστοδούλου στήν έφμ. Ή Αύγή, 13.9.81: «Βασικά επιβάλλεται».

συντονισμένων μέτρων για τον περιορισμό της».³ Πώς αντιμετώπισε ή κυβέρνηση αυτή την ανησυχητική προειδοποίηση της Έδρας Ύγινης και Έπιδημιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών; Αν ενδιαφερόταν θά επιδίωκε ως όφειλε και εκ του άρθρου 24 του Συντάγματος να λάβει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα για τη διαφύλαξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Άλλωστε τον κώδωνα είχαν κρούσει άνθρωποι δικοί της: ο Θεοτοκάς άρθρογραφοῦσε από τό 1957 για τήν «ἀμορφη πόλη... ένα είδος Λός Άντζελες», ενώ ο καθηγητής Άλιδιζάτος μετροῦσε τίς πρώτες ρυπαντικές ουσίες στήν Άθήνα καί περίχωρα τό 1965. Καθώς δέ νομικοί κυρίως μᾶς κυβερνοῦν οὐδενός διέφευγε ὅτι ἡ δάση τῶν κανόνων τοῦ λεγομένου «κοινοῦ δικαίου» πού σήμερα ρυθμίζουν στή χώρα μας τή νομική προστασία ἀπό τή ρύπανση ἀποτελεῖται ἀπό διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου τοῦ Ἰουστινιανού Κώδικα, ἡ δέ συγκεκριμένη διάταξη ἀνήκει στόν Οὐλπιανό (200 μ.Χ.) Ἐπρεπε λοιπόν νά νομοθετήσουν ἀλλά εἶχαν καί ἔχουν δυσκολίες οἱ ἄνθρωποι, ὄχι ὡς νομικοί δέδοια. Μετά τίς ἐκλογές δίνουν στή δημοσιότητα τό 1978 δύο νομοσχέδια (ὑπουργεῖα Βιομηχανίας-Έργασίας) τά ὁποῖα θά ἀκολουθήσουν τή τύχη ἑνός παλαιότερου (1975), δέν θά κατατεθοῦν ποτέ στή Βουλή. Παρόμοια τύχη ἔχει τόν Μάιο τοῦ 1979 ἕνα ἄλλο νομοσχέδιο πού συνυπογράφουν ἔξι ὑπουργοί. Ἐντέλει ἡ ὑπόσχεση τοῦ ὑπουργοῦ Βιομηχανίας τό Νοέμβριο τοῦ 1980 ὅτι θά φέρεי νέο νομοσχέδιο σέ τρεῖς μήνες δέν ἐκπληρώνεται παρά τόν περασμένο Μάιο. Κάτι ἀρχίζει νά συζητεῖται ἀλλά σπεύδει λαύρα ἡ ἀντιπολίτευση μέ τούς «ἐνιαίους φορεῖς» της καί τό νομοσχέδιο γάνεται πάλι. Για ὅσους ἀποροῦν μέ τήν κυβερνητική δυστοκία ο Προέδρος τοῦ ΣΕΒ κ. Δ. Κυριαζής δίνει μιά σαφή καί σύντομη ἀπάντηση:

«Σέ μιά οἰκονομία βασισμένη στήν ιδιωτική πρωτοβουλία τό κέρδος εἶναι ἡ ἀνταπόδοση τοῦ κινδύνου πού συνεπάγεται ἡ ἐπιχειρηματική ἀπόφαση... Τό κέρδος συνιστά σημεῖο ἀναφορᾶς καί δείκτη ἐπιτυχούς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως τόσο γιά τήν ἴδια τήν ἐπιχείρηση, ὅσο καί γιά τήν ἐθνική οἰκονομία. Γιατί ἡ πραγματοποίηση κέρδους ἀποδεικνύει πῶς οἱ πόροι μᾶς κοινωνίας πού μιά ἐπιχείρηση διαχειρίσθηκε χρησιμοποιήθηκαν ἀποδοτικά».⁴

Μέ δάση αὐτή τή λογική τήν ὁποία υἱοθετεῖ ὅπως φαίνεται καί ἡ κυβέρνηση, τό γεγονός ὅτι τό 1979 οἱ 100 μεγαλύτερες βιομηχανίες τῆς χώρας ὑπερδιπλασίασαν τά κέρδη τους, ἀποδεικνύει πῶς οἱ πόροι τῆς κοινωνίας μας χρησιμοποιήθηκαν ἄριστα ἀπό τίς βιομηχανίες μας...

Τίς καταστροφικές συνέπειες τῆς λογικῆς πού συγχεῖ τό ἐθνικό μέ τό ιδιωτικό συμφέρον ἀποκαλύπτει ἡ ἐκρηξη εἰλικρίνειας τοῦ διευθυντοῦ ΠΕΡΠΑ καθ. Μαρκαντωνάτου πού ἀποδέχθηκε ὅτι ὁ βιολογικός καθαρισμός τῶν λυμάτων καί ἡ σχετική ἐπαναχρησιμοποίηση τοῦ νεροῦ θά ἀπαιτοῦσε ἕνα τελικό κόστος νεροῦ 4 δραχμές τό κυβικό. «Εἶναι χαμηλό ἀλλά δέν

3. «Ἡμερήσιες διακυμάνσεις τῆς ἀτμοσφαιρικής ρυπάνσεως καί τῆς ὀλικῆς θνησιμότητας στήν Ἀθήνα». Διδακτορική διατριβή τοῦ Ἀλ. Κ. Βατόπουλου, 1979, σελ. 70.

4. Ὁμιλία τοῦ ΣΕΒ στήν ἐτήσια γενική συνέλευση τοῦ ΣΕΒ. Ἀθήνα 1980.

ἐφαρμόστηκε γιατί ἡ βιομηχανία εἶχε φτηνότερο νερό 1 δραχμή (ἀντλία), 2 δραχμές (Μόρνος)».⁵ Ἡ δήλωση εἶναι σαφέστατη γιά τίς γενεσιουργές αἰτίες τοῦ χάους πού προαναφέραμε ἀλλά ἡ καταγραφή θά ἦταν ἐλλιπής χωρίς ἀναφορά σέ δύο σημαντικά γεγονότα τῆς περασμένης τετραετίας: τή δίκη τῆς Πάτρας καί τό ἀτύχημα τῆς Πύλου, ὅπου νομοθεσία ὑπῆρχε ἀλλά τό περιβάλλον δέν προστατεύθηκε.

Ἐμελλε λοιπόν στήν Ἑλλάδα τῶν μεγάλων δημοκρατικῶν κομμάτων ἕνας δικαστικός ἐπιμελητής (κλητήρας), ὁ κ. Βλάσης Βελλόπουλος νά καταγγεῖλει στόν Εἰσαγγελέα Πατρῶν (16.9.78) ὅτι κατά παράβαση τοῦ νέου ὑγιονομικοῦ κανονισμοῦ κανένα μέτρο δέν ἔλαβαν οἱ ἀρμόδιοι γιά τόν περιορισμό τῆς ρύπανσης καί μόλυνσης τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου. Μετά δύο χρόνων προδικασία σέ 12 βιομηχανίες, ἀνάμεσά τους καί τά Δημοτικά σφαγεῖα, ἀπαγγέλλεται κατηγορία μέ δάση τό Νόμο 743/77 ὁ ὁποῖος ἐξαρτά τήν ἐνεργοποίησή του ἀπό μιά σειρά προεδρικών διαταγμάτων καί ἀποτελεῖ τό μόνο νομοθέτημα μαζί μέ τήν κύρωση τῆς Διεθνούς Σύμβαςης τῶν Βρυξελλῶν «προστασίας τοῦ θαλασσίου περιβάλλοντος». Μετά ἀπό δύο ἀναβολές τῆς δίκης ἐντέλει στίς 28.2.1981 ἐπιδίδονται... 18 μήνες φυλάκιση σέ τέσσερις βιομηχανίες ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες θεωρεῖται ὅτι «ρυπαίνουν» ἀλλά «ὄχι σοβαρά». Οἱ γνωστές περί λαϊκῆς νίκης θριαμβολογίες τοῦ δημοκρατικοῦ τύπου σκεπάζουν δύο σημαντικές δηλώσεις στό περιθώριο τῆς δίκης.

Ἡ πρώτη:

«Ὁ μέγας ὑπεύθυνος τῆς καταστροφῆς τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου εἶναι ἡ μὴ τήρηση τῶν νόμων καί ἡ μὴ ἐφαρμογή τους ἀπό τά ὑπεύθυνα κρατικά ὄργανα» (Βλάσης Βελλόπουλος, μνηστής τῶν βιομηχανιῶν).

Ἡ δεύτερη:

«Τά σφαγεῖα εἶναι ἐκεῖ ἀπό τότε πού ἰδρύθηκε ὁ Δῆμος. Τά δάλανε ὅλα σ' ἕνα τσουνδάμι γιά νά μπορέσει νά ξεφύγει ὁ Δικαστής... Ἡ Πειραϊκή Πατραϊκή ἀποχετεῖ τίς χρωστικές της ὕλες ἐκεῖ ὅπου ἡ πόλη ἀντλεῖ νερό. Καί χρωστικές ὕλες ξέρετε τί θά πεί. Καρκίνος σκέτος. Αὐτό εἶναι τό ἴδιο πράγμα μέ τό νά μυρίζει τό ἔντερο τοῦ σφαγείου; Μά κοροϊδενόμαστε τώρα;» (Θεόδωρος Ἀννινος, δημοκρατικός δήμαρχος Πάτρας).

Τά σχόλια περιτεύουν καθῶς μάλιστα ἕνα δεύτερο περιστατικό φωτίζει πληρέστερα ὄχι μόνο τίς κυβερνητικές εὐθύνες γιά τήν ἔλλειψη εἰδικοῦ θεσμικοῦ πλαισίου προστασίας ἀπό τή ρύπανση καί τήν «ὀλιγορία» τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ γιά τήν ἐφαρμογή ὀρισμένων σχετικῶν διατάξεων πού ἤδη ὑπάρχουν, ἀλλά καί τήν «ἐπιπόλεια» περιβαλλοντική πολιτική τῆς ἀντιπολίτευσης.

Στίς 23 Φεβρουαρίου 1980 τό τεράστιο πετρελαιοφόρο «Ἰρένες Σερενείτ» μέ «103.000 τόνους ἀργό πετρέλαιο στά σπλάχνα του» βυθίζεται στόν κόλπο τῆς Πύλου. Τό πρώτο καί σημαντικότερο ἐρώτημα πού γεννιέται σχετικά μέ τό «ἀτύχημα» τῆς Πύλου εἶναι

5. Συνάντηση Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας «Προβλήματα Ρύπανσης στό Λεκανοπέδιο Ἀττικῆς», Ἀθήνα Ἐθνικό Ἰδρυμα Ἑρευνῶν, 5-6/6/81.

άν ὄντως ἐπρόκειτο γιὰ ἀτύχημα. Ἐρώτημα συνδεόμενο μὲ τὴ σχετικὴ νομοθεσία γιὰ ἀρχαιολογικούς χώρους, ἡ ὁποία ἀπαγορεύει ὁρισμένες δραστηριότητες (βιομηχανικές, οἰκοδομικές, λατομευτικές κ.λπ.) σὲ ἀπόσταση 500 μέτρων ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα μνημεῖα. Καί ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη ἦταν μᾶλλον ὀψιμη καὶ δευτερευούσης σημασίας ἡ καταγγελία βουλευτῶν τοῦ ΠΑΣΟΚ περὶ «ὀλιγωρίας κυβέερνησης καὶ ὑπευθύνων πού ἐπέτρεψαν τὴν εἴσοδο τοῦ δεξαμενοπλοίου στὸ λιμάνι τῆς Πύλου». Τὰ λογικὰ ἐρωτήματα εἶναι: Πῶς ἐπετράπη νὰ τοποθετηθεῖ ὁ σταθμός ἀνεφοδιασμοῦ τῆς ἐταιρίας «Μαμιδάκης» στὸν ἱστορικό δρόχο τῆς Σφακτηρίας, καὶ ἀκόμα πῶς βρέθηκε ἕνα τάνκερ νὰ διαπλέει ἕναν κόλπο κατάσπαρτο ἀπὸ ἀρχαιολογικούς θησαυρούς. Ὅμως ἂν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ σιωπὴ ὑπαινίσσεται καὶ ἄλλες πλὴν τῶν κυβερνητικῶν εὐθυνῶν, ἡ Πύλος ἔφερε κι ἄλλα ζητήματα στὴν ἐπικαιρότητα. Συγκεκριμένα ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ κύρωσε τὸ 1976 μὲ τὸ νόμο 314/76 τὴ Διεθνή Σύμβαση Βρυξελλῶν ἡ ὁποία εἰσάγει τὸ αὐστηρό –γιὰ τοὺς πλοιοκτῆτες– σύστημα τῆς λεγόμενης ἀντικειμενικῆς ἀστικῆς εὐθύνης, ψηφίζοντας ἀμέσως μετὰ τὸ νόμο 743/77 θεώρησε (ἄρθρο 12), ὅτι «ὑπεύθυνος εἶναι ὁ ὑπαιτίως προκαλὼν τὴν ρύπανσιν». Τὴν ἰδιαίτερα εὐνοϊκὴ αὐτὴ δικονομικὴ μεταχείριση τοῦ ρυπαίνοντος πλοιοκτήτη, ἐνδεικτικῆς τῆς ἀσυνέπειας τῆς χώρας μᾶς ἀκόμα καὶ πρὸς τίς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις της, ψήφισε ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ (πρακτικά δύο μόνο σελίδων) σύσσωμη καὶ διὰ δοῆς.⁶ Ὅμως μ' αὐτὴ τὴν τελευταία διαπίστωση οὐσιαστικὰ ξαναγεννᾶμε στὸ πρῶτο μᾶς ἐρώτημα, δηλαδή, ποίος εὐθύνεται γιὰ τὴν ὑποβάθμιση τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ περνώντας πιά ἀπὸ ὅ,τι ἀρχικά θεωρήσαμε προφανές, δηλαδή τίς κυβερνητικὲς εὐθύνες, σὲ ὅ,τι γιὰ πολλοὺς εἶναι ἀδιαφανές, τίς εὐθύνες τῆς ἀντιπολίτευσης.

Ἡ φιλολαϊκὴ πολιτικὴ τοῦ «νέφους»

*Hard times in the city...
And they hide their faces
'Cause the city's dyin'
And they don't know why
P. Νιούμαν*

Μέ τούς γνωστούς συσχετισμούς στὴν παρελθούσα

6. Λεπτομέρειες γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἀρθροῦ 12 τοῦ Νόμου 743/77 στὸ διαφωτιστικό ἀρθρο τοῦ Β.Θ. Κωστόπουλου στὸ περ. *Σύγχρονα Θέματα*, τ. 7, σ. 33-34 γιὰ τὴ νομοθεσία τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος. Ἐπίσης στὴν ἀποκαλυπτικὴ διαμάχη τοῦ ἴδιου μὲ τὸν κ. Π. Σαρχῆ, Γ. Γραμματέα ὑπουργείου Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας γιὰ τὸ συνολικὸ ποσὸ τῆς ἀποζημίωσης πού ὀφείλει ἡ πλοιοκτῆτρια ἐταιρεία γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ζημιῶν πού προκάλεσε στὴ Πύλο (ἐφημ. *Ἡ Καθημερινή*, 30.9.80, 11.10.80, 4.11.80). Ἐκεῖ, ἐνῶ τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο ἀπαιτοῦσε μὲ δάση τῆς Σύμβασης τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1969 τὸ ποσὸ τῶν 350 ἑκατομ. δραχμῶν περίπου, ἀπὸ τὸ πλοιοκτῆτὴ ὡς κεφάλαιο περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης του, ὁ Βασίλης Κωστόπουλος ὑπολογίζει (μὲ δάση τὸ χρυσὸ φράγκο POINCARÉ) ἕνα ποσὸ τῆς τάξης τῶν 2.750 ἑκατομ. Ἀκόμα ὁ ἴδιος ἐπισημαίνει τόσο τὴ λανθασμένη μετάφραση στὰ ἑλληνικά καίριας διάταξης τῆς Διεθνούς Σύμβασης, ὅσο καὶ τὴ «στενότατη ἀπλουστευμένη ἐρμηνεία πού δίνει στὴν ἐπίμαχη διάταξη» ὁ κ. Π. Σαρχῆς. Τέλος ὁ ἀρθρογράφος ὑπεθυμίζει στὸ ὑπουργεῖο ὅτι ἡ χώρα μᾶς δὲν ἔχει – ὡς τὸ ὀφείλει – κυρώσει μέχρι σήμερα τὴ Διεθνή Σύμβαση τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1971 πού δημιούργησε ἕνα Ταμεῖο Ἀποζημίωσης γιὰ ἀτυχήματα σάν τῆς Πύλου, ἰσχύουσα ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο 1978.

Βουλὴ ἢ θεσμικὴ ὑποτονικότητα βαρύνει βασικά τὴν κυβέερνηση. Θὰ ἔλεγε ὁμως κανεὶς ὅτι κόμματα πού ἐπικαλοῦνται τὴ λαϊκὴ συνέργεια, τὸ Λαὸ «γιὰ νὰ πραγματοποιήσει ὁ ἴδιος τὴν Ἀλλαγὴ» ἢ ἀπαιτοῦν «ΚΚΕ πῶς δυνατό στὸ λαὸ καὶ τὴ Βουλὴ» θὰ εἶχαν μιά σημαντικὴ ἐξωκοινοβουλευτικὴ παρουσία σὲ ὅσα θέματα ἀπασχολοῦν τίς λαϊκὲς μάζες καὶ ὅτι οἱ κινητοποιήσεις τους θὰ ἐπηρέαζαν θετικὰ τὸ δυσμενὲ – γι' αὐτὰ – κοινοβουλευτικὸ συσχετισμό. Καὶ τὸ «νέφος» ἦταν ἀπὸ τὰ μείζονα θέματα, τουλάχιστον γιὰ τοὺς Ἀθηναίους πολίτες, δηλαδή σχεδὸν τοὺς μισοὺς Ἑλληνες. Γιατί βέβαια ὁ ἐπισκέπτης ἀλλὰ καὶ ὁ κάτοικος τοῦ «πρότυπου χωριοῦ» τῆς «Πεσινέ» στὴ Βοιωτία εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ διαπιστώσει ὅ,τι ὁ Δρ. Κ. Χολέβας πειραματικά τὸ 1972 ἀπὸ τὴ φυτοτοξικότητα τοῦ φθορίου πού ἐκπέμπει ἡ ὁμώνυμη βιομηχανία ἀλουμινίου.⁷ Στὴν Ἀθήνα τὸ «νέφος» ἐμφανίστηκε – κυριολεκτικὰ – τὸ 1977. Σὲ μιά ἀπὸ τίς πρῶτες φωτογραφίες του, ἡ φιλοκυβερνητικὴ *Βραδυνή* σχολίαζε χαρακτηριστικά: «ὁ πονοκέφαλος πού ταλαιπώρησε τοὺς περισσότερους Ἀθηναίους δὲν ἦταν ἐπιδημία ὅπως εἶπαν μερικοὶ ἀλλὰ ἐπακόλουθο... φυσικοῦ φαινομένου». Ἐνῶ τὸ «φυσικὸ φαινόμενο» ἀποδίδονταν ἀπὸ τὰ τηλεοπτικὰ μέσα στὶς μετεωρολογικὲς συνθήκες καὶ τὴ γεωγραφία τοῦ Λεκανοπέδιου, ἡ Ὑπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος τοῦ ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν (Υ.Κ.Υ.) κυκλοφοροῦσε τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1978 πολύχρωμο πλῆνακα διακυμάνσεως τῶν ποσοστῶν διοξειδίου τοῦ θείου στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν περίοδο 1975-1978 στὸ ὁποῖο διαπίστωνε ὅτι, μετὰ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ μαζοῦτ «ἀλματώδης ὑπῆρξε κατὰ τὸν τελευταῖο χρόνον ἡ περιστολὴ τῆς μολύνσεως στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς περιοχῆς Ἀθηνῶν». Ὅ,τι παρέλειπε τὸ αἰσιόδοξο αὐτὸ κείμενο εἶναι ὅτι ἐκτός ἀπὸ τὸ θεῖφι τῆς καύσιμης ὕλης βιομηχανιῶν καὶ κεντρικῶν θερμάνσεων, ὡς «ρύπανση τῆς ἀτμοσφαιράς» ἐννοεῖται ἕνα σύνθετο καὶ δυναμικὸ φαινόμενο, ἡ «φύση» καὶ οἱ μηχανισμοὶ τοῦ ὁποίου δὲν περιγράφονται, ἂν ὅπως πρόσφατα μᾶς δεβαίωσε ὁ ὑπεύθυνος χημικός τοῦ Υ.Κ.Υ. κ. Ν. Σπυρόπουλος, συστηματικὲς μετρήσεις τῶν ρύπων στὴν ἀτμόσφαιρα ὑπάρχουν ἀπὸ τὸ 1974: «μόνο γιὰ τρεῖς παραμέτρους: διοξείδιο τοῦ θείου, καπνὸ καὶ αἰωροῦμενα σωματίδια, ἐνῶ μόνο δειγματοληπτικὰ ἔχουν μετρηθεῖ: ὀξυγόνο, συνολικὸ ὕδρογονάνθρακες καὶ θεικὲς ἐνώσεις καὶ σὲ ἕνα βαθμὸ διοξείδιο τοῦ ἀζώτου, ὅσον καὶ μονοξείδιο τοῦ ἀνθρακᾶ».

Ἐπειδὴ ὁμως τὰ ὀξείδια τοῦ ἀζώτου (μονο-διοξείδιο), οἱ ὕδρογονάνθρακες πού παράγονται κυρίως ἀπὸ μηχανεῖς ἐσωτερικῆς καύσεως ἀποτελοῦν τοὺς πρωτογενεῖς ρύπους καὶ τὰ ὀξειδωτικά ὄξον (O₃), νιτρικὸ ὑπεροξυακετύλιο (PAN), ἀλδεϋδες τοὺς δευτερογενεῖς, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦνται χημικὰ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἡλιακῆς ἐνέργειας στοὺς πρωτογενεῖς ρύπους διαμέσου μᾶς σειρᾶς πολὺπλοκων ἀντιδράσεων ἀποτελέσμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ φωτοχημικὴ ρύπανση «τύπου Λὸς Ἀντζελες» γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τὸ 1943, εἶναι παραπλανητικὸ τὸ 1978 ἕνας κρατικὸς φορέας νὰ προπαγανδίζει τὴ μείωση μᾶς παραμέ-

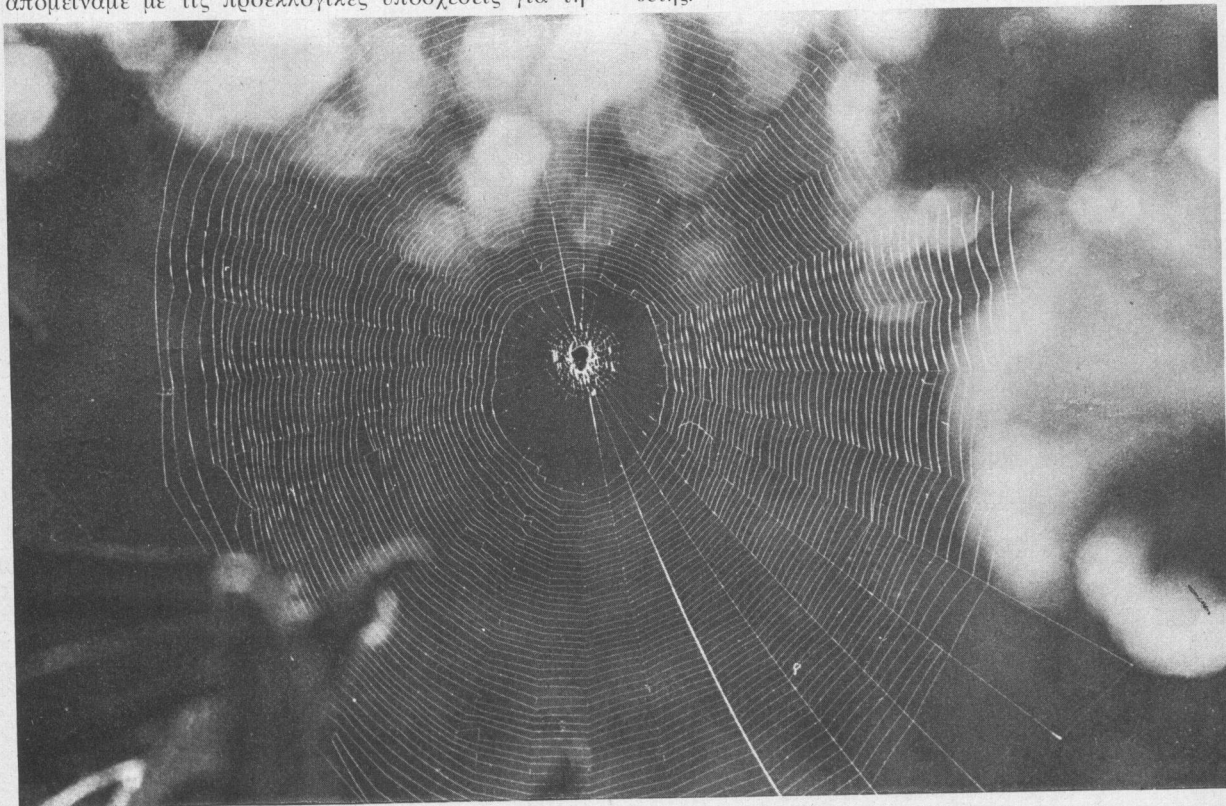
7. Τὰ φυτὰ ἀποκαλύπτουν τοὺς βιολογικοὺς κινδύνους ἀπὸ τὴ ρύπανση τῆς ἀτμοσφαιράς, περ. *Γεωτεχνικά* 1-2 Ἰουνίου 1977. Ἀνάλογη ἐπίδραση στὰ ζῶα ἀναγνώρισε μετὰ ἀπὸ δεκαετὴ δικαστικὸ ἀγῶνα ἡ «Πεσινέ» ἀποζημιώνοντας τὸν κτηνοτρόφο Γ. Γκέκα. Λεπτομέρειες γιὰ τὴ σημαντικὴ αὐτὴ ἀπόφαση τοῦ Πολυμελοῦς Πρωτοδικείου στὶς ἐφημερίδες Σεπτεμβρίου 1981.

τρον του φαινομένου, ως συνώνυμη με την περιτολή όλου του φαινομένου. Ακόμη πιο τραγικό βέβαια να ομολογεί τρία χρόνια αργότερα ότι εξακολουθεί να μη διαθέτει συστηματικές μετρήσεις των υπόλοιπων παραμέτρων. Καί πιο απογοητευτικό, με βάση διεθνή εμπειρία σαράντα χρόνων και την ύπαρξη του προβλήματος από το 1975, να κατηγορεί ή αντιπολίτευση τη κυβέρνηση για «απουσία υπεύθυνης πληροφόρησης» (δήμαρχος Μπέης) ή να πανηγυρίζει την ίδρυση του πρώτου Κέντρου Έρευνών Περιβάλλοντος επειδή «καιρός ήταν να επέμβει (Μάρτης του 1981) η Τοπική Αυτοδιοίκηση στον τομέα της ρύπανσης». Εκτός αν πρόκειται περί αυτοκριτικής. Γιατί με ασημαντες, για τους ετήσιους προϋπολογισμούς τους, δαπάνες οι πολιτικές δυνάμεις που ελέγχουν την τοπική Αυτοδιοίκηση από τη μεταπολίτευση θα μπορούσαν και για λόγους έντυπωσης να ξεπεράσουν το φοβερό δίλημμα «φωτοχημική ρύπανση» ή «αίθαλομίχλη» ιδρύοντας ένα δίκτυο δικών τους σταθμών μετρήσεων. Διότι δεν συμβάλλει στην αξιοπιστία του φορέα της αλλαγής που «ξέρει» ο υπεύθυνος του Κέντρου γιατρός Γερούκαλης να ισχυρίζεται ότι πρόκειται «μάλλον για αίθαλομίχλη» (έφ. *Τά Νέα*, 23.3.81) και οι ομοϊδέατες του βουλευτές κ.κ. Ασλάνης, Κρητικός, Οικονόμου να επιμένουν στη Βουλή ότι «παρά τις τεκμηριωμένες μελέτες του φαινομένου και τις ανακοινώσεις ΤΕΕ και ΠΑΚΟΕ η κυβέρνηση επιμένει στην αμφισβήτηση του φωτοχημικού χαρακτήρα του νέφους» (2.2.81). Τό πλήρες αλαλούμ βέβαια ολοκληρώθηκε πριν λίγες μέρες όταν «οι τεκμηριωμένες μελέτες και ανακοινώσεις του ΠΑΚΟΕ», στίς οποίες στηρίζονταν σύμπασα η αντιπολίτευση, καταγγέλλθηκαν – μαζί με τις οικονομικές ατασθαλίες του Προέδρου του – ως έντελως αναξιόπιστες από ομάδα συνεργατών του προσκείμενη στο ΚΚΕ.⁸ Έτσι απομείναμε με τις προσεκλογικές υποσχέσεις για τη

«συνεχή ενημέρωση του λαού πάνω στη κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος» και τους 15 έλλιπέστατους κρατικούς σταθμούς έλέγχου όταν τό Λονδίνο διαθέτει ένα πλήρη σταθμό για κάθε 15 τετρ. χιλιόμετρα.

Καί τό σημαντικότερο. Δέν είναι παραπλανητικό να αναφέρουμε διαρκώς στίς «διομηχανίες, που είναι ό υπ' αριθμόν ένας υπεύθυνος της μόλυνσης» (όλη ή αντιπολίτευση, ιδιαίτερα τό ΚΚΕ) και να ξεχνάς έντελως τό ιδιωτικό αυτοκίνητο. Αφήνοντας άνενόχλητη την ύστερία του αστικού τύπου: «τό νέφος ξαναγύρισε, τά Ι.Χ. άπειλούνται» (έφ. *Τά ΝΕΑ* 3.2.81) και άτάρακτο τόν τεχνοκρατικό έφησυχασμό: «*Η Αθήνα θά ζεί μέ τό νέφος που διαρκώς θά μεγαλώνει μιά και δέν μπορεί να άπαλλαγει του κλίματός της, των αυτοκινήτων της, ούτε ν' άποκτήσει μετρό*», (Καθ. Γ.Α. Μουρκίδης, έφ. *Καθημερινή*, 23-24. 8.81). Αλλά ή φωτοχημική ρύπανση συνδέεται όπως είδαμε και μέ την έκπομπή όξειδίων του άζώτου, κυρίως από τά αυτοκίνητα. Στην Αμερική έχει υπολογισθεί ότι

8. Τό αξιοπερίεργο σ' αυτή την υπόθεση είναι ότι ήδη στίς 5/6/81 στη Συνάντηση για τά προβλήματα του λεκανοπεδίου Αττικής ό καθηγητής κ. Ι. Παπαδάκης έδειξε πίνακα αναλύσεων του ΠΑΚΟΕ μέ σειρά λαθών και σημαντικών έπιστημονικών ανακρίβειών. Γιατί ή άξιοκρατική όμάδα έσίγησε τότε και περίμενε τό Σεπτέμβριο για να διαφανήσει «έπιστημονικά» μέ τόν Πρόεδρο του ΠΑΚΟΕ; Ο τελευταίος ισχυρίσθηκε ότι εκδιόσθηκε να συνεργασθεί εκλογικά μέ τό ΚΚΕ. Τό βέβαιο είναι ή όριστική αναξιόπιστία της κριτικής που ή αντιπολίτευση βασισμένη σε στοιχεία του ΠΑΚΟΕ άσκοϋσε στα στοιχεία του Υ.Κ.Υ., και ή έπιστροφή των οικολογόντων κομμουνιστών σε πιο γνώριμα χωράφια: «τέτοιοι φορείς για να λειτουργήσουν σωστά πρέπει να ύπαχθουν στον έλεγχο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης», άπεφάνθη ό παραιτηθείς αντιπρόεδρος του ΠΑΚΟΕ κ. Λογοθέτης.

Φωτογραφία Στέλιου Σκοπελίτη

από την αύξηση των αποστάσεων, της κατανάλωσης βενζίνης και της έκπομπής διοξειδίου του αζώτου (λόγω «προόδου» της αυτοκινητοβιομηχανίας) οι δλικές έκπομπές διοξειδίου του αζώτου είχαν επταπλασιασθεί ανάμεσα 1946-1968: «μιά αύξηση με άμεσες επιπτώσεις στη διόγκωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης», ενώ ο υπεύθυνος του Δημοτικού Συμβουλίου για την Ευρύτερη Περιοχή Λονδίνου ανέφερε πρόσφατα ότι: «ή μεγάλη πηγή αιθαλομίχλης στο Λονδίνο σήμερα οφείλεται στην κυκλοφορία των αυτοκινήτων».⁹

Και στην Αθήνα; Τό 1976 ή κατανάλωση καυσίμων στα αυτοκίνητα ήταν 275.000 τόνοι ντήζελ και 467.000 τόνοι βενζίνης ενώ τό 1978 ήταν 381.000 και 578.000 αντίστοιχα. Δηλαδή παρά τά περιοριστικά μέτρα πού είχαν τότε επιβληθεί (μονά-ζυγά), ή κατανάλωση βενζίνης σημείωνε μιά αύξηση 25% περίπου. Αλλά και τά δεξείδια του αζώτου για τό 1975 προέρχονταν: από τή βιομηχανία 6.500 τόνοι, ΔΕΗ 3.500, καλοριφέρ 4.500 και αυτοκίνητα 32.800. Δίκαια λοιπόν ο Ν. Χασαπόπουλος παρατηρούσε όταν μειώθηκε ή περιεκτικότητα του μολύβδου στη βενζίνη ότι:

«ή μείωση αυτή είναι ουσιαστικά άχρηστη γιατί αν αυξηθεί πάλι (όπως άλλωστε αναμένεται) ή κατανάλωση βενζίνης τότε τά ποσοστά μολύνσεως θά δοσκοκονται στα ίδια (ίσως και πιο αυξημένα) με τά περσινά επίπεδα» (έφ. τό Βήμα 23.12.79)

ή άλλως με δοσμένη τή συμβολή του αυτοκινήτου στην ατμοσφαιρική ρύπανση κάθε αύξηση της κυκλοφορίας συνεπάγεται τήν επιδείνωση της κατάστασης. Ωστε ποιός φοβάται ποιόν; Γιατί μεγάλα δημοκρατικά κόμματα, λαογενείς και λαοπρόβλητες ήγεσίες αναλώνονται στίς «περί λιτότητας» παραμυθίες και αναθέτουν στον εκπνέοντα φιλελευθερισμό του κ. Αγγελόπουλου τίς «περί καταναλωτικού ευδαιμονισμού» προειδοποιήσεις; Ο πρωθυπουργός έλεγε στην Άρτα ότι «για νά γίνει αντιληπτή ή πρόοδος πού συντελέστηκε στη περιοχή σας... ο αριθμός των ιδιωτικών αυτοκινήτων τετραπλασιάστηκε σέ έξι χρόνια»... Έπιτέλους ή σημερινή αντιπολίτευση θά πρέπει κάποτε νά ξεκαθαρίσει ποιά είναι ή θέση της ανάμεσα στη «πρόοδο» του πρωθυπουργού και τον «καταναλωτικό ευδαιμονισμό» του κ. Αγγελόπουλου. Οι «δέσμες μέτρων» έπονται γιατί άλλως θά φθάνουμε σέ κινητοποιήσεις και... μιά «επιτροπή άγώνα» θά μεταφέρει τήν άγωνία των κινητοποιηθέντων στον πρωθυπουργό ως «πρόταση συστάσεως ενιαίου φορέα»... Αυτή ήταν ή κατάληξη - της μόνης άλλωστε - συγκέντρωσης εκείνο τό πληκτικό απόγευμα του Απρίλη στην Πλατεία Κοτζιά για τό «νέφος». Καί έτσι με τίς προτροπές του ΚΚΕ έσωτερικού «ή προστασία του περιβάλλοντος νά περάσει στα χέρια του λαού και νά γίνει αντικείμενο συνεχούς και άσταμάτητης πάλης για μιά αλλαγή πορείας»... και τόν Άρχηγό της Άλλαγής νά μάς υπόσχεται ότι «τό

9. Άς σημειωθεί ότι ο λονδρέζικος άέρας αντίθετα από ό,τι πιστεύεται στην Ελλάδα (έλεπε κύριο άρθρο έφ.μ. Τό Βήμα, 13.3.81) κινδυνεύει νά θεωρηθεί ακατάλληλος σύμφωνα με τά πρότυπα της ΕΟΚ πού θά εφαρμοσθούν τό 1983, αν οι βιομηχανίες δέν χρησιμοποιήσουν καθαίσιμη ύλη καλύτερης ποιότητας, και ή κυβέρνηση δέν γίνει πιο αυστηρή στίς προδιαγραφές λειτουργίας των μηχανών έσωτερικής καύσεως (περ. New Scientist, 14.5.81)

θέμα δέν παίρνει καμιά αναβολή, αναμένουμε τήν υποβολή των νομοσχεδίων για νά δώσουμε τή μάχη και μέσα στη Βουλή» (ύπογρ. δική μου) ξανααγρύψαμε στίς νεφροσκεπείς δραστηριότητές μας. Περίπου τήν εποχή πού οι όπαδοί του Παναργειακού άποκαθιστούσαν τό ποδοσφαιρικό τους δίκαιο, κλείνοντας όλοι τά μαγαζιά τους, βγαίνοντας από τά σπίτια τους, άποκλείοντας τίς έθνικές άρτηρίες, άπαιτώντας...

Έναν καιρό δένανε τ' άτσάλι, τώρα έμεις τά πλαστικά;

Ό,τι προηγήθηκε, διηγείται περιγραφικά έξου και ή έμμονή στα λόγια των πρωταγωνιστών του δράματος, όσα σ' ένα προηγούμενο άρθρο άποπειράθηκα «θεωρητικά» ν' αναλύσω.¹⁰ Εκεί μιλούσα για τή σύγκλιση δύο ιδεολογιών πού συμβατικά χαρακτηρίζα δεξιά-άριστερή στη μη κριτική, συνεπώς μη πολιτική, υιοθέτηση της (τεχνολογικής) προόδου, και τήν ανάδειξη του Κράτους ως μόνου φορέα ανάπτυξης. Η έδώ και δυό δεκαετίες εργολαβική ανάθεση στο Κράτος και της «διόρθωσης» των οικολογικών συνεπειών αυτής της ανάπτυξης σέ τίποτε δέν διαταράσσει αυτή τή σύγκλιση, άπλά τήν ένισχύει με νέα επιχειρήματα. Άς σκεφτούμε αυτή τήν ιστορία των «ενιαίων φορέων» πού μάς συνιστούσε ή Άντιπολίτευση σάν αντίδοτο παντός προβλήματος της ελληνικής κοινωνίας τήν περασμένη τετραετία («τό νέφος», «τίς όρμόνες» κ.λπ.). Δέν άποδεικνύει όπως και ο Ή.Ευθυμίουπουλος παρατηρούσε, σχολιάζοντας τελευταία τό συνέδριο του ΤΕΕ «για τήν ανάπτυξη»,¹¹ τή μονόφθαλμη όπτική της αναπτυξιακής διαδικασίας μέσα από τήν ίσχυροποίηση των κρατικών θεσμών ή τήν ένεργοποίηση νέων κεντρικών όργάνων; Στο πεδίο αυτής της όπτικής ένυπάρχει μιά αντίφαση ή όχι; Ο Πρόεδρος του ΤΕΕ πού αντιπολιτεύεται τή δεξιά, διαφωνεί μ' αυτούς πού θέτουν τό ψευτοδίλημμα:

«Η προστασία του περιβάλλοντος ή αντίπτυξη. Δέν υπάρχει όμως κανένα δίλημμα. Η προστασία του περιβάλλοντος άποτελεί καθοριστικό στοιχείο μιάς προγραμματισμένης πρός όφελος του Λαού κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης» (έφ. τό Βήμα, 10.5.1981).

Όμως μιά ανακοίνωση του ΤΕΕ τέσσερις μήνες άργότερα κατηγορεί τήν κυβέρνηση ή όποία δέν δημιουργεί ειδικό φορέα προστασίας περιβάλλοντος και «έπιπλέον νομιμοποιεί τό ύπουργείο Βιομηχανίας, καθαρά αναπτυξιακό ύπουργείο, σάν βασικό άξονα περιβαλλοντικής πολιτικής» (έφ. τό Βήμα, 20.9.81). Υπάρχει μιά αναπτυξιακή πολιτική και μιά άλλη περιβαλλοντική πολιτική; Τό έρώτημα είναι καιριο όλίγον πρός τής Άλλαγής, και καθός τό βαρύ πυροβολικό της Άντιπολίτευσης άποδείχθηκε άσφαιρο. Ο Προγραμματισμός, είκοσι μέρες πρίν τίς εκλογές αναμένεται άκόμη. Η Άποκέντρωση εκφέρεται από τίς πλέον συγκεντρωτικές και αυταρχικές κομματικές δομές. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση με έπτάχρονη δημοκρατική διαχείριση καθηλωμένη στην «άπορία» της. Θάταν δύσκολο νά διαχωρισθεί ή μαρξιστική άριστερά από τήν Άντιπολίτευση πού προαναφέραμε.

10. Περ. Πολίτης, τ. 43, σ. 32-37: Η Οικολογία, ή Πολιτική και ή λησμονημένη πάλη των ιδέων.

11. Περ. Άντί, τ. 184, σελ. 22.

Γιατί βρίσκεται πολύ μακριά από τις αναλύσεις του πνευματικού της παππού, πού εκατό τριάντα χρόνια πριν τολμούσε «νά περιγράψει, αναλύει καί' εκθέτει την ύπαρχονσα κοινωνία διαφορετικά από ό,τι ή ίδια αντιλαμβάνεται καί κατανοεί τόν εαυτό της, από τόν τρόπο πού τόν διώνει παραγνωρίζοντάς τον». "Όσο γενικότητες καί ταυτολογίες του τύπου:

«Η οικονομική ανάπτυξη (δέν είναι μιά)... απλή καί αφηρημένη ποσοτική μεγέθυνση της οικονομίας, αλλά μιά πραγματική οικονομική ανάπτυξη, πού δάζει δηλαδή σάν στόχο της τη βελτίωση του επιπέδου καί της ποιότητας της ζωής γιά όλο τό λαό, γιά τό κοινωνικό σύνολο, τό συλλογικό καλό» (Γ. Φαράκος, ΚΟΜΕΠ 9, χρ. 3, 1976, σ. 3)

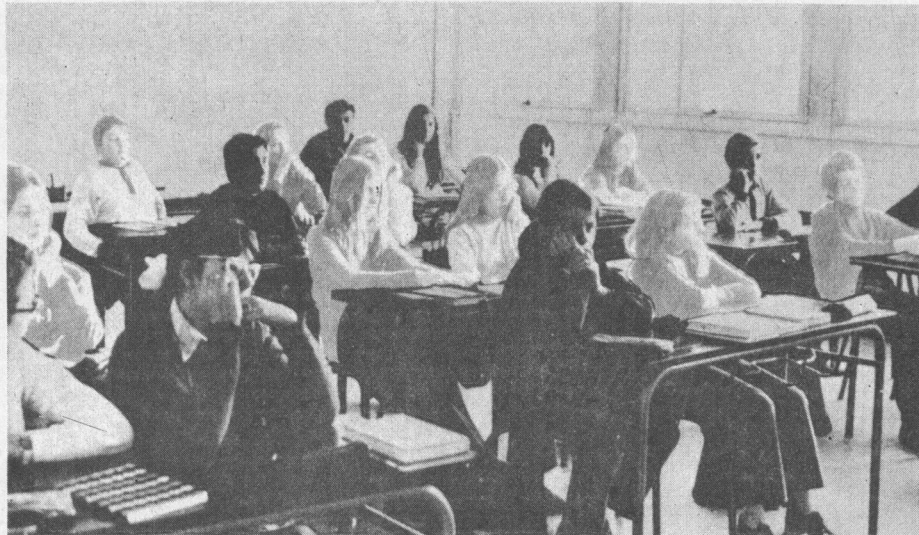
αντικαθιστούν μιά συγκεκριμένη διευκρίνιση του όρου «ποιότητα ζωής», όσοι δέν άρκοῦνται στίς Ριζοσπαστικές άπολογίες γιά τόν «ύπαρκτό σοσιαλισμό» θά δικαιούνταν νά άνησυχούν μήπως δέν είναι «τό κέρδος» αλλά καί «τό πλάνο» πού έναντιώνεται στην προστασία του περιβάλλοντος. Τό ζήτημα δέν άφορά μόνο τί δογματική πλευρά αλλά καί την άνα-νεωτική. Η πολυφωνία της τελευταίας δέν επιτρέπει γενικεύσεις ώστόσο θά έπισημάνω μιά άποψη της μέ την όποία διαφωνώ ριζικά, καί γιατί συνδέεται μέ μιά από τίς πιό σημαντικές συζητήσεις της τετραετίας γιά τό περιβάλλον καί την ανάπτυξη: τά πετροχημικά στό Νιοχώρι. Χαρακτηριστικό δείγμα, ή μέσα στη λογική της πολύ άξιόλογη συνηγορία του Λευτέρη Παπαγιαννάκη, στην έγκατάσταση του πετροχημικού της ΕΛΕΒΜΕ στίς έκβολές του Άχελώου.¹²

Καί πρώτα «ή αναγκαιότητα περιφερειακής ανάπτυξης μέ βάση νέα σοβαρά βιομηχανικά κέντρα» δέν είναι γιά μένα άυτόνομη, όσο δέν συνοδεύεται από μιά συγκριτική μελέτη άξιοποίησως αυτού πού ήδη υπάρχει, στη περίπτωση μας της λιμνοθάλασσας, ή αντίστροφα των πιθανοτήτων καταστροφής ενός μοναδικού φυσικού βιοτόπου από τίς άλυκές γιά την έξυπνέτητη του πετροχημικού. Καί γίνεται άκατανόητη όταν ή χαμηλή άποδοτικότητα των «στρατηγικών κρίκων» αυτής της ανάπτυξης άντιμετωπίζεται μέ τη φράση «μ' αυτό τό κριτήριο δέν θά είχε ίσως δημιουργηθεί ή κάποια πολεμική βιομηχανία στη χώρα μας ή τό Κονκόρντ στη Γαλλία ή ή διαστημική βιομηχανία στίς ΗΠΑ» (!!!). Τή μεγαλύτερη όμως έντύπωση μου προκαλεί ή έκκληση του συγγραφέα πρός «τίς δυνάμεις πού όραματίζονται άκόμα, τολμηρές προοπτικές πού μπορούν καί όφείλουν νά πάρουν την ύπόθεση (των πετροχημικών, της εκβιομηχάνισης, της ανάπτυξης) στα χέρια τους». Νομίζω ότι άφότου τά ΜΑΤ πήραν στα χέρια τους την ύπόθεση καί στίς όραματίστριες δυνάμεις περιλαμβάνονται – κατά τό συγγραφέα – καί ό Σύνδεσμος Βιομηχανιών Πλαστικών Έλλάδος, ή έκκληση θά έπρεπε νά γίνει πιό σαφής. Εκεί όμως πού διαφωνώ ριζικά μέ τό συγγραφέα είναι όταν παραθέτει οικονομικά πλεονεκτήματα, τίς οικολογικές συνέπειες των όποιων περνάει άσχολίαςτες. Γιά παράδειγμα: «πρόσθετη έγγύηση γιά τη βιωσιμότητα της επένδυσης είναι ότι ή ελληνική άγορά είναι πράγματι ικανή νά άπορροφήσει την παραγωγή του συγκροτήματος». Τό έπιχείρημα φαίνεται οικονομικό αλλά δέν είναι ή δέν είναι μόνο.

"Όπως αντίστροφα, ό πίνακας πού παραθέτει ό συγγραφέας γιά νά άποδείξει ότι ή υποκατάσταση των παραδοσιακών υλικών (π.χ. γυαλί, χαρτί, σίδηρος) από πετροχημικά προϊόντα συνεπάγεται μικρότερη περιβαλλοντική επιβάρυνση, δέν είναι μόνο ένα οικολογικό έπιχείρημα. Καί νά γιατί: μιλώντας γιά υποκατάσταση όρισμένων υλικών καί μεθόδων παραγωγής μιλάμε ούσιαστικά γιά τίς τάσεις, την κατεύθυνση, τούς στόχους όποιας παραπάνω άόριστα άποκαλέσαμε «ανάπτυξη». Άλλά καί της καταναλωτικής δομής πού της άντιστοιχεί. Ό καθηγητής Κόμονερ άπέδειξε μαθηματικά πριν 13 χρόνια σέ μιά κλασική πιά σήμερα άνάλυση,¹³ πώς από τό 1946-1968 ή «πρόοδος» πού συντελέστηκε στην Άμερική (άλλά καί οι δυσμενείς επιπτώσεις της στό περιβάλλον), όφείλεται κυρίως στίς νέες τεχνολογίες παραγωγής καί υλικά πού υποκαθιστούν τά παραδοσιακά. Βασικά στοιχεία στην έρευνα του Κόμονερ δέν είναι μόνο ή τοξικότητα των λυμάτων ή οι ενεργειακές απαιτήσεις της παραγωγής αλλά κυρίως ή χρήση, ή κατανάλωση καί ή τελική τύχη των «άχρηστων» προϊόντων. Όλα τά σύγχρονα πλαστικά από συνθετικές ίνες δέν είναι βιοαποδομήσιμα. Παράγονται σέ τεράστιες ποσότητες, γιά όλες τίς χρήσεις, αλλά τελικά είτε καίγονται συμβάλλοντας στην άτμοσφαιρική ρύπανση ή συσσωρεύονται άναποδόμητα σέ κάποιο φυσικό άποδέκτη. Γι' αυτό, τό γεγονός ότι ή ελληνική άγορά έχει έθισθεί, «είναι ικανή» νά άπορροφήσει την παραγωγή του συγκροτήματος πετροχημικών, ενώ άναμφισβήτητα άποτελεί οικονομικό κίνητρο γιά τούς επενδυτές, γιά τίς δυνάμεις πού προσωπικά θά θεωρούσα ότι όραματίζονται άκόμα τολμηρές προοπτικές άποτελεί οικολογικό, δηλαδή έθνικό άντικίνητρο. Άκόμα καί ή «διεθνής» αίσθητική πού παράγουν αυτές «οι υποκαταστάσεις» δέν άποτελεί άσήμαντο άντικίνητρο αν μιλάμε γιά τη κοινωνία μας κι όχι άφηρημένα γιά τά πετροχημικά, την εκβιομηχάνιση, την ανάπτυξη. Καί δέν είναι τυχαίο ότι ό συγγραφέας γιά νά θεμελιώσει ιστορικά την πρότασή του καταφεύγει στον Δ. Μπάτση καί τη Βαριά Βιομηχανία του (1947). Ίσως ό μόνος τρόπος γιά νά συζητήσουμε ούσιαστικά αυτά τά προβλήματα θά ήταν άκριβώς νά διερευνήσουμε τη σχέση άνάμεσα στην πολιτική «της εκβιομηχάνισης» πού ή άριστερά κυρίως πρόβαλε στός άρχές της δεκαετίας του '30 πολέμωντας την ιδεολογία της «ψωροκώσταινας» αλλά καί ταυτισμένη μέ τό σοβιετικό άναπτυξιακό πρότυπο, καί τη «πολιτική» της εκβιομηχάνισης πού άσκούν στην εποχή μας ή ΕΛΕΒΜΕ, ό ΣΕΒ αλλά καί τό ΤΕΕ. Νά δούμε δηλαδή τό κατά πού πάμε, όπως λέει καί ό ποιητής γιατί... ότι πάμε, μετά ή άνευ έποικοδομητικής κριτικής καί υπεύθυνης πληροφόρησης, τό γνωρίζουμε ήδη καλά καί ό τριτοκοσμικός νεο-ρομαντισμός μας, μίζερος ένγένει αλλά μ' έξάρσεις ύγειας επί του προκειμένου, θά αναστατεί... άκόμα. Άν δέν τό κάνουμε έμείς ποιός θά τό κάνει φίλε Παπαγιαννάκη;

12. Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ. 15 (1405), 9.4.81, σ. 16.

13. B. Commoner: *The Closing Circle, Nature Man and Technology*, σελ. 138-175. Bantam Books 1968.

‘Η είδοποιός Διαφορά

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

της ‘Αλώς Σιδέρη

‘Η κρίση στην εκπαίδευση κληροδοτήθηκε στις μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις της δεξιάς από την έπταετία της χουντοκρατίας. Τό ζήτημα λοιπόν εδώ δέν είναι νά καταλογιστούν μόνο στις κυβερνήσεις αυτές οι ευθύνες μίας κληρονομικής νόσου, πού οι αίτιες της μās παραπέμπουν σέ εποχές πολύ παλιότερες και απ’ τή δικτατορία, αλλά νά καταδειχτεί και νά σχολιαστεί ό τρόπος μέ τόν όποιον επιχείρησαν νά αντιμετωπίσουν οι κυβερνώντες τήν κρίση στό διάστημα 1974-81.

‘Ο τρόπος αυτός, μέ μιά λέξη, θά μπορούσε νά χαρακτηριστεί τεχνοκρατικός. ‘Αν τεχνοκρατία είναι ή ιδεολογία πού πρεσβεύει ότι τά κοινωνικά προβλήματα είναι δυνατό νά εξομαλυνθούν μέ τεχνολογικές λύσεις, ή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της δεξιάς είναι μιά άποπείρα πρός τήν κατεύθυνση αυτή. Τό αποτέλεσμα της επαληθεύει άπλως τήν άποψη του Βάινμπεργκ¹, πού, άν και τεχνοκράτης ό ίδιος, είχε τήν ρξυδέρκεια νά διακρίνει ότι «οί τεχνολογικές λύσεις στά κοινωνικά προβλήματα τείνουν νά προκαλούν μεταστάσεις, δηλαδή νά υποκαθιστούν ένα κοινωνικό πρόβλημα μέ ένα άλλο». ‘Ενα πολύ άπλό παράδει-

γμα: Μέ τίς αλληπάλληλες εξετάσεις στή διαδρομή της Μέσης ‘Εκπαίδευσης επιχείρησαν νά αντιμετωπίσουν τό πρόβλημα του συνωστισμού των ύποψηφίων μπροστά στις πύλες των Πανεπιστημίων. Οι μεταστάσεις: Διόγκωση του προβλήματος των φροντιστηρίων, χρυσές δουλειές στις «γκρουπες» και στα ιδιαίτερα (2.000 δραχ ή ώρα!), τό φαινόμενο του «συνωστισμού των μητέρων» έξω από τά εξεταστικά κέντρα μέ ό,τι αυτό μπορεί νά σημαίνει, ή πλήρης άποδιοργάνωση του σχολείου, ή διάχυτη, αλλά παθητική άκόμα, έξεγερση των παιδιών, πού εκφράζεται μέ τήν πλήξη, τή δυσφορία, τήν άδευαιότητα, τήν άηδία και τήν άρνηση για μάθηση.

‘Αν τεχνοκρατία σημαίνει ότι τόν προγραμματισμό των συστημάτων εκπονούν κάποιοι «ειδικοί», πού εργάζονται στα παρασκήνια του κυβερνητικού μηχανισμού και συνεπώς δέν είναι σέ θέση κρούσης,² οι διεργασίες για τό σχεδιασμό της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης έχουν άκριβώς τό χαρακτήρα αυτόν ή, άν δέν τόν είχαν έξαρχής, τόν απέκτησαν στή διαδρομή της μεταχουντικής έπταετίας. Χαρακτηριστική

είναι η εξέλιξη των πραγμάτων σχετικά με τό Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως, τό ΚΕΜΕ:

«Τό επιτελικό αυτό σώμα ιδρύθηκε για να υλοποιήσει και να προωθήσει – κατά τις επαγγελματίες του νομοθέτη τον – τις “προοδευτικές” τάσεις της μεταδικτατορικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Αλλά γρήγορα εξουδετερώθηκε (δέν απαιτείται η “σύμφωνος γνώμη” του για τα νέα μέτρα που εφαρμόζονται), εγκαταλείφθηκε (πολλές από τις θέσεις του παρέμειναν κενές για χρόνια) και τελικά αποπροσανατολίζεται με την υπαγωγή του στην επικυριαρχία της άνωτατης εκπαίδευσης».³

Στις βασικές αρμοδιότητές του τό ΚΕΜΕ υποκαταστάθηκε από άλλα κέντρα, που αποκτούν όλο και μεγαλύτερη δύναμη στην λήψη των αποφάσεων.⁴ Η δύναμη αυτή, που δέν προκύπτει από τη λαϊκή θέληση και άσκειται έναντιόν της, κατόρθωνε κάποτε να λειτουργήσει πειθαναγκαστικά ακόμα και πάνω στη θέληση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Μέσα στις συνθήκες αυτές ήταν άναμενόμενο ότι η εύλογη απαίτηση των έξωκοινοβουλευτικών παραγόντων, που εκπροσωπούν τη λαϊκή θέληση, να συμμετάχουν στον προγραμματισμό της εκπαίδευσης, δέν θα είσασκουόταν.

Αφού τό σύστημα, που σταδιακά σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε στο διάστημα της διακυβέρνησης της χώρας από τη Δεξιά, προέκυψε από τέτοιες διαδικασίες, τό κύριο χαρακτηριστικό του δέν μπορεί παρά να είναι η τεχνοκρατική κατεύθυνση ή – από συγκυρίες άσχετες με την πρόθεση των προγραμματιστών του – άπόπειρα τουλάχιστον τεχνοκρατικής κατεύθυνσης στην εκπαίδευση.⁵

Μερικά από τά στοιχεία που συγκροτούν την ιδεολογία της τεχνοκρατίας είναι εύκολα άναγνωρίσιμα στη φιλοσοφία, στη δομή και στην ιδεολογία του μεταρρυθμιζόμενου από τη Δεξιά σχολείου και είναι αυτά ακριβώς που συνιστούν την ειδιοποιό διαφορά της μεταρρύθμισης αυτής από άλλες προγενέστερες: Η άπόλυτη κατάργηση του έξανθρωπιστικού ρόλου της εκπαίδευσης στο όνομα άλλων σκοπιμοτήτων δέν είναι παρά η εφαρμογή στον εκπαιδευτικό προγραμματισμό του ώφελμιστικού πνεύματος, που είναι βασικό γνώρισμα της τεχνοκρατικής ιδεολογίας. Τό πνεύμα αυτό δίνει άπόλυτη προτεραιότητα στην «πρόοδο» και στην «έπιτυχία». Σύμφωνα με τη λογική του συστήματος έπιτυχία είναι τό έπίτευγμα του άτόμου, που ύπερτερεί στο διαγωνισμό με τους άλλους και ως πρόδος θεωρείται «τό όφελος του έθνους» ή γενικότερα «της κοινωνίας» ή «της άνθρωπότητας», που νοούνται ως σύνολα, των όποιων όλα τά μέλη ύποτίθενται ότι έχουν κοινά συμφέροντα.⁶ Μέσα στο πλέγμα των άσαφειών αυτών διαφαίνεται η πλήρης ύποταγή της εκπαίδευσης στη νέα θρησκεία της οικονομικής άνάπτυξης, χωρίς ποτέ να διασαφηνίζεται ποιος θα καρπωθεί τό όφελος από την άνάπτυξη αυτή, με άλλα λόγια βασιλεύει κι εδώ η αρχή της «Ακαθάριστης έθνικής εύτυχίας».⁷

Μέσα στις προδιαγραφές αυτές τά καλλιτεχνικά

μαθήματα δέν μπορούν να έχουν θέση στο σχολικό πρόγραμμα. Η σημασία τους μειώνεται, καταδροχθίζονται από τό άμók για την έπιτυχία στα μαθήματα έπιλογής και, τελικά, καταργούνται σχεδόν ολοκληρωτικά στα φετινά σχολικά προγράμματα. Βρισκόμαστε ακριβώς στον αντίποδα από την αρχή «Η παιδεία δέ θα βασίζεται μόνο στην έπιστήμη, αλλά και στην τέχνη», που ύποδείχθηκε ως σκοπός της παιδείας τό 1944.⁸ Η τέχνη έξοστρακίζεται από τό σχολείο όχι μόνο ως μη παραγωγική, με την έννοια που δίνει στη λέξη η ιδεολογία της τεχνοκρατίας, αλλά και ως επικίνδυνη, έπειδή ό λόγος της είναι ύποκειμενικός, άντισυμβατικός και συνεπώς έπαναστατικός.

Αλλά και η έπιστημονική γνώση κατακερματίζεται στο νέο σχολικό σύστημα με τό διαχωρισμό των λυκείων σε τεχνικά και γενικά (πώς «γενικά» αφού δέν έμπεριέχουν τις τεχνικές εφαρμογές;), με τη διαίρεση μέσα στο ίδιο τό γενικό λύκειο των θετικών από τις άνθρωπιστικές σπουδές, που άφετηρία της έχει την ήθική της έπιστήμης για την έπιστήμη και με την πρόωση έξειδίκευση, που δέν αφήνει περιθώρια για γενικότερη σύλληψη των προβλημάτων του κόσμου και της ζωής. Με τον τρόπο αυτόν η γνώση που παρέχεται στη γενική εκπαίδευση δέν άποτελεί συντελεστή παιδείας και ολοκλήρωσης της προσωπικότητας. Προορισμός της είναι να χρησιμεύει ως όργανο κοινωνικής διαλογής άνάμεσα στους «άρμοδιους», τους «όδηγούς» (και είναι εύνόητο ότι αυτοί θα βγούν από τά γενικά και όχι από τά τεχνικά λύκεια) και στους χειρώνακτες έκτελεστές.

Θά περίμενε κανείς ότι όλα τά γνωρίσματα αυτά της μεταρρύθμισης, που στοιχειοθετούν την άμεση ύποταγή της εκπαίδευσης στους τεχνοκρατικούς μηχανισμούς – σήμερα μάλιστα που οί μηχανισμοί αυτοί φανερά πιά κατεργάζονται την οικολογική καταστροφή –, θα διαγνωσθούν εγκαίρως από τις δυνάμεις της άντιπολίτευσης και θα προσδιορίσουν τους στόχους της πολεμικής της. Κάτι τέτοιο δέν έγινε ή τουλάχιστον δέν έγινε με την εύκρίνεια και στο βαθμό που έπιβάλλει τό μέγεθος της άπειλής. Τά περισσότερα κόμματα και συνδικάτα, άναποφάσιστα μπροστά στον κίνδυνο να φανούν ότι συνοδοιπορούν με τους σκοτεινούς κύκλους της μη πεφωτισμένης δεξιάς, που άνέμελπε και άναμέλπει θρήνους για τη χαμένη όρθοδοξία και τό Βυζάντιο, ή διεξήγε ιερό πόλεμο έναντιόν της δημοτικής, έγκλωβισμένα συχνά μέσα στη λογική της κυβέρνησης, διαμόρφωσαν μιά στρατηγική που, τό λιγότερο, έμπεριείχε σοβαρά σφάλματα στο ζήτημα των προτεραιοτήτων. Μόνο η παράταξη της άνανεωτικής Άριστερας προέταξε τό ύπ' αριθμόν ένα ζήτημα, του περιεχομένου της εκπαίδευσης, τό προέταξε θεωρώντας το σημαντικότερο από την περιύλητη «ύλικοτεχνική ύποδομή», καθώς είναι εκ προοιμίου βέβαιο ότι η έπίλυση του «κτιριακού» κ.λπ., κ.λπ. είναι μέσα στις προδιαγραφές της τεχνοκρατικής ιδεολογίας. Πολύ σύντομα, μιά άλλη, έξίσου τεχνοκρατική, μεταρρύθμιση θα έφοδιάσει τά σχολικά κτίρια με περισσότερα «όπτικοακουστικά μέσα» και η κρίση στην εκπαίδευση δέν θα πάψει βέβαια να σοβεί, όπως δέν έπαψε στις χώρες του προηγμένου καπιταλισμού. Μόνο ό δικός μας άγώνας θα

μείνει τότε χωρίς αντικείμενο – και δέν θά είναι ή πρώτη φορά...

Η στρατηγική, πού συνοψίζεται στα συνθήματα «όχι φραγμούς στή μόρφωση», «όχι ταξικό σχολείο» κ.λπ., εκτός πού δέν συνοδεύεται από καμιά ολοκληρωμένη πρόταση, αγνοεί εντελώς τό γεγονός ότι ούτε τά παιδιά τής «άρχουσας τάξης» γεννιώνται μέ τό χρίσμα τού τεχνοκράτη ούτε τά παιδιά τών χαμηλών εισοδηματικά στρωμάτων είναι άτρωτα άπέναντι στίς δυνάμεις πού έχουν έπιστρατευτεί μέσα στο σχολικό μηχανισμό γιά νά τά άλλοτριώσουν. Ο «έκδημοκρατισμός» τού τύπου «ίσες ευκαιρίες γιά όλα τά παιδιά τού λαού» νά ακολουθήσουν τά ανθρωπιστικά σχολεία σέ όλες του τίς βαθμίδες, όταν δέν έπεται από τό αίτημα γιά έξανθρωπιστική εκπαίδευση, οδηγεί στο εύλογο έρώτημα «άραγε τό θέμα είναι ποιός θά υπολογίζει τούς κινητήρες τών Μιράζ – τά παιδιά τών προλετάριων ή τά παιδιά τών άστών;»⁹

Δέν έλειψε παντως νά ανακρουέται, έστω σέ ήσασσα τόνο, και τό σύνθημα «άνθρωπιστική παιδεία». Μόνο πού τό περιεχόμενο τού όρου θύμιζε ούμανιστικά κηρύγματα τού ΙΕ' αιώνα (οί υπερχρονικές άξίες τής κλασικής αρχαιότητας κ.λπ., κ.λπ.) ή – στήν καλύτερη περίπτωση – άπηχούσε τίς λαμπρές, γιά τήν εποχή τους, άπόψεις τών πρώτων δημοτικιστών. Αντί νά αναζητηθεί τουλάχιστον τό περιεχόμενο τού νέου ανθρωπισμού, πού θά είναι ικανός νά αντιπαραταχτεί στήν πανίσχυρη ιδεολογία τής τεχνοκρατίας, τό όλο ζήτημα έξεπese σέ διαπληκτισμούς γιά τή διάσωση τής «έλληνικότητας» μέσω τών άξιών τής κλασικής αρχαιότητας, τής λαϊκής παράδοσης ή – στή χειρότερη περίπτωση – μέσω τού Βυζαντίου.

Δέ θά ήταν σκόπιμο νά παραλειφθεί έδώ ή ανάλωση τών συνδικαλιστικών δυνάμεων σέ μικρόλογες διεκδικήσεις (συμψηφισμός μονάδων στή βαθμολογία, δεκαήμερη άναβολή τών εξετάσεων κ.λπ.), ή έμπλοκή τους σέ «δραχυπρόθεσμες» και «μακροπρόθεσμες» επιδιώξεις (νά τελειοποιήσουμε τώρα τό σύνθημα τών εξετάσεων γιά νά τις καταργήσουμε άργότερα), ή συνθηματολογία γιά «μιά εκπαίδευση στήν ύπηρεσία τού λαού και τού τόπου», πού δέν συνοδεύτηκε ποτέ από μιά σοβαρή άνάλυση (και τό πράγμα είναι εύεξηγηση, γιατί μιά έπισήμανση τού τεχνοκρατικού προσανατολισμού στήν εκπαίδευση θά οδηγούσε μοιραία σέ διαπιστώσεις καθόλου εύνοϊκές γιά τή μητρόπολη τού «ύπαρκτου σοσιαλισμού»).

Πολλά τά δεινά... Άνάμεσα σ' αυτά όμως ύπάρχει και κάτι ευόιωνο και θά προτιμούσα νά τελειώσουν μ' αυτό οί έπισημάνσεις μου: Μέσα στίς άφάνταστες τλαιπωρίες, πού στοίχισε σέ μικρούς και μεγάλους ή

εκπαιδευτική μεταρρύθμιση τής Δεξιός, γεννήθηκε ένα κίνημα διαμαρτυρίας πού, άν βρεί τόν πραγματικό του στόχο και τόν πραγματικό του δρόμο, μπορεί νά λειτουργήσει στο μέλλον ως αντίπαλο δέος άπέναντι σέ οποιαδήποτε σχέδια γιά άνάλογες μεταρρυθμιστικές επιχειρήσεις.

1. Άλδιν Βάινμπεργκ, διευθυντής στο έργαστήριο Όακ Ρίτζ. Σχετικά μέ τό θέμα άρθρα του στο *Physics Today*, 1964 και στο *Scientific Research*, 1966.

2. Άναφέρομαι στο άγγλικό ρητό «Οί έμπειροι και οί ειδικοί πρέπει νά βρίσκονται σέ θέση κρούσης και όχι στήν κορυφή».

3. Άλέξη Δημαρά, «Μηχανισμοί τής αντιμεταρρύθμισης», *Προβλήματα τής ελληνικής εκπαίδευσης*, Α' συνέδριο παιδείας τής ΟΙΕΑΕ.

4. Άπό ένα τέτοιο μυστικό κέντρο, έρμηνη τού ΚΕΜΕ, εκπονήθηκε ό «Κανονισμός Μαθητικών Κοινοτήτων», πού περίπου περιορίζει τή δικαιοδοσία τών παιδιών στήν καλλιέργεια τού σχολικού κήπου και στόν όποϊον ή κυβέρνηση στάθηκε άνυποχώρητη, παρά τούς άγώνες τών μαθητών και τών εκπαιδευτικών γιά τήν κατάργησή του.

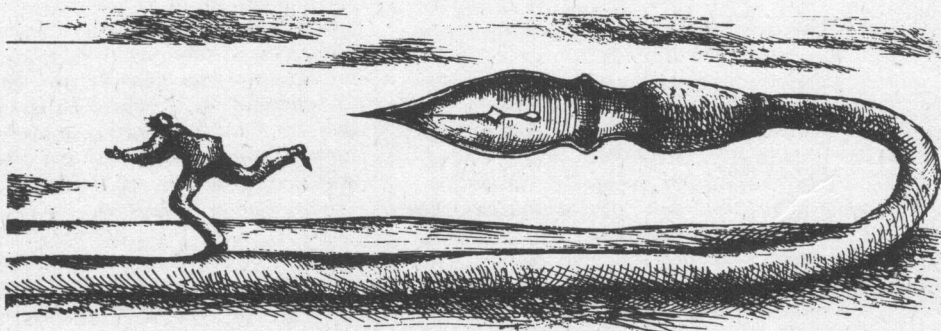
5. Για τήν άποφυγή παρεξηγήσεων σημειώνω έδώ ότι, μέ τή φράση «τεχνοκρατική κατεύθυνση», δέν αναφέρομαι στήν τεχνική εκπαίδευση, αλλά στόν τρόπο πού παρέχεται και σέ άλλα πολλά.

6. Χαρακτηριστικά τής ιδεολογίας αυτής είναι τά θέματα εκθέσεων πού δόθηκαν στίς πανελλήνιες εξετάσεις: «Τό θάρρος και ή άυτοπεποίθηση ως παράγοντες επιτυχίας», «Η άμύλλα ως παράγων προόδου» κ.λπ.

7. Άπό τήν Άνοιχτή έπιστολή πού άπηύθυνε στόν πρόεδρο τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τό 1972 ό Σίκο Μάνσχαλντ, υπεύθυνος τής Ευρωπαϊκής Κοινότητας γιά τά γεωργικά προϊόντα.

8. Άπό τό Σχέδιο μιάς λαϊκής παιδείας, πού υπέβαλαν στήν «Πολιτική Έπιτροπή Έθνικής Άπελευθέρωσης» (ΠΕΕΑ) οί έπιτροπές τού ΕΑΜ και τού ΕΛΑΣ. Συμπληρωματικά αναφέρω έδώ μερικούς τίτλους από τό Πεντάχρονο Σχέδιο, πού έτοίμαζε τό Ίνστιτούτο τής Έπιστήμης τού Σχεδιασμού τής Τσεχοσλοβακικής Άνοιξης: «Η άπειλή τής τεχνικής μονομέρειας και ή θεραπεία της μέ τήν τέχνη», «Έξανθρωπισμός τού ανθρώπου», «Τό πρόβλημα τής τεχνοκρατίας έναντι τής δημοκρατίας» κ.λπ.

9. Η φράση είναι από μιά προκήρυξη πού καλούσε σέ συγκέντρωση στή Σχολή Θετικών Έπιστημών τού Παρισιού γιά τό σχηματισμό μιάς ομάδας μελέτης πάνω στο θέμα «Έπιστήμη και κοινωνία». Πρόκειται γιά μιά από τίς άγωνιστικές εκδηλώσεις τών έπιστημόνων, πού άκολούθησαν τό Μάη τού '68 στή Γαλλία.

‘Η εκπαίδευση ‘Η παιδεία καί Οί ἐπερχόμενες ἐκλογές

τῆς Ἀννας Φραγκουδάκη

Ἔχουν ἀλλάξει πολύ τὰ κοινωνικά δεδομένα καί ἡ σχέση παιδείας καί κοινωνικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς πασιγνώστης (κατὰ τὸ μεσοπόλεμο τουλάχιστον) φράσης τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, πού ἔλεγε ὅτι, ἂν οἱ προλετάριοι ἤξεραν, τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς δέ θά ἔμενε οὔτε σαρανταοχτὼ ὥρες ὄρθιο, συνοψίζοντας τὴ λαϊκιστικὴ ἀντίληψη πού ἔδλεπε τὴ γνώση σάν τὸ κλειδί τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας καί καταγγέλλοντας τὴν ἀστική κοινωνία ὅτι στερεῖ γιὰ πολιτικούς λόγους τὴ μόρφωση ἀπὸ τίς ἄλλες τάξεις. Ἔχουν ἀλλάξει τὰ δεδομένα ἀπὸ τότε. Καί ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, παρὰ τίς ἰδιαίτερες ἀντιφάσεις της, βρίσκεται σὲ μιά καινούρια κατάσταση, ὅπου τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαίδευσης ἀπαιτεῖ μιά νέα, μέ νέους ὁρους ἀντιμετώπιση.

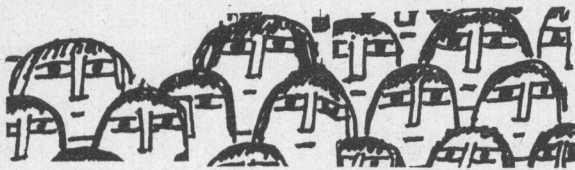
Ἔχουν ἀλλάξει λοιπὸν τὰ δεδομένα. Οἱ οὐσιαστικότερες ἀλλαγές εἶναι συνοπτικά δύο. Ἡ μεγάλη διάδοση τῆς θεσμοθετημένης (σχολικῆς) γνώσης, δηλαδή ἡ τεράστια αὐξηση τῶν ποσοστῶν τῶν νέων πού φοιτοῦν στὰ διάφορα ἐκπαιδευτικά ἐπίπεδα. Ἡ δευτέρη ἀλλαγὴ εἶναι ἡ ὅλο καί μεγαλύτερη χρῆση τῆς γνώσης στὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας, δηλαδή ἡ ὁλοένα αὐξανόμενη καταφυγὴ στὴ γνώση γιὰ τὴ δημιουργία τῆς σουαίνεσης στὴ σύγχρονη κοινωνία.

Ἡ μεγάλη διάδοση τῆς ἐκπαίδευσης ἔχει σχέση μέ πολλοὺς παράγοντες, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε καί μέ τὸ σοσιαλιστικὸ πρότυπο. Ἡ σοβιετικὴ κοινωνία ἔκανε ἓνα τεράστιο καί ταχύτατο βήμα στὴν ἐκπαίδευση τῶν ἀναλφάβητων μαζῶν. Ἡ αὐξηση τοῦ μαθητικοῦ καί φοιτητικοῦ δυναμικοῦ εἶναι ἐντυπωσιακὴ τόσο σὲ ἀπόλυτους ὅσο καί σχετικούς ἀριθμούς. Συγχρόνως, καθὼς ἡ ἐπίτευξη τῆς ἰσότητος εἶναι γιὰ μιά περίοδο ὁ ὀγκόλιθος τῆς ἐπίσημης ἰδεολογίας καί ἐπειδὴ ἡ σοσιαλιστικὴ ἐξουσία δίνει μεγάλη πολιτικὴ σημασία στὴ δημιουργία μιᾶς διανόησης πού νά εἶναι ἀφοσιωμένη στό νέο καθεστῶς, θεσμοθετεῖ ἐκτός ἀπὸ τὰ παραδοσιακά ἀξιολογικά κριτήρια καί κριτήρια κοι-

νωνικά, εὐνοώντας τὴ σχολικὴ ἄνοδο μέχρι τὴν ἀνώτατη ἐκπαίδευση μεγάλων ἀριθμῶν ἀπὸ νέους πού προέρχονται ἀπὸ ἐργατικὲς καί ἀγροτικὲς οἰκογένειες. Προκαλεῖται ἔτσι μιά ἐπίσης ἐντυπωσιακὴ κοινωνικὴ κινητικότητα μέσα ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση. Ἡ διαδικασία αὕτη εἶναι πολὺ ἐντονὴ κυρίως τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκβιομηχάνισης, καί μάλιστα τὴ δεκαετία 1925-1935.

Τὸ ἰδεολογικὸ δῆρος τοῦ σοσιαλιστικοῦ αὐτοῦ προτύπου θά ἐπηρεάσει τὴ βιομηχανικὴ Δύση. Ἡ ἀξία τῆς ἰσότητος ἔχει μετὰ τὸν τελευταῖο παγκόσμιον πόλεμο μεγάλη διάδοση καί ἐπιρροή. Συγχρόνως, οἰκονομικοὶ λόγοι θά δημιουργήσουν στίς ἀνεπτυγμένες κεφαλαιοκρατικὲς χώρες συνεχῶς αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον τῶν κυβερνήσεων γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἐργατικῆς δύναμης καί γιὰ τὴν ἐκπαίδευση. Θὰ διαπιστωθεῖ ὅτι ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἄμεσα ἀπὸ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐργαζομένων καί ὅτι οἱ ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας στὴν τεχνολογικὴ φάση ἐξαρτῶνται ἄμεσα ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμό τῶν εἰδικῶν. Γεννιέται ἡ οἰκονομικὴ θεωρία πού ἀνακαλύπτει ὅτι σὲ κάθε χώρα ὑπάρχει μιά ἀστείρευτη πηγὴ πλούτου, πολὺ σημαντικὴ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη.

Ἡ πηγὴ αὕτη, πού εἶναι τὸ ἀνθρώπινο ταλέντο, μένει ἀνεκμετάλλευτη καί ἐπομένως ἡ ἐπένδυση σὲ «ἀνθρώπινο κεφάλαιο» εἶναι ἡ σημαντικότερη ἐπένδυση γιὰ τὴ σύγχρονη οἰκονομία. Τὸ χαμηλὸ δηλαδή μορφωτικὸ ἐπίπεδο μεγάλων κοινωνικῶν κατηγοριῶν ἀποτελεῖ σπουδαία οἰκονομικὴ ἀπώλεια καί ἡ ἐπένδυση γιὰ τὴ μόρφωση καί τὴν εἰδίκευσή τους ἔχει πολλαπλασιαστικὴ οἰκονομικὴ ἀπόδοση. Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη θεωρία, πού γεννήθηκε στίς ΗΠΑ καί διαδόθηκε στὴν Εὐρώπη, προκάλεσε ταχεῖα αὐξηση τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καί παράλληλη μεγάλῃ αὐξηση τῶν σπουδαστῶν σὲ ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικά ἐπίπεδα.

Ἡ ξαφνική καί τόσο μεγάλη ανάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης κάνει τόν ἐκπαιδευτικό θεσμό τῶν δυτικῶν χωρῶν πεδίο κοινωνικῶν καί πολιτικῶν συγκρούσεων. Παράλληλα αὐξάνεται ἡ ἔρευνα μέ ὁστόχο τήν ἐπίτευξη τῶν «ἰσῶν εὐκαιριῶν», ὥστε ν' ἀξιοποιηθεῖ γιά οἰκονομικούς λόγους ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης καί γιά νά χτυπηθεῖ ἡ ἐπιρροή τοῦ σοσιαλιστικοῦ προτύπου. Ἡ ἔρευνα αὕτη, πάνω στά ἐκπαιδευτικά δεδομένα μέ στόχο τήν ἐπισήμανση τῆς ἀπουσίας «ἰσῶν εὐκαιριῶν», ἔκανε μιὰ καινούρια ἀνακάλυψη. Τόσο στίς ΗΠΑ ὅσο καί στήν Εὐρώπη διαπιστώθηκε ὅτι ἡ ἀνισότητα μπροστά στήν ἐκπαίδευση δέν ὀφείλεται (παρά μόνο δευτερευόντως) στήν ἀπουσία ὑλικῶν δυνατοτήτων, καί ὀφείλεται πρὶν ἀπ' ὅλα στήν κοινωνική προέλευση. Διαπιστώνεται ὅτι σέ ὅλες τίς χώρες, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν προσφορά ἐκπαιδευτικῶν δυνατοτήτων καί ἰσῶν εὐκαιριῶν, τῇ σχολικῇ πρόοδο, τῇ σχολικῇ ἐπιτυχίᾳ καί τῇ συνακόλουθῇ κοινωνικῇ ἐπιτυχίᾳ καθορίζει ἕνας κυρίαρχος παράγοντας, ἡ κοινωνική προέλευση. Δηλαδή παρὰ τήν ἄρση τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, γεωγραφικῶν κ.ἄ. ἐμποδίων, τό σχολεῖο ἀναπαράγει μέ ἐκπληκτική στατιστική αὐστηρότητα τόν κοινωνικό καταμερισμό τῆς χειρωνακτικῆς καί τῆς διανοητικῆς ἐργασίας.

Παράλληλα, στή σοβιετική κοινωνία ἡ προτεραιότητα τῆς ἰσότητος ἔχει ἤδη ἀπό τῇ δεκαετία τοῦ 1950 δώσει τῇ θέσῃ της στήν προτεραιότητα τῆς ὑψηλῆς ἀπόδοσης, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐγκατάλειψη τῶν κοινωνικῶν κριτηρίων καί τόν περιορισμό τῆς σχολικῆς ἐπιλογῆς στά ἀξιολογικά κριτήρια, πού κυρῶς στήν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση γίνονται ὅλο καί αὐστηρότερα. Οἱ σοβιετικοὶ ὑπεύθυνοι ἀντιμετωπίζουν (κατά τὰ δικά τους λεγόμενα) ἕνα πρόβλημα (παρὰ τίς μεγάλες διαφορές) ἀντίστοιχο μέ τοὺς δυτικούς: πῶς θ' ἀντιμετωπίσει τό κράτος τήν ὁλοένα αὐξανόμενη ζήτηση στήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση, ἐξασφαλίζοντας συγχρόνως τήν ἀπαραίτητη γιά τήν οἰκονομία ἐργατική (χειρωνακτική) δύναμη. Καί κάτι ἀκόμα: διαπιστώνεται ὅτι ἡ αὐστηρή σχολικὴ ἐπιλογή μέ κριτήρια ἀποκλειστικά ἀξιολογικά εὐνοεῖ ὅλο καί περισσότερο τοὺς σπουδαστές ἐκείνους πού προέρχονται ἀπὸ οἰκογενεῖς μέ διανοητικά ἐπαγγέλματα καί μειώνονται στά ἀνώτατα ἰδρύματα τὰ ποσοστά τῶν σπουδαστῶν μέ ἐργατικὴ καί ἀγροτικὴ προέλευση.

Μεταρρυθμίσεις καί ἀδιέξοδα

Ποῦ εἶναι ἡ Ἑλλάδα καί οἱ ἐρχόμενες ἐκλογές μέσα σ' ὅλα αὐτά; Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἐκπαίδευση, ἀπὸ τό 1950, ὅταν δηλαδή στὸν ὑπόλοιπο κόσμο γίνονταν τὰ παραπάνω, βρίσκεται σέ κατάσταση πού δικαιώνει τῇ φράσῃ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Λεῖπουν οἱ στοιχειώδεις ὑλικές προϋποθέσεις καί δέν προσφέρονται κοινὸν γιά τῇ δημοιοργία τους, δέν ὑπάρχουν σχολεῖα, δέν ὑπάρχουν δάσκαλοι, δέν ὑπάρχουν θρανία καί κυρίως δέν ὑπάρχει γνωστικὸ περιεχόμενο, δέν ὑπάρχει μάθηση. Ἡ πολιτικὴ ἀδυναμία καί ἡ ἰδεολο-

γική ἀνασφάλεια τῆς ἐξουσίας ὑποτάσσει ἀπόλυτα τήν ἀνάγκη ἀνύψωσης τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου στήν κατεξοχὴν προτεραιότητα πού ἀποτελεῖ ὁ πολιτικός καί ἰδεολογικός πειθαναγκασμός τῶν νέων γενεῶν.

Φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατάστασης αὐτῆς εἶναι ὅλες οἱ πολιτικὲς δυνάμεις πού δέν ταυτίζονται μέ τήν ἐντροπή καί ἀθέμιτη ἐξουσία, ἀπὸ τήν κομμουνιστικὴ ἀριστερὰ μέχρι τῇ συντηρητικῇ μερίδα τοῦ Κέντρου, νά διεκδικοῦν σχολεῖα καί δασκάλους, ἀποπομπή τῆς πολιτικῆς προπαγάνδας ἀπὸ τὰ σχολικά βιβλία, αὐξηση τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαίδευσης, ἐπιβολή τῆς δημοτικῆς γλώσσας καί δημιουργία τεχνικῆς καί ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσης. Ἡ διεκδίκηση τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης εἶναι τήν περίοδο ἐκείνη μιὰ μάχη γιά τῇ δημοκρατία, καθὼς τὰ ποσοστά τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ στίς νεαρές ἡλικίες, τὰ δεκάδες παιδάκια πού βρισκόνται δίχως τό ἀπολυτήριο τοῦ δημοτικοῦ στήν ἀγορὰ τῆς ἐργασίας, ἡ τεράστια διαρροή τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὰ Γυμνάσια καί τό σκοταδιστικὸ περιεχόμενο τῶν σχολικῶν βιβλίων ἐνισχύουν τήν πίστη ὅτι ἡ ἀντίδραση δέ θέλει νά μάθουν τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ γράμματα γιά προφανέως πολιτικούς λόγους. Ἔτσι, στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση ἀποτελεῖ πρωταρχικὸ λαϊκὸ αἶτημα καί σπουδαία πολιτικὴ ὑποθήκη τῆς τότε Ἑνώσεως Κέντρου. Τό αἶτημα ἔγινε σύνθημα πού κινητοποιοῦσε, ἐνθουσίαζε καί ἐκπροσωποῦσε πλατιεῖς μάζες.

Οἱ συνθήκες ὅμως ἄλλαξαν. Μόνο πού, παρὰ τήν ἀλλαγὴ τους, ὁ ἀντίλογος στήν κυβερνητικὴ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ εἶναι ὁ ἴδιος, σάν νά βρισκόμαστε πάντα στήν ἐποχὴ ἐκείνη. Θά ξανάρθω σ' αὐτό παρακάτω.

Ἡ ἀλλαγὴ τὰ τελευταῖα τριάντα περίπου χρόνια εἶναι, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἡ ξαφνικὴ καί μεγάλη αὐξηση τῶν ἐκπαιδευομένων καί τῶν δαπανῶν γιά τήν ἐκπαίδευση. Ἡ ἄλλη μεγάλη ἀλλαγὴ εἶναι ὅτι ἡ ἐκπαίδευση καί ἡ γνώση παίζουν στίς οἰκονομικὰ ἀνεπτυγμένες κοινωνίες ἰδεολογικὸ ρόλο ἀποφασιστικῆς σημασίας. Δέ βρισκόμαστε πιά στήν ἐποχὴ τῆς στέρησης ἀπὸ τίς πλατιεῖς μάζες τοῦ ἀγαθοῦ τῆς ἐκπαίδευσης. Ἀντίθετα, στή δυτικὴ κοινωνία ἡ ἐπίτευξη ἰσῶν εὐκαιριῶν μπροστά στὴ μόρφωση εἶναι ἐπίσημη διεκδίκηση, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη συνδέεται μέ τήν παραγωγή εἰδικῶν, οἱ πόρτες τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἶναι ἀνοιχτές σέ ὅλους, οἱ πόρτες τῶν πανεπιστημίων στοὺς «ικανότερους» καί ὁ καταμερισμός τῆς χειρωνακτικῆς καί τῆς διανοητικῆς ἐργασίας δέ γίνεται ἀνάμεσα στοὺς ἀγροτάτους καί τοὺς προνομιούχους ἐγγραμμάτους, ἀλλὰ ἀνάμεσα στὴ γενικὴ ἐκπαίδευση καί στήν τεχνικὴ ἢ ἐπαγγελματικὴ. Τό ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἀποκτάει ἕναν καινούριο ἰδιάζοντα ρόλο στήν ἀναπαραγωγή τῶν κοινωνικῶν ἀνισοτήτων, γιατί δικαιώνει τήν ἀναπαραγωγὴ καί προστατεύει ἔτσι μέ τόν καλύτερο τρόπο τῇ διαίωνισῃ τῶν ἀνισοτήτων, καθὼς ἐξουδετερώνει τῇ δυνατότητα ἀντίδρασης τῶν ἀδικημένων. Δηλαδή, ὁ γιός τοῦ ἀγρότη πού δέν ἔχει σχολεῖο ἔξεραι πολὺ καλὰ ὅτι ἀδικεῖται καί μένει ἀνοιχτὴ ἡ δυνατότητα τῆς διαμαρτυρίας του. Ὁ γιός ὅμως τοῦ ἀγρότη πού τελειώνει μ' ἕνα χρόνο καθυστέρηση τήν ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευση καί ἀποτυχαίνει στίς κατατακτήριες ἐξετάσεις τοῦ ὁποιοῦ δευτεροβάθμιου σχολείου ὅχι μόνο δέν ἔξεραι ὅτι ἀδικεῖται, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει κιόλας πῶς εἶναι μόνος ὑπεύθυνος γιά τήν ἀπουσία «ικανότη-

τας», πού αυτή μόνη καθορίζει την κατάταξη του στά χειρωνακτικά επαγγέλματα.

Η εκπαίδευση λοιπόν παίζει σήμερα σημαντικό ιδεολογικό ρόλο, δικαιώνοντας την αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας. Επίσης, η άσκηση της εξουσίας γίνεται και σέ άλλα επίπεδα πιά «ορθολογική» και παίρνει νέες μορφές. Στόχος είναι η οικονομική πρόοδος για τό συμφέρον όλων τών κοινωνικών ομάδων. Η οικονομική πρόοδος έχει στενή σχέση μέ την παραγωγή της τεχνολογίας, δηλαδή μέ την εκπαίδευση και την επιστήμη. Τέλος, η οικονομική πρόοδος απαιτεί τό συνεχή παραμερισμό τών «δυσλειτουργιών» πού εμφανίζει τό κοινωνικό σύστημα, και τό έργο αυτό ανήκει στους είδημονες. Έτσι, οι είδημονες, οι θεομοθετημένα κάτοχοι της γνώσης παίζουν ουσιαστικό ρόλο στην άσκηση της εξουσίας. Χρησιμοποιούν τή γνώση για νά εξασφαλίσουν τήν ανεμπόδιστη πορεία του συνόλου πρὸς τήν οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Η νομιμοποιητική δύναμη της επιστήμης και ή άξιοκρατική ανάθεση της λύσης τών κοινωνικών προβλημάτων στους είδημονες αποκλείει τήν κριτική παρέμβαση τών πολιτῶν, πράγμα πού αφαιρεί από τήν εξουσία όρισμένα χαρακτηριστικά της άστικής εκλεγμένης άρχης και οι εκπρόσωποι του άστικού Κοινοβουλίου από «άντιπρόσωποι του λαού» αποκτούν χαρισματικές ιδιότητες. Συγχρόνως, ό στόχος της οικονομικής προόδου, ή ανάγκη νά παραμερίζονται οι «δυσλειτουργίες» πού εμφανίζει κάθε τόσο τό κοινωνικό σύστημα, οι γιγάντιες επιτεύξεις της τεχνολογίας πού παρουσιάζονται σάν πρόοδος «του ανθρώπινου είδους», οι οικονομικές τέλος παροχές πρὸς τίς άδικημένες τάξεις πετυχαίνουν τή μετάθεση της κοινωνικής σύγκρουσης από τό ταξικό επίπεδο σέ άλλα επίπεδα. Καί τοῦτο έχει τεράστιες συνέπειες, καθώς ξέρουμε από τόν καιρό του Μάρξ πώς οι κίνδυνοι για τήν ύπαρξη και τή διαίωνηση ενός κοινωνικού συστήματος προέρχονται από τόν ανταγωνισμό ανάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις. Έδώ ό ρόλος της ιδεολογίας είναι μεγάλος και ό ρόλος της εκπαίδευσης, της γνώσης και τών είδημόνων στη διαμόρφωσή της ακόμα μεγαλύτερος. Καί τοῦτο γιατί όλα τά παραπάνω, μαζί μέ τήν άόρατη αναπαραγωγή του καταμερισμού της εργασίας μέσα από τήν εκπαίδευση, εμφανίζουν τό κοινωνικό σύστημα ως «φυσικό» σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, πού βελτιώνεται διαρκώς, αλλά δέν επιδέχεται ριζικές ή δομικές μετατροπές. Εμφανίζουν τίς συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις ως «φυσική» συνύπαρξη ικανότερων και λιγότερο ικανών, κυβερνώντων και κυβερνωμένων, ήγετῶν και μάζας. Εμφανίζουν τήν κοινωνική εξέλιξη ως φυσική και γραμμική πορεία πρὸς τήν πρόοδο, στόχος πού μετατρέπει τήν τεχνολογική κοινωνία σάν τό φυσικό τελευταίο στάδιο της ιστορικής εξέλιξης.

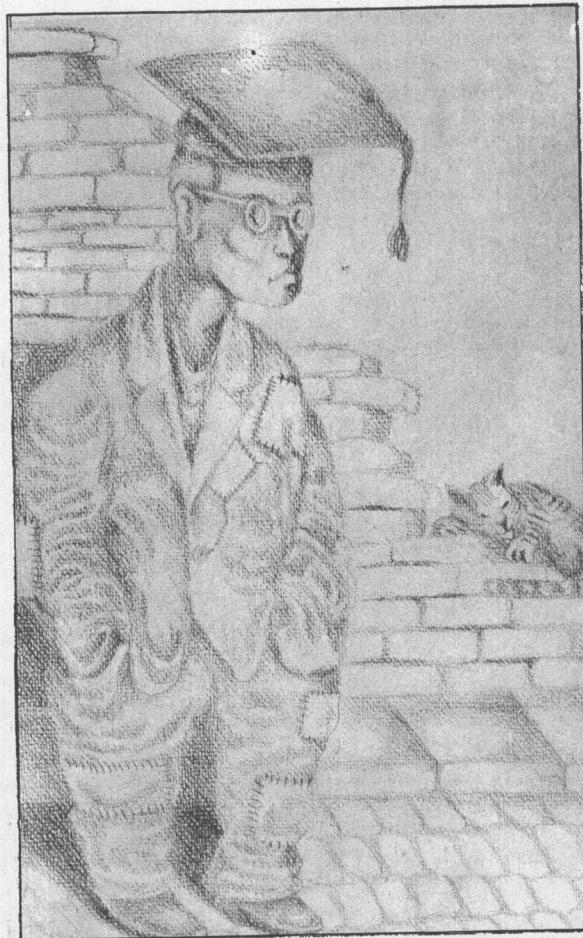
Μέχρι ποιο βαθμό όμως τά παραπάνω άφορούν αποκλειστικά τό δυτικό κόσμο; Μέχρι ποιο βαθμό τά μηνύματα αυτά μας έρχονται μόνο από τά επιστημονικά και ιδεολογικά όχηρά του καπιταλισμού; Μήπως οι «σοσιαλιστικές» χώρες και ή πλειοψηφία τών «κομμουνιστικών» δυνάμεων δέν διαδίδουν μέ χίλιους τρόπους τό ίδιο συμπέρασμα, ότι ήρθε τό τέλος τών μεγάλων στην ιστορία κοινωνικών ανακατατάξεων; Μήπως δέν εμφανίζουν τή συγκεκριμένη κοινωνία ως φυσικό τελευταίο στάδιο της εξέλιξης στην ιστορία τών κοινωνιών: φυσικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης πού βελτιώνεται διαρκώς, αλλά δέν επι-

δέχεται ριζικές ή δομικές μετατροπές; Ναι, εμφανίζουν τίς συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις ως τή φυσική συνύπαρξη ικανών και λιγότερο ικανών, ήγετῶν και μάζας. Καί τίς κοινωνικές συγκρούσεις σ' αυτή τήν κοινωνία εμποδίζουν μέ τό διαιότερο τρόπο τή «μάζα» νά τίς δει ως κοινωνικές συγκρούσεις και τίς αντιμετωπίζουν σάν φυσικά εμπόδια στη γραμμική και νομοτελειακή πορεία πρὸς τήν πρόοδο. Απαρν timer της κοινωνικής σύγκρουσης και κήρυξη του τέλους της ιστορίας στο όνομα του μαρξισμού: είναι σχεδόν τραγική ειρωνεία.

Έκλογές και εκπαίδευση

Τί σχέση έχουν όλα τούτα μέ τήν εκπαίδευση και τίς ερχόμενες εκλογές; Έχουν τήν παρακάτω: ότι μās έρχεται από παντού τό μήνυμα πώς επιλογές δέν υπάρχουν. Μās πληροφορούν ότι πάντα θά συνυπάρχουν οι ικανότεροι και ή μάζα. Μās πληροφορούν τόσο από τά τεχνολογικά ίνστιτούτα τών ΗΠΑ όσο και από τήν άκαδημία της ΕΣΣΔ ότι ό κατάλογος τών δυνατῶν στην ιστορία κοινωνιών εξαντλήθηκε και άλλη επιλογή από αυτές τίς δύο δέν υπάρχει.

Κινδυνεύω ήδη νά κατηγορηθώ για κρίση μεγαλομανίας, πού μέ ώθει νά μετατρέψω καλά και σώνει τό

πρόβλημα της «χαμένης ψήφου» σέ διεθνές θεωρητικό ζήτημα. Ας ξαναγυρίσω στήν εκπαίδευση (πού χρησιμοποιώ σάν παράδειγμα γιατί στό θέμα αυτό ξέρω περισσότερα απ' ό,τι σέ άλλα) και θά φανεί ελπίζω καλύτερα ότι τό ζήτημα είναι γενικότερο.

Έχουμε σήμερα στήν ελληνική κοινωνία τά καινούρια εκπαιδευτικά δεδομένα. Έχουμε τήν εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και τόν προσανατολισμό της. Αλλά και τίς περιβόητες ελλείψεις και τίς αναστολές στήν εφαρμογή της. Έχουμε τή μακριά παράδοση μιās γραφειοκρατικής δομής πού αντίστέκεται σέ όλους τούς νεότερους: λέγεται ότι τό ύπουργείο της Παιδείας, μετερίζι μιās νοοτροπίας, είναι όχυρό τόσο ισχυρό πού ό κ. Γεώργιος Ράλλης δέν μπόρεσε όταν ήταν ύπουργός του νά τό αλώσει. Η επιβολή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και οί φόβοι γιά τούς κινδύνους πού έμπεριέχει ή εφαρμογή της. Αυτά είναι τά εκπαιδευτικά δεδομένα της κυβέρνησης της δεξιάς.

Από τήν άλλη μεριά έχουμε τίς θέσεις της αντιπολίτευσης. Αν λοιπόν διαβάσει κανείς προσεχτικά στά προγράμματα του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ τό κεφάλαιο «Παιδεία», διαπιστώνει ότι, αν αφαιρέσει πολλές διατυπώσεις πού μιλούν γιά ούσιαστικοποίηση, εκδημοκρατισμό, ίσοτιμία, ισότητα, ανανέωση, νέο πνεύμα, δικαιοσύνη, λαϊκή παιδεία και άλλα πολλά, πού σημαίνουν ό,τι ό καθένας θέλει ή δέ σημαίνουν τίποτα, οί συγκεκριμένες αλλαγές πού προτείνονται είναι: τό μονοτονικό σύστημα και ή κατάργηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Θά τολμούσα νά πώ μόνο τό μονοτονικό σύστημα, γιατί μου είναι άδύνατο νά φανταστώ πώς θά μπορούσε τό ΠΑΣΟΚ νά καταργήσει τήν ιδιωτική εκπαίδευση, αλλά άφού τό λέει άς υποθέσουμε ότι ξέρει. Νά διευκρινίσω ότι ή κατάργηση των Πανελληνίων εξετάσεων, πού τονίζεται, είναι αντικατάστασή τους μέ άλλο σύστημα επιλογής, καλύτερο φαντάζομαι, αλλά «βελτίωση» των εξετάσεων αυτών ύπόσχεται τώρα πιά και τό προεκλογικό πρόγραμμα της Ν. Δημοκρατίας. Ακόμα, ή ένοποίηση του γενικού μέ τό τεχνικό λύκειο, πού θά ήταν σημαντική αλλαγή, φαίνεται άσαφώς νά είναι αντικατάσταση μέ ένα άλλο διαφοροποιητικό σύστημα. Τέλος, γιά τό τεράστιο πρόβλημα της τεχνικής εκπαίδευσης, πού σέ διεθνές επίπεδο σήμερα έχει αποδειχτεί ότι αναπαράγει και δικαιώνει τήν κοινωνική διαστρωμάτωση, και τό ΠΑΣΟΚ και τό ΚΚΕ δέν έχουν τίποτα άλλο νά πουν παρά μόνο ότι πρέπει νά έξυνθωθεί ή στάθμη της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Λές και δέν ήταν τά ίδια κόμματα πού τό 1977 κατακεραυνώναν τό τεχνοκρατικό και ύπέρ των μονοπωλίων νομοσχέδιο γιά τήν τεχνική εκπαίδευση.

Τό πρόβλημα της ελληνικής εκπαίδευσης είναι ότι ό εξαστισμός της άργησε τουλάχιστον μισόν αιώνα και αυτή ή κληρονομιά είναι βαριά. Αλλά επιπλέον τό εκπαιδευτικό πρότυπο πού τώρα επιβλήθηκε (και πού αποτελούσε δημοκρατική διεκδίκηση τή δεκαετία του 1960) έχει αποδειχτεί πιά σήμερα ότι έχει όρισμένα κοινωνικά αποτελέσματα εκεί πού λειτουργεί. Έχει πετύχει τήν εκπαίδευση ύψηλης απόδοσης γιά μιιά μειοψηφία και τήν παράλληλη μαζική και πολύ συντηρητική εκπαίδευση, πού έχει όρθώσει τείχη και κενό επικοινωνίας ανάμεσα στους διανοούμενους, παραγωγούς της γνώσης, και τίς μάζες των εργαζομένων. Έτσι τό σύστημα αυτό δικαιώνει και διαιωνίζει τή σύγχρονη κοινωνική βία πού επιτρέπει

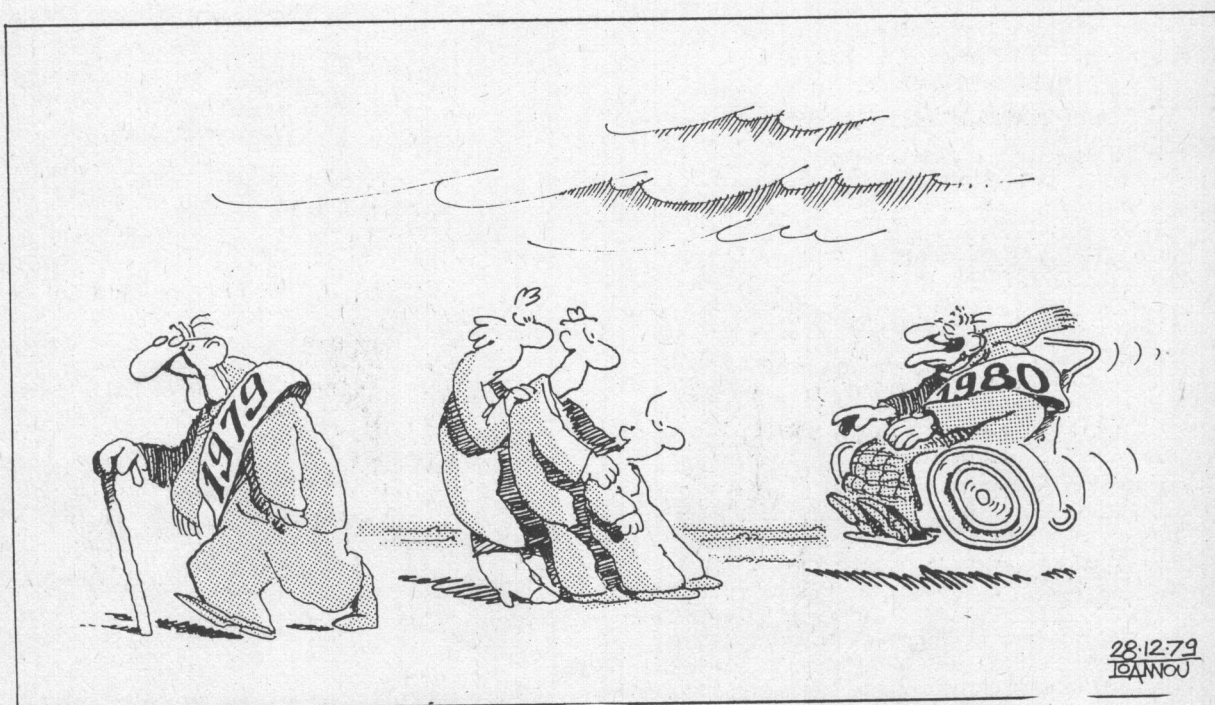
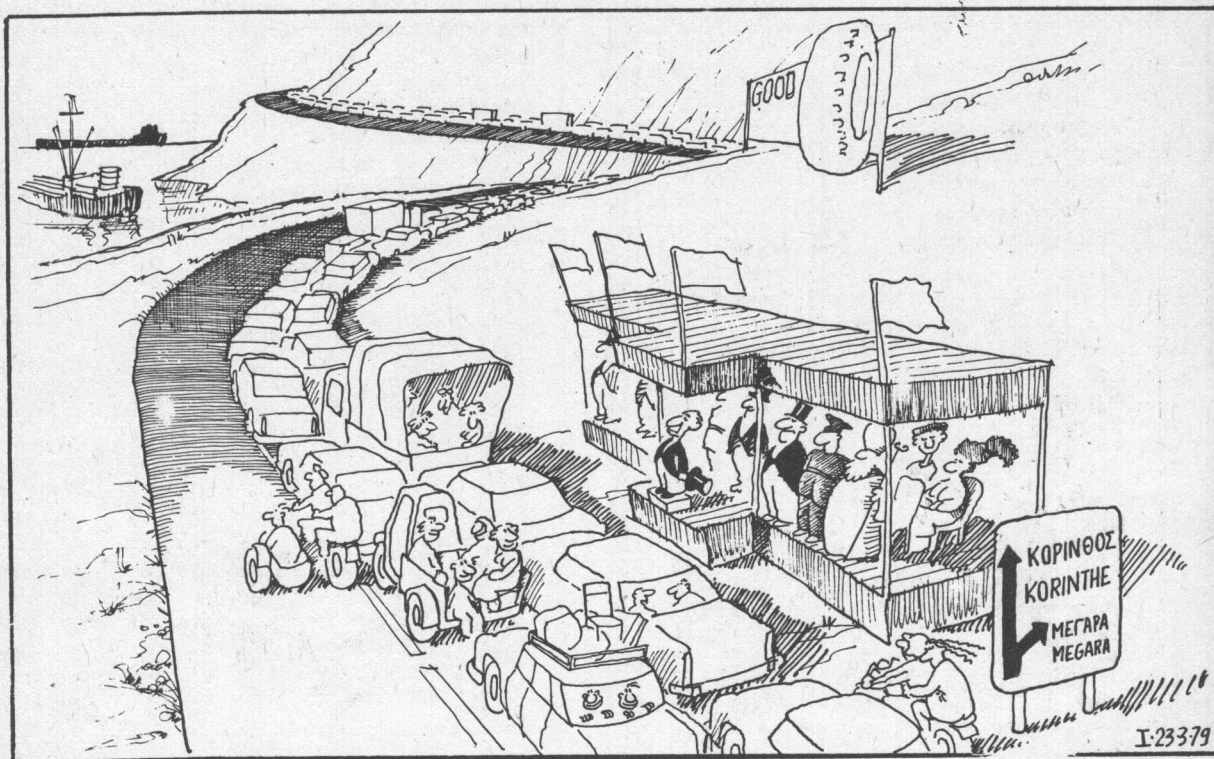
σέ μιιά μειοψηφία νά ήγείται χαρισματικά και μιιά πλειοψηφία νά ύποτάσσεται μόνον έχοντας γνώμη γιά τό ποιές είναι οί ανάγκες της. Δικαιώνει και διαιωνίζει ή σύγχρονη κοινωνική βία πού επιτρέπει σέ μιιά μειοψηφία νά ζει μιιά ζωή ολοκληρωμένη και δημιουργική και καταδικάζει τήν πλειοψηφία στόν καταναγκασμό της απληθιωτικής εργασίας και στή στέρηση όλων των διανοητικών και πνευματικών κινήτρων.

Υπάρχει άραγε αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος; Πώς μπορεί ένα κράτος νά αντιμετώπισει τήν ολοένα αυξανόμενη ζήτηση στήν τριτοβάθμια εκπαίδευση και τίς ανάγκες της οικονομίας σέ χειρωνακτική εργατική δύναμη; Υπάρχει ένας πολύ ένδιαφέρων καινούριος προβληματισμός γιά τό θέμα αυτό. Υπάρχουν και μέθοδοι πού προσπαθούν νά ξεπεράσουν τά προβλήματα αυτής της άνισότητας: χαρακτηριστικό είναι πώς οί χώρες πού έχουν ήδη αποπειραθεί τέτοιους πειραματισμούς είναι ή Γαλλία, ή Ιταλία και ή Σουηδία. Υπάρχει λοιπόν ένας ολοκληρωμένος προβληματισμός, κάποιες απόπειρες αντιμετώπισης και όλες οί δυνατότητες γιά τήν εφεύρεση τρόπων νά γίνει ή εκπαίδευση άπελευθερωτική και παράγοντας διανοητικών κινήτρων και δημιουργίας. Υπάρχουν όμως αυτά, μόνο εφόσον βγει κανείς από τό κλειστό κύκλωμα μιās λογικής πού λέει, ότι κάποιος πρέπει νά μείνουν πνευματικά περιορισμένοι γιά νά κάνουν τίς ταπεινότερες δουλειές. Υπάρχουν, εφόσον βγει από τό κλειστό κύκλωμα μιās άλλης λογικής πού ύποτάσσει τήν ανθρώπινη ολοκλήρωση στίς ανάγκες της παραγωγής: και πάλι τραγική ειρωνεία, ό Μάρξ και μάλιστα στό Κεφάλαιο έγραφε τή φράση, «τό πραγματικό βασίλειο της έλευθερίας άνοίγεται πέρα από τήν παραγωγική εργασία».

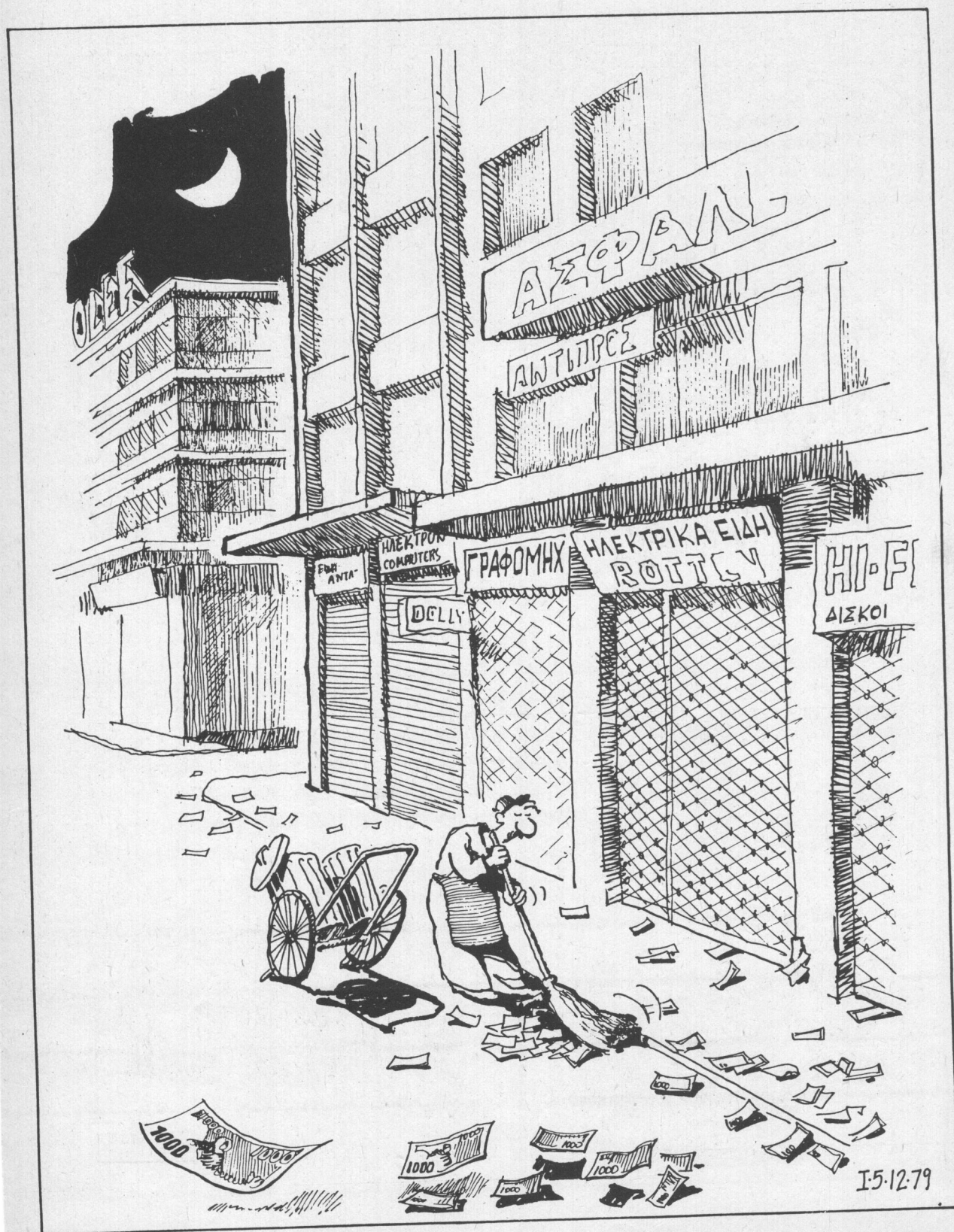
Και νά, λοιπόν, μέ άφορμή τήν εκπαίδευση, τό δίλημμα των εκλογών. Δίλημμα πού έμπεριέχει πολιτική τρομοκρατία, πού στήν ευγενέστερη έκδοσή της λέγεται λογική της «χαμένης ψήφου» και στή διαιότερη έκδοχή της καταγγελία ότι όποιος δέν διαλέγει τό ΠΑΣΟΚ ή τό ΚΚΕ είναι μέ τή δεξιά.

Η πολιτική αυταξία «νά φύγει ή δεξιά», είτε «αλλαγή» ονομάζεται είτε «17%», αφήνει έξω κάποιους πού δέν θέλουν τή δεξιά, αλλά άρνούνται τό σοσιαλισμό της άνελευθερίας και της κήρυξης του τέλους της ιστορίας, πού δέν θέλουν τήν κοινωνία πού έχει χτίσει τό μεγάλο κεφάλαιο δυτικού τύπου, αλλά άρνούνται τήν κοινωνία πού στηρίζει τό έξίσου ληστρικό μεσαίο κεφάλαιο ύπανάπτυκτου τύπου. Η Άνανεωτική Αριστερά δέν έχει απάντηση σέ όλα τά παραπάνω. Άνάμεσα όμως σέ τέτοιες συμπληγάδες, στίς εκλογές αυτές, γιά μερικούς λίγους, ή μάχη άφορά τήν επιβίωση της φωνής πού λέει: ή κεφαλαιοκρατική κοινωνία δέν είναι αιώνια, ό σοσιαλισμός δέν είναι συνώνυμος της άνελευθερίας, οί δυνατότητες γιά έναν κόσμο καλύτερο είναι άπειρες σέ συνδυασμούς και πιθανότητες.

Ή τοσολιάς τής Νέας Δημοκρατίας

Τσολιάς εϋσταλής, πού στή θέση τού κεφαλιού φέρει ένα κέρμα-δραχμή, (τί τού χρειάζεται άλλωστε τό κεφάλι) κοσμεῖ τό προπαγανδιστικό φυλλάδιο-πρόγραμμα τής Νέας Δημοκρατίας. Ἑλληνικότητα, ἐθνικοφροσύνη, ἀξιοκρατία, οἱ ρίζες, ἡ τιμή καί τό χρῆμα, τό παρελθόν, τό παρόν καί τό μέλλον, «ὑλοποιημένο» (στίς ἐπόμενες σελίδες) σέ κατά κεφαλὴν αὐτοκίνητα, τηλεοράσεις, πολυκατοικίες, καί κατά κεφαλὴν κρέατα κι αὐγά.

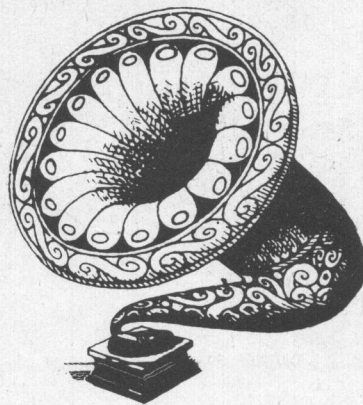
Οἱ ἀριθμοὶ εὐημεροῦν, ὁ τσολιάς εὐημερεῖ, προοδεύει, ταξιδεύει στήν ΕΟΚ, ἀλλά τί Λωζάνη, τί Κοζάνη, πάντα τσολιάς, δλάχος, κεφάλι ξεδιωγμένο, ἐξαγγυρωμένο σέ ψήφους, ρουσφέτια, ἥθη χρηστά, πατροπαράδοτα, κουλτούρα δεξιά. Κάποτε ψήφιζαν καί τά δέντρα. Πόσο μπορεῖ τό παρελθόν νά σώζει τό παρόν; Καί πού θά βρεθοῦνε πιά τσολιάδες, ἔστω μέ κατακερματισμένη κεφαλὴ;

Σύγχρονοι διάλογοι ἐκπαιδευτικῶν

- Ὁ Ἀντρέας δήλωσε ὅτι θά καταργήσει τίς Πανελλήνιες.
- Μπά; Καί μέ τί θά τίς ἀντικαταστήσει;
- Με πανελλαδικές...

Κάτω, τουλάχιστον, οἱ ντουντουῦκες

Ὅλοι συμφωνοῦν ὅτι στίς προσεχεῖς ἐκλογές θά πρέπει «... νά ἀποφευχθοῦν οἱ ὀξύτητες καί οἱ γνωστές ὑπερβολές...» (ἐπιστολή Καραμανλῆ πρὸς Ράλλη). Κι ἂν ἀρχίζαμε ἀπὸ τήν ἀπαγόρευση τῶν μεγαφώνων, τῶν ἐκλογικῶν κέντρων καί τῶν «κεντρικῶν» προεκλογικῶν συγκεντρώσεων; Σίγουρα ὀξύνουν τοὺς ἤχους καί τό θόρυβο καί ὑπεράκοντίζουν τίς ὑπεράνω ὑποψίας οἰκονομικές δυνατότητες τῶν κομμάτων... ὑπερβολικά. Ἄσε πού θά μπορούσε ἔτσι νά συγκρατηθεῖ ἡ ἐξαγρίωση καί ἡ ἐξαχρείωση τῆς δημόσιας ζωῆς πού συνεπάγονται... Ἀλλά ἀλλοῦ τό ὄνειρο καί ἐδῶ τά μεγαφώνα.

Ἐκλογές κι ἀρραβωνιάσματα

Σέ προεκλογική προκήρυξη ἀνεξάρτητου ὑποψηφίου στή Κρήτη διαβάσαμε καί τά ἀκόλουθα:

Ἐπίσης μέ τή χάρι τοῦ Θεοῦ ὅπως στέκομαι εἰς ἠθικές καί χριστιανικές ἀρχές, ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε γυναικείο δεσμὸ ἐσταμάτησα καί τά προξενιά μου καί αἰσιόδοξος γιὰ τά τρία παιδιὰ μου ὅπως ἔχουν τακτοποιηθεῖ πολὺ καλῶς, μετὰ τίς ἐκλογές ὅποια εἶναι πιὸ ἐξυπνη νά ἔλθει σπῆτι μου (...) νά συνεννοηθοῦμε γιὰ τοὺς ἐπίσημους ἀρραβῶνες (...) μέ τή συμμετοχὴ ὅλων τῶν ἀρχῶν καί πιστῶν φίλων καί 28 κουμπάρων θά σταθεῖ μετὰ καί πλάι μου νύφη στὸν ἱερό ναὸ Ἀγίων Πάντων στὸν πρωτότυπο κρητικὸ χριστιανικὸ γάμο μου Βουλευτοῦ, Ἰσως καί ὑπουργοῦ κυρία.

Πάρτε τό ΕΘΝΟΣ στα χέρια σας

Μέ τέτοιο δίσημο διαφημιστικό ολόγκαν μās προέτρεπε ή έπανεκδιδόμενη έφημερίδα νά πάρουμε πρωτοβουλίες, νά δραστηριοποιηθούμε, νά πολιτευθούμε.

Κι οί γκάφες πού πρόλαθε νά κάνει δέν άργησαν νά περιφράζουν μέ είσαγωγικά τό «άντικειμενικών», τό «ίσαποστασιακών» και τό «άντι-έξουσιαστικών» τού χαρακτήρα της. Ήδη φρόντισε νά πλάσσει εύσχήμως τή σοβιετική άποψη περί τού Πολωνικού· ήδη άποδέχθηκε μοιρολατρικά πώς όλοι είναι ίσοι, μόνο πού τό ΚΚΕ είναι «ένα και μάλιστα λέων».

Και έντέλει, τό ΕΘΝΟΣ δυναμίτισε και τήν υπόσχεσή του νά «φτιάξει άναγνώστες», πού μπορεί και νά σημαίνει πολίτες. Σέ είδησάριο περί νέφους τής 25ης Σεπτεμβρίου άποκαλύπτει:

«Έκατοντάδες άπλοί άνθρωποι (τών όποιών συγγενείς ή γνωστοί είσήχθησαν γιά άναπνευστικές άνωμαλίες σέ νοσοκομεία) και έπιστήμονες και υπεύθυνοι συλλόγων τηλεφωνούσαν σίς έφημερίδες ή έπισκέπτονταν τά κόμματα (έκτός τής Ν.Δ.) και έξέφραζαν τήν άνησυχία και τήν αγανάκτησή τους γιά τήν άδιαφορία των υπευθύνων.

Συγχρόνως ζητούσαν από έφημερίδες και κόμματα νά κινητοποιήσουν τό Λαό, - προκειμένου νά υπερασπίσει και νά προστατεύσει τήν υγεία του».

Μās θυμίζει λίγο περυσινή άπόφαση τού Κ.Σ. τής ΚΝΕ πού καλούσε τούς Κνίτες «νά κινητοποιήσουν πρωτόβουλα τίς φοιτητικές μάζες». Και μās παραπέμπει ίσοπεδωμένους σίς εύφυέστατα διαλεκτικές δηλώσεις τού Άνδρέα Παπανδρέου περί τής τηλεμαχίας του μέ τόν Ράλλη (28-9-81): «Ό Λαός δικαιούται νά δει (στήν τηλεόραση) τό Λαό νά συγκεντρώνεται και νά διαδηλώνει υπέρ τής αλλαγής».

Αυτόνομη πολιτική παρέμβαση, δίχως δημοσιογράφους και επαγγελματικά κομματικά στελέχη γιά διαμεσολαβητές, μπροστάρηδες, ίντρούχτορες, κ.λπ., δέν νοείται. Κι ούτε πιθανολογείται κάποιος άλλος τρόπος δράσης τού πλήθους, τρόπος άμεσης και ίσοτιμης συμμετοχής.

Πήραμε λοιπόν τό ΕΘΝΟΣ στα χέρια μας. Μόνο πού τό θράδυ μās κυνήγαγε από εφιάλητ σέ εφιάλητ ό Χαμουραμπί.

Οί αύρες τού αύριο

«Δέν θά αγοράσουμε καινούριες αύρες. Θά φροντίσουμε όμως γιά καλύτερο ήμερομίσθιο και καλύτερο ώράριο των άνδρών των σωμάτων άσφαλείας». Αύτλήν τήν υπόσχεση έδωσε ό άρχηγός τού ΠΑΣΟΚ Άνδρέας Παπανδρέου μιλώντας στα Γιάννενα, σίς 27-9-81.

Και, βεβαίως, ό,τι μās ενδιαφέρει είναι τό πρώτο σκέλος τής υπόσχεσης, και μάλιστα εκείνο τό άθώο επίθετο «καινούριες».

Δηλαδή: Όσες αύρες υπάρχουν θά διατηρηθούν, μαζί μέ τούς είδικά εκπαιδευμένους άνδρες τους, μέ τόν όπλισμό τους και, σαφώς, μέ τή βία τους: συμβολική και πραγματική.

Δηλαδή δεύτερο: Θά διατηρηθούν γιά νά χρησιμοποιηθούν, και όπωσδήποτε εναντίον τού «έσωτερικού έχθρου», ή πολιτική άπόχρωση τού όποιου είναι μάλλον όρατή διά γυμνού όφθαλμού. Από τόν πολιτικά άνηθικο έκβιασμό άκριτης ύποστήριξης, από τήν ένοχοποίηση και τό μοίρασμα δυσώνυμων τίτλων τού τύπου «έχθροί τού λαού», θά καταλήξουμε στήν ύλική έκμηδένιση των έτεροδόξων;

Δηλαδή τρίτο: Υπάρχουν σοσιαλιστικές δυνάμεις καταστολής; Υπάρχει σοσιαλιστική βαρβαρότητα;

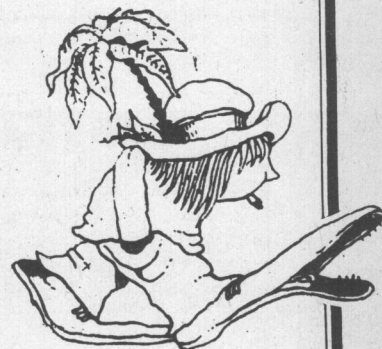
Δηλαδή τέταρτο: Δέν θά καταργηθούν τά ΜΑΤ; Τόσο άνέδοξα λησμονήθηκαν και χωνεύτηκαν οί δύο νεκροί και οί υπερεκατό τραυματίες τού περυσινού Πολυτεχνείου; Ή, μήπως, πρέπει νά εύχαριστήσουμε τά εύσταλή σώματα άσφαλείας πού ξυλοκοπάντας πεικίλων τάξεων και τάσεων διαδηλωτές τούς μεταποίησαν σέ φανατικούς άντικυβερνητικούς, κι όχι κατ' άνάγκη άντικαπιταλιστές, πολίτες;

Άνάπρη και άναπρωτική ή αλλαγή πού μās τάζουν.

Γιά νά ένισχυθεί ή δημοκρατία στήν Εύρώπη: ένισχυμένη αναλογική

Σίς 18 Όκτωβρίου, μαζί μέ τίς έκλογές μέ ένισχυμένη αναλογική γιά τήν ελληνική Βουλή, θά γίνουν και οί έκλογές, μέ άπλή αναλογική, γιά τό εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Άφού οί έκλογές γίνονται τήν ίδια μέρα, άφού τό έκλογικό σώμα είναι τό ίδιο, θά πρεπε ίσως νά ζητήσουμε τήν έφαρμογή τού ίδιου έκλογικού συστήματος. Θά μπορούσαμε νά πείσουμε τήν ΕΟΚ νά δεχτεί τήν ένισχυμένη αναλογική, μιά και τό αντίστροφο προσκρούει στα δημοκρατικά αίσθήματα και

τήν πρακτική τόσων και τόσων. Δέν θά 'ταν ίσως δύσκολο νά τήν πείσουμε νά άποδεχτεί τό 17% γιά τήν Β' κατανομή, άφού ούτως ή άλλως είναι στόχος έφικτός και προϋπόθεση τής αλλαγής. Μιά και τό σύστημα τής ένισχυμένης αναλογικής είναι τόσο καλό και άποδοτικό θά μπορούσαμε ακόμα νά τό προτείνουμε γιά τίς εύρωπαϊκές έκλογές τού 1984. Θά 'ναι μιά μικρή προσφορά από μέρους μας, γιά νά λειτουργήσουν έπιτέλους στήν Εύρώπη οί δημοκρατικοί θεσμοί, οί όποιοι όπως είναι γνωστό από τήν ιστορία γεννήθηκαν στήν Ελλάδα και οί όποιοι, όπως είναι γνωστό από τήν καθημερινή μας έμπειρία, πεθαίνουν κάθε τόσο εδώ.

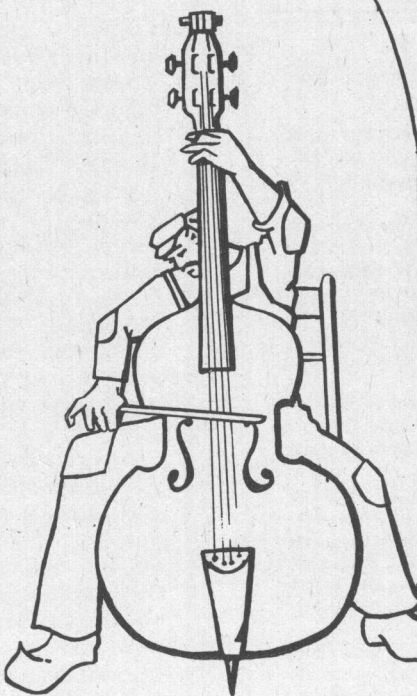

Άγωνιστικά

Πολλές οι μουσικές μνημες πού φέρει ο Έλληνας στο κεφάλι του. Κάπου στά όρεινά του βάθη αν-
τυχοῦν άκόμα ήπειρώτικες πίπι-
ζες κι άπ' τήν άνατολή καρσιλα-
μάδες. Άπ' τό βορρά μās πιέ-
ζουν τά σέρβικα άκκορντεόν κι
άπ' τό νότο σηκώνουν κεφάλι
άράπικα όριεντάλ. Στήν έκκλησία
οί πιστοί ψάλλουν βυζαντινούς
ΰμνους κι οί άπιστοι έκστασιάζο-
νται. Στο στρατό μās μπουχτι-
σαν μέ έμβατήρια, μά κείνοι πού
πολέμησαν τά χάραξαν βαθιά
μέσ στό μυαλό τους. Άπ' τά
Έφτάνησα καί τήν Ιταλία μās
ήρθαν καντάδες καί μαντολίνα,
στήν κατοχή τραγουδήσαμε ρώ-
σικα, άκούσαμε γερμανικά καί
κρυφακούσαμε έγγλέζικα. Πιό
ΰστερα χορέψαμε τρελά άμερι-
κάνικα, κι άκούγαμε σοβαρά στό
Ήρώδειο εύρωπαϊκές φιλαρμο-
νικές.

Πολλά μουσικά μέταλλα λιώ-
νουν λοιπόν τήν ίδια στιγμή στό
κεφάλι μας. Μερικά μέ τό χρόνο
παντρεύονται καί δίνουν κρά-
ματα γερά κι άνθεκτικά. Τά
περισσότερα όμως κονταροχτυ-
πιούνται άκατάπαυστα σ' έναν
πόλεμο πού τά αντίπαλα μου-
σικά σπαθιά χάνουν άμφότερα
τήν δόξητά τους, άμβλύνονται,
άργοπεθαίνουν. Τότε πιά μιλάμε
γιά κρίση τής μουσικής καί κα-
λούμε τούς νέους «δημιουργούς»
νά μās σώσουν. Νά «φτιάξουν»
τό νέο έλληνικό μας τραγούδι.

Άλλ' άπό τί μέταλλο θά 'ναι τό
τραγούδι αυτό; Μήπως ό «δη-
μιουργός» θά πετάξει όλα τά πα-
λιά μέταλλα καί καλούπια γιά νά
φτιάξει καινούρια άπ' τό «μη-
δέν». Ή μήπως ή καινοτομία
συνίσταται στήν περαιτέρω τήξη
τών ήδη υπάρχόντων; όπότε ό
«δημιουργός» καλείται νά ψαρέ-
ψει (συνθέσει) μουσικές μνημες
διάχυτες μέσα στή σούπα τής
ελαφρās μουσικής μας συνείδη-
σης; Άν πάντως έπρόκειτο νά
δουλέψει πάνω σέ καθαρό μέταλ-
λο, τότε δέν θά μιλούσαμε βα-
ρύγδουπα γιά δημιουργούς, μά
πιό άπλά γιά υπηρέτες μιάς μου-
σικής κατηγορίας πού παραδό-
θηκε στά χέρια τους ζωντανή,
φιλτραρισμένη, μά καί έμπλουτι-

σμένη μέσα άπό τόν χρόνο, καί
στήν όποία καλούνται νά προσ-
θέσουν κι αυτοί τό λιθαράκι, ή τό
άγκωνάρι τους.

Άκούγοντας τούς μουσικούς
άγώνες τής Κέρκυρας όνειρευτή-
καμε πώς στήν αίθουσα ύπάρ-
χουν κι άλλοι νέοι διαγωνιζόμε-
νοι: όνειρευτήκαμε γιά μιά στιγμή
τό μπουζούκι νά μήν ύπακούει
πιά στά κελεύσματα τού μαέ-
στρου-δυνάστη του, παρά στίς
δικές του έσωτερικές άνάγκες,
στήν Ιστορία του· κι αυτήν, εκεί-
νος πού έπαιζε τό όργανο, σί-
γουρα τήν ήξερε καλά: καλύτερα
άπ' όλους μας. Όνειρευτήκαμε
τήν ύψίφωνο τής χορωδίας τού
Τρίτου προγράμματος νά μήν
τραγουδάει τό 'Άξιον έστί, μά
κείνα πού πραγματικά θά 'θελε
νά μās τραγουδήσει. Όνειρευτή-
καμε τό νεαρό ροκά νά μās παί-
ζει, κάπως πιό άγρια βέβαια,
έκείνη τή μουσική πού κάποτε οί
νότες της τού τρύπαγαν τό κε-
φάλι. Όνειρευτήκαμε: όχι γιατί
τόση πολυφωνία δέν θά τή σή-
κωνε τ' αὐτί μας, μά γιατί έδώ
άρχίζει μιά Ιστορία, πού θά μās
πάει πέρα άπό τήν άρμοδιότητα
τής μουσικής.

Ύποσχέσεις

Άπό τό πολιτιστικό πρόγραμμα τού
ΚΚΕ:

● «Σταμάτημα τής άσυδοσίας τών μο-
νοπωλίων στήν παραγωγή πολιτιστικών
ύποπροϊόντων».

● Κατάργηση τής λογοκρισίας στά
προοδευτικά έργα τέχνης».

Εϋλογα έρωτήματα.

Τό ΚΚΕ θά συμφωνούσε στό σταμά-
τημα τής άσυδοσίας τού μονοπωλίου
Μπόμπολα - Σοβιετικής Έγκυκλοπαί-
δειας - Έθνους;

- Συμφωνεί μέ τήν κατάργηση τής
λογοκρισίας σέ θάρος έργου όπως 'Η
φιλοσοφία στό Μπουντουάρ τού Σάντ;

Όταν πήρε τό ΕΘΝΟΣ στά χέ- ρια της

γνωστή ιδιοκτήτρια καθημερινής πρωι-
νής έφημερίδας, άναρωτήθηκε μεγαλο-
φώνως: 'Οραίο τό ένθετο, ή έφημερίδα
πού είναι;

Οι τελευταίοι των άριστερών

«Γιά μας δεν υπάρχουν δεξιοί, κεντρώοι και άριστεροί». Κάπως έτσι εξουδετέρωσε στο Άγγρινιο ο Άνδρέας Παπανδρέου τον ιδεολογικό, συναισθηματικό και πολιτικό όπλισμό προνομιούχων και μή. Άλλωστε, κάπου στην Λακωνία ο επεκτατισμός του είχε κιόλας καταργήσει τὰ άριστερά, δεξιά και κεντρώα μεροκάματα.

Και δεν υπάρχουν δεξιοί γιατί ήδη τό «κατεστημένο» και οι «προνομιοῦχοι» αντικατέστησαν τήν άστική τάξη και τούς κεφαλαιοκράτες.

Και δεν υπάρχουν κεντρώοι γιατί ο «συνεπής αντιδεξιός» κ. Γ. Μαῦρος έγινε αλλαγίτης. «Είμεθα και λαοκράται», ως γνωστόν.

Και δεν υπάρχουν άριστεροί γιατί κάτι τέτοιο επιθυμεί σφόδρα τό ΠΑΣΟΚ. Κι όχι μονάχα γιατί ή ύπαρξή τους κι ή πολιτική τους δράση θά του θυμίζει έντονα τί δεν μπορεί νά γίνει. Άλλά γιατί γνωρίζει πώς γιά τούς άριστερούς ή κατάργηση των Πανελληνίων εξετάσεων (μόνη συγκεκριμένη κουβέντα στο πρώτο άνδρεοπαπανδρεϊκό τηλεοπτικό δωδεκάλεπτο) δεν ισοδυναμεί μέ σοσιαλισμούς και τὰ τέτοια.

Και δεν υπάρχουν δεξιοί, κεντρώοι και άριστεροί γιατί ή πασοκική Έθνική Λαϊκή Ένότητα τραμπαλίζεται ανάμεσα στο σοβινισμό και τό λαϊκισμό. Κι είναι γνωστό πώς τό πολύ τό τραμπαλίζει εκτός από τήν πρωταρχική συσσώρευση κουκιών προκαλεί και πονοκέφαλο.

Και οι πολιτικές διαφορές, οι ιδεολογίες, τὰ ιδιαίτερα συμφέροντα πού κάποιιοι λίγοι νοσταλγοί της έχεφροσύνης επιμένουν νά τὰ θεωρούν ταξικά; - Αὐτά μετά τίς έκλογές. Στίς έκλογές τό λόγο έχουν οι ντουντοῦκες!

Ίαπωνικό πρότυπο

Μέσα στον όρυμαγδό της έκλογικής διαμάχης πέρασε σχεδόν άπαρατήρητη ή τελευταία μεταμόρφωση των οικονομικο-κοινωνικών στόχων του ΠΑΣΟΚ. Τόσο σέ προεκλογική συγκέντρωση όσο και σέ συνέντευξη τύπου ο Πρόεδρός του κ. Άνδρέας Παπανδρέου, όπως μαρτυρεί και ο κ. Σ. Βλάχος στο *Βήμα* (23/9/81) μάς ανακοινώνει τήν πρόθεσή του νά εργασθεί ώστε ή χώρα μας νά κάνει ένα πραγματικό «άλμα», ώστε νά περάσει στην πρωτοπορία των τεχνολογικά αναπτγμένων βιομηχανικών χωρών κατά τό «πρότυπο της Ίαπωνίας».

Η ανάλυση της νέας αυτής κατεύθυνσης στη στρατηγική του ΠΑΣΟΚ είναι όμολογουμένως δύσκολη, γιατί θάζει μία σειρά από ένοχλητικά έρωτηματικά:

- Σημαίνει άραγε ότι τό ΠΑΣΟΚ εγκαταλείπει τὰ πρότυπα της Λιβύης, του Ίράκ, της Συρίας, του προγράμματος του Τόνυ Μπέν στη Μ. Βρετανία, της Γιουγκοσλαβίας; Γιατί βέβαια όλα αυτά μικράν σχέσιν έχουν, ή καμιά, μέ τό «πρότυπο της Ίαπωνίας».

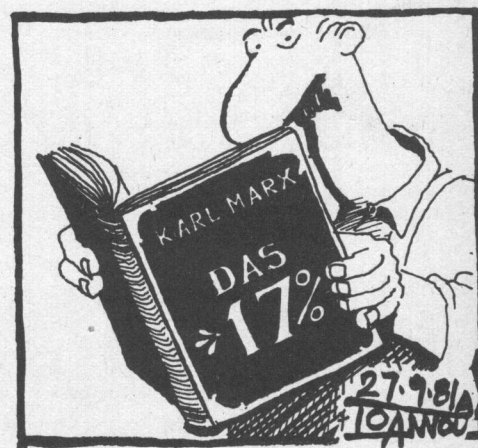
- Η υιοθέτηση του προτύπου της Ίαπωνίας σημαίνει άραγε και τή συνακόλουθη, αναγκαστική θά λέγαμε, έγκριση και των κύριων συνιστωσών του «προτύπου»: μαζική εισαγωγή ξένης τεχνολογίας και πρώτων υλών, πατερναλιστική διαχείριση των επιχειρήσεων, συλλογικές συμβάσεις εργασίας μέ υποχρεωτικό εξαήμερο, ατομικές συμβάσεις εργασίας όπου ο εργοδότης έγγυάται ισόβια άπασχόληση και ο εργαζόμενος παραιτείται διά βίου από κάθε άπεργία, ανεξέλεγκτο δικαίωμα του πρώτου στην απόλυση και του δεύτερου στο «χαράκιρι», αυταρχική και συγκεντρωτική παιδεία, φιλοσοφία του ζέν και αύταξία του γιέν;

Άμάν κ. Πρόεδρε, έλάτε λίγο πιό κοντά, πιό κοντά...

Μυστικός πράκτωρ 0017%

Ο Ριζοσπάστης, 18-8-81, θυμήθηκε τήν έκτέλεση του Νίκου Πλουμπίδη. Και μέ τήν εύκαιρία στιγματίζει τήν «τότε» κομματική ήγεσία πού τον είχε καταγγείλει σάν προδότη: «Φυσικά, σέ τελευταία ανάλυση, και ή καταγγελία αυτή ήταν επίσης έργο του ταξικού έχθρου» (πού διοχέτευσε, λέει, χαλκευμένες πληροφορίες μέσα από τό διαβρωμένο κανάλι του παράνομου μηχανισμού).

Φύλακες και άστυφύλακες του κόμματος γρηγορείτε! Παραλασκάρησε ή περιφρούρηση και παραχαλάρωσε ή επαγρύπνηση και τό κόμμα ξαναδιαβρώθηκε: ο Ριζοσπάστης έχει σήμερα διαβρωθεί από πράκτορες του ταξικού έχθρου, γι' αυτό καταγγέλλει ότι τό κόμμα είχε διαβρωθεί από πράκτορες του ταξικού έχθρου όταν κατάγγελλε τον Πλουμπίδη σάν πράκτορα του ταξικού έχθρου.

Με ποιά λογική θα ψηφίσουμε, σύντροφοι;

Αυτή ακριβώς ή απουσία μιās πειστικής, ριζοσπαστικής, πραγματικά ανανεωτικής, σύγχρονης, εναλλακτικής, επαναστατικής, διαφορετικής, μαχητικής αριστεράς, δηλ. με μιὰ λέξη ή απουσία ΤΗΣ αριστεράς, είναι που δημιουργεί τόσα περίεργα φαινόμενα στίς φρενές εκλογές. Κι από τήν άλλη μεριά ή σημερινή ελληνική πραγματικότητα, «σπατάλη κι άφθονία μέσα σέ θραυκύκλωμα», ή 'Ελλάδα του 1981 που όπως κάθε πραγματικότητα καπιταλισμού κρίσης κι άλλοτρώσεως γεννά τήν ανάγκη ενός πειστικού σοσιαλιστικού οράματος που θά έρμηνεύσει τήν πραγματικότητα για νά τήν αλλάξει ριζικά. Καθημερινά ή ένταση αυτή δξύνεται αναζητώντας λύσεις. Συμβαίνει και για τήν αριστερά αυτό που έγραψε ο Δ. Χατζής για τήν 'Ελλάδα: «ή παλιά ζωή χάνεται, μιὰ καινούρια δέν δείχνει ακόμα τό όριστικό της πρόσωπο. Γίνεται κι εκεί...».

Ένας δολύλληρος κόσμος μεμονωμένων, άνέντακτων αριστερών «ευαίσθητοι και σοδαροι άνθρωποι κατά βάθος, μονοκάθικαν, τό ξανασκέφτονται τό πράγμα κι έχονταν κι αυτοί νά προστεθούν στή στρατιά των άμύλων ανθρωπων που όσο πάει και πληθαίνει και που κατά τή γνώμη μου άποτελεί τό καλύτερο κομμάτι της χώρας». Αυτό τόν κόσμο της αριστεράς δέν τόν ενδιαφέρουν τά προϊστορικά τέρατα της πάλαι ποτέ αριστεράς που αντί για τό Μουσείο ζητούν νά μπουν στή Β' κατοική. Ξέρει επίσης πολύ καλά ότι τό ΠΑΣΟΚ δέν είναι αριστερό. Και επίσης δέν τόν πείθουν οι φερώνυμες επαναστατικές ή μ-λ αριστερές άφου δέν μπόρεσαν νά πείσουν τή συντριπτική πλειοψηφία των «μή προνομύχων» μελών τους.

Θά έχουμε λοιπόν σ' αυτές τίς εκλογές: Ψήφους μελών του ίδιου κόμματος με αντίθετη σημασία, «κριτικές υποστηρίξεις» με διαφορετικό μεταξύ τους νόημα, λευκά, άκυρα και άποχές με πολλές αντιτιθέμενες λογικές. Όμως, είτε ψηφίσει κανείς εκδιαστικά (εκδιαζόμενος αλλά και εκδιαζοντας) κάποιο κόμμα, για νά φύγει ή δεξιά ή για νά προχωρήσει ή κομμουνιστική ανανέωση, είτε ρίξει λευκό, άκυρο, κάνει άποχή, αυτό που μπορεί νά ένώσει δέν είναι ή συγκεκριμένη ψήφος της 18ης 'Οκτώβρη, αλλά ή λογική της συμβολής με τόν ένα ή άλλο τρόπο στή συγκρότηση του πειστικού σοσιαλιστικού οράματος της αριστεράς ανανέωσης, ώστε νά υπάρξει μιὰ εκκυστική αριστερά με ανθρωπινό, ελληνικό και σύγχρονο πρόσωπο με σάρκα, όστά και κάποιο χαμόγελο – και όχι με κράνη του έξωτεριού και άποστεωμένη δθθεν σοβαρότητα.

Αυτός ό συγκεκριμένος κόσμος της αριστεράς:

● Ξέρει ότι ό δημοκρατικός δρόμος για τό σοσιαλισμό είναι ή στήριξη και

ή ανάπτυξη του λαϊκού κινήματος, ή ρήξη με τόν καπιταλισμό, ή συμμετοχή της μεγάλης πλειοψηφίας, ή αντίθεση στο δρόμο της άστικής τάξης, ό ελληνικός δρόμος μέσα από τήν παρέμβαση του ίδιου του ελληνικού κινήματος και όχι τό πραξικόπημα ενός «φωτισμένου» επιτελείου, ή ή έξωθεν επέμβαση, ούτε όμως οι σοσιαλδημοκρατικές εξέλικτικές αντιλήψεις πώς σιγά-σιγά και όμαλά θά φτάσουμε εκεί, αντιλήψεις που γεννούν τό έρώτημα και τήν ύποψία «μήπως είστε ΚΟΔΗΣΟ;»

● Ξέρει ότι αντιιμπεριαλισμός και αντιιγεμονισμός είναι νά μη στηρίζεται στόν ένα ή τόν άλλο ισχυρό, νά μη δέχεται διεθνή καθοδηγητικά κέντρα, νά μη γίνεσαι ύποτελής αντιπρόσωπος, αλλά ούτε και νά απομονώνεσαι με κομπλεξική αυταρέσκεια.

● Ξέρει ότι ή κρίση της αριστεράς είναι βαθύτατη και όφειλεται κυρίως στήν έλλειψη ενός πειστικού σοσιαλιστικού οράματος που νά ξεπερνά τούς «ύπαρκτους σοσιαλισμούς».

● Ξέρει ότι όποιος μιλά για δημοκρατικό δρόμο πρέπει πρώτα και κύρια νά άκτινοβολήσει ό ίδιος σάν πολιτικός σχηματισμός από ύποδειγματικές, ισότιμες, αντιδιωλείς και χειραφετητικές σχέσεις δημοκρατίας ανάμεσα στα μέλη του και σέ σχέση με τό κίνημα, τά κινήματα κοινωνικής κριτικής και τίς πρωτοβουλίες του κόμμου. Δημοκρατίας που συμπεριλαμβάνει τό δικαίωμα της κριτικής-αυτοκριτικής επανεξέτασης των λαθών της πολιτικής γραμμής.

Ένα τμήμα αυτού του συγκεκριμένου κόσμου της αριστεράς προσπαθεί νά δει «ρεαλιστικά» τά πράγματα και θά ψηφίσει ΠΑΣΟΚ, όχι γιατί τόν εκφράζει αλλά γιατί πιστεύει ότι με τό ΠΑΣΟΚ θά δημιουργηθεί ένα καλύτερο πλαίσιο για τήν ανάπτυξη μιās γνήσιας αριστεράς.

Ένα άλλο τμήμα ύποστηρίζει ότι, σήμερα, ή σχετικά καλύτερη από τίς προτεινόμενες λύσεις ψήφου για τόν κόσμο αυτό της αριστεράς είναι τό ΚΚΕ ές. Όμως παράλληλα όσοι δέν ζητούν μόνο τό δικαίωμα της ψήφου, αλλά και τό δικαίωμα του πολίτη, δυσκολεύονται νά άποδεχτούν τή σημερινή «ύπαρκτή ανανέωση» και ζητούν μιάν άλλη αριστερή εκδοχή της, γιατί ξέρουν ότι ή στάση στο «Πολυτεχνείο», ή «Ένωμένη αριστερά» τό 74, ή συγκεκριμένη «Συμμαχία» τό 77, και ή αντιμετώπιση του ζητήματος της Β' Πανελλαδικής δέν έχουν καμιά σχέση με τό νόημα της ανανέωσης, άν και έκανε τελευταία μικρά βήματα στροφής, χωρίς όμως νά κατανοήσει, άρα και νά κάνει κατανοητή, άρα και νά ολοκληρώσει τήν κριτική στροφή του.

Τέλος ένα τρίτο τμήμα θά ψηφίσει λευκό ή άκυρο με τήν έννοια όχι τίς άπολιτικές άδιαφορίας, αλλά της δήλωσης ότι κανένα από τά ύπαρκτά πολιτικά σχήματα δέν τό καλύπτει πολιτικά, δήλωσης που συνεπάγεται

και κάποια άνάλψη ευθύνης για τή δημιουργία αυτού του πολιτικού σχήματος.

Αυτός ό συγκεκριμένος κόσμος της αριστεράς που ξέρει τί δέν θά ψηφίσει, που άρνείται νά μείνει στο περιθώριο, όπου τόν σπρώχνουν, που άρνείται νά γίνει παθητικός ψηφοφόρος, σήμερα «δέν άνήκει σέ κανένα κόμμα και σέ καμιά πολιτική όργάνωση, δέν είναι μέλος καμιάς εκκλησίας, δέν είναι όπαδός καμιάς θρησκείας».

Αυτό που μπορεί νά ένώσει τόν κόσμο αυτό της αριστεράς, άνεξάρτητα συγκεκριμένης ψήφου σ' αυτές τίς εκλογές, είναι ή λογική της συγκρότησης ενός πειστικού σοσιαλιστικού οράματος της αριστεράς ανανέωσης – και όχι ενός προγράμματος διακυβέρνησης – τέτοιου που νά αξίζει νά άγωνιστεί κανείς γι' αυτό. Και παρά τό ότι είναι δώδεκα παρά πέντε σχετικά με τίς εκλογές, είναι ακριβώς ή άρα αν αναφερθεί κανείς στήν αναγκαιότητα αυτής της φάσης στήν 'Ελλάδα και στό όρατό πολιτικό κενό που ύπάρχει στήν αριστερά και κατά συνέπεια και στο σύνολο της πολιτικής ζωής του τόπου. «Όσοι», λοιπόν, «κρατούν φιλίες από τό '65», αλλά και από τό '68, και από τό '73, και από τό 74-75 και άργότερα μπορούμε – έλπίζω – νά έλπίζουμε πώς «θ' άνταμωθούν ξανά, σέ μιάν άλλη ήλικία για νά τό θυμηθούν. Κι όσα δηλώσαν και δέν τά δώσαν, όλα θά εκπληρωθούν».

Γιατί, ό σοσιαλισμός ή θά είναι βαθύτατα δημοκρατικός, άσύγκριτα καλύτερος, χειραφετητικός και απελευθερωτικός, ριζοσπαστικός και ανανεωτικός, άνοιχτός και αυτοδιαχειριστικός ή δέν θά ύπάρξει ποτέ. Άρκετά παραμυθιαστήκαμε με τούς «ύπαρκτους» έως άνύπαρκτους.

Γιάννης Χατζηγάς
22.9.81

Υ.Γ. Οι άναφορές στόν Δ. Χατζή, τόν Άρη Άλεξάνδρου και τόν Διον. Σαβδόπουλο δέν είναι συμπτωματικές αλλά αναγκαίες.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

‘Από τόν Α. Βελισσάριο, Β. Παπαδάκη και Κ. Φανάρα λάβαμε και δημοσιεύουμε την παρακάτω επιστολή-απάντηση (άκόμα μία) στο άρθρο του συνεργάτη μας Γιώργου Καρρά για τη συναυλία του Ντ. Γκιλέσπι στο Λυκαβηττό (τεύχ. 43). Σκεφτόμαστε όμως όχι χωρίς πίκρα ότι δεν είναι και τόσο δύσκολο να θάξει κανείς τόν ‘Όσκαρ Ουάιλντ να βρίζει για λογαριασμό του. ‘Ο προβληματισμός κατά τά άλλα συνεχίζεται. Προς Θεού όμως. Μακριά απ’τά κύρια άρθρα μὴν τυχόν κι έξοστρακιστεί ή ήδονή.

Τά χεῖλη σου ὅσα κι ἂν ποῦν...

Πίσω απ’τό δόδφραγμα
μπορεί νά ὑπάρχει
ἀπειρη εὐγένεια καί ἡρωισμός.
Τί μπορεί νά κρύβεται ὅμως
πίσω ἀπό ἕνα κύριο ἄρθρο,
ἐκτός ἀπό προκατάληψη
βλακεία, πανουργία καί κουταμάρα;
‘Όσκαρ Ουάιλντ
«Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου στό σοσια-
λισμό»

Πρέπει, πράγματι, νά ἔχει χαθεῖ ἡ στοιχειώδης εὐαισθησία καί ἡ ἡδονή νά ἐξοστρακιστῇ, καθὼς ἡ ζωὴ μας ὑποβιβάζεται μέσα σ’αὐτό τό ξέφρενο καθημερινό κυνήγι τοῦ καταναλωτικοῦ σ’ὅλα τά μήκη καί πλάτη ἐικοσιτετραῶρου.

Μόνο ἔτσι μπορούμε νά ἐξηγήσουμε ὅλο αὐτό τό χωρίς ποίηση καί γεμάτο ναρκισσιστική ἀποφορά ἄρθρο τοῦ Γιώργου Καρρά στὸν Πολίτη τοῦ ‘Ιούλη, γιὰ τὴν παρουσία (;) τοῦ Ντίζι Γκιλέσπι στὸ Λυκαβηττό καί τίς ἀποδοκιμασίες πού ἄκουσε. Μέχρι σήμερα μιά σειρά ἀπὸ μεγάλες μουσικὲς φέρμες ἔχουν ἐμφανιστεῖ στὴν Ἀθήνα, ὅπως ἡ Κόκο Τέιλορ, τό τρίο Σάμ Ρίβερς, ὁ Τσίκ Κορία, ὁ Λίο Σμίθ καί πρόσφατα ὁ Γκιλέσπι. Σ’ὅλες αὐτές τίς συναυλίες τό κοινὸ ἦταν, πάνω-κάτω, τό ἴδιο. Σέ καμιά δὲν ἐκφράστηκε διαμαρτυρία ἐκτός στὴν περίπτωση τοῦ Γκιλέσπι, πού γιουχαίστηκε. Τὴν προηγούμενη στὸ ἴδιο μέρος εἶχε καταχειροκροτηθεῖ ὁ πιανίστας ‘Όσκαρ Πήτερσον.

Φυσικά, κανεὶς δὲν ἀμφισβήτησε γενικά τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία τοῦ Γκιλέσπι. Αὐτὸ πού μπορούσε νά κριθεῖ καί κρίθηκε, σ’ἕνα βαθμὸ, ἦταν ἡ συγκεκριμένη παρουσία του στὸ Λυκαβηττό.

Καὶ ἐδῶ δὲν μιλάμε μόνο γιὰ τὸν ἄθλιο ἦχο. Ἀλλὰ καί γιὰ τὸν Ντίζι πού μάς ἤρθε, λίγες ὥρες πρὶν τὴν παράσταση, ἀπ’τό ἐξωτερικόν, χωρίς ἐπιτόπιες πρόβες καί γνωριμία μέ τὸν ἦχο τῶν μηχανημάτων καί τοῦ θεά-

τρου. Σέ τέλεια βαρεμάρα (διέθετε καὶ σκαμνάκι), βγήκε γιὰ τρία τέταρτα παίζοντας κάπου-κάπου, σχεδὸν ἀκαμπτος, γεμίζοντας τὰ κενὰ μέ κακόγουστα καλαμπουρία, πού ποντάρανε στὴ προσδοκούμενη, ἀπ’τόν ἴδιο, ἡλιθιότητα τῶν θεατῶν. Εἶχαμε ξαναδεῖ τὸν Γκιλέσπι τουλάχιστον ἀπ’τὴν τηλεόραση πρὶν ἕνα χρόνο, ὅταν ἐμφανίστηκε στὸ Χίλτον, σέ πραγματικά εὐτυχισμένες καλλιτεχνικὲς στιγμές του. Ὑπῆρχαν λοιπόν, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἐπιπλέον ἐμπόδια γιὰ νά μάς θεωρήσει μ’ἐπιτυχία ἀνοήτους τουρίστες τοῦ μουσικοῦ χώρου.

Στὴν Εὐρώπη θεωρεῖται κατακτημένη πρακτικὴ, τό κοινὸ νά ἐλέγχει ἄμεσα καί διορατικὰ τὰ παντὰ, χρόνο παξίματος τοῦ μουσικοῦ, διάθεση, γενικότερη στάση του. Δὲν διαστάζει νά γιουχαίρει μαζικὰ ὅποιον-δήποτε κρίνει, ὅσο φέρμα καί νά ‘ναι (βλέπε περίπτωση Κίθ Τζάρετ στὸ Βερολίνο κ.ἄ.).

Στὸ Λυκαβηττό συναντήσαμε διάφορες συμπεριφορές.

Θεατὲς πού δὲν κατάλαβαν τὴ κοροϊδία (ἡ μαγεία τῆς φέρμας). Θεατὲς πού τὴν κατάλαβαν ἀλλὰ σιῶπτησαν ἢ ἀποχώρησαν (καταναγκασμός, αὐτο-καταναγκασμός. Κεφάλαιο: Καθωσπρετισμός).

Καὶ τέλος «οἱ κανένas» σύμφωνα μέ τὸν Καρρά, πού αὐθόρμητα βάλαν τίς φωνές. Στοιχειώδης πράξη, γιὰ νά υπερασπιστοῦν μιά προσωπικὴ στάση, πού ἀποτελεῖ τὴ βάση κάθε ἐπάνυμης παρουσίας. Αὐτὴ ἡ παρουσία δὲν ταυτίζεται σέ καμιά περίπτωση μέ τὴν ἀφηρημένη ἐπωνυμία (ἀνωνυμία) τῆς ἀστυνομικῆς ταυτότητας, τῆς ὑπογραφῆς, καί τῆς κοινωνικῆς προβολῆς. Ἡ οὐσία τῆς βρίσκειται στὴ προσπάθεια δημιουργικῆς ἐκφράσεως ἐνὸς ὁλόκληρου ριζοσπαστικοῦ πλέγματος ἀξιών στὴν ἀναζήτηση τοῦ αὐθεντικοῦ. Στὴν καρδιά θέβαια ὅλων αὐτῶν βρίσκεται ἡ σκέψη ὅτι ἡ γνήσια εὐχαρίστηση δὲν ἔχει a priori χαρακτῆρα (καλλιτεχνικὴ φέρμα = μουσικὴ εὐωχία). Ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τὰ πάντα μ’ἕνα ἐντελὺς σύγ-χρονο τρόπο. Δευτερόλεπτο μέ δευτερόλεπτο. Ἡ ἀντίθετη ἀποψη παραπέμπει στὴ λογικὴ τῆς πολιτιστικῆς ὑποτέλειας καί τῶν ἀνέραστων καθημερινῶν στιγμῶν.

Ἡ ἄμεση διαμαρτυρία λοιπόν ἦταν ἀπαραίτητη, γι’αὐτὸν τὸν ἀνεπανήληπτο σύνδεσμο μέ τό παρόν καί τὴ ζωὴ πού διαθέτει. Ἐνα ἄρθρο πού θά γραφεῖ, τυχόν μετὰ, μπορεί νά ‘χει χίλια ἄλλα καλὰ ἀλλὰ δὲν ἔχει αὐτό τό σύνδεσμο μιά καί στὰ σπλάχνα του κρύβει κάποια ἀπουσία, πού τοῦ καθορίζει μάλιστα καί τὰ ὅρια. Μυρίζει δηλ. ἄλλοτε περισσότερο ἄλλοτε λιγότερο θανατικόν. Οἱ στιγμές τῆς ζωῆς εἶναι ἀδύνατο νά γεμίσουν ἐκ τῶν ὑστέρων, αὐτὸ θά ὀδηγοῦσε

σ’ἕνα φετιχισμό τῆς ἀρθρογραφίας. Ὅσο γιὰ κείνους τοὺς θεατὲς, πού ἐνοχλήθηκαν ἀπ’τὰ γιουχαίσματα, ἔχουμε νά ποῦμε, ὅτι κάθε διαμαρτυρία ἐκτός ἀπ’τό στόχο τῆς, μπορεί νά λυπηθεῖ καί μερικοὺς ἄλλους, αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτο. Μιά διαδήλωση π.χ. πού κλείνει τό δρόμο, σταματώντας τὴν κυκλοφορία μπορεί νά γεννήσει δυσφορία σέ κάποιους, πού θέλουν τὰ λεωφορεῖα γιὰ νά γυρίσουν σπίτια τους.

Ἀλλὰ θά ποῦνε: Ἄλλο πράγμα ἡ διαδήλωση καί ἄλλο τό γιούχα στὸν Γκιλέσπι. Ἐδῶ ὅμως βρίσκεται τό λάθος.

Ἡ ζωὴ πρέπει νά βιώνεται σάν ἐνιαία διαδικασία. Τὸ θρυμμάτισμα τῆς σέ διάφορα στεγανά κομμάτια (π.χ. ἐργασία, πολιτικὴ, ἐλεύθερος χρόνος, καθωσπρέπει καί μὴ καθωσπρέπει χώροι κ.τ.λ.) ἐμποδίζει τὴ διαμόρφωση κοινωνικῆς συνειδήσεως καί πρακτικῆς, καταστρέφοντας ἀπώτερες γιὰ εὐδαιμονικὲς καταστάσεις.

Ἡ ἔμπρακτη υπεράσπιση μιᾶς αὐθεντικῆς προσωπικῆς καί συλλογικῆς στάσεως σ’ὀτιδήποτε ζοῦμε καθημερινά, μ’ἕνα ἐνιαῖο ὅμως χαρακτήρα, εἶναι ἡ μόνη διέξοδος ἀπ’τὴ φτώχεια πού μάς ἐπιβάλλει τό ἄθλιο κομμάτισμα τῆς ζωῆς μας.

«Αὐτὸ ἦταν καλὸ γιατί ἦταν υπερβολικόν», ἔλεγε ὁ Σάντ. Ἡ θαυμάσια περιπέτεια τῶν υπερβολικῶν πράξεων ἔχει πολλὰ νά κάνει μ’αὐτοὺς, πού ἔστω καὶ στοιχειωδῶς, ἀμύνονται τοῦ δικαίωμάτος τους γιὰ μιά αὐθεντικὴ ἡδονή.

Ἄλλοι σοὺ ψήνουν τό ψάρι στὰ χεῖλη
Καὶ τὴν πληρώνω ἐγώ»
Βελισσάριος Ἀλέκος
Παπαδάκης Βαγγέλης
Φανάρας Κώστας

